

Marina

01

Observatorio de Marina
BIBLIOTECA

09322

Núm.

Núm.

Secci

Carpeta Núm.

Estante Tabla

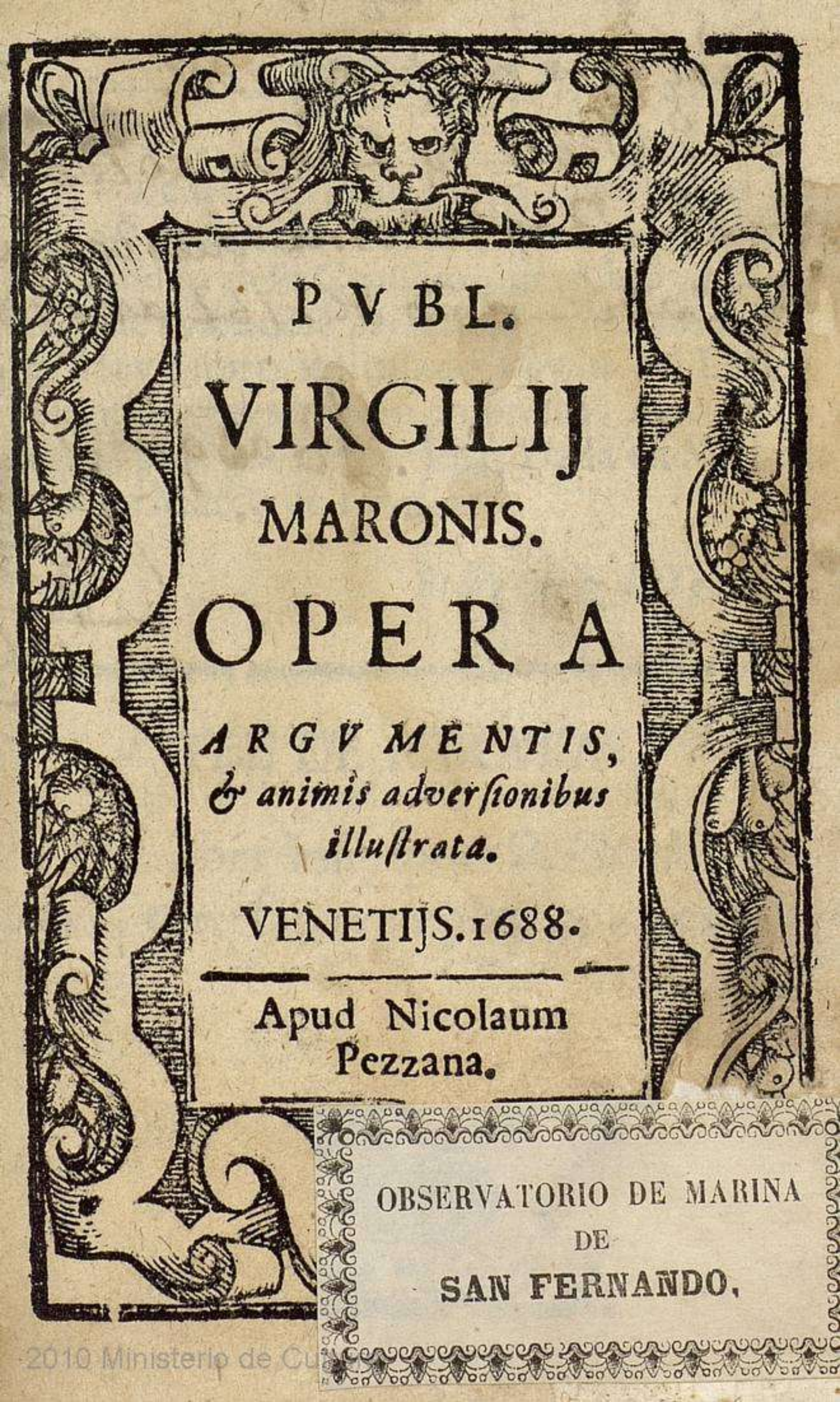
Tomo

INSTITUTO
Y
OBSERVATORIO DE MARINA
de
SAN FERNANDO

78

Vigilias. Obras

P V B L.
VIRGILIJ
MARONIS.
OPERA

*ARGVMENTIS,
& animis aduersionibus
illustrata.*

VENETIJS. 1688.

Apud Nicolaum
Pezzana.

OBSERVATORIO DE MARINA
DE
SAN FERNANDO,

Virgilio maximo de Juan Basquez
Perez y Diaz colegial
del n.º Bartolome desta Cui
de Cadix año de 1762 año 18

Basquez

LICENCIA.

este

YO Pedro Ortiz de Ypiña, Secretario de Camara del Rey nuestro Señor, de los que residen en su Consejo, certifico, y doy fee, que aviendose presentado ante los señores del vn libro intitulado *Virgilio* en Latin, que otras vezes ha sido impresso, dieron licencia para que se imprima. Dada en Madrid à 12. de Março de 1653.

Pedro Ortiz de Ypiña.

FEE DE ERRATAS.

Hic liber inscriptus *P. Virgilij Maronis, &c.* suo exemplari antea excuso fideliter respondet. Dat. Matrit. die 16. mensis Iulij. Ann. 1653.

*D. Carolus
de la Ll*

TASSA.

YO Pedro Ortiz de Ypiña, Escri-
vano de Camara del Rey nues-
tro Señor, vno de los que en su
Consejo residen, certifico, que avien-
dose visto por los señores del vn libro
intitulado, *Virgilij Maronis*, tassaron
el dicho libro, y cada pliego de èl à
quatro maravedis, y à este respeto, y
no mas mandaron se venda en papel.
Y para que conste doy esta certifica-
cion en la Villa de Madrid à 19. de Ju-
lio de 1653.

Pedro Ortiz de Ypiña.

DE

Eventique ut eo ipso die Lucretius Poeta decederet. Sed Virgilius Cremona Mediolanum, & inde paulò post, Neapolim transit, ubi cum litteris, & Græcis, & Latinis vehementissimam operam dedisset, tandem omni cura, omniq; studio indulgit medicinæ, & mathematicæ. Quibus rebus cum antè alius eruditior, peritiorque esset, se in urbem contulit statimque magistri stabuli equorum Augusti amicitiam nactus multos, variosque morbos incidentes equis curavit. At ille in mercedem singulis diebus panes Virgilio, ut uni stabularijs dari iussit. Interea à Crotoniatis pullus equi mære pulchritudinis Cæsari dono fuit missus, qui omnium iudicio spem portendebat virtutis, & celeritatis immensæ. Hunc cum adspexisset Maro, magistro stabuli dixit, natum esse ex morbosa equa, & nec viribus valiturum, nec celeritate: idque verum fuisse inventum est. Quod cum magister stabuli Augusto recitasset, duplicatim in ipsum mercedem panes iussit. Cum item ex Hispania Augusto canes dono mitterentur, & parentes eorum: dixit Virgilius, & animum, celeritatemq; futuram. Quo cognitis, mandat iterum Virgilio panes duplicari. Duvitavit Augustus Octavij nè filius esset, an alterius: idq; Maronem aperire posse arbitratus est, quia canum, & equi naturam, parentesq; cognoverat. Anteris igitur omnibus arbitratis, illum in penitiorè partem domus vocat, & solum rogat, an sciat quisnam esset, & quæ ad felicitandos homines facultatem haberet. Novi, inquit Maro, te Cæsar Auguste, & fermè æquam cum dijs immortalibus potestatem habere, ut quemvis felicem facias. Eo animo sum, respondit Cæsar, ut si verum prorogatu dixeris beatum te felicemq; reddam. Vtinam, ait Maro, interroganti tibi verita dicere quam! Tum Augustus; putant alij me natum Octavio: quidam suspicantur alio me genitum viro. Maro subtidens, facile, inquit, si impunè, licenterq; quæ sentio loqui iubes, id dicam. Affirmat Cæsar iure iurando nullum eius dictum ægrè laturum: imo non nisi donatum ab eo discusserunt. Ad hæc, oculos oculis Augusti insigens Maro, facilius ait, in cæteris animalibus qualitates patet: tum Mathematicis, & Philosophia cognoscere possunt in homine nequaquam possibile est: seu de

re coniecturam habeo similem veri, vt quid exercuerit pater tuus, scire possim. Attente expectabat Augustus, quidnam diceret. At ille, Quantum ego rem intelligere possim pistoris filius est, inquit. Ostupuerat Cæsar, & statim, quod id pacto fieri potuerit, animo voluebat. Interrumpens Virgilius, Audi, inquit, quo pacto id conijcio. Cum quædam enuntiarium prædixerimque quæ intelligi sciri que non nisi ab eruditissimis summisq; viris potuissent, tu Princeps orbis iterum, & iterum panes in mercedem darij iussisti, quod quidem à pastore, aut nati pistore officium erat. Placuit Cæsari facetia. Ad deinceps, inquit Cæsar, non à pastore, sed à Rege magnanimo dona feres: illumq; plurimi fecit, & Polioni commendavit. Corpore, & statura fuit grandi, aquillino colore, facie rusticana, valetudine varia: nam plerumque ad stomacho, & faucibus, ac dolore capitis laborabat: sanguinem etiam sæpius eiecit, cibi, vini que minimi. Fata est, cum libidinis pronioris in pueros fuisse. Sed boni ita eum pueros amasse putaverunt, vt Socrates Alcibiadam, & Plato suos Pueros. Verum inter omnes maxime dilexit Cebetem, & Alexandrum, quem secunda Bucolicorum Ecloga Alexim appellat, de natum sibi ab Asinio Polione: vtrumque non in eruditum demissit. Alexandrum Grammaticum. Cebetem vero, & poetam. Vulgatum est consuevisse cum Plotia Hieria. Sed Ascanius Pedianus affirmat, ipsum postea minoribus natu narrare solitum inuitarum quidem se à Varro ad communionem mulieris, verum se pertinacissime recusasse. Cætera sane vita, & ore, & animo tam probum fuisse constant, vt Neapoli Parthenias vulgo appellaretur: ac si quando Romæ, quæ rarissime commeabat, visaretur in publico, sectantes, demonstrantesque se subterfugere solitum in proximum tectum. Bona autem cuiusdam exultatis offerente, Augusto, nõ sustinuit accipere. Possedit propè centies sextarium ex liberalitatibus amicorum, habuitque domum Romæ in Exquilijs iuxta hortos Mæcenatis quamquam secessu Cæpaniæ, Siciliaque plurimum vteretur. Quæcumq; ab Augusto peteret, repulsam numquam habuit parentibus quotannis aurum ab abundantem alium mittebat, quos iam gratis amis-

lit: ex quibus patrem oculis captum, & duos fratres germanos, Silonem impuberem, Flacum iam adultum, cuius exitum sub nomino Daphnidis deflet. Inter cætera studia ut supra diximus medicinæ quoque, ac maximè mathematicę operam dedit. Egit, & causam vnã omninò, nec amplius quam semel. Sermone tardissimum, ac penè in docto similem fuisse, Melissus tradidit, Poeticam puer adhuc aspiratus, in Balistam ludiatorij magistrum, ob infamiam latrociniorum conpertum lapidibus. Augustus vero cum tum forte expeditione Cantabrica abesset, & supplicibus, atque minacibus per locum litteris efflagitaret, ut sibi de Æneide, ut ipsius verba sunt, vel prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negavit se facturum Virgilius. Audivit à Scirone præcepta Epicuri: cuius doctrinæ socium habuit Varium. Quamvis diversorum Philosophorum opiniones libris suis inservisse de animo maximè videatur iuse tamen fuit Academicus: nam Platonis sententia omnibus alijs prætulit.

P. VIR.

P. VIRGILII

MARONIS

BUCOLICA.

Tityrus.

E C L O G A I.

A R G V M E N T V M.

Virgilius in persona Tityri fortunam suam, beneficiaq;
Cæsaris explicat: ex aduerso Melibœum introductio
extorrem, exulem.

MELIBŒVS, TITYRVS.

M. **T**ityre, tu patulæ recumbans sub tegmine fagi,
Silvestrem tenui Musam meditaris avena:
Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva;

Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
Formosam resonare doces Amaryllida silvas.

T. O Melibœe; Deus nobis hæc otia fecit.

Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram

Sæpè tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Ille meas errare boves, vt cernis, & ipsum

Ludere, quæ vellem, calamo permisit agresti.

M. Non equidem invideo: miror magis, vndique totis

Vsque adeo turbatur agris, en ipse capellas

Protenus æger ago: hanc etiam vix Tityre, duco.

Hic inter densas corulos modo namque gemellos,

Spem gregis ah! silice in nuda connixa reliquit.

Sæpè malum hoc nobis, si mens non læva fuisset,

De cœlo tactas meministi prædicere quercus:

Sæpè sinistra cava prædixit ab illice cornix.

Sed tamen, iste Deus quis sit, da Trytere nobis.

TI. Urbem, quam dicunt Romam, Melibœe putavi

Stultus ego huic noctæ similem, quo sæpè solemus

Pastores ovium teneros depellere fœtus

Sic canibus catullos similes, sic matribus hœdos

Notam; sic parvis componere magna solebam.

Verum hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

ME. Et quæ tanta fuit Romam tibi causa videndi?

TI. Libertas; quæ, sera tamen, respexit inertem;

Candidior postquam tondenti barba cadebat.

Respexit tamen, & longo post tempore venit.

Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.

Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat.

Nec spes libertatis erat nec cura pecuni,

Quamvis multa meis exiret victima septis,

Pinguis, & ingrata premeretur caseus vrbi:

Nonnunquam gravis ære domum mihi dextra redibat.

ME. Mirabar quid mœtia Deos Amarylli vocares;

Cui pendere sua patereris in arbore poma.

Tityrus hinc aberat, ipse te Tityre pinus.

Ipsi te fontes, ipsa hæc arbusta vocabant.

TI. Quid facerem? neque servitio me exire licebat,

Nec tam præsentem alibi cognoscere divos.

Hic illum vidi iuvenem, Melibœe, quotannis

Bis senos cui nostra dies altaria fumant.

Hic mihi responsum primus dedit ille petenti:

Pascite, ut ante boves, pueri, submittere tauros.

ME. Fortunata senex ergo tua rura manebunt.

Et tibi magna fatis: quamvis lapis omnia nudus,

Limosoque palus obducat pascua iunco.

Non insueta graves tentabunt pabula fœtas,

Nec mala vicini pecoris contagia lædent;

Fortunatæ fenex, hic inter flumina nota.
 Et fonteis sacros, frigus captabis opacum.
 Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes,
 Hyblæis apibus florem depasta salicti,
 Sæpè levi somnum suadebit in ire susurro:
 Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras,
 Nec tamen interea rauca, tua cura, palumbes:
 Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.
 TI. Antè leves ergo pascentur in æthere ~~crui~~,
 Et freta destituent nudos in littore pisces.
 Ante per erratis amborum finibus; exul
 Aut Ararim Partus, bibet, aut Germania Trigim,
 Quam nostro illius labatur pectore vultus.
 ME. At nos hinc alij scienteis ibimus Afros:
 Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
 Et penitùs toto divisos orbe Britannos.
 En vnquam patrios longo post tempore fines;
 Pauperis, & tuguri congestum cespite culmen.
 Post aliquod, mea regna videns mirabor aristas?
 Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
 Barbarus has segetes? en quò discordia cives
 Perduxit miseros? en quis consecvimus agros!
 Infere nunc Melibœe puros, pone ordine vites.
 Ite meæ, felix quondam pecus, ite capellæ.
 Non ego vos post hæc viridi proiectus in antro,
 Dumosa pendere procul de rupe videbo.
 Carmina nulla canam: non me pascente capellæ
 Florentem cythifum, & fallies carpetis amaras.
 TI. Hic tamen hæc mecum poteris requiescere noctem,
 Fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,
 Castaneæ molles, & pressi copia lactis.
 Et iam summa procul villarum culmina fumant,
 Maioresque cadunt altis de montibus vmbrae:

A

P. VIRGIL. BUCOL.

ECLOGA II.

ALEXIS.

ARGUMENTVM.

Sub persona Corydonis quæritur, quod apud Alexin parum sit gratiofus. Imitatur Theocritum eidyllio tertio cui Comastes nomen est.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini, nec, quid sperare, habebat.
Tantum inter densas vmbrosa cacumina fagos
Assidue veniebat, ibi hæc incondita solus
Montibus, & silvis studio jactabat inani:
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas:
Nil nostri miserere: mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes vmbra, & frigora captant:
Nunc viridis etiam occulant spineta lacertos:
Thestylis, & rapido fessis messoribus æstu.
Allia serpullumque herbas contudit olentes.
At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
Nonne fuit satius, tristes Amaryllidis iras
Atque superba pati fastidia? nonne Menalcam?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.

ECLOGA II.

5

O formose puer, nimium ne crede colori,
 Alba, ligustra cadunt, vaccina nigra leguntur.
 Despectus tibi sum, nec qui sim quæris, Alexi:
 Quam dives pecoris, nivei quam lactis abundans:
 Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
 Lac mihi non æstate novum, non frigore deficit.
 Canto, quæ solitus, si quando armenta vocabat,
 Amphion Diræus in Actæo Aracynto.
 Nec sum adeo informis: nuper me in litore vidi,
 Cum placidum ventis staret mare; non ego Daphnia
 Iudice te metuam, si numquam fallat imago.
 O tantum libeat mecum tibi sordida rura,
 Atque humiles habitare casas, & figere cervos,
 Hædorumque gregem viridi compellere hibisco:
 Mecum vna in silvis imitabere Pana conendo.
 Pan primus calamos cera coniungere plures
 Instituit. Pan curat oves, oviumque magistros.
 Nec te pœniteat calamo trivisse labellum;
 Hæc eadem vt scire, quid non faciebat Amyntas?
 Est mihi disparibus septem compacta cicutis
 Fistula, Damœtas dono mihi quam dedit olim,
 Et dixit moriens: Te nunc habet ista secundum.
 Dixit Damœtas: invidit stultus Amyntas.
 Præterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
 Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus alba
 Bina die siccant ovis vbera: quos tibi servo.
 Iam pridem à me illos abducere Thestylis orat,
 Et faciet: quoniam sordent tibi munera nostra.
 Huc ades, ò formose puer: tibi lilia plenis
 Ecce ferunt Nymphæ calathis: tibi candida Nais
 Pallentes violas, & summa papavera carpens,
 Narcissum, & florem iungit bene olentis anæthi.
 Tum, casia atque alijs intexens suavibus herbis,
 Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
 Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
 Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat,

Addam cerea pruna, & honos erit huius quoque pomos:
 Et vos ò lauri, carpam, & proxima myrte:
 Sic positæ quoniam suaveis miscetis odores.
 Rusticus es Corydon, nec munera curat Alexis:
 Nec si muneribus certes, concedat lolas.
 Eheù! quid volui misero mihi! Floribus Austrum
 Perditus, & liquidus immisi fontibus apros.
 Quem fugis ah demens? Habitarunt Di; quoque silvas.
 Dardaniique Paris. Pallas, quas condidit arces.
 Ipsa collat: nobis placeant ante omnia silvæ
 Torum aleæna lupum sequitur, lupus ipse capellam.
 Florentem cythisum sequitur lasciva capella.
 Te Corydon, ò Alexi. Trahit sua quemque voluptas.
 Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuveni:
 Et Sol crescenteis decedens duplicat umbras:
 Me tamen vrit amor, quis enim modus adsit amori?
 Ah Corydon. Corydon, quæ te dementia cepit!
 Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.
 Quin tu aliquid saltem potius quorum indiget usus.
 Viminibus, mollique paras detexere iunco?
 Invenies alium, si te hic fastidit Alexim.

ECLOGA III. PALÆMON.

ARGUMENTVM.

Lites ænigmaticè agitantur sub vetulo Iudice Palæmone:
 posteaque vitia aliquot insectata, præmium victori
 interpellata controversia, decernitur. Et initium
 sumptum est à Theocriti Nomeo, & ad imitationem
 Græcam scripta est.

Menalcas. Damœtas, Palæmon.

DIC mihi Damœta, quum pecus? an Mel ibœi.
DA, non verũ, Ægonis nuper mihi tradidit Ægõ.
ME. Infelix, ò semper oves pecus! ipsi Neæram
 Dum fovet, ac, ne me sibi præferat illa, veretur,
 Hic alienus ovis custos, bis mulget in hora.
 Et succus pecori, & lac subducitur agnis.
DA. Parcius ista viris tamen obijcienda memento.
 Novimus, & qui te, transversa tuentibus hircis,
 Et quo sed faciles Nymphæ, risere, facello.
ME. Tum credo, cum me arbutum videre Myconis,
 Atque mala vites incidere falce novellas.
DA. Aut hic ad veteres fagos, cum Delphinidis arcum
 Fregisti, & calamos, quæ tu pervete Menalca,
 Et cum vidisti puero donata, dolebas;
 Et si non aliqua nocuisses, mortuus esses.
ME. Quid domini faciant, audent cum talia fures?
 Non ego te vidi Damonis, pessimè, caprum:
 Excipere insidijs, multum latrante Lycisca?
 Et cum clamare, quo nunc se proripit ille?
 Tityre coge pecus tu, post carecta latebas.
DA. An mihi cantando victus non redderet ille:
 Quem mea carminibus meruisset fistula caprum?
 Si nescis, meus ille caper fuit, & mihi Damon
 Ipse fatebatur, sed reddere posse negabat.
ME. Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera,
 Iuncta, fuit non tu in tribijs indocte solebas
 Stridenti miserum stipula disperdere carmen?
DA. Vis ergo inter nos, qui possit vterque vicissim
 Experiamur? ego hanc vitam (ne forte recuses,
 Bis venit ad mulctram, binos alit vbera foetus)
 Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
ME. De grege non autem quidquam deponere tecum.
 Est mihi namque domi pater, est in iustu noverca:
 Bisque die numerant ambo pecus, alæ, & hædos.
 Verum id, quod multò tunc ipse fatebere magis.

Insanire libet quoniam tibi, poculum ^{sonam}
 Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis:
 Lenta quibus torno facili superaddita vitis
 Diffusos hædera vestit pallente corymbos.
 In medio duo signa, Conon; & quis fuit alter,
 Descripsit radio totum qui gentibus orbem,
 Tempora quæ messor, quæ curvus arator haberet;
 Nec dum illis labra admovi, sed condita servo.
 D. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:
 Et molli circum est aufas amplexus acantho.
 Orpheaque in modio posuit, silvaque sequentes.
 Nec dum illis labra admovi, sed condita servo.
 Si ad virulam spectas, nihil est quod pocula laudes.
 M. Numquam hodie effugies, veniam, quocumq; vocaris;
 Audiat hæc tantum vel qui venit, ecce, Palæmon:
 Efficiam post hac ne quemquam voce laceffas.
 D. Quin age, siquid habes; in me mora non erit vlla:
 Nec quemquam fugio, tantum, vicine Palæmon,
 Sensibus hæc imis (res est non parva) reponas.
 P. Dicite, quando quidem in molli consedimus herba.
 Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos;
 Nunc frondent silvæ, nunc formosissimus annus.
 Incipe, Damoceta: tu deinde sequere, Menalca.
 Alternis dicetis: amant alterna Camœnæ.
 D. Ad Iove principium Musæ. Iovis omnia plena:
 Ille collit terras, ille mea carmina curæ.
 M. Et me Phœbus amat: Phœbo sua, semper apud me
 Munera sunt lauri, & suave rubens hyacinthus.
 D. Malo me Galatea, petit lasciva puella;
 Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.
 M. At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas:
 Notior ut iam sit canibus non delia nostris.
 D. Parta meæ Veneri sunt munera; namque notavi
 Ipse locum, aeris quo congersere palumbes.
 M. Quod potui, puero silvestri ex arbore lecta
 Aurea mala decem misi; cras altera mittam.

ECLOGA III.

D. O quoties, & quæ nobis Galatea locuta est!

Partem aliquam venti divum referatis ad auris.

M. Quid prodest, quod me ipse animo non spernis,
Amynta;

Si dum tu sectaris apros, ego retia servo?

D. Phyllida mitte mihi: meus est natalia, Iola;

Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

M. Phyllida amo ante alias; nam me discedere flevit;

Et, Longum formose vale, vale, inquit, Iola.

D. Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres.

Arboribus venti, nobis Amaryllidis iræ.

M. Dulce satis humor, depulsis arbutus hædis,

Lenta salix fœto pecori, mihi solus Amyntas.

D. Pollio amat nostram, quamvis, est rustica, Musam;

Pierides, vitulam lectori pascite vestro.

M. Pollio, & ipse facit nova carmina, pascite taurum.

Iam cornupetat, & pedibus qui spargat arenam.

D. Qui te Pollio amat, veniat, quo te quoque gaudet;

Mella fluant illi, ferat, & rubus asper amomum.

M. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi;

Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.

D. Qui legitis flores, & humi nascentia fraga,

Frigidus, ò pueri, fugite hinc, latet anguis in herba;

M. parcite oves nimium procedere; non bene ripæ

Creditur, ipse aries etiam nunc vellera siccat.

D. Tityre, pascenteis à flumine reice capellas;

Ipse vbi tempus erit, omneis in fonte lavabo.

M. Cogite oves, pueri: si lac præceperit æstus.

Vt nuper, frustra pressabimus vbera palmis.

D. Eheù, quam pingui macer est mihi taurus in arvo!

Idem amor exitium pecori est, pecorisque magistro.

M. His certè neque amor causa est: vis ossibus hærent,

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

DA. Die: quibus in terris (& eris mihi magnus Apollo)

Teris pateat cœli spatium non amplius vlnas.

ME. Dic quibus in terris inscripti nomina regum

Nascantur flores: & Phyllida solus habeto,
 DA. Non noſtum, inter vos tantas componere lites.
 Et vitula tu dignus, & hic, & quiſquis amores.
 Aut metuet dulces, aut experietur amaros.
 Claudite iam rivos pueri, ſat prata biberunt?

ECLOGA IV. POLLIO.

ARGUMENTUM.

Ecloga hæc magna ex parte eſt allegorica, & genethlicon canit Salonino, in Conſulatu Afini Pollionis patris, & Ducis Germanici exercitus nato, poſt captas, in Dalmacia, Salomas. Et vtriuſque ſimul, & Auguſto laudis Sybillino, carmino paulo altius intonat quam ſtylus requirat Bucolicus: ſed honeſtam præmittit excuſationem.

SI celides Muſæ paulo maiora canamus.
 Non omne arbusta iubant, humilesque myricæ.
 Si canimus ſilvas, ſilvæ ſunt conſula dignæ.
 Ultima Cumæi venit iam carminis ætas.
 Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo.
 Iam redit, & virgo, redeunt Saturnia regna;
 Iam nova progenies cœlo dimittitur alto.
 Tu modo naſcenti puero, quo ferrea primum
 Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo.
 Caſta fave Lucina: tuus iam regnat Apollo:
 Tèque ad eo decus hoc ævi, te conſule inibit
 Pollio, & incipient magni procedere menſes,
 Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
 Irrita perpetua ſolvent formidine terras.
 Ille Deum vitam accipiet, Diviſque videbit
 Permiſtos heroas, & ipſe videbitur illis,
 Peccatumque reget patris virtutibus orbem.
 At tibi prima puer nullo manuſcula cultu
 Herrantes heredas paſſim cum baccare tellus:

Mistaque ridenti collocaſia fundet acantho.
 Ipſe lacte domum referent diſtenta capellæ
 Ubera, nec magnos metuent armenta leones.
 Ipſa tibi blandos rudent cunabula flores.
 Occidet, & ſerpens, & fallax herba veneni.
 Occidet: Aſſyrium vulgo naſcetur à momum.
 At ſimul heroum laudes, & facta parentis.
 Iam legere, & quæ ſit poteris cognoſcere, virtus.
 Molli paulatim flaveſcet campus arilla.
 Incultisque rubens pendebit ſentibus vva,
 Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.
 Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
 Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris,
 Oppida, quæ iubeant telluri inſindere ſulcos.
 Alter erit tum Typhis, & altera, quæ vehat Argo
 Delectos heroas, erat etiam altera bella,
 Atque iterum ad Troyam magnus mittetur Achilles.
 Hic vbi iam firmata virum te fecerit ætas,
 Cedet, & ipſe mari vector, nec nautica pinus
 Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
 Non raſtros patietur humus, non vinca falcem:
 Robuſtus quoque iam tauris iuga ſoluet arator;
 Nec varios diſcer mentiri lana colores:
 Ipſe ſed in pratis aries iam ſuave rubenti
 Nurice, iam croceo mutabit vellera luto:
 Sponte ſua ſandix paſcenteis veſtiet agnos.
 Talia ſæcla ſuis dixerunt currite fuſis,
 Concordes ſtabile fatorum numine Farcæ.
 Aggredere, ò magnos (aderit iam tempus) honores
 Clara Deum Soboles, magnum Iobis incrementum.
 Aspice convexo nutantem pondere mundum.
 Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum,
 Adſpice, venturo lætantur vt omnia ſæclo.
 O mihi tam longe maneat pars vltima vitæ,
 Spiritus, & quantum ſat erit tua dicere facta!
 Non me carminibus vincet nec Thracius, Orpheus,
 Nec

Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater adsit:
 Orphei Calliopea Lino formosus Apollo.
 Pan Deus, Arcadia mecum si iudice certet.
 Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
 Incipe, parue puer risu cognoscere matrem:
 Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
 Incipe, parve puer cui non risere parentes,
 Nec Deus huc mensa, dea nec dignata cubuli est.

DAPHNIS.

Ecloga V.

A R G V M E N T V M.

Pastores alternatim, in persona Daphnidis, Iulij Cæsaris mortem deplorant, & divinos ille decernuit honores.

M E N A L C A S , M O P S V S.

CUr non, Mopse, boni quoniam convenimus ambo,
 Tu calamos inflare leveis, ego dicere versus,
 Hic corulis mixtas inter confedimus vltimos?
MO. Tu maior; tibi me est æquum parere, Menalca:
 Sive sub incertas Zephyrus motantibus vmbas.
 Sive antro potius succedimus; aspice, vt antrum
 Silvestris raris sparsit labrusca racemis.
ME. Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.
MO. Quid si idem certet phœbum superare canendo?
ME. Incipe, Mopse, prior; si quos aut Phylidis ignes,
 Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.
 Incipe; pascentes servabit Tityrus hædos.
MO. Imò hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
 Carmina descripsi, & modulans alterna notavi,

Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas.

ME. Lenta salix quantum pallenti cedit oliuæ,
Puniceis humilis quantum salianca roseris:

Judicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

MO. Sed tu desine plura, puer: successimus antro:

Extinctum Nymphæ crudeli, funere Daphnia

Flebant vos coruli testes, & flumina Nymphis,

Cum, complexa sui corpus miserabile gnati,

Atque Deos, atque astra vocat crudelia mater,

Non vlli pastos illis egere diebus

Frigida, Daphni, boves ad flumina; vlla neque annem

Libavit quadrupes; nec graminis attigit herbam.

Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones

Interitum montesque feri silvæque loquuntur.

Daphnis & Armenias cutru subjungere tigres

Instituit, Daphnis thiafos inducere Baccho,

Et folijs lentas intexere mollibus hastas.

Vitis vt arboribus decori est, vt vitibus vuæ,

Vt gregibus tauri: segetes vt pinguibus aruis:

Tu decus omne tuis, postquam te fata tulerunt.

Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apolo.

Grandia sæpè quibus mandabimus hordea fulcis,

Infelix Iosium, & sterilis nascuntur avenæ,

Pro molli viola, pro purpureo narcisso,

Cardus, & spinis surgit palivius acutis.

Spargite humum folijs inducite fontibus vmbas,

Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis.

Et tumulum facite, & tumulo super addite carmen:

Daphnis ego in silvis, hinc vsque ad sidera notus,

Formosi pecoris custos, formosior ipse.

ME. Tale tum Carmen nobis divinæ poetæ.

Quale sopor fessis in gramine quale per æstum

Dulcis aquæ saliente sitim restinguere rivo.

Nec calamis solum æquiperas, sed voce magistrum.

Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo,

Nos tamen hæc quocumque modo tibi nostra vicissim

Dicemus, Daphinque tuum tollemus ad ſtra.
 Daphnin ad aſtra feremus: amavit nos quoque Daphnis.
 MO. An quidquam nobis tali fit munere maius?
 Et puer ipſe fuit cantari dignus; & iſta
 Iam pridem Stimicon laudabit carmina nobis.
 ME. Candidus inſuetum miratur limen Olympi.
 Sub pedibusque videt nubes, & ſidera Daphnis.
 Ergo à lacreis, ſilvas, & cætera rura voluptas,
 Panaque, paſtoresque tenet. Driadasque puellas.
 Nec lupus inſidias pecori, nec recia cervis
 Ulla dolum meditantur, amat bonus otia Daphnis.
 Ipſi lætitia voces ad ſidera iactant.
 Inſonſi montes; ipſæ iam carmina rupes,
 Ipſa ſonant arbuſta, Deus, Deus ille, Menalca.
 Sis bonus, ò felixque tuis eni quatuor aras.
 Ecce duas tibi Daphni, duo altaria Phœbo.
 Proculabina nobo ſpumantia lacte quotannis,
 Craterasque duos ſtatuant tibi pinguis oliſi:
 Et multo in primis hilarans convivia Baccho,
 (Antè focum; ſi frigus erit, ſi meſſis in umbra)
 Vina novum fundam calathis, Ariuſia nectar.
 Cantabunt mihi Damœtas, & Lyctius Ægon;
 Saltanteis Satyros imitabitur Alpheſibœus.
 Hæc tibi ſemper erunt, & cum ſolemnia vota
 Reddemus Nymphis, & cum luſtrabimus agros.
 Dum iuga montis aper, fluvios dum pilcis amabit:
 Dumque thymo paſcentur apes, dum rore circadæ,
 Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.
 Vt Baccho. Cererique, tibi ſic vota quotannis.
 Agricolaſque facient: danabis tu quoqueis votis.
 MO. Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?
 Nam neque me tantùm venientis ſibilus Auſtri,
 Nec percuffa iubant fluctu tam litora, nec quæ
 Saxoſas inter decurrunt flumina valles.
 ME. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.
 Hæc nos, formoſum Corydon ardebat Alexin:

Hæc eadem docuit, Cuium pecus? an Melibœi?
 MO. At tu fume pedum, quod me cùm sæpè rogaret,
 Non tulit Antigenes (& erat tum dignus amari)
 Formosum paribus nodis, atque ære Menalca.

ECLOGA VI. SILENUS.

ARGUMENTUM.

Epicurea secta exprimitur, quam didicisse Virgilium cum Varo, quem hic laudat, à Serione serunt, sub cuius persona Silenum, quasi voluptatis symbolum, inducit cum Satyris temulentum.

Inscriptio huius Eclogæ in Romano codice in hunc modum habetur.

FAVNORVM, SATYRORVM, ET
 Sylvanorum, delectatio.

POETA.

PRima Syracosio dignata est ludere versu.
 Nostra, nec erubuit sylvas habitare Thalia,
 Cum canerem reges, & prælia Cinthius aurem
 Vellit, & admonuit: Pastorem Tyrite, pinguis
 Pascere oportet oves, deductum dicere carmen:
 Nunc ego (nanque super tibi erunt, qui dicere laudes
 Vare, tuas cupiant, & tristia condere bella)
 Aggrestem tenui meditabor arundine Musam.
 Non iniussa cano: si quis tamen hæc quoque, si quis
 Captus amore leget te nostræ, Vare, myricæ,
 Tenemus omne canet: nec Phœbo gratior vlla est,
 Quam sibi quæ Vari præscripsit pagina nomen.
 Pergite, Pierides, Chromis, & Mnasylos in antro
 Silenum pueri somno videre jacentem,
 Inflatam hesternò venas ut semper, laccho.

Serta procul tantum capiti delapsa iacebant.

Et gravis attita pendeat cantharus ansa.

Egressi (nam sæpè tenex spe carminis ambo
Luserat) iniiciunt ipsis ex vincula fertis.

Addidit se sociam, timidisque super venit Æglæ:

Æglæ Naiadum pulcherrima, iamque videnti
Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.

Ille dolum ridens, quo vincula nectitis? inquit.

Soluite me pueri, fatis est potuisse videri.

Carmina quæ vultis, cognoscite carmina vobis:

Huic aliud mercedis erit, simul incipit ipse.

Tum vero in numerum Faunosque, ferasque videres

Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.

Nec tantum phœbo gaudet Parnasia rupes:

Nec tantum Rhodope mirantur, & Ismarus Orphea.

Namque canebat vti magnum per inane coacta

Semina terrarumque, animæque, marisve fuissent,

Et liquidi simul ignis, vt his exordia primis

Omnia, & ipse tener mundi concreverit orbis.

Tum durare solum, & discludere Nerea ponto

Cœperit, & rerum paulatim sumere formas.

Iamque novum terræ stupeant lucefcere solem.

Altius atque cadant submotis nubibus imbres:

Incipiant silvæ cum primum surgere, cumque

Rara per ignotos errent animalia montes.

Hinc lapides Pyrræ iactos, Saturnia regna,

Caucasiasque refer volucres, furtumque Promethei.

His adiungit, Hylam nautæ quo fonte relictura

Clamassent: vt litus, Hyla, Hyla, omne sonaret.

Et fortunatam si numquam armenta fuissent,

Pasiphaen nivei solatur amore iuveni.

Ah, virgo infelix, quæ te dementia cepit?

Prætides implerunt falsis mugitibus agros:

At non tam turpes pecudum tamen villa secuta est

Coacubitus quamvis collo timuisset aratrum,

Et sæpè in levi quæsisset corua fronte.

Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
 Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
 Illice sub nigra pallentis ruminat herbas
 Aut aliquam in magno sequitur grege, claudite nymphæ
 Dictæ nymphæ, nemorum iam claudite saltus:
 Si qua forte ferant oculis sese obvia nostris
 Errabunda bovis vestigia; forsitan illum,
 Aut herba captum viridi, aut armenta secutum,
 Perducant aliquæ stabula ad Gortynia vaccæ.
 Tum canit Hesperidum miratam mala puellam:
 Tum Phaethontidas musco circumdat amaræ
 Corticis, atque solo proceras erigit alnos.
 Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
 Aonas in montes, ut duxerit vna sororum:
 Utque vito Phœbi chorus affurrexerit omnis;
 Ut linus hæc illi divino carmine pastor,
 Floribus atque apio crines ornatus amaro,
 Dixerit. Hos tibi dant calamos (en accipe) Musæ:
 Ascraeo quos ante seni: quibus ille solebat
 Cantando rigidas deducere montibus ornos.
 His tibi Grynæi nemoris dicatur origo;
 Ne quis sit lucus, quo se plus iactet Apollo.
 Quid loquar aut Scyllam? nisi quam fama secuta est:
 Candida succinctam latrantibus inguina monstris
 Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto.
 Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis:
 Aut ut mutatos Terei narraverit artus?
 Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit?
 Quo cursu deserta petiverit, & quibus ante
 Infelix sua tecta supervoliraverit alis?
 Omnia quæ, Phœbo quondam meditante, beatus
 Audijt Eurotas, iussitque ediscere Iuros,
 Ille canit, pulsæ referunt ad sidera valles.
 Cogere donec ovis stabulis numerumque referre
 Iussit, & invito processit vespere Olympo.

MELIBŒVS

Ecloga VII.

ARGVMENTVM.

Contentionem duorum pastorum habet, Amatoria est.

MELIBŒVS, CORYDON, THYRSIS.

M. **F**Orte sub arguta confederat ilice Daphnis.
 Compulerantque greges Corydon, & Thyrsis
 in vnum.

Thyrsis ovis, Corydon distentas lacte capellas.

Ambō florentes ætatibus, Arcades ambo,

Et cantare pares, & respondere parati.

Hic mihi, dum teneras defendo à frigore myrtos,

Vir gregis ipse carper deerraverat, atq; ego Daphni

Aspicio: ille vbi, me contra videt; ocius, inquit,

Huc ades, ò Melibœe: caper tibi salvus, & hædi.

Et, si quid cessare potes, requiesce sub vmbra

Huc ipsi potum venient per prata iuveni:

Hic viridis teneat prætexit arundine ripas

Mincius, æque sacra resonant examina quercu.

Quid facerem? neque ego Alcippem, nec Phyllida
 habebam.

Depulsos à lacte domi quæ clauderet agnos:

Et certamē erat Corydon cum Thyrside magnum.

Posthabui tamen illorum mea seria ludo.

Alternis igitur contendere versibus ambo

Cœpere, alternos Musæ meminisse volebant.

Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis

C. Nymphæ, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen,
 Quale meo Codro, concedite, proxima Phœbi
 Verſibus ille facit, aut, ſi non poſſumus omnes,
 Hic arguta ſacra pendeſcit fiſtula pinu.

T. Paſtores edera creſcentem ornare poetam
 Arcades, invidia rumpantur vtilia Codro.
 Aut ſi vltra placitum laudarit, baccare frontem.
 Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

C. Sætoſi caput hoc apri, tibi Delia, parvus
 Et ramaſa Mycon vivacis cornua cervi.
 Si proprium hoc fuerit, lævi de marmore tota
 Puniceo ſtabis ſuras evincta cothurno.

T. Sinum lactis, & hæc te liba, Priape, quotannis
 Expectare ſat eſt: cuſtos eſ pauperis horti.
 Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
 Si fætura gregem ſuppleverit, aureus eſto.

C. Nerine Galatea thymo mihi dulcior Hyblæ,
 Candidior cycnïs, hedera formoſior alba:
 Cum primum paſti repetent præleſia tauri,
 Si qua tui Corydonis habet te cura venito.

T. Immo ego Sardois videat tibi amarior herbis.
 Horridior ruſco, proſecta vilior alga;
 Si mihi non hæc lux toto iam longior anno eſt.
 Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite iuveni.

C. Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba,
 Et quæ vos rara viridis tegit arbutus vmbra,
 Solſtitium pecori defendite, iam venit æſtas
 Torrida iam læto turgent in palmite gemmæ.

T. Hic focus, & tædæ pingues, hic plurimus ignis
 Semper, & aſſidua poſtes fuligine nigri.
 Hic tantum Boreæ curamus frigora quantum;
 Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

C. Stant, & iuniperi, & caſtaneæ hirsute.
 Strata iacent paſſim ſua quæque ſub arbore poma.
 Omnia nunc rident, at ſi formoſus Alexis

Montibus his abeat, videas & flumina sicca;
 T. Aret ager: vitit moriens sitis aeris herba:
 Liber pampineas invidit collibus umbras.
 Phyllidis adventu nostræ nemus omne videbit;
 Iuppiter & læto descendet plurimus imbri.
 C. Populus Alceidæ gratissima, vitis iaccho,
 Formosa myrtus Veneri sua laurea Phœbo,
 Phyllis amat corulos illas dum Phyllis amabit,
 Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phæbi.
 T. Fraxinus in silvis pulcherrima pinus in hortis.
 Populus in fluvijs, abies in montibus altis,
 Sæpius at si me, Lycida formose, revisas,
 Fraxinus in silvis cedit tibi pinus in hortis.
 M. Hęc memini, & victum frustra contendere Thrysin.
 Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis.

PHARMACEVTRIA. Ecloga VIII.

ARG. Habet duas partes, prior conquestionem, posterior beneficium continet. Theocritea est.

DAMON, ALPHESIBEVS.

P Astorum Musam Damonis, & Alphefibœi,
 Immemor herbarum quos est mirata iuvenca
 Cerrantes, quorum stupefactæ carmine Lyaces;
 Et mutata suos requierunt flumina cursus:
 Damonis Musam dicemus, & Alphefibœi.
 Tu mihi, seu magni superas iam saxa Timavi,
 Sive oram Illyrici legis æquoris; en erit vnquam
 Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
 En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem
 Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
 A te principium, tibi desinet accipe iussis
 Carmina cœdta tuis: atq; hanc sine tempora circum
 Inter victrices æderam tibi serpere lauros.
 Frigida vix cœlo noctis decesserat umbra,
 Cum ros in tenera pecori gratissimus herba est:

Incumbens tereti Damon sic cœpit olivæ.

D. Nascere, præq; diem veniens age, Lucifer, alnum
Coniugis indigno Nisæ deceptus amore

Dum queror, & divos (quamquam nil testibus illis
Profeci) extrema moriens tamen alloquor hora.

Incipe Mænaliô mecum, mea tibia, versus.

Mænalus argutumque nemus dinosque loquentis

Semper habet; semper pastorum ille audit amores,

Panaque, qui primus calamos non passus inertis.

Incipe Mænaliôs mecum mea tibia, versus.

Moplo Nila datur, quid non speremus amantes?

Iungentur iam gryphes equis: ævoque sequenti

Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

Mopse, novas incide faces: tibi ducitur vxor.

Sparge, marite, nuces: tibi deserit Hesperus Oetam.

Incipe Mænaliôs mecum, mea tibia, versus.

O digno copuncta viro, dum despicias omnis.

Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellæ,

Hirsutumque supercilium, proluxaque barba:

Nec curare dum credis mortalia quemquam.

Incipe Mænaliôs mecum, mea tibia, versus.

Sepibus in nostris parvam te roscida mala

(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.

Alter ab vndecimo tu me iam ceperat annus:

Iam fragiles poteram à terra contingere ramos.

Ut vidi, vt perij, vt me malus abstulit error.

Incipe Mænaliôs mecum, mea tibia, versus.

Nunc scio quid sic amor, duris in coribus illum

Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,

Nec generis nostri puerum, nec sanguinis edunt.

Incipe Mænaliôs mecum, mea tibia, versus.

Sævus Amor docuit gnatorum sanguine matrem

Comaculare manus, crudelis tu quoque mater;

Crudelis mater magis, an puer improbus ille?

Improbus ille puer, credulis tu quoque mater.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.
 Nunc, & oves vltro fugiat lupus aurea duræ
 Mala ferant quercus: narcisso floreat alvus:
 Pingua corticibus ludent electra myricæ.
 Certent, & cygnis vlulæ: sit Tityrus Orpheus:
 Orpheus in silvis, inter Delphinas Arion.
 Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.
 Omnia, vel medium fiant mare: vivete silvæ.
 Præcep̃s aerij specula de montis in vndas
 Deferar: extremum hoc munus morietis habeto.
 Define Mænalios iam define tibia, versus.
 Hęc dæmon: vos quæ responderit Alphefiboëus,
 Dicite, Pierides, non omnia possumus omnes.
 A. Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta:
 Verbenasque adole pingues, & mascula thura.
 Coniugis vt magicis sanos avertere sacris
 Experiar sensus, nihil hic nisi carmina desunt.
 Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnin,
 Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam:
 Carminibus circe socius mutavit Ullisei;
 Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
 Ducite ad vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnin
 Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
 Licia circumdo, terque hæc altaria circum
 Effigiem duco numero Deus impare gaudet.
 Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
 Necte tribus nodis ternos, Amarylli colores.
 Necte, Amarylli, nodos, & Veneris, dic vincula necto.
 Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Limus vt hic durefcit, & hæc vt cera liquefcit
 Uno eodemque igni, sic nostre Daphnis amore.
 Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
 Daphnis me malus vrit: ego hæc in Daphnide laurum:
 Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnin,
 Talis amor Daphnin, qualis, cum fessa iuvenum

Per nemora atque altos querendo bacula lucos
 Propter aquæ rivum viridi procumbit in vlyva
 Perdita, nec seræ meminit decedere nocti:
 Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi,
 Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
 Pignora cara sui: quæ nunc ego limine in ipso,
 Terra, tibi mando debent hæc pignora Daphnin.
 Ducite ad vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin;
 Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
 Iple dedit Mœris nascuntur plurima Ponto.
 His ego sæpè lupum fieri, & se condere silvis
 Mœrin sæpè animas imis excire sepulcris,
 Atque fatas alio vidi traducere mefes.
 Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
 Fer cineres Amarylli, foras rivoque fluenti,
 Tranque caput iace, nec respexeris, his ego Daphnin
 Aggrediar, nihil ille deos, nil carmina curat.
 Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnin,
 Adspice: corripuit tremulis altaria flammis
 Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse bonum sit.
 Nescio quid certe est: & Hylax in limine latrat.
 Credimus? an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
 Parcite, ab vrbe venit, iam parcite, carmina, Daphnis.

MOERIS. Ecloga IX.

*ARG. Referta est querelis, Virgilius agros repetens perem-
 cius est à centurione Atio, miscet, & Augusti laudes.*

LYCIDAS, MOERIS.

Quo te Mæri pedes, an quo via ducit in urbem?
 M. O Lycida vivi pervenimus; advena nostri,
 Quod nūquam veriti sumus, ut possessor agelli
 Diceret: Hæc mea sunt; veteres migrate coloni.
 Nunc victi, tristes, quoniam fors omnia versat,

Hos illi (quod ne bene vertat) mittimus hædos.
 LY. Certe equidem audierã, qua se subducere colles
 Incipiunt, mollique iugum demittere clivo,
 Usque ad aquã, & veteris iam fracta cacumina fagi,
 Omnia carminibus vestrum servate Menalcam.
 M. Audieras; & fama fuit, sed carmina tantum
 Nostra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
 Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
 Quod nisi me quacumque novas incidere lites
 Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix,
 Nec tuus hic Meris, nec viveret ipse Menalcas.
 L. Heu, cadit in quemquam tantum scelus? heu tua nobis
 Pene simul tecum solatia rapta, Menalca!
 Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis
 Spargeret? aut viridi fontis inducere ymbra?
 Vel quæ sublegi tacitus tibi carmina nuper,
 Cum te ad delicias ferres Amaryllida nostras?
 Tityre dum redeo (brevis est via) pasce capellas:
 Et potum pastas age, Tityre: & inter agendum
 Occursare capro, cornu ferit ille, caveto.
 M. Imò hæc, quæ Varo nec dum perfecta caperat:
 Vare, tuum nomen (superet modum Mantua nobis,
 Mantua væ misere nimium vicina Cremonæ!)
 Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.
 L. Sic tua Cynos fugiant examina taxos:
 Sic cytiso pastæ distentent vbera baccæ.
 Incipe, si quid habes, & me secere poetam
 Pierides: sunt & mihi carmina me quoque dicunt
 Vatem pastores; sed non ego credulus illis.
 Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
 Digna, sed argutos inter strepedere anser olores.
 M. Id quidem ago, & tacitus, Lycida, mecum ipse voluto
 Si valeam meminisse: neque est ignobile carmen.
 Huc ades, ò Galatea: quis est nam ludus in vndis?
 Hic ver purpureum: varios hic flumina circum

Fundit humos flores: hic candida populos antro
Imminet, & lentæ texunt umbracula vites.

Huc ades: intani feriant sine litora fluctus.

L. Quid, quæ te pura solum sub nocte canentem
Audieram? numeros memini, si verba tenerem.

M. Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?

Ecce Dionæi processit Cæsaris Astrum,

Astrum, quo segetes gauderent frugibus; & quo

Ducere apricis in collibus vba colorem.

Inferere, Daphni, Piro: carpent tua poma nepotes.

Omnia fert ætas, animum quoque, sæpè ego longos

Cantando puerum memini me condere foles,

Nunc oblita mihi tot carmina, vox quoq; Mœrim

Iam fugit ipsa; lupi Mœrim videre priores.

Sed tamen ista satis referet, tibi sæpè Mœnalcas.

L. Causando nostros in longum ducis amores.

Et nunc omne tibi stratum silet æquor, & omnes

(Aspice) ventrosi ceciderunt murmuris auræ.

Hinc ad o media est nobis via, namque sepulchrū

Incipit apparere Bianoris, hic, vbi densas

Agricolæ stringunt frondes, hic Mæri canamus;

Hic hædos depone, tamen veniemus in urbem.

Aut, si, nos pluviam ne colligat ante, veremur.

Cantantes licet vsque (minus via lædet) eamus.

Cantantes vt eamus, ego hoc te fasce levabo,

Mœ. Desine plura, puer: & quod nunc instat, agamus.

Carmina tam melius, cum venerit ipse, canemus.

GALLVS. Ecloga X.

ARG. Gallus poeta de amissa amica, quam immodice amabat, solatur.

P O E T A.

EXtremum hunc Arethusa, mihi concede laborem

Pauca mea Gallo, sed quæ legat ipsa Lycoris.

Carmina sunt dicenda: neget quis carmina Gallo?

Sit tibi, cum fluctus subter labere Sicanos,

Doris amata suam non intermisceat vndam.
 Incipe sollicitos Galli dicamus amores,
 Dum tenera attondent simæ virgulta capellæ.
 Non canibus surdis: respondent omnia silvæ
 Quæ nemora, aut qui vos saltus habuere, puellæ
 Naiades, indigno cum Gallus amore periret?
 Nam neque Parnasi vobis iuga, nam neq; Pindio.
 Villa moram fecere, neque Aonia Aganippe.
 Illum etiam lauri, illum etiam flevere myricæ:
 Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
 Mœnaius, & gelidi fleverunt saxa Lycæi,
 Stant, & oves circum: nostri nec pœnitent illas:
 Nec te pœniteat pecoris, divine, poeta,
 Et formotus oves ad flumina pavit Adonis.
 Venit, & vpilio tardi: venere vubulci;
 Uvidus hiberna venit de glande Menalças.
 Omnes, vnde amor iste, rogant: ibi venit Apollo.
 Galle, quid insanis? inquit tua cura Lycoris
 Perq; nives alium, perq; horrida castra secuta est;
 Venit, & agresti capitis Sylvanus honore,
 Florentes terulas, & grandia lilia quassans.
 Pan deus Arcadiæ venit quem vidimus ipsi
 Sanguineis ebuli baccis, minioque rubentem.
 Ecquis erit modus? inquit: amor non talia curat.
 Nec lacrymis crudelis amor, nec gramina rivis,
 Nec cytilo saturantur apes, nec fronde capellæ.
 Tristes at ille: Tamen cātabitis, Arcades, inquit,
 Montibus hæc vestris: soli cantare periri
 Arcades, ò mihi tùm quã molliter ossa quiscant,
 Vestra meos olim si fistula dicat amores.
 Atque vtinam ex vobis vnus, vestrique fuisset
 Aut custos gregis, aut maturæ vinitor vuæ.
 Certe siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas,
 Seu quicūque furor (quid tùm, si fuscus Amyntas?
 Et nigræ violæ sunt, & vaccinia nigra.)

Mecum inter falices lenta sub vite iaceret.
 Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
 Hic gelidi fontes: hic mollia prata, Lycori.
 Hic nemus: Hic ipso tecum consumeret ævo.
 Nunc in infans amor duri me Martis in armis,
 Tela inter media, atque adversos detinet hostes.
 Tu procul à patria (nec sit mihi credere) tantum
 Alpina, ah dura, nives, & frigora Rheni
 Me sine sola vides, ah te ne frigora lædant.
 Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas:
 Ibo, & Chalcedico quæ sunt mihi condita versu
 Carmina, pastoris Siculi modulabor avena.
 Certum est in silvis, inter spelæa ferarum
 Malle pati, tenerisque meos incidere amores
 Arboribus: crescent illæ, crescetis amores.
 Intereâ mixtis lustrabo Mænala nymphis:
 Aut acres venabor apros, non me vlla vetabunt
 Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.
 Iam mihi per rupes videor lucusque sonantes
 Ire; libet Partho torquere Cydonia cornu
 Spicula; tanquam hæc si nostri medicina furoris,
 Aut deus ille malis hominum mitescere discat.
 Iam neq; Hamadryades; rursus, nec carmina nobis
 Ipsa placent: ipsæ rursus concedite silvæ.
 Non illum nostri possunt mutare labores.
 Nec si rigoribus medijs Hebrumque bibamus.
 Sithoniaeque nives hyemis subeamus aquosæ,
 Nec si, cum moriens alta liberaret in vlmo,
 Æthiopum versemus oves subfidere Cancri.
 Omnia vincit amor, & nos cedamus Amori.
 Hæc fat erit, divæ, vestrum cecinisse poetam,
 Dum sedet, & gracili fuscillam texit hibisco.
 Pierides vos hæc facietis maxima Gallo:
 Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas,
 Quantum vere novo viridis se subjicit alnus

Surgamus: Solet esse gravis cantantibus umbra.
 Iuniperi gravis umbra, nocent, & frugibus umbræ,
 Ite domum saturæ, venit Hesperus, itæ capellæ.
 BUCOLICON LIBRI FINIS.

P. VIRGILIJ MARONIS.

GEORGICON,
 LIBER PRIMVS.

ARG. Enumerat universa, quæ hisce quatuor libris est dicturus. Inde hoc libro de Agricultus instrumento, scilicet temporibus.

AD C. CILNIVM MÆCENATEM.

Quid faciat lætas fegetes, quo fidere terram
 Vertere, Mæcenas, vlmisque adiungere vites
 Conveniat: quæ cura bouū quis cultus habendo
 Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis,
 Hinc canere incipiam. Vos, ò clarissima mundi
 Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
 Liber, & alma Ceres; vestro si muære tellus
 Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
 Poculaque iuventis Acheloia miscuit vuīs:
 Et vos agrestum præsentia numina Fauni;
 Ferte simul Faunisque pedem, Dryadesque puellæ:
 Munera vestra cano, tuque ò, cui prima frementem
 Fudit equum, magno tellus percussa tridenti,
 Neptune, & cultor nemorum, cui pingua Cææ
 Tercentum nivei tondent dumeta iuveni:
 Ipse nemus linquens patrium saltusque Lycæi,
 Panovium custos tua si tibi Mænala curæ,
 Adsis, ò Tegæ, favens, oleæque Minerva
 Inventrix, vncique puer monstrator aratri:
 Et teneram ab radice ferens. Silvane cupressum:
 Dijque deæque omnes studium quibus arba tueri.

Qui

Quique novas alitis nonnullo semine fruges:
 Quique fatis largum cœlo demittitis imbrem.
 Tuque adeo, quem mox quæ sint habitura deorum
 Concilia, incertum est; vrbi ne invisere, Cæsar,
 Terrarumque velis curam, & te maximus orbis
 Auctorem frugum, tempestatumque potentem
 Accipiat, cingens materna tempora myrto;
 An deus immensi venias maris, ac tua nautæ
 Numina sola colant: tibi serviat vltima Thule.
 Teque sibi generum Tethys emat omnibus vndis:
 An ne novum tardis fidus te mensibus addas,
 Qua locus Erigonem inter Chelasque sequentes
 Panditur, ipse tibi iam brachia contrahit ardens,
 Scorpius, & cœli iusta plus parte relinquit.
 Quicquid eris (nam te, nec sperent Tartara Regem,
 Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido,
 Quamvis Elyfios miretur Græcia campos,
 Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
 Da facilem cursum, atque audacibus annue cæptis:
 Ignarosque viæ mecum miseratus agrestes,
 Ingredere, & votis iam nunc assuesce vocari.
 Verè novo, gelidus canis cum montibus humor
 Liquitur, & zephyro putris se gleba resolvit,
 Depresso incipiat iam tum mihi caurus aratro:
 Ingemere, & sulco attritus splendescere vomer:
 Illa te ges demum votis respondet avari
 Agricolaë, bis quæ solem, bis frigora sensit:
 Illius immentæ ruperunt horrea, messes.
 At prius ignotum ferro quam scindimus æquor:
 Ventos, & variam cœli prædiscere morem
 Cura fit, ac patrios cultusque habitusque locorum,
 Et quid quæque serat regio, & quid quæq; recuset.
 Hic segetes, illic veniunt felicius vna:
 Arborei foetus alibi, atque iniussa virescunt
 Gramina nonne vides, croceos, vt Tmolus odores,

India

India mittit ebur, molles sua thura Sabæis
 At Calybes nudi ferrum, virosaque Pontus
 Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum:
 Continua has leges, æternaque fœdera certis
 Imposuit Natura locis: quo tempore primum
 Deucalion vacuum lapides iactavit in orbem:
 Vndè homines nati durum genus, ergo age, terræ
 Pingue solum primis ex templo à mensibus anni
 Fortes invertant tauri, glebasque iacentes
 Pulverulenta coquat maturis solibus æstas.
 At si non fuerit tellus fœcunda; ius ipsum
 Arcturum tenui saterit suspendere sulco.
 Illic officiant lætis ne frugibus herbæ:
 Hic sterilem exiguus ne deserat humor arenam,
 Alternis idem tonas cessare nouales.
 Et segnem patièrè sitti durescere campum.
 Aut ibi flava seres mutato sidere farra,
 Vnde prius lætum siliqua quassante legumen,
 Aut tenuis foetus viciæ, tristisque lupini
 Sustuleris fragiles calamos, silvamque sonantem.
 Vrit enim lini campum seges, vrit avenæ:
 Vrant Lethæo perfusa papavera somno.
 Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
 Ne saturate simo pingui pudeat sola: neve
 Effœtos cinerem immundum iactare per agros.
 Sic quoque mutatis requiescunt foetibus arva.
 Nec vlla interea est inarata gratia terræ.
 Sæpè etiam steriles incendere profuit agros.
 Atque levem stipulam crepitantibus vrere flammis:
 Sivè inde occultas vires, & pabula terræ
 Pingua concipiunt: sivè illis omne per ignem
 Excoquitur vitium, atque ex sudat inutilis humor:
 Seù plaris calor ille vias, & cæca relaxat
 Spiramenta novas veniat qua succus in herbas:
 Seù durat magis, & venas adstringit hiantis:

Nec tenues pluviae, rapidique potentia solis
 Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.
 Multum adeo, rastris glebas qui frangit inertis,
 Vimineasque trahit crates, iuvat arva: neque illum
 Flava ceres alto nequicquam spectat Olimpo:
 Et qui, proscisso quae suscitatur æquore terga,
 Rursus in obliquum verso pererrumpit aratro,
 Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
 Humida solstitia atque hiemes orate serenas,
 Agricolaë hiberno lætissima pulvere farra,
 Lætus ager nullo tantum se Mæsia cultu
 Lactat, & ipsa suas mirantur Gargara messis.
 Quid dicam: iacto qui semine cominus arva
 Inlequitur, cumulosque ruit male pinguis arenæ?
 Deinde satis fluvium inducit, rivosque sequentes?
 Et, cum exustus ager morientibus aestuat herbis,
 Ecce supercilio clivosi tramitis undam
 Elicit illa cadens raucum per levia murmur
 Saxat ciet scatebrisque arenaria temperat arva.
 Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus aristis,
 Luxuriam segetum tenera depascit in herba,
 Cum primum sulcos æquant sata? quique paludis
 Collectum humorem bibula deducit arena?
 Præsertim incertis si mensibus annis abundans
 Exit, & obducto late tenet omnia limo:
 Unde cavæ tepido sudant humore lacunæ.
 Nec tamen (hæc cum sint hominumque boumque
 labores
 Versando terram experti) nihil improbus anser,
 Strimoniaeque grues, & amarum intuba fibris,
 Officiunt, aut umbra nocet, pater ipse colendi
 Haud facilem esse viam voluit primusque per artem
 Movit agros, curis acuens mortalia corda,
 Nec torpere gravi passus sua regna veterno.
 Ante iovem nulli subigebant arva coloni:

Nec signare quidem, aut partiri limite campum
 Fas erat in medium quærebant: ipsaque tellus
 Omnia liberius nullo poscente ferebat.
 Ille malum virus serpentibus addidit atris,
 Prædarique lupos iussit, pontumque moveri,
 Mellaque decussit folijs, ignemque removit,
 Et passim rivis currentia vina repressit:
 Ut varias usus meditando extunderet artes
 Paulatim, & sulcis frumenti quæreret herbanam,
 Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.
 Tunc alnos primum fluvij sensere cavatas.
 Navita tum stellis numeros, & nomina fecit,
 Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
 Tum laqueis captare feras, & fallere visco,
 Inventum, & magnos canibus circumdare saltus:
 Atque alius latum funda iam verberat amnem,
 Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.
 Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ferræ,
 (Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.)
 Tum variæ venere artes, labor omnia vincit
 Improbus, & duris vrgens in rebus egestas.
 Prima Ceres ferro mortales vertere terram
 Instituit: cum iam glandes atque arbuta sacrae
 Deficerent silvæ, & victum Dodona negaret.
 Mox, & frumentis labor additus: ut mala culmos
 Efflet rubigo, segnisque horreret in arvis
 Carduus, intereunt legetes: subit aspera silva
 Lappæque tribulique; interque nitentia culta
 Infelix lolium, & steriles dominantur avenæ.
 Quod nisi, & assiduis terram insectabere rastris.
 Et sonitu terrebis aves & ruris opaci
 Falce premes umbras, votisque vocaveris imbrem:
 Heu, magnum alterius frustra spectabis acervum:
 Concussaque famen in silvis solabere quercu.
 Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma,

Quies sine nec potuere feri, nec surgere messes.
 Vomis, & inflexi primum grave robur aratri,
 Tarda que Eleusinae matris voluentia plaustra,
 Tribula que, trahæ que, & ini quo pondere rastri;
 Virgea prætereà Celci, vilisque suppellex,
 Arbuteæ crates, & mystica vannus lacchi.
 Omnia que multo ante memor provisa repones;
 Si te digna manet divini gloria ruris.
 Continuo in silvis magna vi flexa domatur
 Io burim, & cur vi formam accipit vlmus aratri.
 Huic à stirpe pedes temo protentus in octo,
 Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorso,
 Cæditur & tilia ante iugo levis, alta que fagus,
 Stiva que, quæ currus à tergo torqueat imos,
 Et suspensa focis exploret robera fumus.
 Possum multa tibi veterum præcepta referre:
 Ni refugis, tenuisque piget cognoscere curas.
 Area cum primis ingenti æ quanda cyclindro.
 Et vertenda manu, & creta solidanda tenaci:
 Ne subeant herbæ, neu pulvere victa fatiscar:
 Tum variæ illudunt pestes; sæpè exiguus mus
 Sub terris posuitque domos atque horrea fecit:
 Aut oculis capræ fodere cubilia talpæ.
 Inventusque cavis bufo, & quæ plurima terræ
 Monstra se unt: populatq; ingentem farris acervu
 Curculio, atque inopi metuens formica senectæ.
 Contemplator item, cum leaux plurima silvis
 Induet in florem, & ramos curvabit olenteis:
 Si superant fœrus pariter frumenta sequentur,
 Magna que cum magno veniet tritura calore,
 At si luxuria foliorum exuberat ymbra,
 Nequicquam pingues paleæ teret area culmos.
 Semina vidi equidem multos medicare ferenteis,
 Et nitro prius, & nigra perfundere amurca,
 Grandior, ut fœtus siliquis fallacibus esset.

Et quamvis igni exiguo properata maderent;
 Vidi lecta, & multo spectata labore
 Degenerare tamen: ne vis humana quotannis
 Maxima quæque manu legeret: sic omnia fatis
 In peius ruere, ac retro sublapsa referri.
 Non aliter, quam qui adverso vix flumine lembum
 Remigijs subigit, si brachia fortè remisit,
 Atque illum in præceps pronò rapi alveus anni.
 Prætereà tam sunt Arcturi sidera nobis,
 Hædorumque dies servandi, & lucidus Anguis:
 Quã, quibus in patriam ventosa per equora vectis
 Pontus, & ostriferi fauces tentantur Abydi.
 Libra die somnique pares vbi feceri horas,
 Et medium luci, atque vmbri iam dividet orbem:
 Exercete viri tauros; serite hordea campis,
 Usque sub extremum brumæ intractabilis imbrè,
 Necnon, & lini segetem, & Cereale papavèr
 Tempus humo tegere, & iam dudum incumbere aratris,
 Dum sicca tellure licèt, dum nubila pendent.
 Verè fabis satio tum te quoque Medica putres
 Accipiant sulci: & milio venit annua cura,
 Candidus auratis aperit cum cornibus annum
 Tauros, & adverso cedens Canis occidit astro.
 At si triticeam in messem, robustaque farra
 Exercebis humum, solisque instabis aristis:
 Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur,
 Cnosiaque ardentis decedat stella Coronæ,
 Debita quam sulcis committas semina, quamque
 Invitæ properes anni spem credere terræ.
 Multi ante occasum Maiæ cœpere; sed illos
 Expectata seges vanis elusit avenis.
 Si verò viciamque seres, vilemque faselum,
 Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis;
 Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes.
 Incipe, & ad medias sementem extende pruinas.

Idcirco certis dimensum partibus orbem
 Per duodena regit mundi Sol aurens astra.
 Quinque tenent cœlum zonæ; quarum vna corusco
 Semper sole rubens, & torrida semper ab igni:
 Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur,
 Cærulea glaciæ concretæ, atque imbribus attris.
 Has inter mediamque, duæ mortalibus agris
 Munere concessæ divum; via lecta per ambas,
 Obliquus qua se signorum verteret ordo.
 Mundus, vt ad Scythiam, Riphæasque arduus arceis
 Confurgit; premitur Libyæ devexus in austros.
 Hic vertex nobis semper sublimis: at illum
 Sub pedibus Styx atra videt, Manesque profundi:
 Maximus hic flexo sinuoso elabitur anguis
 Circumq; perque duas in morem fluminis Arctos,
 Arctos Oceani metuentes æquore tingi.
 Illic, vt perhibent, aut intempesta filet nox
 Semper, & obtenta densantur nocte tenebræ:
 Aut redit à nobis Aurora, diemque reducit.
 Nosque tibi primus equis oriens afflavit anhelis,
 Illic fera rubens accendit lumina Vesper.
 Hinc tempestates dubio prædiscere cœlo
 Possumus, hinc messisque diem, tempusq; serendi:
 Et quando infidum remis impellere marmor
 Conveniat: quando armatas deducere classes,
 Aut tempestivam silvis evertere pinnum.
 Nec frustram signorû obitus speculamur, & ortus,
 Temporibusque parem diversis quatuor annum.
 Frigidus agricolam si quando continet imber,
 Multa, forent quæ mox cœlo properanda sereno,
 Maturare datur, durum pro cudit arator
 Vomeris obtusi dentem; cabat arbore lintres;
 Aut pecori signum, aut numeros impressit acervis:
 Ex acuunt alij vallos, furcasque bicornes,
 Atque Amerina parant lentæ retinacula viti.

Nunc facilis rubea texatur fiscina virga:
 Nunc correte igni fruges; nunc frangite saxo.
 Quippè etiam festis quædam exercere diebus
 Fas & iura sinunt, rivos deducere nulla
 Religio vetuit, segeti prætere sepe,
 Insidias avibus moliri, incendere vepres,
 Balantumque gregem fluvio mersare salubri.
 Sæpè oleo tardi costas agitator aelli,
 Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
 Incusum, aut atræ massam picis vrbe reportat.
 Ipsa dies alios, alio dedit, ordine Luna
 Felices operum, quintam fuge: pallidus Orcus,
 Eumenidesque fatæ: tum partu terra nefando
 Cœcumque, lapetumque creat, sævumque Typhoca,
 Et coniuratos cœlum rescindere fratres.
 Ter sunt conati imponere Pelion Ossam,
 Scilicèt, atq; Ossæ frondosum involuere Olympum:
 Ter pater extractos, disiecit fulmine montis,
 Septima post decumam felix, & ponere vites,
 Et prensos domitare boves, & licia telæ
 Addere, nona fugę melior, contraria furtis.
 Multa adeo gelida melius se nocte dedere.
 Aut cum sole novo terras irrorat Bous.
 Nocte leves melius stipulæ noctæ arida prata
 Tondentur: noctes lentus non deficit humor,
 Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
 Pervigilat, ferroque faces inspicat acuto.
 Interea longum cantu solata laborem
 Arguto coniux percurrit pectore telas:
 Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem,
 Et folijs vndam tepidi despumat aeni.
 At rubicunda Ceres medio succiditur æstu,
 Et medio tostas æstu terit area fruges.
 Nudus ara, fere nudus; hiems ignava colono.
 Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur.

Mutuaque inter se læti convivia curant.
 Invitat genialis hyems, curasque resolvit:
 Ceu pressæ cum iam portum tetigere carinæ,
 Puppibus, & læti nautæ imposuere coronas.
 Sed tamen, & quernas glandes tunc stringere tēpus
 Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta,
 Tunc gruibus pedicas, & retia ponere cervis,
 Auritoisque sequi lepores: tum figere damas,
 Stupea torquentem Balearis verbera fundæ,
 Cū nix alta iacet, glaciem cum flumina tradunt:
 Quid tempestates autumnī, & sidera dicam?
 Atque vbi iam breviorque dies, & mollior æstas,
 Quæ vigilanda viris? vel cum ruit imbriferum ver?
 Spicca iam campis cum messis inhorruit, & cum
 Frumenta in viridi stipula lactentia turgent?
 Sepè ego, cum flavis messorum induceret aruis
 Agricola, & fragili iam stringeret hordea culmo,
 Omnia ventorum concurrere prælia vidi:
 Quæ gravidam latè segetem ab radicibus imis
 Sublime expulsam eruerent: ita turbine nigro
 Ferret hiems culmumque levem stipulasq; volantes,
 Sæpè etiam immensum coelo venit agmen aquarū,
 Et fœdam glomeram tempestatem in aëribus atris
 Collectæ ex alto nubes: ruit arduus æther,
 Et pluvia ingenti fata læta, bonique labores
 Diluit: implentur fossæ, & cava flumina crescunt
 Cum sonitu, fervetque fretis spirantibus æquor.
 Ipse pater, media nimbrosorum in nocte corusca
 Fulmina molitur dextra; quo maxima motu
 Terra tremat: fugere ferè, & mortalia corda
 Pergentes humilis stravit pavor, ille flagranti,
 Aut Atho, aut Rhodopem, aut alta Ceraunia telo
 Deijcit, ingeminant austrī, & densissimus imber.
 Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt,
 Hoc metuens, coeli mensis, & sidera serva,

Frigida saturni sese quo stella receptet,
 Quos ignis cœli Cyllenius erret in orbes.
 In primis venerare deos, atque annua magnæ
 Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis,
 Extremæ sub casum hyemis, iam vere sereno.
 Tunc agni pingues, & tunc mollissima vina:
 Tunc somni dulces, densæque in montibus vmbrae.
 Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret,
 Cui tu lacte favos, & mitti dilue Baccho:
 Terque novas circumfelix eat hostia fruges,
 Omnis quam chorus, & focij comitentur ovantes,
 Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
 Falcem maturis quisquam supponat aristis,
 Quam Cereri, totta redimitus tempora quercu,
 Det motus incompositos, & carmina dicat.
 Atque hæc vt certis possimus discere signis,
 Æstusque, pluviasque, & agentes frigora ventos,
 Iple pater statuit, quid menstrua Luna moneret,
 Quo signo caderent austri: quid sæpè videntes
 Agricolaë, proprius stabulis armenta tenerent.
 Continuo ventis surgentibus, aut freta ponti
 Incipiunt agitata tumescere; & aridus altis
 Montibus audiri fragor: aut resonantia longe
 Litora misceri, & nemorum increbescere murmur.
 Iam sibi tum curbis malè temperat vnda carinis,
 Cum medio celeres revolant ex æquore mergi,
 Clamoremque ferunt ad litora; cumque marinæ
 In sicco ludunt fulicæ; notasque paludes
 Deserit, atque altam supra volat ardea nubem.
 Sæpè etiam stellas, vento impendente, videbis
 Præcipientes cœlo labi, noctisque per vmbra
 Flammaram longos à tergo albescere tractus:
 Sæpè leve paleam, & frondes volutare caducas,
 Aut summa nantes in aqua colludere plumas.
 At Boreæ de parte trucidis cum fulmina, & cum

Eurique, zephyrique tonat domus: omnia plenis
 Rura natant fosis, atque omnis navita Ponto
 Humida vela legit, numquam imprudentibus imber
 Obtuit aut illum surgentem vallibus imis
 Aeriæ fugere grues: aut bucula cœlum
 Suspiciens, patulis captavit naribus auras:
 Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo:
 Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.
 Sæpius, & rectis penetralibus extulit ova
 Angustum formica terens iter, & bibit ingens
 Arcus, & è pastu decedens agmine magno
 Corvorum increpuit densis exercitus alis.
 Iam varias pelagi volucres, & quæ Asia circum
 Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
 Certatim largo humeris infundere rores,
 Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in vndas,
 Et studio incassum videas gestire lavandi.
 Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
 Et sola in ficca, secum spatiatur arena.
 Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
 Nescivere hiemem: testa cum ardente viderent
 Scintillare oleum, & puris concreescere fungos.
 Nec minus ex imbri soles, & aperta serena
 Prospicere, & certis poteris cognoscere signis.
 Nam neque tum stellis acies obtusa videtur,
 Nec fratribus radijs obnoxia surgere Luna,
 Tenuia nec lanæ per cœlum velle ferri.
 Nec tepidum ad solem pennas in litore pandunt
 Dilectæ Thetidi Alcyones: non ore solutos
 Immundi meminere sus iactare maniplos.
 At nebule magis ima petunt, campoq; recumbunt,
 Solis & occasum servans de culmine summo
 Nequicquam seros exercet noctua cantus.
 Apparet liquido sublimis in aere Nilus,
 Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo

Quacumque illa levem fugiens secat ætera pennis,
 Ecce inimicus atrox magno stridore per auras,
 Insequitur Nisus: qua te fert Nisus ad auras,
 Illa levem fugiens raptim secat æthera pennis.
 Tum liquidas corvi pressio ter gutture voces
 Aut quater ingeminant: & sæpe cubilibus altis.
 Nescio qua præter solitum dulcedine læti
 Inter se folijs strepitant, iuvat imbribus actis.
 Progeniem parvam, dulcisque revisere nidos.
 Haut equidem credo, quia sit divinitus illis
 Ingenium, aut rerum fato prudentia maior.
 Verum, vbi tempestas, & cœli mobilis humor
 Mutavere vias, & Iuppiter humidus austris
 Denset, erat quæ rara modo, & quæ densa, relaxat;
 Vertuntur species animorum, & pectora motus
 Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
 Concipiunt, hic ille avium concentus in agris,
 Et lætæ pecudes, & ovantes guttere corvi.
 Si vero solem ad rapidum, lunaque sequentis
 Ordine respicies; numquam te crastina fallet
 Hora, neque insidijs noctis capiere serenæ.
 Luna revertentes cum primum colligit ignis,
 Si nigrum obscuro comprehenderit aera cornu.
 Maximus agricolis, pelagoque parabitur imber.
 At, si virginium suffuderit ore ruborem,
 Ventus erit: vento semper rubet aurea Phœbe.
 Sin ortu quarto (namque is certissimus auctor)
 Pura, neque obrufis per cœlum cornibus ibit:
 Totus, & ille dies, & qui nascentur ab illo,
 Exactum ad mensem pluvia, ventisque carebunt;
 Votaque servari solvent in litore nautæ,
 Glauco, & Panopææ, & Inco Melicertæ.
 Sol quoque, & exoriens, & cum se condet in undas,
 Signa dabit: solem certissima signa sequentur,
 Et quæ mane refert, & quæ surgentibus astris.

Ille vbi pascentem maculis variaverit ortum
 Conditus in nubem, medioque refugerit orbe:
 Suspecti tibi sunt imbres, namque vrget ab alto
 Arboribusque, fatisque Notus, pecorique sinister.
 Aut vbi sub lucem densa inter nubila sese
 Diverſi erumpent radij: aut vbi pallida surget.
 Tithoni croceum linquens Aurora cubiles;
 Heu, male tum mites defendet pampinus vuas:
 Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando
 Hoc etiam, emenso cum iam decedet Olympo,
 Profuerit meminisse magis, nam sæpè videmus
 Iplius in vultu varios errare colores
 Cæruleus pluviam denuntiata: igneus Euros,
 Sin maculae incipient rutilo immiscerier igni:
 Omnia tunc pariter vento, nimbisque videbis
 Feruere, non illa quisquam me nocte per altum
 Iste, neque à terra moneat convellere funem.
 At si, cum referretque diem, condetque relatum,
 Lucidus orbis erit, frustra terreberè nimbis,
 Et claro silvas cernes Aquilone moveri.
 Denique, quid vesper ferus vehat, vnde serenas
 Ventus agat, nubes, quid cogitet humidus Auster;
 Sol tibi signa dabit, solem quis dicere falsum
 Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus
 Sæpè monet fraudemque, & operta tumescere bella:
 Ille etiam extincto miseratur Cæsare Romam,
 Cum caput obscura nitidum ferrugine texit,
 Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.
 Tempore quamquam illo telus quoque, & æquora
 Obscenique canes, importunæque volucres
 Signa dabant, quoties Cyclopum efferuere in agros pōti,
 Vidimus vndantem raptis fornacibus Ætnam,
 Flammaramque globos, liquefactaque voluere saxa?
 Armorum sonitum toto Germania cœlo
 Audijt: insolitus tremuerunt montibus Alpes.

Vox quoque per lucos vulgo exaudita silentis
 Ingens, & simulacra modis pallentia miris
 Visa sub obsecrum noctis, pecudesque locutæ,
 Infandum, sistunt amnes, terræque dehiscunt,
 Et mœstum illacrimat templis ebur, æraq; sudant,
 Froluit infano contorquens vortice silvas
 Fluviorum rex Eridanus camposque per omnis
 Cum stabulis armenta tulit, nec tempore eodem
 Tribibus aut extis fibre apparere minaces,
 Aut puteis manare cruor cessavit: & alte
 Per noctem resonare, lupis ululantibus, vrbes.
 Non alias cœlo ceciderunt plura sereno
 Fulgura: nec diri toties arserunt cometæ.
 Ergo inter sese paribus concurrere telis
 Romanas acies iterum videre Philippi:
 Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro
 Emathiam, & latos Hæmi pinguescere campos.
 Scilicet, & tempus veniet, cum finibus illis
 Agricola, incurvo terram molitus aratro,
 Exesa inveniet, scabra rubigine pila:
 Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanes,
 Grandiaque effosis mirabitur ossa sepulcris.
 Di patrij Indigetes, & Romule, Vestaque mater,
 Quæ Tuscum Tiberim, & Romana Palatia servas,
 Hunc saltem everso iuvenem luccurrere sæclo
 Ne prohibere, satis iam pridem sanguine nostro
 Laomedontæ luimus periuria Troiæ.
 Iam pridem nobis cœli te regia, Cæsar
 Invidet, atque hominum queritur curare triûphos.
 Quippè vbi fas versum, atque nefas: tot bella per orbem,
 Tam multæ scelerum facies: non vllus aratro
 Dignus honos, squalent abductis arua colonis,
 Et curvæ rigidum falces conflantur in enses.
 Hic movet Euphrates, illinc Germania bellum:
 Vicinæ ruptis inter se legibus vrbes

Arma fuerunt: sævit toto Mars impius orbe:
 Vt cum carceribus sese effudere quadrigæ,
 Addunt se in spatia, & frustra retinacula tendens,
 Fertur equis auriga, neque audit curtus habenas.

GEORGICON. LIB. II.

ARG. Hic liber tractat rationem vitium colendarum, præterea præcepta de olea, & alijs arboribus.

H Actenus arborum cùltus, & sidera cœli:
 Nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
 Virgulta, & prolem tarde crescentis oliuæ.
 Huc, pater; ò Lenæe (tuis hic omnia plena
 Muneribus: tibi pampineo gravidus autumnò
 Floret ager: spumat plenis vindemia labris)
 Huc, pater, ò Lenæe, veni; nudatamque musto
 Tringe novo mecum direptis crura cothurnis.
 Principio arboribus varia est natura creandis:
 Namque aliæ nullis hominum cogentibus; ipsæ
 Sponte sua veniunt, camposque, & flumina late
 Curva tenent: vt molle filer, lentæque genistæ,
 Populus, & glauca canentia fronde salicta.
 Pars autem posito surgunt de semine: vt altæ
 Castaneæ, nemorumque Ioui quæ maxima frondet
 Æsculus, atque habita Gratijs oracula quercus.
 Pullulat ab radice alijs densissima silva:
 Vt cerasis, vlmisque: etiam Parnasia laurus
 Parua sub ingenti matris se subijcit vmbra.
 Nos Natura modos primum dedit: his genus omne
 Silvarum, fraticumq; viret, nemorumq; sacrorum.
 Sunt alij, quos ipse via sibi reperit vsus.
 Hic plantas tenero obsecindens de corpore matrum
 Deposuit fulcis: hic & irpes obruit arvo,
 Quadrifidasque fudes, & acuto robore vallos:
 Silvarumque aliæ pressos propaginis arcus
 Exspectant: & viva sua plantaria terra.
 Nil radicis egent aliæ: summumque putator

Haud

Haud dubitat terræ referens mandare cacumen,
 Quin, & candicibus sectis (mirabile dictu)
 Truditare sicco radix oleagina ligno.
 Et sæpè alterius ramos impune videntur
 Vertere in alterius, mutatamque insita mala
 Ferre pyram, & prunis lapidosa rubescere corna.
 Quare agite, ò proprios generatim discite cultus
 Agricolæ fructusque feros mollite collendo:
 Neu legnes iaceant terræ, iuvat Ismara Baccho
 Conferere, atque olea magnum vestrie Taburnum,
 Tuque ades, inceptumque vna decurre laborem,
 O decus, ò famæ merito pars maxima nostræ
 Mæcenas, pelagoque volans da vela patienti.
 Non ego cuncta meis amplecti versibus opto:
 Non, mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
 Ferrea vox: ades, & primi lege litoris oram.
 In manibus terræ, non hic te carmine ficto,
 Atque per ambages, & longe exorsa tenebo.
 Sponte sua quæ se tollunt in luminis oras,
 Infœcunda quidem, sed læta, & fortia surgunt:
 Quippè solo natura subest, tamen hæc quoq; si quis
 Interat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
 Exuerint silvestrem animum, cultuque frequenti
 In quascumque voces artes, haud tarda sequentur.
 Necnon, & steriles quæ stirpibus exit ab imis,
 Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros:
 Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
 Crescentique adimunt fœtus, vruntque ferentem.
 Iam, quæ seminibus iactis se sustulit arbos,
 Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
 Pomaque degenerant succos oblita priores.
 Et turpes avibus prædam fert, vna racemos.
 Scilicet omnibus est labor impendendus, & omnes
 Cogendæ in sulcum, ac multa mercede domanda.
 Sed truncis oleæ melius, propagine vites,

GEORGICON. LIB. II.

Respondent, solido Paphiæ de robore myrtus:
 Plantis & duræ coruli nascuntur, & ingens
 Fraxinus, Herculeæque arbos umbrosa coronæ,
 Chaonijque patris glandes: etiam ardua palma
 Nascitur, & casus abies visura marinos.
 Inferitur vero ex foetu nucis arbutus horrida,
 Et steriles platani malos gessere valentis,
 Castaneæ fagos, ornusque incanuit albo
 Flore pyri, glandemque sues fregere sub ulmis.
 Nec modus, inferere, atq; oculos imponere, simplex
 Nam qua se medio tradunt de cortice gemmæ,
 Et tenuis rumpunt tunicas; angustus in ipso
 Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
 Includunt, vdoque docent inolescere libro.
 Aut rursus enodes trunci ressecantur; & alte
 Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
 Plantæ immittuntur, nec longum tempus, & ingens
 Exij ad cælum ramis felicibus arbos,
 Miraturque novas frondis, & non sua poma.
 Præterea genus haud vnum, nec fortibus ulmis,
 Nec salici, lotoque, nec Idæis cyparissis.
 Nec pingues vnam in faciem nascuntur oliuæ
 Orchades, & radij, & amara pausia bacca,
 Pomaque, & Alcioni silvæ: nec surculus idem
 Crustumijs, Syrijsque piris, gravibusque volemis.
 Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
 Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.
 Sunt Thasiæ vites sunt, & Mareotides albæ:
 Pinguibus hæ terris habiles, levioribus illæ.
 Et passio Pnythia utilior, tenuisque Lageos,
 Tentatura pedes olim, vincturaque linguam,
 Purpureæ, preciaque, & quo te carmine dicam
 Rhæticas, nec cellis ideo contende Falernis.
 Sunt etiam Ammineæ vites: firmissima vina.
 Tmolos & affert quibus, & rex ipse Phanæus,

Argetesque minor: cui non certaverit vlla,
 Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos,
 Non ego te mensis, & Dijs accepta secundis,
 Transferim Rhodia, & tumidis Bumastæ racemis.
 Sed neq; quam multæ species, nec nomina quæ sint,
 Est numerus: neq; enim numero comprehendere refert,
 Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
 Discere, quam multæ zephyro turbentur arenæ:
 Aut, vbi navigijs violentior incidit eurus,
 Nosse, quot Ionij veniat ad littora fluctus,
 Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.
 Fluminibus salices, crassisque paludibus alni
 Nascuntur: steriles saxosis montibus omni.
 Litora myrtelis lætissimæ; denique apertos
 Bacchus amat collis: aquilonem, & frigora taxi.
 Adspice, & extremis domitum cultoribus orbem,
 Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos.
 Divisæ arboribus patriæ, sola India nigrum
 Fert ebum: solis est thurea virga Sabæis.
 Quid tibi odorato referam sudantia ligno
 Ballamaque, & baccas semper frondentis acanthi?
 Quid nemora Æthiopum moli canentia lana?
 Velleaque vt folijs depectant tenui à seres?
 Aut quos oceano propior gerit India lucos,
 Extremi sinus orbis? vbi aera vincere summum
 Arboris haud vllæ iactu potuere sagittæ.
 Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris.
 Media fert tristis succos, tardiumque saporem
 Felicis mali; quo non præsentius vllum;
 Pocula si quando sævæ infecere novercæ,
 Miscueruntque herbas, & non innoxia verba;
 Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
 Ipsa ingens arbor, faciemque simillima lauro:
 Et, si non alium late iactaret odorem,
 Laurus erat: folia haud vllis labentia ventis,

Flos apprima tenax: animas, & olentia Medi
 Ora fovent illo, & senibus medicantur anhelis.
 Sed neque Medorum silvæ, ditissima terra,
 Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
 Laudibus Italiæ certent: non Bactra, neque Indi,
 Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis.
 Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
 Invertere, satis immanis dentibus hydri:
 Nec galeis, densisque virum seges horruit hastis:
 Sed gravidæ fruges, & bacchi Mæssicus humor,
 Implevere; tenent oleæque armentaque læta.
 Hinc bellator equus campo sese arduus infert:
 Hinc albi, Clitunne, greges, & maxima taurus
 Victima, sæpè tuo perfusi flumine sacro,
 Romanos ad templa Deum duxere triumphos.
 Hic ver assiduum, atque alienis mensibus æstas:
 Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbor.
 At rabidæ tigres absunt, & sæva leonum
 Semina; nec miseros falliunt aconita legentis;
 Nec rapit immensos orbis per humum, neq; tanto
 Squameus in spiram tractu se colligit anguis.
 Adde tot egregias vrbes, operumque laborem.
 Tot congesta manu præruptis oppida saxis,
 Fluminaque antiquos subter labentia muros.
 An mare, quod supra, memorem quodq; alluit infra?
 An ne lacus tantos? te, Lari maxime, teque
 Fluctibus, & fremitu assurgens, Benace, marino?
 An memorem portus, Lucrinoque addita claustra?
 Atque indignatum magnis stridoribus æquor,
 Iulia qua ponto longe sonat vnda refluxo,
 Tyrrhenusque fretis immittitur æstus Avernis?
 Hæc eadem argenti rivos, ærisque metalla
 Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.
 Hæc genus acre virum, Marfos, pubemq; Sabellam,
 Suetumque malo Ligurem, Volscosque veracos

Extulit: hæc Decios, Marios, magnosque Camillos,
 Scipiadas duros bello, & te, maxime Cæsar:
 Qui nunc extremis Asiæ iam victor in oris
 Imbellem avertis Romanis arcibus indum,
 Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus;
 Magna virum: tibi res antiquæ laudis, & artis
 Ingredior, sanctos ausus recludere fontes,
 Afræumque cano Romana per oppida carmen.
 Nunc locus arborum ingenijs: quæ rebora cuique;
 Quis color; & quæ sit rebus natura ferendis.
 Difficiles primum terræ, collesque maligni,
 Tenuis vbi argilla, & dumosis carculus arvis;
 Palladia gaudent filva vivacis olivæ.
 Indicio est tractu surgens oleaster eodem
 Plurimus, & strati baccis, silvestribus agrî.
 At quæ pinguis humus, dalcique vligine læta;
 Quique frequens herbis, & fertilis vberè campus;
 Qualem sæpè cava montis convalle solemus
 Despicere, huc summis liquantur cupidus amnes,
 Felicemque trahunt limum, quique editus austro;
 Et silicem curvis invisam pascit aratris:
 Hic tibi prævalidas olim, multoque fluentes
 Sufficiet Baccho vites: hic fertilis vuæ,
 Hic laticis, qualem pateris libanus, & auro;
 Inflavit cum pinguis ebur Tyrrienus ad aras.
 Lancibus, & pandis fumantia reddimus extra.
 Sin armenta magis studium, vitulosque tueri,
 Aut foetus ovium, aut vrentis culta cappellas:
 Saltus, & saturi perito longinqua Tarenti,
 Et qualem infelix amisit Mantua campum,
 Pascentem niveos herbofo flumine cycnos.
 Non liquidi gregibus fontes non gramina deserû
 Et quantum longis carpent armenta diebus,
 Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
 Nigra fere, & presso pinguis sub vomere terra,

Et cui putre solum (namque hoc imitamur arando)
 Optima frumentis (non villo ex æquore cernes
 Pluræ domum tardis decedere plaustra iuvençis:)
 Aut vnde iratus filvam devexit arator,
 Et nemora evertit multos ignava per annos,
 Antiquasque domos avium cum stipibus imis
 Eruit: illæ altum nidis periere relictis
 At rudis enituit impulso vomere campus.
 Nam ieiuna quidem elivosi glareæ ruris
 Vis humiles apibus casias, roremque ministret:
 Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris
 Creta, negant alios æque serpentibus agros
 Dulcem ferre cibum, & curuas præbere latebras.
 Quæ tenuem exhalat nebulam, fumoique volucres
 Et bibit humorem, & cum vult, ex seipsa remittit,
 Quæque suo viridi semper se gramine vestit,
 Nec scabie, & falsa lædit rubigine ferrum;
 Illa tibi lætis intexet vitibus vlnos:
 Illa ferax oleæ est: illam experiere colendo,
 Et facilem pecori, & patientem vomeris vnci.
 Talem dives arat Capua, & vicina Vesuvo
 Ora iugo, & vacuis Clanius non æquus Acerris.
 Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicæ:
 Rara sit, an supra morem si densa, requiras;
 Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho:
 Densa magis Cereri, rarissima quæque Lyæo:
 Ante locum capies oculis, alteque iubebis
 In solido puteum demitti, omneque repones
 Rursus humum, & pedibus summas æquavis arenas;
 Si deerunt; rarum pecorique, & vitibus almis
 Aptius vber erit: sin in sua posse negabunt
 Ire loca, & microbibus superabit terra repletis,
 Spissus ager: glebas cunctantes, crassaque terga
 Expectata, & validis terram proscinde iuvençis,
 Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara,

Frugibus infelix (ea nec mansuefcit arando,
 Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina servat)
 Tale dabit specimen, tu spiffo vimine qualos,
 Cola que prælorum fumofis deripe tectis.
 Huc ager ille malus, dulcesque à fontibus undæ
 Ad plenum calcentur, aqua cluctabitur omnis
 Scilicèt, & grandes ibunt per vimina guttæ,
 At fapor indicium faciet manifeflus, & ora
 Triftia tentant: un fenu torquebit amaror.
 Pinguis item quæ fit tellus, hoc denique pacto
 Difcimus haud vnquam manibus iactata fati fcit,
 Sed picis in morem ad digitos lentefcit habendo
 Humida maiores herbas alit, ipfaque iufto
 Lætior, ah, nimum ne fit mihi fertilis illa,
 Nec fe prævalidam primis oftendat ariftis.
 Quæ gravis eft, ipfo tacitam fe pondere prodit:
 Quæq; levis promptum eft oculis prædifcere nigrâ,
 Et quis quis color, at fccleratum exquirere frigus
 Difficile eft: piceæ tantum, taxique nocentes
 Interdum, aut ederæ pandunt veftigia nigræ.
 His animadverfis, terram multo ante memento
 Excoquere, & magno, ferobibus concidere montis,
 Ante lupinatas Aquiloni oftendere glebas,
 Quam lætum infodias vitis genus, optima putri
 Arua folo: id venti curant, gelidæque pruinae,
 Et labefacta movens robustas iugera foffor.
 At fi quos haud vlla viros vigilantia fugit;
 Ante locum fimilem exquirunt, vbi prima paretur
 Arboribus feget, & quo mox digefta feratur,
 Mutatam ignorent subito ne femina matrem.
 Quia etiam cœli regionem in cortice fignant:
 Vt, quo quæque modo fteterit, qua parte calores
 Auftrianos tulerit, qua terga obverterit axi,
 Reftituant, adeo in teneris confuefcere multum eft
 Collibus, an plano melius fit ponere vites,

Quære prius, si pinguis agros metabere campi,
 Densa fere: in denso non segnior vberè Bacchus.
 Sin tumulis acclivè solum, collisque supinos:
 Indulge ordinibus: nec secius omnis in vnguenti
 Arboribus positis secto via limite quadret.
 Ut sæpè ingenti bello cum longa cohortis
 Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto,
 Directæque acies, ac late fluctuat omnis
 Aere renidenti tellus, nec dum horrida miscent
 Prælia, sed dubius medijs Mars errat in armis.
 Omnia sint paribus numeris dimensa viarum:
 Non animum modo vti pascat prospectus inanem:
 Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
 Terra neque in vacuum potuerunt extendere rami.
 Forsitam, & scrobibus quæ sint fastigia quæras.
 Ausim vel tenui vitem committere sulco:
 Altius, ac penitus terræ defigitur arbos,
 Æsculus in primis: quæ quarum vertice ad auras
 Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
 Ergo non hyems illam, non flabra, neque imbres
 Convellunt; immota manet, multosque per annos
 Multa vitum voluens durando sæcula vincit.
 Tum fortis late ramos, & brachia tendens
 Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet umbram.
 Neve tibi ad solem vengant vineta cadentem:
 Neve inter vites corulum sepe: neve flagella
 Summa pete, aut sumas defringe ex arbore plantas:
 (Tantus amor terræ) neu ferro læde retuso
 Semina, neve oleæ filvestris inferere truncos.
 Nam sæpè incautis pastoribus excidit ignis,
 Qui furtim pingui primum sub cortice tectus
 Robora comprehendit, frondesque elapsus in altas,
 Ingentem cœlo sonitum dedit: inde secutus
 Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
 Et totum involuit flammis nemus, & ruit atram

Ad cœlum picea crassus caligine nubem:
 Præsertim si tempestas à vertice silvis
 Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
 Hoc vbi non à stirpe valem, cæsæque reverti
 Possunt, atque ima simile revirescere terra:
 Infelix superat folijs oleaster amaris.
 Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
 Tellurem Borea rigidam spirante movere.
 Rura gelu tum claudit hyems: nec semine iacto
 Concretam patitur radicem affigere terræ.
 Optima vinetis satio est, cum vere rubenti
 Candida venit avis longis invisa colubris:
 Primo vel autumnii sub frigora, cum rapidus Sol
 Nondum hyemé cōtingit equis, iam præterit æstas
 Ver adeo frondi nemorum, vel vtile silvis:
 Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
 Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther
 Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
 Magnus alit, magno commixtus corpore, fœtus.
 Aviatum resonant avibus virgulta canoris,
 Et venerem certis repetunt armenta diebus.
 Parturit almugèr, zephyrique tepentibus auris
 Laxant arua sinus: superat tener omnibus humor;
 Idque novos soles audent se gramina tuto
 Credere; nec metuit surgentis pampinus Austros,
 Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem:
 Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnes.
 Non alios prima crescentis origine mundi
 Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
 Crediderim, ver illud erat: ver magnus agebat
 Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:
 Cum primum lucem pecudes hausere, virumque
 Ferrea progenies duris caput extulit aruis,
 Immissæque feræ silvis, & sidera cœlo.
 Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,

Si non tanta quies iret frigusque, caloremque
 Inter, & exciperet coeli indulgentia terras.
 Quod superest, quæcumque premes virgulta per agros,
 Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra:
 Aut lapidem bibulum, aut squales infode conchas.
 Inter enim labentur aquæ, tenuisque subibit
 Halitus, atque animos tollent sata, iamque reperti,
 Quo laxo super, atque ingentis pondere testæ
 Urgerent: hoc effusos munimen ad imbres:
 Hoc, vbi hiulca siti findit Canis æstifer arua.
 Seminibus positis, superest deducere terram
 Sæpius ad capita, & duros iactare videntes:
 Aut presso exercere solum sub vomere, & ipsa
 Flectere ludantes inter vineta iuvenços.
 Tum leves calamos, & rasæ hastilia virgæ,
 Praxineasque aptare iudes, furcasque bicornes:
 Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
 Assuescant, summasque sequi tabulata per vltimos,
 Ac, dum prima nobis adolescit frondibus ætas,
 Parcendum teneris: & dum se lætus ad auras
 Palmes agit, laxis per purum immissus habenis,
 Ipta acies falcis nondum tentanda, sed vncis
 Carpendæ manibus frondes, interque legendæ,
 Inde vbi iam validis amplexæ stirpibus vltimos
 Exierint, tunc stringe comas, tunc brachia tonde,
 Ante reformidant ferrum: tunc denique duras
 Exerce imperia, & ramos compesce fluentes.
 Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum est:
 Præcipuè dum frons tenera, imprudensq; laborum
 Cui, super indignas hyemes, solemque potentem,
 Silvestres vri assidue, capræque sequaces
 Illudunt: pascuntur oves, avidæque iuvençæ.
 Frigora nec tantum cana concreta pruina,
 Aut gravis incumbens scopulis arenibus æstas,
 Quantum illi nocuere greges, durique venenum

Dentis, & admorte signata in stirpe cicatrix.
 Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
 Cæditur, & veteres ineunt proscenia laudi:
 Præmiaque ingentes pagos, & compita circum
 Theseidæ posuere, atque inter pocula læti
 Mollibus in pratis vinctos saliere per vres.
 Nec non Aufonij, Troia gens missa, coloni
 Versibus in comitis ludunt, risuque soluto,
 Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis:
 Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibi que
 Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
 Hinc omnis largo pubescit vinea foetu:
 Complentur vallesque cavæ saltisque profundi,
 Et quocumque deus circum caput egit honestum.
 Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
 Carminibus patris, lanceisque, & liba feremus,
 Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
 Pinguiaque in veribus torrebimus extra columnis.
 Et etiam ille labor curandis vitibus alter:
 Cui nunquam exhausti satis est, namque omne quotannis
 Terque, quaterque solum scindendum, glebaque versis
 Æternum frangenda videntibus: omne levandum
 Fronde nemus, redit agricolis labor actus in orbem,
 Atque in se sua per vestigia voluitur annus.
 Et iam olim seras posuit cum vinea frondes,
 Frigidus, & silvis Aquilo decussit honorem:
 Iam tum acer curas venientem extendit in annum
 Rusticus, & curvo Saturni dente relictam
 Persequitur vitem attondens, fingitque putando,
 Primus humum fodito, primus de vecta cremato
 Sarmenata, & vallos primus sub tecta referto:
 Postremus merito bis vitibus ingruit umbra:
 Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ.
 Durus vterque labor, laudato ingentia rura,
 Exiguam colito, nec non etiam aspera rusci

Vimina per silvam, & ripis fluvialis arundo
 Cæditur, incultique exercet cura salicti.
 Iam vinctæ vires; iam falcem arbuta reponunt:
 Iam canit extremos effœtus vinitor antes.
 Sollicitanda tamen tellus, pulvisque movendus,
 Et iam maturis metuendus Iuppiter vuís.
 Contra, non vlla est oleis cultura: neque illæ
 Procuruam exspectant falcem, rastrosque tenaces.
 Cum semel hæserunt aruis, aurasque tulerunt.
 Ipsa satis tellus, cum dente recluditur vnco,
 Sufficit humorem, & gravidas cum vomere fruges,
 Hoc pinguem, & placitam paci nutrito olivam.
 Poma quoque; vt primum truncos sensere valentis,
 Et vires habuere suas, ad sidera raptim
 Vi propria nituntur, opisque haud indiga nostræ.
 Nec minus interea foetu nemus omne gravescit,
 Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis,
 Tondentur cythisi, tædas silva alta ministrat,
 Pascuntorque ignes nocturni, & lumina fundunt.
 Et dubitant homines serere, atq; impendere curam?
 Quid maiora sequar? salices, humilesque genistæ,
 Aut ille pecori frondem, aut pastoribus vmbra
 Sufficiunt, sepemque latis, & pabula melli.
 Et iuvat vndantem buxo spectare Cytorum,
 Naryciæque picis lucos: iuvat ardua videre,
 Non rastris hominum, non vlli obnoxia curæ.
 Ipse Caucasæo steriles in vertice silvæ,
 Quas animosi Euri assidue franguntque, feruntque
 Dant alios aliæ foetus, dant vtile lignum
 Navigijs pinos, domibus cedrosque, cupressosque,
 Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plaustris,
 Agricolaë, & pandas ratibus posuere carinas.
 Viminibus salices foecundæ, frondibus vlni:
 At myrtus validis hastilibus; & bona bello
 Cornus: Ituræos taxi torquentur in arcus.

Nec tiliæ leves, aut torno rasile buxum,
 Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto;
 Nec non, & torrentem vnda levis innatat alnus
 Milla Pado: nec non, & apes examina condunt,
 Gorticibusque cavis, vitiosæque illicis alyeo.
 Quid memorandum æque Baccheia dona tulerunt?
 Bacchus, & ad culpam causas dedit; ille furentis
 Centauros letho domuit, Rhœcumque Pholumq;
 Et magno Hylæum Lapis cratera minantem.
 O fortunatos nimium, sua si bona norint,
 Agricolas: quibus ipsa, procul discordibus armis,
 Fundit humo facilem victum iustissima tellus.
 Si non ingentem foribus domus alta superbis
 Mane salutantum totis vomit a dibus vndam,
 Nec varios inhiant pulchra testitudine postes,
 Illusæque auro vestis, Ephyreiaque æra;
 Alba neque Assyrio fucatur lana veneno,
 Nec casia liquidi corrumpitur usus oliui;
 At secuta quies, & nescia fallere vita,
 Dives opum variarum: at latis otia fundis;
 Speluncæ, vivique lacus, at frigida Tempe,
 Mugitusque bouum, mollesque suo arbore somni
 Non absunt, illic saltus, ac lustra ferarum,
 Et patiens operum, parvoque assueta iuventus,
 Sacra deum, sanctique partes: extrema per illos
 Iustitia excedens terris vestigia fecit.
 Me vero primum dulces ante omnia Musæ,
 Quarum sacra fero, ingenti percussus amore,
 Accipiant: cœlique vias, & sidera monstrent:
 Defectus solis varios, lunæque labores;
 Vnde tremor terris: qua vi maria alta tumescant
 Obiicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant.
 Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
 Sin, has ne possit naturæ accedere partes,

Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis:
 Rura mihi, & rigui placeant in vallibus amnes:
 Flumina anem, silvasque inglorius, ò, ubi campi,
 Sperchiusque, & virginibus bacchata Lacænis
 Taygeta: ò, qui me gelidis in vallibus Hæmi
 Sistat, & ingenti ramorum protegat umbra!
 Felix, qui potuit rerum cognoscere causas:
 Atque metus omnis, & inexorabile fatum
 Subiecit pedibus, strepitumque Acherontis avari.
 Fortunatus, & ille, deos qui novit agrestis;
 Panaque, Silvanumq; senem, Nymphasq; sorores,
 Illum non populi fasces, non purpura regum
 Flexit, & infidos agitans discordia fratres.
 Aut coniurato descendens Dacus ab Istro:
 Non res Romanæ, perituraque regna: neque ille
 Aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti.
 Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
 Sponte tulere sua, carpsit: nec ferrea rura,
 Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
 Solicitant alij remis freta cæca, ruuntque
 Inferrum; penetrant aulas, & limina regum,
 Hic petit excidijs urbem, miserisque Penatis,
 Ut gemma bibar, & Sarrano dormiat ostro.
 Condit opes alius, defossoque incubat auro.
 Hic stupet attonitus Rostris: hunc plausus hiantē
 Per cuneos (geminatur enim) plebisque patrumq;
 Corripuit: gaudent perfusi sanguine fratrum,
 Exilioque domos, & dulcia limina mutant,
 Atque alio patriam quærunt sub sole iacentem.
 Agricola incurvo terram dimovit aratro:
 Hinc anni labor: hinc patriam, parvosq; nepotes
 Sustinet; hinc armenta bouum, meritosq; iuencos,
 Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
 Aut fœta pecorum, aut Cerealis mergite culmi,
 Proventuque oneret sulcos, atque horrea vincat.

Venit hiems, teritus Sicyonia bacca trape-
 Glande suas læti redeunt, dant arbuta silvæ:
 Et varios ponit foetus autumnus, & alte
 Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.
 Intereã dulces pendent circum oscula gnari,
 Casta pudicitiam servat domus, vbera vaccæ
 Lactea demittunt, pinguelque in gramine læto
 Inter se adversis luctantur cornibus hœdi.
 Ipse dies agitat festos, fufusque per herbam,
 Ignis vbi in medio, & locij cratera coronant,
 Te libans, Lenæe, vocat, pecorisque magistris
 Velocis iaculi certamina ponit in vltimo:
 Corporaque agresti nudar prædura palestra.
 Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
 Hanc Remus, & frater: sic fortis Etruria crevit,
 Scilicet, & rerum facta est pulcherrima Roma.
 Septemque vna sibi muro circumdedit arces.
 Ante etiam sceptrum Dicteï regis, & ante
 Impia quam cæcis gens est epulata iuencis;
 Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
 Nec dum etiam audierant inflari classica, nec dum
 Impolitos dutis crepitare iucundibus enses.
 Sed nos immensum spatij confecimus æquor,
 Et iam tempus equum fumantia solvere colla.

GEORGICON. LIB. III.

*ARG. Tertius liber continet descriptionem animantium,
 & quarum bestiarum est maximas usus.*

TE quoque, magna Pales, & te memorande ca-
 nemus.

Pastor ab Amphryso: vos silvæ amnesque Lycæi.
 Cætera, quæ vacuas tenuissent carmina mentes,
 Omnia iam vulgata: quis aut Eurysthea durum,
 Aut illaudati nescit Busiridis aras?
 Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?

Hyp-

Hyppodameque, humeroque Pelops insignis eburno,
 Acer equis tentanda via est, qua me quoque possim
 Tollere humo, victorque virum volitare per ora:
 Primus ego in pariam mecum, modo vita superfit,
 Aonio rediens deducam vertice Musas:
 Primus Idumeas referam tibi, Mantua, palmas,
 Et viridi in campo templum de marmore ponam
 Propter aquam, tardis ingens vbi flexibus errat,
 Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.
 In medio mihi Cæsar erit, templumque tenebit.
 Illi victor ego, & Tyrio conspectus in ostro,
 Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus
 Cuncta mihi, Arpheum linquens, lucusq; Molochi,
 Curfibus, & crudo decernet Græcia cæstu.
 Ipse caput tonsæ folijs ornatus olivæ
 Dona feram, iam nunc solemneis ducere pompas
 Ad delubra iuvat, cesosque videre iuencos.
 Vel scæna, vt versis discedat frontibus: vtque
 Purpurea intexit tollant aulæa Britanni.
 In foribus pugnam ex auro, solidoque elephanto
 Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini:
 Atque hinc vndantem bello, magnumque fluentem
 Nilum, æ navali surgentes ære columnas.
 Addam vrbes Asiæ domitas, pulsumque Niphatem,
 Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis,
 Et duo rapta manu diverso ex hoste trophæa,
 Bisque triumphatas vtroque ab litore gentes:
 Stabunt & Parij lapides, spirantia signa,
 Assaraci proles, demissæque ab Iove gentis
 Nomina, Troique parens, & Troiæ Cynthius auctor.
 Invidia infelix Furias, annemque severum
 Cocyti metuet, tortosque Ixionis angues,
 Imma namque rotam, & non exsuperabile saxum.
 Interea Dryadum silvas; saltusque sequamur
 Intactos, tua, Mæcenas haud mollia iussa,

Te sine nil altum mens inchoat, en age legneis
 Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithæron,
 Taygetiq; canes, domitrixque Epidaurus equorum:
 Et vox assensu nemorum ingemioata remugit.
 Mox tamen ardentem accingar dicere pugnas
 Cæsaris, & nomen fama tot ferre per annos,
 Tithoni prima quot abest ab origine Cæsar.
 Seu quis Olympiacæ miratur præmia palmæ,
 Pascit æquos, seu quis fortes ad aratra iuencos:
 Corpora præcipuè matrum legat, optima torbæ
 Forma bonis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
 Et crurum tenuis à mento palearia pendent.
 Tum longo nullus lateri modus: omnia magnas
 Pes etiam, & camuris hirtæ sub cornibus aures.
 Nec mihi displiceat maculis insignis, & albo,
 Aut iuga detrectans: interdumque aspera cornu,
 Et faciem tauro propior, quæque ardua tota,
 Et gradiens ima vertit vestigia cauda.
 Ætas Lucinam, iustoque patri hymenæos
 Definit ante decem, post quatuor incipit annos,
 Cætera nec foeturae habilis, nec fortis aratris.
 Interea superat gregibus dum læta iuventus,
 Solve mares, mitte in venerem pecuaria primus,
 Atque aliam ex alia generando sufficit prolem.
 Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
 Prima fugit: tubeunt morbi, tristisque senectus,
 Et labor; & duræ rapit inclementia mortis.
 Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
 Semper enim refice: ac, ne potest amissa requiras,
 Anteveni, & sobolem armento fortire quotannis.
 Nec non, & pecori est idem delectus equino,
 Tu modo, quos in spem statuis submittere gentis,
 Præcipuum iam inde à teneris impende laborem,
 Continuo pecoris generosi pullus in aruis
 Alis ingreditur, & mollia crura reponit.

Primus, & ire viam, & fluvios tentare minaces
 Audet, & ignoto sese committere ponto:
 Nec vanos horret strepitus (ille ardua cervix,
 Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga,
 Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
 Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
 Et gilvo) tum, si qua somnum procul arma dedere,
 Stare loco nescit, micat auribus, & tremis artus:
 Collectumque præmens voluit sub naribus ignem,
 Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
 At duplex agitur per lumbos spina, cavatque
 Tellurem, & solido graviter sonat vngula coram.
 Talis Ancyæi domitus Pollucis habenis
 Cyllarus, & quorum Graij meminere poetæ,
 Martis equi bi iuges, & magni currus Achillis.
 Talis, & ipse iubam cervice effudit equina,
 Coniugis adventu pernix Saturnus, & altum
 Pellion hinnitu fugiens implevit acuto.
 Hunc quoque, vbi aut morbo gravis, aut iam seg-
 nios annis
 Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectæ.
 Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem
 Ingratum trahit: & si quando ad prælia votum est,
 Vt quondam in stipulis magnus, sine viribus ignis,
 Incassum furit, ergo animos ævumque notabis
 Præcipue: hinc alias artis, prolemque parentum,
 Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
 Nonne vides, cum præcipiti certamine campum
 Corripuere, ruuntque effusi carcere currus;
 Cum spes arrectæ iuvenum, exultantiaque haurit
 Corda pavor pulsans: illi instant verberare torto,
 Et proni dant lora, volat vi fervidus axis;
 Iamque humiles, iamque elati sublimè videntur
 Aera per vacuum ferri, atque assurgere in auras,
 Nec mora, nec requies: at fulvæ nimbus arenæ

Tollitur, humescunt spumis, flatuque sequentum.
 Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ.
 Primus Eriethonius currus, & quatuor ausus
 Iungere equos, rapidisque totis insistere victor,
 Frena Pelethronij Lapithæ, gyroique dedere
 Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
 Intultare solo, & gressus glomerare superbos.
 Æquus vterque labor: æque iuvenemque magistri
 Exquirunt, calidumque animis, & cursibus acrem.
 Quamvis sæpè fuga versos ille egerit hostes,
 Et patriam Epeirum referat, fortelque Mycenas,
 Neptunique ipsa deducat origine gentem
 His animadvertis, instant sub tempus, & omnes
 Impudent curas denso distendere pingui,
 Quem legerè duce, & pecori dixere maritum:
 Pubentesque secant herbas, fluviisque ministrant:
 Pharraque, ne blando nequeant superesse labori,
 Invalidique patrum referant ieiunia gnari,
 Ipsa autem macie tenuant armenta volentes:
 Atque, vbi concubitus primos iam nota voluptas
 Sollicitat, frondeisque negant, & fontibus arcent:
 Sæpè etiam cursu quatiunt, & sole fatigant,
 Cùm graviter tunsis gemit area frugibus, & cùm
 Surgentem ad zephyrum paleæ iactantur inanes.
 Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
 Sit genitali arvo, & sulcos oblinet inertes:
 Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.
 Rursus cura patrum cadere, & succedere matrum
 Incipit, exactis gravidæ cum mensibus errant.
 Non illas gravibus quisquam iuga ducere plaustris,
 Non saltu superare viam sit passus, & acri
 Carpere prata fuga, fluviisque innare rapaces.
 Saltibus in vacuis pascant, & plena secundum
 Fumina: muscus vbi, & viridissima gramine ripa,
 Speluncæque tegant, & saxea procubet umbra.

Est lucos Silari circa, illicibusque virentem
 Plurimus Alburnum volitans: cui nomen a sylo
 Romanum est, cæstron Graij vertere vocantes,
 Asper, acerba sonans: quo tota exterrita silvis
 Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther
 Concussus, silvæque, & sicci ripa Tanagri.
 Hoc quondam monstro horribileis exercuit iras
 Inachiæ Iuno pestem meditata iuvençæ.
 Hunc quoque, nam medijs fervoribus acrior instar,
 Arcebis gravido pecori, armentaque pascens
 Sole, recens orto, aut noctem ducentibus astris.
 Post partum cura invitulos traducitur omnis:
 Continuoque notas, & nomina gentis inurunt.
 Et quos aut pecori malint submittere habendo,
 Aut aris servare sacros, aut scindere terram,
 Et campum horrentem fractis invertere glebis.
 Cætera pascuntur virides armenta per herbas.
 Tu quos ad studium, atq; usum formabis agrestem,
 Iam vitulos hortare, viamque insistere domandi,
 Dum facilis anime iuvenum, dum mobilis ætas.
 Ac primum laxos tenui de vimine circulos
 Cervici subnecte; dehinc, vbi libera colla
 Servitio assuerint, ipsi s' è torquibus aptos
 Iunge pares, & coge gradum conferre iuencos:
 Atque illis iam sæpè rotæ ducantur inanes
 Per terram, & summo vestigia pulvere signent.
 Post valido nitens sub pondere faginus axis
 Instrepat, & iunctos temo trahat æreus orbes.
 Intereà pubi indomitæ non gramina tantum,
 Nec vefcas salicum frondes, vluamque palustrem,
 Sed frumenta manu carpes sata: nec tibi fœtæ
 More patrum nivea implebunt mulctralia vaccæ,
 Sed tota in dulces consumunt ybera natos.
 Sin ad bella magis studium, turmasque feroces,
 Aut Alpheæ rotis prælabi flumina Pisæ,

Et Iovis in luceo currus agitare volantes:
 Primus equi labor est animos, atque arma videre
 Bellantum, lituosque pati, tractuque gementem
 Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonantes.
 Tum magis, atque magis blandis gaudere magistris
 Laudibus, & plausæ sonitum cervicis amare.
 Atque hæc iam primo depulsus ab ubere matris
 Audiatur, inque vicem det mollibus ora capitris
 Invalidus, etiamque tremens, etiam inscius ævi.
 At, tribus exactis, ubi quarta accesserit æstas,
 Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
 Compositis, sinuetque alterna volumina crurum;
 Sitque laboranti similis; tum cursibus auras
 Provocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
 Æquora, vix summa vestigia ponat arena:
 Qualis, Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
 Incubuit, Scythiæque hyemes, atque arida differe
 Nubila: tum segetes altæ, campique natantes
 Lenibus horret cunctis flabris, fammæque sonorem
 Dant silvæ, longique urgent ad litora fluctus.
 Ille volat, simul arua fuga, simul æquora vertens,
 Hic vel ad Elei metas, & maxima campi
 Sudabit spatia, & spumas ager ore cruentas:
 Belgica vel molli melius feret effeda collo.
 Tum demum crassa manum farragine corpus
 Crescere iam domitis finito, namq; ante domandis
 Ingentes tollent animos, prensique negabunt
 Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
 Sed non vlla magis vires industria firmat,
 Quam Venerem, & cæci stimulos avertere amoris,
 Sive bouum, sive est cui gratior usus equorum,
 Atque ideo tauros procul, atque in sola relegant.
 Pascua, post montem oppositum, & transflumina læta:
 Aut intus clausos satura ad præsepia servant.
 Carpit enim vires paulatim, vritque videndo

Fœmina: nec nemorum patitur meminisse, nec herbæ
 Dulcibus illa quidem illecebris, & sæpè superbos
 Cornibus inter se subigit decernere amantes.
 Pascitur in magna silva formosa iuvenca:
 Illi alternantes multa vi prælia miscent
 Vulneribus crebris: lavit ater corpora sanguis,
 Versaque in obnixos vrgentur cornua vasto
 Cum gemitu, reboant silvæq; & magnus Olympus,
 Nec mos bellantes vna stabulare: sed alter
 Victus abit, longeque ignotis exiulat oris,
 Multa gemens, ignominiam, plagasque superbi
 Victoris, tum quos amisit inultus amores;
 Et stabula aspectans regnis excelsit avitis.
 Ergo omni cura vires exercet, & inter
 Dura iacet pernix instrato taxa cubili,
 Frondibus hirsutis; & carice pastus acuta:
 Et tentat sese, atque irasci in cornua discit
 Arboris obnixus trunco, ventosque lacessit
 Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
 Post, ubi collectum robur, viresque receptæ,
 Signa movet, præceptq; oblitum fertur in hostem:
 Fluctus, ut in medio cœpit cum albescere Ponto
 Longius, ex altoque sinum trahit: utque volutus
 Ad terras, immane sonat per saxa, nec ipso
 Monte minor procumbit: at ima exæstuat vnda
 Vorticibus, nigramque alte subiectat arenam.
 Omne adeo genus in terris hominumq; ferarumq;
 Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres
 In furias, ignemque ruunt: amor omnibus idem.
 Tempore non alio catulorum oblita leæna
 Sævior erravit campis: nec funera vulgo
 Tam multa informes vrsi, stragemque dedere,
 Per silvas, tum seuus aper, tum pessima tigris,
 Heu, male tum Libyæ solis ertatus in agris.
 Nonne vides, ut tota tremor pertenter equorum
 Corpora, si tantum notas odor attulit auras?

At neque eos iam frena virum, neque verbera sæva,
 Non scopuli, rupesque cavæ, atque obiecta retardant
 Flumina, correptosque vnda torquentia montes.
 Ipse ruit, dentisque Sabellicus exacuit sus,
 Et pede profubigit terram, fricat arbore costas,
 Atque hinc, atque illinc humeros ad vulnera durat.
 Quid iuvenis, magnum cui versat in ossibus ignem
 Durus amor? nempè abruptis turbata procellis
 Nocte natat cœca ferus freta: quem super ingens
 Porta tonat cœli, & scopulis illisâ reclamant
 Æquora: nec miseri possunt revocare parentes,
 Nec moritura super crudeli funere virgo.
 Quid lynces Bacchi variæ, & genus acre luporum,
 Atque canum? quid? quæ imbelles dant prælia cervitæ
 Scilicèt ante omnes furor est insignis æquarum:
 Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
 Potniades malis membra absumpsere quadrigæ.
 Illas ducit amor trans Gargara; transque sonantem
 Ascanium: superant montes, & flumina tranant,
 Continuoque avidis vbi subdita flamma medulis,
 Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illæ
 Ore omnes versæ in zephyrum stant rupibus altis,
 Exceptanque leves auras: & sæpè sine vllis
 Coniugijs vento gravidæ (mirabile dictu)
 Saxa per & scopulos, & depressas convalles
 Diffugiunt, non Erue tuos, neque solis ad ortus.
 In Boream, Caurumque, aut vnde nigerrimus Auster
 Nascitur, & pluvio contristat frigore cœlum.
 Hinc demum Hippomanes vero, quod nomine dicunt
 Pastores, lentum destillat ab inguine virus:
 Hippomanes, quod sæpè malæ legere novercæ,
 Miscueruntque herbas, & non innoxia verba.
 Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
 Singula dum capti circumvectamur amore.
 Hoc satis armentis, superat pars altera curæ,
 Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.

Hic labor: hinc laudem fortes sperate coloni.
 Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
 Quam fit: & angustis hunc addere rebus honorem:
 Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
 Raptat amor; iuvat ire iugis, quia nulla priorum
 Castaliam moli divertitur orbita clivo.
 Nunc veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
 Incipiens, stabuli edico in mollibus herbam
 Carpere oves, dum mox frondosa reducitur æstas:
 Et multa duram stipula, filicumque manipulis
 Sternere subter humum, glaciès ne frigida lædat
 Molle pecus, scabiemque ferat, turpesque podagras.
 Post hinc digressus, iubeo frondentia capris
 Arbuta sufficire, & fluvios præbere recentes,
 Et stabula à ventis hiberno opponere soli
 Ad medium conversa diem; cum frigidus olim
 Iam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.
 Hæc quoque non cura nobis levioꝛe tuenda:
 Nec minor vsus erit: quamvis Milesia magno
 Vellera mutantur Tyrios incocta rubores.
 Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis.
 Quo magis exhausto spumaverit vberè multatras:
 Læta magis pressis manabunt flumina mammis.
 Nec minus interea barbas, incanaque menta
 Cinyphij tondent hirci, setasque comantes,
 Vsum in castrorum, & miseris velamina nautis.
 Pascuntur vero silvas, & summa Lycæi,
 Horrentesque rudos, & amantes ardua dumos,
 Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suosque
 Ducunt, & gravido superant vix vberè limen.
 Ergo omni studio glaciem, ventosque nivales,
 Quo minus est illis curæ mortalis egestas,
 Avertes: victumque feres, & virgea lætus
 Pabula; nec tota claudes fœnilia bruma.
 At vero zephyris cum læta vocantibus æstas:
 In saltus virumque gregem, atque in pascua mittere.

Luciferi primo cum sidere frigida rura
 Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
 Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.
 Inde, vbi quarta sitim coeli collegerit hora,
 Et cantu querulae rumpent arbusta cicadae,
 Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto
 Currentem ilignis potare canalibus undam:
 Æstibus at medijs umbrosam exquirere vallem
 Sicubi magna Iovis antiquo robore quercus
 Ingentes tendat ramos: aut sicubi nigrum
 Illicibus crebris sacra nemus accubet umbra.
 Tum tenues dare rursus aquas, & pascere rursus
 Solis ad occasum: cum frigidus aera Vesper
 Temperat, & saltus reficit iam roscida Luna,
 Litora que Alcyonem resonant, & acanthida dumi.
 Quid tibi pastoribus Libyæ, quid pascua versu
 Prosequar, & raris habitata mapalia tectis?
 Sæpè diem, noctemque, & totum ex ordine mensera
 Pascitur, itque pecus longa in deserta sine vllis
 Hospitijs, tantum campi iacet omnia secum
 Armentarius; Aser agit, tectumque, Laren que,
 Armaque Amyclænmque canem, Cressamque pharetram,
 Non secus ac patrijs acer Romanus in armis
 Iniusto sub fasce viam cum carpit, & hosti
 Ante expectatum positus stat in agmine castris,
 At non, qua Scythiæ gentes, Mæoticaque vnda,
 Turbidus, & torquens flaventes Hister arenas:
 Quaque redit medium Rhodope porrecta sub axem.
 Illic clausa tenent stabulis armenta, neque vllæ
 Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes:
 Sed iacet aggeribus niveis informis, & alto
 Terra gelu late, septemque affurgit in vlnas.
 Semper hyems, semper spirantes frigora Cauri,
 Tum Sol pallenteis haud vumquam discutit umbras;
 Nec cum in vectus equis alium petit æthera: nec cum
 Præcipitem Oceani rubro lavit æquore curram.

Concrefcunt fubiteꝫ currenti in flumine cruſtæ,
 Vndaque iam tergo ferratos ſuſtinet orbeis;
 Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.
 Æraque diſſiliunt vulgo, veſtesque rigelcunt
 Induta, cæduntque ſecuribus humida vina,
 Et totæ ſolidam in glaciem vertere lacunæ,
 Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
 Interea toto non ſecius aere ningit.
 Intercunt pecudes, ſtant circumfula pruinis
 Corpora magna bouum, confertoq; agmine cervi
 Torpent mole nova, & ſumis vix cornibus exſtāt.
 Hos non immiſſis canibus, non caſibus vllis
 Puniceæve agitant pavidos formidine pennæ:
 Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montē,
 Comminus obruncant ferro, graviterq; rudentes
 Cædunt, & magno læti clamore reportant.
 Ipli in defoſſis ſpecubus, ſecura ſub alta
 Otia agunt terra, congeſtaque robora, totaſque
 Advolvere focis vltimos, ignique dedere.
 Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti,
 Fermento, atque acidis imitantur vitæa ſorbis.
 Talis Hyperboreo ſeptem ſubiecta trioni.
 Gens effrena virum Ryp hæo tunditur Enro,
 Et pecudum fulvis velantur corpora ſetis.
 Si tibi lanicium curæ; primum aſpera ſilva,
 Lappæque tribulique abſint; fuge pabula læta,
 Continuoque greges vilis lege molibus albos.
 Illum autem (quamvis aries ſit candidus ipſe)
 Nigra ſubest vdo tantum cui lingua palato,
 Reijce, ne maculis infulcer vellera pullis
 Naſcentem, plenoque alium circunſpice campo.
 Munere ſic niveo lanæ, ſi credere dignum eſt,
 Pao Deus Arcadiæ captam te Luna fefellit,
 In nemora alta vocans: nec tu aſpernata vocantē.
 At cui lactis amor, cythiſum, iotoſq; frequenteis
 Ipſe manu, ſaſſaſque ferat præſepibus herbas.

Hinc, & amant fluvios magis, & magis vbera tendunt,
 Et salis occultum referunt in lacte saporem.
 Multi iam excretos prohibent à matribus hædos,
 Primamque ferratis præfigunt ora capistris,
 Quod surgente die mulserè horisque diuenis,
 Nocte premunt (quod iam tenebris, & sole cadente,
 Sub lucem exportant calathis adit oppido pastor)
 Aut pareo sale contingunt, hyemique reponunt.
 Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed vna.
 Veloçes Sapiaæ catulos, acremque Moloßum.
 Paice sero pingui, nunquam custodibus illis
 Nocturnum stabulis furem, incurfusque luporum,
 Aut impacatos à tergo horrebis Iberos,
 Sæpè etiam curiu timidos agitabis onagros;
 Et canibus eporem, canibus venabere damas.
 Sæpè volutabris pullos silvestribus apros
 Latratu turbabis agens, monteisque per altos
 Ingentem clamore premens ad retia ceruum.
 Dilce, & odoratam stabulis accendere cerum,
 Galbaneoque agitare graveis nidore chelydros,
 Sæpè sub immotis prælepius, aut mala tactu
 Vipera delituit, cœlumque exterrita fugit:
 Aut tacto assuetus coluber succedere, & ymbrae,
 pestis acerba bonum, pecorique adspargere virus,
 Fouit humum, cape saxa manu, cape robora pastor,
 Tollentemque minas, & sibila colla tumentem
 Delisce, iamque fuga timidum caput abdidit alte,
 Cum mediæ nexus, extremæque agmina caudæ
 Soluuntur, tardosque trahi sinus vltimis orbeis.
 Et etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
 Squam mea convoluens sublato pectore terga,
 Atque notis longam maculosus grandibus alvum.
 Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dum
 Vere mandent vdo terræ, ac pluvialibus Austris,
 Stagna colit, ripisque habitans, hic piscibus atram
 Improbus in gluyem, ranisque loquacibus explet.

Postquam exhausta palus, terræque ardore dehiscunt,
 Exsilit in siccum, & flammantia lumina torquens
 Sævit agris, asperque siti, atque exterritus æstu.
 Ne mihi cum molles sub dio carpere somnos,
 Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas:
 Cum positis novus exuvijs, nitidusque inventa
 Voluitur, aut catulos tectis, aut ova relinquens
 Arduus ad solem, & linguis micat ore trifulcis.
 Morborum quoque te causas, & signa docebo.
 Turpis oves tentat scabis, vbi frigidus imber
 Altius ad viuum per sedit, & horrida cano
 Bruma gelu: vel cum tonsis illotus adhæsit
 Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
 Dulcibus idcirco fluvijs pecus omne magistrî
 Perfundunt, vdisque aries in gurgite villis
 Merfatur, missusque secundo defluit amni:
 Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,
 Et spumas miscent argenti, vivaque sulfura,
 Idealque pilces, & pingues vnguinæ ceras,
 Scillamque, elleborosque graves nigrumq; bitumen,
 Non tamen vlla magis præsens fortuna laborû est,
 Quam si quis ferro potuit rescidere summum
 Ulceris os, alitur vitium, vivitque tegendo:
 Dum medicas adhibera manus ad vulnera pastor
 Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens.
 Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa
 Cum furit, atque artus depascitur arida febris.
 Profuit incensos æstus avertere, & inter
 Ima ferire pedis talientem sanguinem venam:
 Bisalte quo more tolent, acerque Gelones,
 Cum fugit in Rhodopen, atq; in deserta Getarum,
 Et lac concretum cum sanguine potat equino,
 Quam procul, aut molli succedere sæpius vmbrae
 Videris, aut summas carpentem ignavius herbas,
 Extremamq; sequi, aut medio procumbere campo
 Pascensem, & seræ solam decedere nocti;

Continuo culpam ferro compesce, prius quam
 Dira per incaurum serpent contagia vulgus.
 Non tam creber, agens hyemen, ruit æquore turbo,
 Quam multæ pecudum pestes, nec singula morbi
 Corpora corripiant, sed tota æstiva repente,
 Spemq; gregemq; simul, cunctamq; ab origine gentē.
 Tum sciat aerias Alpes, & Norica si quis
 Castella in tumulis, & lapidis arua Timavi,
 Nunc quoque post tanto videat, desertaque regna
 Pastorum, & longe saltus, lateque vacantes,
 Hic quondam morbo cœli miseranda coorta est
 Tempestas, totoque autumnu incanduit æstu,
 Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
 Corruptique lacus: infecit pabula tabo.
 Nec via mortis erat simplex: sed vbi ignea venis
 Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
 Rursus abundabat fluidus liquor, omniaque in se
 Osta minutatim morbo collapsa trahebat,
 Sæpè in honore deum medio stans hostia ad aram,
 Lana dum nivea circumdatur infula vitta;
 Inter cunctantes cecidit moribunda ministros.
 Aut si quam ferro mactaverat ante sacerdos,
 Inde neque impositis ardent altaria fibris;
 Nec responsa potest consultus reddere vates:
 Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
 Summaque ieiuna sanie infusatur arena.
 Hinc lætis vituli vulgo morjuntur in herbis,
 Et dulces animas plena ad præsepia reddunt,
 Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit ægros
 Tusis anhela suis, ac faucibus angit obesis.
 Labitur infelix studiorum, atque immemor herbæ,
 Victor equus, fontesque avertitur, & pede terram
 Crebra ferit: demissæ aures: incertus ibidem
 Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
 Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit:
 Hæc ante exitium primis dant signa diebus.

Sin in processu cœpit crudescere morbus,
 Tum verò ardentes oculi, atque attractus ab alto
 Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo
 Illa siogultu tendunt: it naribus ater
 Sanguis, & obiectas fauces premit aspera lingua.
 Profuit inserto latices infundere cornu
 Lenæos: ea vita salus morientibus vna.
 Mox erat hoc ipsum exitio, furijque relecti
 Ardebant ipsique suos, iam morte sub ægra
 (Di meliora pijs, erroremque hostibus illum)
 Discissos nudis laniabant dentibus artus.
 Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
 Concidit, & mixtum spūmis vomit ore cruorem,
 Extremosque ciet gemitus, sit tristis arator.
 Mœrentem abiungens fraterna morte iuvenum,
 Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
 Non vmbrae altorum nemorum, non mollia possunt
 Prata movere animum, non qui per saxa volutus
 Purior electro campum petit amnis, at imia
 Solvuntur latera, atq; oculos stupor vrget inerteis,
 Ad terramque fluit de vexo pondere cervix.
 Quid labor, aut ben e facta iuvant? quid vomere terras
 Invertisse graveis? atqui non Massica Bacchi
 Munera, non illis epulae nocuere repostæ.
 Frondibus, & victu pascuntur simplicis herbæ.
 Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
 Flumina, nec somnos abrumpit cura salubreis.
 Tempore non alio dicunt regionibus illis
 Qua fitas ad sacra boves Iunonis, & vris
 Imparibus ductos alta ad donaria currus.
 Ergo ægre rastris terram rimentur, & ipsi
 Vnguibus infodiunt fruges, monteisque per altos
 Contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
 Non lupo insidias explorat ovilia circum,
 Nec gregibus nocturnus obambulat, acrior illum
 Cura domat, timidi damæ, cervique fugaces

Nunc interque canes, & circum tecta vagantur.
 Iam maris immensi prolem, & genus omne natantum
 Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
 Proluit: insolitæ fugiunt in flumina phocæ
 Interit, & curuis frustra defensa latebris
 Vipera, & attoniti squamis adstantibus hydri.
 Ipsi est aer avibus non equus, & illæ
 Præcipites alta vitam sub nube relinquunt,
 Præterea iam nec mutari pabula refert,
 Quæsitæque nocent artes: cessere magistri
 Phillyrides Cheiron, Amythaoniique Melampus.
 Sævit, & in lucem Stygijs emissa tenebris
 Pallida Tisiphone, morbos agit ante, merumque,
 Inque dies avidum surgens caput altius effert.
 Balatu pecorum, & crebris mugitibus annies,
 Arentesque sonant ripæ, collesque supini.
 Iamq; catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
 In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo;
 Donec humo regere, ac foveis abscondere discunt.
 Nam neque erat corijs vsus: nec viscera quisquam
 Aut vndis abolere potest, aut vincere flamma:
 Nec tondere quidem morbo, illuvieque peresa
 Vellera, nec telas possunt attingere putreis.
 Verum etiam invisos si quis tentarat amictus;
 Ardentes papulæ, atque immundus olentia sudor
 Membra sequebatur: nec longo deinde moranti
 Tempore, contactos artus facer ignis edebat.

GEORGICON. LIB. IV.

*ARG. Quartus liber apum curam, mellificique rationem
 habet.*

Protinus aerij mellis cœlestia dona
 Exsequar, hanc etiam Mæcenas adspice partem,
 Admiranda tibi levium spectacula rerum,
 Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
 Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.

In tenui labor; ac tenuis non gloria; si quem
 Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.
 Principio sedes apibus, statioque petenda
 Quo neque sit ventis aditus (nam pabula venti
 Ferre domū prohibent) neque oves, hędiq; petulci
 Floribus intultent, aut errans bucula campo
 Decutiat rorem, & surgenteis atterat herbas.
 Absint, & picti squalentia terga lacerti
 Pinguibus à stabulis, meropelque, alięq; volucres,
 Et inanibus Procne pectus signata cruentis.
 Omnia nam late vastant, ipsasque volanteis
 Ore ferunt, dulcem nidis immitibus escam,
 At liquidi fontes, & stagna virentia musco
 Adsint, & tenuis fugiens per gramina rivus,
 Palmaq; vestibulum, aut ingens oleaster obūbret.
 Ut cum prima nobi ducent examina reges
 Vere suo, ludetque favis emissa iuventus;
 Vicina inyiter decedere ripa calori,
 Obuiaque hospitij, teneat frondentibus arbor,
 In medium, seu stabit iners, seu profluet humor,
 Transversas salices, & grandia conijce saxa:
 Pontibus vt crebris possint consistere, & alas
 Pandere ad æstivum Solem, si forte moranteis
 Sparserit, aut præceps Neptuno immerferit Eutus,
 Hęc circum casia virides, & olentia late
 Serpylla, & graviter spirantis copia thymbrę
 Floreat, irriguumque bibant violaria fontem,
 Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cavatis,
 Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
 Angustos habeant aditus, nam frigore mella
 Cogit hyems, eademque calor liquefacta remittit.
 Vtraque vis, apibus pariter metuenda: neque illę
 Ne quicquam in tectis certatim tenuia cera
 Spiramenta linunt, fucosque, & floribus oras
 Explent, collectumq; hęc ipsa ad munera glutem,
 Et visco, & Phrygię fervant pice lentius Idę.

Sæpè etiam effossis (si vera est fama) latebris
 Sub terra fodere Larem, penitusque reperiæ
 Pumicibusque cavis, exesæque arboris antro.
 Tu tamen è levi rimosa cubilia limo
 Vnge, fovens circum, & raras super iniice frondeis,
 Neu proprius tectis taxum siæ, neve rubentes
 Vre foco caneros, altæ neu crede paludi:
 Aut vbi odor cœni gravis, aut vbi concava pulsa
 Saxa sonant, vocilque offensa resultat imago.
 Quod superest, vbi pulsam hyemen Sol aureus egit
 Sub terras, cœlumque æstiva luce reclusit:
 Illæ continuo saltus, silvasque peragant,
 Purpureosque metunt flores, & flumina librant
 Summa leves, hinc nescio qua dulcedine lætæ
 Progeniem, nidosque fovent: hic arte recenteis
 Excudunt ceras, & mella tenacia figunt.
 Hinc vbi iam emissum caveis ad sidera cœli
 Nare per ætatem liquidam suspexeris agmen,
 Obscuramque trahi vento mirabere nubem,
 Contemplator: aquas dulcibus, & frondea semper
 Tecta petunt, huc tu iustos asperge saporibus,
 Trita meliphylla; & cerinthæ ignobile gramen:
 Tinnitusque cie, & Matris quate cymbala circum.
 Ipsæ confident medicatis sedibus: ipsæ
 Intima more suo sese in cunabula condent
 Sin autem ad pugnam exierint (nam sæpè duobus
 Regibus inceisit magno discordia motu)
 Continuoque animos vulgi, & trepidantia bello
 Corda licet longe præsciscere: namque morantei
 Martius ille æris ranci canor increpat, & vox
 Auditur, fractos sonitus imitata turbarum.
 Tum trepidæ inter se cocunt, penisque coruscant,
 Spiculaque exacunt rostris, aptantque lacertos,
 Et circa regem, atque ipsa ad prætoria densæ
 Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem.
 Ergo, vbi ver nactæ sudum, camposque patentes:

Erumpunt portis; concurritur, æthere in alto,
 Fit sonitus, magnum mixte glomerantur, in orbem,
 Præcipitesque cadunt, non densior aere grando,
 Nec de concussa tantum pluit illice glandis.
 Ipsi per medias acies, insignibus alis,
 Ingentes animos angusto in pectore versant.
 Usque adeo obnixi non redere, dum gravis aethos,
 Aut hos versa fuga victor dare terga coegit.
 Hi motus animorum atque hæc certamina tanta
 Pulveris exigui iactu compressa quiescent.
 Verum vbi ductores acie revocaberis ambo,
 Deterior qui vilis, eum, ne prodigus obsit,
 Dede neci: melior vacua sine regnet in avia.
 Alter erit maculis auro squalentibus ardens:
 (Nam duo sunt genera) hic melior insignis, & ore,
 Et rutilus clarus squamis: ille horridus alter
 Desidia, latamque trahens inglorius aluum.
 Vt binæ regum facies, ita corpora gentis.
 Namque aliæ turpes horrent: ceu pulvere ab alto
 Cum venit, & sicco terram spuit ore viator
 Aridus, elucent aliæ, & fulgore coruscant
 Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
 Hæc potior soboles, hinc cœli tempore certo
 Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
 Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem,
 At cum incerta volant, cœloque examina ludum,
 Contemnuntque fanos, & frigida tecta relinquunt:
 Instabiles animos ludo prohibebis inani.
 Nec magnus prohibere labor, tu regibus alas
 Eripe, non illis quisquam cunctantibus altum
 Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
 Invitent croceis halantes floribus horti,
 Et custos furum, atque avium, cum falce saligna
 Hellepontiaci seruet tutela Priapi.
 Ipse thymum, pinoque ferens de montibus altis,
 Tecta serat late circum, cui talia cura:

Ipse labore manum duro terat: ipse feraces
 Figat humo plantas, & amicos irriget imbres.
 Atque equidem, extremo ni iam sub fine laborum
 Vela traham, & terris festinem advertere proram,
 Forsitam, & pingueis hortos quæ cura colendi
 Ornaret, canerem, biferaque rosaria Pæsti,
 Quoque modo potis gauderent intuba rivis,
 Et virides apio ripæ, tortulque per herbam
 Cresceret in ventrem cucumis: nec fera comantem
 Narcissum, aut flexi tacuisssem vimen acanthi,
 Pallentesque ederas, & amantes litora myrtos.
 Namque sub OËbaliæ memini me turribus altis,
 Qua niger humectat flaventia culta Galeus,
 Corycium vidisse senem: cui pauca relictæ
 Iugera iuris erant, nec fertilis illa iuvencis,
 Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho,
 Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
 Lilia, verbenasque premens, velscumque papaver,
 Regum æquabat opes animis; feraque revertens
 Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemptis,
 Primus vere rosam, atque autumnò carpere poma,
 Et cum tristis hyems etiam nunc frigore saxa
 Rumperet, & glacie cursus frenaret aquarum:
 Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi,
 Æstatem increpitans ierani, Zephyrosque morateis.
 Ergo apibus fetis idem, atque examine multo
 Primus abundare, & spumantia cogere pressis
 Mella favis: illi tiliæ, atque vberima pinus:
 Quotque in flore novo pomis se fertilis arbor
 Indueret, totidem autumnò matura tenebat.
 Ille etiam seras in versum distulit vlnos,
 Eduramque pyrum, & spinos iam pruna ferenteis,
 Iamque ministrantem plantanum potantibus vmbra,
 Verum hæc ipse equidem spatij exclusus iniquis
 Prætereo, atque alijs post commemoranda relinquo.
 Nunc age, naturas apibus quas Iupiter ipse

Addidit, expeditam pro qua mercede canoros
 Curetum sonitus, crepitantiaque æra secute,
 Dictæo Cœli regem pavere sub antro.
 Solæ communeis gnatos, consortia recta
 Urbis habent, magnifq; agitant sub legibus ævum;
 Et patriam solæ, & certos novere Penateis:
 Venturæque hyemis memores, æstate laborem
 Experiuntur, & in medio quæfita reponunt.
 Namque aliæ victu invigilant, & fœdere pacto
 Exercentur agris: pars intra septa domorum
 Narcissi lacrymam, & lentum de cortice glutem,
 Prima favis ponunt fundamenta, deinde tenaces
 Suspendunt ceras; aliæ, spem gentis, adultos
 Educunt fetus: aliæ purissima mella
 Stipant, & liquido distendunt nectare cellas.
 Sunt quibus ad portas cecidit custodia forti:
 Inque vicem specularantur aquas, & nubila cœli;
 Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
 Ignavum fucos pecus à præsepibus arcent.
 Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
 Ac veluti lentis Cyclopes fulmina maisis
 Cum properant, alij taurinis follibus auras
 Accipiunt, redduntque: alij stridentia tingunt
 Æra lacu; gemit impositis incudibus Ætna:
 Illi inter sese magna ubi brachia collunt
 In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum.
 Non aliter, si parva licet componere magnis,
 Cecropias innatus apes amor virget habendi,
 Munere quamque suo, grandævus oppida curæ,
 Et munire favos; & Dædala fingere tecta.
 At fessæ multa referunt se nocte minores,
 Crura thymo plenæ: pascuntur, & arbuta passim,
 Et glaucas salices, cassiamque, crocumq; rubentem,
 Et pinguem tilliam, & ferrugineos, hyacinthos:
 Omnibus vna quies operum, labor omnibus vnus.
 Mane ruunt portis: nusquam mora, rursus, easdem

Vespere vbi è pastu tandem decedere campis
 Admoouit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
 Fit sonitus, mussantque oras, & limina circum.
 Post, vbi iam thalamis se composuere, filetur
 In noctem, fessosque sopor iuus occupat artus.
 Nec verò à stabulis pluvia impendente recedunt
 Longius, aut credunt cœlo, aduentantibus Euris:
 Sed circum tutæ sub mœnibus vrbis æquantur,
 Excursusque breueis tentat, & sæpè lapillos,
 Vt cymbæ instabiles fluctu iactante saburræ,
 Tollunt; his sese per inania nubila librant.
 Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
 Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
 In Venerem soluunt, aut foetus nixibus edunt:
 Verum ipsæ folijs gnatos, & suauibus herbis
 Ore legunt: ipsæ regem, paruosque Quirites
 Sufficiunt, aulasque, & cerea regna refingunt.
 Sæpè etiam, duris errando in cotibus, alas
 Attrinere, vltroque animam, sub falce dedere.
 Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
 Ergo ipsas quamvis angusti terminus ævi
 Excipiat: (neque enim plus septima ducitur ætas)
 At genus immortale manet, multosque per annos
 Stat fortuna domus, & avi numerantur avorum.
 Præterea regem non sic Ægyptus, & ingens
 Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
 Obseruant, rege incolumi, mens omnibus vna est:
 Amisso, rupere fidem; constructaque mella
 Diripere ipsæ, & crates solvere favorum.
 Ille operum custos illum admirantur; & omnes
 Circunstant fremitu denso, stipantque frequentes,
 Et sæpè attollunt humeris, & corpora bello
 Obiectant, pulcræmq; petunt per vulnera mortem.
 His quidam signis, atque hæc exempla secuti,
 Esse apibus partem diuinæ mentis, & haustus
 Æthetios dixere, deum namque ire per omnis

Terrasque, tractusque mari, cœlumque profundum.
 Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarū,
 Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas,
 Scilicet huc reddi deinde, ac resoluta referri
 Omnia: nec morti esse locum: sed viva volare
 Sideris in numerum, atque alto succedere cœlo.
 Si quando sedem augustam, servataque mella
 Thesauris relines: prius haustus sparsus aquarum
 Ore fove, fumosque manu prætende sequaces.
 Bis gravidos cogunt fœtus, duo tempora messis,
 Taygete simul os terris ostendit honestum
 Pleias, & Oceani spreto pede reppulit amneis:
 Aut eadem sidus fugiens vbi Piscis aquoti
 Tristior hibernas cœlo descendit in vndas.
 Illis ira modum supra est, læsæque venenum
 Moribus inspirant, & spicula cæca relinquunt
 Affixæ venis, animasque in vulnere ponunt.
 Sin duram metues hyemem, parcesque futuro,
 Contusosque animos, & res miserabere fractas:
 At sufficere thymo, cerasque recidere inanes
 Quis dubitet? nam læpè favos ignotus adedit
 Stellio, lucifugis congesta cubila blattis:
 Immunitque sedens aliena ad pabula fucus;
 Aut asper crebro imparibus se immiscuit armis;
 Aut durum tineæ genus, aut invisa Minervæ
 In foribus laxos suspendit aranea casseis
 Quo magis exhaustæ fuerint, hoc acrius omnes
 Incumbent generis lapsi sarcire rainas,
 Complebuntque foros, & floribus horrea texent.
 Si vero (quoniam casus apibus quoque nostros
 Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo:
 Quod iam non dubijs poteris cognoscere signis,
 Continuo est ægris alius color horrida vultum
 Deformat macies: tum corpora luce carentum
 Exportant tectis, & tristia funera ducant:
 Aut illæ pedibus connexe ad limina pendent,

Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes,
 Iguavæque fame, & contracto frigore pigræ.
 Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant:
 Frigidus vt quondam silvis immurmurat Auster:
 Vt mare sollicitum stridet refluentibus vndis;
 Æstuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.
 Nic iam galbaneos suadebo incendere odores,
 Mellaque arundineis inferre canalibus, vltro
 Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem,
 Præderit, & tunsam gallæ admiscere saporem,
 Arenteisque rosas aut igni pinguia multo
 De-fruta, vel psythia passos de vite racemos,
 Cecropiumq; thymum, & grave olentia centaurea,
 Est etiam flox in pratis, cui nomen amello
 Fecere agricolæ; facilis quærentibus herba.
 Namque vno ingentem tollit de cespite silvam,
 Aureus ipse: sed in folijs quæ plurima circum
 Funduntur, violæ subluet purpura nigræ.
 Sæpè deum nexis ornata torquibus aræ,
 Asper in ore sapor, tonsis in vallibus illum
 Pastores, & curva legunt prope flumina Mellæ,
 Huius odorato radices incoque Baccho,
 Pabulaque in foribus plenis appone canistris.
 Sed si quem proles subito defecerit omnis,
 Nec genus vnde novæ stirpis revocetur habebit:
 Tempus, & Arcadij memoranda inventa magistri
 Pandere, quoque modo cæsis iam sæpè iuencis
 Insincerus apes tulerit cruor altius omnem
 Expediam prima repetens ab origine famam.
 Nam qua Pellæi gens fortunata Canopi
 Accollit effuso stagnantem flumine Nilum,
 Et circum pictis vehitur sua rura phaselis:
 Quæque phætratae vicinia Persidis vrget,
 Et viridem Egyptum nigra sæcundat arena,
 Et diversa ruenas septem discurrit in hora,
 Vsque coloratis annis devexus ab Indis:

Omnis in hac certam regio iacit arte salutem.
 Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus
 Eligitur locus; hunc angustique imbrice tecti,
 Parietibusque premunt arctis, & quatuor addunt,
 Quatuor à ventis obliqua luce fenestras.
 Tum vitulus hima curvans iam cornua fronte
 Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
 Multa reluctanti obstruitur, plagique perempto
 Tuosa per integram soluuntur viscera pellem.
 Sic positum in clauso linquunt, & ramea costis
 Subijciunt fragmenta, thymum casiaque recentis
 Hoc geritur, zephyris primum impellentibus undas,
 Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
 Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
 Interea teneris tepefactus in ossibus humor
 Æstuat, & visenda modis animalia miris,
 Trunca pedum primo, mox, & stridentia pinnis
 Miscentur, tenuemque magis, magis aera carpunt
 Donec, ut æstivis effusus nubibus imber
 Erupere: aut ut nervo pulsante sagittæ,
 Prima lenes ineunt si quando prælia Parthi.
 Qui deus hanc, Musæ, quis nobis extudit artem?
 Vnde nova ingressus hominum experientia cepit?
 Pastor Aristæus fugiens Peneia Tempæ,
 Amissis, ut fama, apibus morboque fameque,
 Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis
 Multa querens, atque hac affatus voce parentem,
 Mater, Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
 Damna tenes, quid me præclara stirpe deorum,
 Si modo, quem perhibes, pater est Tymbreus Apollo,
 Invisum fati genuisti? aut quo tibi nostri
 Pulsus amor? quid me coelum sperare iubebas?
 En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem,
 Quem mihi vix frugum, & pecudum custodia solers
 Omnia tentanti extulerat, te matre, relinquo.
 Quin age, & ipsa manu felices erve silvas,

Fer stabulis inimicum ignem, atq; interfice messeis:
 Vre fata, & validam in viteis molire bipennem:
 Tanta meæ si te ceperunt tædia laudis.
 At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
 Sensit; etiam circum Milesia vellera Nymphæ
 Carpebant, hyali saturo fucata colore,
 Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque
 Cæsariem effusæ nitidam per candida colla:
 Nesæe, Speioque, Thaleiaque, Cymodoceque,
 Cydippeque, & flava Lycoria altera virgo,
 Altera tum primos Lucinæ experta labores:
 Cleioque, & Beroe foror, Oceanitides ambæ,
 Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ,
 Atque Ephyre, atque Opis, atque Asia Deiopeia:
 Et tandem positis velox Arethusa sagittis.
 Inter quas curam Clymene narrabat inanem
 Vulcani, Matrisque dolos, & dulcia furta,
 Atque Chao densos diuum numerabat amores.
 Carmine quo capta, dum fusis mollia pensa
 Devoluunt, iterum maternas impulit aureis
 Luctus Aristæi, vitreisque sedilibus omnes
 Obstupere: sed ante alias Arethusa sorores,
 Prospiciens, summa flavam caput extulit vnda,
 Et procul. O gemitu non frustra exterrita tanto,
 Cyrene soror, ipse tibi, tua maxima cura,
 Tristis Aristæus Penei genitoris ad vndam
 Stat lacrymans, & te crudelem nomine dicit.
 Huic percussa nova mentem formidine mater,
 Duc age, duc ad nos: fas illi limina diuum
 Tangere, ait: simul alta iubet discedere late
 Flumina, qua iuvenis gressus inferret, at illum
 Curvata in montis faciem circumstetit vnda,
 Accepitque sinu vasto, misitque sub amnem.
 Iamq; domum mirans genetricis, & humida regna,
 Speluncisque licus claudos, lucosque sonanteis,
 Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum,

Omnia sub magna labentia flumina terra
 Spectabat diversa locis, Phasimque Licumque,
 Et caput, vnde altus primum se erumpit Enipeus,
 Vnde patet Tiberinus, & vnde Aniena fluenta,
 Saxolumque sonans Hypanis, Mylusque Caiacus,
 Et gemina aureatus taurino cornua vultu
 Eridanus: quo non alius per pingua culta
 In mare purpureum violentior influit amnis.
 Postquam est in thalami pendentia pumice lecta
 Perventum & gnati fletus cognovit inaneis
 Cyrene; manibus liquidos dant ordine fonteis
 Germanæ, tonsilque ferunt mantilia villis.
 Pars epulis operant mentas, & plena reponunt
 Pocula: Panchæis adolescunt ignibus aræ,
 Et mater, Capæ Mæonij carchesia Bacchi,
 Oceano libemus, ait, simul ipsa precatur
 Oceanumq; patrem rerum, Nymphasque sorores,
 Centum quæ silvas, centum quæ flumina servant.
 Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
 Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit:
 Omine quo firmans animum, sic incipit ipsa:
 Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
 Ceruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor
 Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
 Hic nunc Emathia portus, patriamque revisit
 Pallenem: Hunc, & Nymphæ veneramur, & ipse
 Grandævus Nereus, novit namque omnia vates,
 Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox vêtura trahantur
 Quippe ita Neptuno visum est: immania cuius
 Armenta, & turpeis pascit sub gurgite phocas,
 Hic tibi, gnate, prius vinclis capiendus, ut omnes
 Expediat morbi causam, eventusque secundet.
 Nam sine vi non vlla dabit præcepta; neque illa
 Orando flectes: vim duram, & vincula capto
 Tende: doli circum hæc demum frangentur inane
 Ipsa ego te, medios cum Sol accederit æstus,

Cum sitiunt herbæ, & pecori iam gratior umbra est,
 In secreta senis ducam, quo fessus ab undis
 Se recipit: facile ut somno aggrediare iacentem:
 Verum ubi correptum manibus, vinculisque tenebris;
 Tum variæ illudent species, atque ora ferarum.
 Fiet enim subito; lus horridus, atraque tigris,
 Sequamurque draco, & fulva cervice leæna:
 Aut acrem flammæ tonitum dabit, atque ita vinculis
 Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.
 Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes,
 Tanto, gnate, magis contende tenacia vincula:
 Donec talis erit mutato corpore, qualem
 Videris incepto tegeter cum lumina somno.
 Hæc ait, & liquidum ambrosiæ diffudit odorem;
 Quo totum gnati corpus perduxit, at illi
 Dulcis compositis spiravit e cinibus aurea,
 Atque habilis membris venit vigor, est specus ingens
 Exeii latere in montis, quo plurima vento
 Cogitur, inque sinus scindit sese unda reductos;
 Deprensæ olim statio tutissima nautis,
 Intus se vasti Proteus tegit obijce saxi.
 Iuvenem in latebris aversum a lumine Nympha
 Vocat; ipla procul nebulis obscura resistit.
 Rapidus torrens sitiens Scitius Indos
 Bat cælo, & medium sol igneus orbem
 Erat; arebant herbæ, & cava flumina ficcis
 Cibus addimur radij tepefacta coquebant:
 Proteus consueta petens è fluctibus antra
 Vocat; eum vasti circum gens humida Ponti
 Exultans, rorem late dispergit amarum.
 Sternunt se somno diversæ in litore phœcæ.
 Ipse velut stabuli custos in montibus olim,
 Vesper ubi è pastu vitulos ad recta reducit,
 Auditisque lupos accuunt balatibus agni,
 Confedit scopulo medius, numerum que recenser:
 Cuius Aristæo quoniam est oblata facultas;

Vix defessa senem passus componere membra,
 Cum clamore ruit magno, manibusque iacentem
 Occupat, ille luæ contra non immemor artis,
 Omnia transformat sese in miracula rerum,
 Ignemq; horribilemq; feram, fluviumq; liquentem,
 Verum, ubi nulla fugam reperit fallacia, victus
 In te reedit, atque hominis tandem ore locutus:
 Nam quis te iuvenum confidentissime nostras
 Iussit ardere domos quidve hinc petis inquit, ad ille?
 Scis, Proteu, scis ipse: neque est te fallere cuiquam;
 Sed tu desine velle, cum præcepta secuti
 Venimus huc, lapsis quæsum oracula rebus.
 Tantum effatus, ad hæc vates vi denique multa
 Ardenteis oculos intorsit lumine glaucò,
 Et gravitur frendens, sic fati ora resolvit:
 Non te nullius exercent numinis iræ?
 Magna lues commissa: tibi has miserabilis Orpheus
 Haud quaquam ob meritum pœnas, ni fata resistât,
 Suscitât & rapta graviter pro coniuge sævit.
 Illa quidem, dum te fugeret per flumina præceps,
 Immanem ante pedes hydrum moritura puella,
 Servantem ripas alta non vidit in herba.
 At chorus æqualis Dryadum clamore supremos
 Implerunt montes: flerunt Rhodopeiæ arces,
 Altaque Pangæa, & Rhæsi Mavortia tellus,
 Atque Getæ, atque Hebrus, atque Actias Orithya:
 Ipse cava solans ægrum testudine amorem,
 Te dulcis coniux, te solo in littore secum,
 Te veniente die, te decedente canebat.
 Tenarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
 Et caligantem nigra formidine lucum
 Ingressus, Maniæque adij, regemque tremendum,
 Nelciaque humanis præcibus mansuescere corda.
 At cantu commotæ Erebi de sedibus imis
 Umbrae ibant tenues, simulacraque luce carentum;
 Quam multa in silvis avium se millia condunt.

Vesper ubi, aut hibernus agit de montibus imber:
 Mater, atque viri, defunctaque corpora vita
 Magnanimum heroum, pueri, innupeq̃ue puellæ,
 Impositique rogis iuvenes ante ora parentum:
 Quos circum limus niger, & deformis arundo
 Cocyti, tarda que palus innabilis vnda
 Alligat, & novies Styx interfusa coeret.
 Quin ipsæ stupere domus, atque intima Lethi
 Tartara, cæruleosque implexæ crinibus angueis
 Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus oras
 Atque Ixionei vento rota constituit orbis.
 Iamque pedem referens, casus evaserat omnes,
 Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras:
 Pone sequens (namq̃ hanc dederat Proserpina legē)
 Cum subita incautum dementia cepit amantem,
 Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes.
 Restitit, Eurydicemque suam iam luce sub ipsa
 Inmemor, heu, victusque animi respexit, ibi omnis
 Effusus labor, atque inmitis rupta tyranni
 Fœdera, terque fragor stagnis auditus Averni
 Illa, quis & me, inquit, miserâ, & te perdidit Orpheus
 Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
 Fata vocant, conditque natantia lumina somnus.
 Namque vale: feror ingenti circumdata nocte,
 Invalidasque tibi tendens, heu, non tua, palmas,
 Dixi, & ex oculis subito, ceu fumus in auras
 Commistus tenues, fugit diversa: neque illum
 Pensantem nequicquam Umbras, & multa volentem
 Dicere præterea, vidit: nec portitor Orci
 Amplius obiectam passus transire paludem.
 Quid faceret? quo te rapta bis coniuge ferret?
 Quo fletu Maneis, qua numina voce moveret?
 Illa quidem Stygia nabet iam frigida cymba.
 Septem illum totos perhibent ex ordine menses,
 Raptæ sub æria, deserti ad Strymonis vndam
 Flevisse, & gelidis hæc evoluisse sub antris,

Mulcentem tigris, & agentem carmine quercus,
 Qualis populea moctus philomela sub umbra
 Amisos quaeritur fetus: quos durus arator
 Observans nido implumeis detraxit, at illa
 Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
 Integrat, & noctis late loca questibus implet.
 Nulla Venus, nullique animum flexere Hymenæi:
 Solus Hyperboreas glaciés, Tanaimque nivalem.
 Aruaque Riphæis nunquam viduata pruinis
 Lustrabat, raptam Eurydicent, atque irrita Ditis
 Dona querens, spreta Ciconû quo munere matres
 Inter sacra Deum, nocturnique Orgia Bacchi,
 Discerptum latos iuvenem sparsere per agros.
 Tum quoq; marmorea caput à cervice revulsum,
 Gurgite cum medio portans Oeagrius Hebrus
 Volueret, Eurydicen vox ipsa, & frigida lingua,
 Ah, miseram Eurydicen animam fugiente vocabat
 Eurydicen toto referebant flumine ripæ
 Hæc Proteus, & se iactus dedit æquor in altum,
 Quaq; dedit spumantem undam sub vertice torsit,
 At non Cyrene: namque ultro affata timentem:
 Gnate licet tristeis animo deponere curas.
 Hæc omnis morbi causa: hinc miserabile Nymphæ,
 Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
 Exitium misere apibus: tu munera supplex
 Tende, petens pacem, & facileis venerare Napeas.
 Namque dabunt veniam votis, irasq; remittent.
 Sed modus orandi qui sit, prius ordine dicam.
 Quatuor eximios præstanti corpore tauros,
 Qui tibi nunc viridis depascunt summa Licæi,
 Dilige, & intacta totidem. cervice iuvenças.
 Quatuor his aras alta ad delubra dearum
 Constitue, & sacrum iugulis demitte cruorum,
 Corporaque ipsa bonum frondoso desere luco.
 Post, ubi nena suos Aurora ostenderit ortus,
 Inferias Orphei Lathæa papavera mittes,

Placatam Eurydicem vitula venerabere cæsa,
 Et nigram mactabis ovem, lucumque reviles.
 Haud mora: continuo matris præcepta facessit,
 Ad delubra venit, monstratas excitat aras,
 Quatuor eximios præstanti corpore tauros.
 Ducit, & intacta totidem cervice iuencas.
 Post, vbi nona suos Aurora induxerat ortus,
 Inferias Orphei mittit, locumque revisit.
 Hic vero subitum, ac dictu mirabile monstrum
 Adspiciunt: liquefacta bouum per viscera toto
 Stridere apes vtero, & ruptis effervere costis,
 Immenatasque trahi nubes: iamque arbore summa
 Confluere, & lentis vuam demittere ramis.
 Hæc super arborum cultu, pecorumque canebam,
 Et super arboribus: Cæsar dum magnus al altum
 Fulminat Euphratem bello, victorque volenteis
 Per populos dat iura, viamque affectat Olympo.
 Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
 Parthenope, studijs florentem ignobilis otii:
 Carmina qui lusu pastorum, audaxque iuventa,
 Tityre, te patulæ cecini sub tegmine fagi.

Finis Georgicon.

ÆNEIDOS,

LIBER PRIMVS.

ARG. Duplex est Æneidos argumentum: Bella Æneæ, & navigatio. Hæc civilis vitæ, & privata exemplum exhibet. Illa adumbrant haroum vitam. Primus hic autem liber tempestatem Æneæ, & ad Carthaginam appulsum continet.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena
Carmen, & egressus siluis, vicina coegi
Vt quamvis avido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis.

ARma virumque cano, Troiæ qui primus ab orige
Italiam, fato profugus, Lavinia venit
Litora multum ille: terris iactatus, & alto,
Vi superum, sævæ memorem Iunonis ob iram:
Multa quoque, & bello passus, dum conderet urbem,
Inferretque deos Latio: genus vnde Latinum,
Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ.
Musa mihi causas memora, quo numine læso,
Quidve dolens regina deum, tot voluere casus
Insignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit tantæ ne animis cœlestibus iræ?
Urbs antiqua fuit (Tyrii tenuere coloni)
Carthago, Italiam contra, Tiberinaque longe
Ostia, dives opum, studiisque aspernima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
Posthabita coluisse Samo, hic illius arma,
Hic currus fuit: hæc regnum dea gentibus esse,
Si qua fata finant, iam tum tenditque, fovetque.
Progeniem, sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.

Hinc populum late regem, belloque superbum
 Venturum excidio Libyæ; sic voluere Parcas.
 Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
 Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis.
 Nec dum etiam causæ irarum, sævique dolores,
 Exciderant animo; manet alta mente repostum
 Iudicium Paridis, spretæque iniuria formæ,
 Et genus invilum, & rapti Ganymedis honores.
 His accensa super, iactatos æquore toto
 Troas, reliquias Danaum, atque immitis Archillem
 Arcebat longe Latio: multoque per annos
 Errabant acti fati maria omnia circum.
 Tantæ molis erat Romanam condere gentem.
 Vix è conspectu Siculæ telluris in altum.
 Vela dabant læti, & spumas falis ære ruebant;
 Cum Iuno æternum fervans sub pectore vulnus,
 Hæc secum: Mene incepto desistere victam?
 Nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
 Quippe vetor fati; Pallasne exire classem
 Argium, atque ipsos potuit submergere ponto,
 Vnius ob noxam, & furias Aiæcis Oilei?
 Ipsa Iovis rapidum iaculata è nubibus ignem,
 Disiccitque rates, evertitque æquora ventis:
 Illum expirantem transfixo pectore flammam
 Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.
 Ast ego, quæ diuum incedo regina, Iovisque
 Et soror, & coniux vna cum gente tot annos
 Bello gero, & quisquam numen Iunonis adoret
 Præterea? aut supplex aris imponet honorem?
 Talia flammato secum dea corde volutans,
 Nimborum in patriam, loca foeta furcibus austris,
 Æoliam venit, hic vasto rex Æolus antro
 Luctantes ventos, tempestatesque sonoras
 Imperio premit, ac vinculis, & carcere frenat.
 Illi indignantes magno cum murmure montis
 Circum claustra fremunt, celsa se det Æolus arce,

Sceptra tenens, mollitque animos, & temporat iras
 Ni faciat; maria ac terras, cœlumque profundam
 Quippe ferant rapidi secum, verrantq; per auras.
 Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
 Hoc metuens, molemque, & montes insuper altos
 Imposuit, regemque dedit, qui fœdere certo
 Et præmere, & laxas sciret dare iussus, habenas.
 Ad quem cum Iuno supplex his vocibus v'sa est:
 Æole (namque tibi diuum pater atque hominum rex
 Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento)
 Gens inimica mihi Tyrrenum navigat æquor:
 Illum in Italiam portans, victosque Penates:
 Incute vim ventis, submersasque obrue puppes,
 Aut age diversas, & disijce corpora Ponto.
 Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ,
 Quarum, quæ forma Pulcherrima, Deiopeiani
 Connubio iungam stabili, propriamque dicabo;
 Omneis ut tecum meritis pro talibus annos
 Exigat, & pulcra faciat te prole parentem.
 Æolus hæc contra: Tuus ò regina quid optes
 Explorare labor: mihi iussa capessere fas est.
 Tu mihi quodcumq; hoc regni, tu sceptrâ Iovemq;
 Concilias, tu das epulis accumbere diuum,
 Nimborumque facis, tempestatemque potentem.
 Hæc ubi dicta, cauum conversa cuspide montem
 Impulit in latus, ac venti velut agmine facto,
 Qua data porta, ruunt, & terras turbine perfluant.
 Incubere mari, totumque à sedibus imis
 Vna Eurusque, notasque ruunt, creberque procellis
 Africus, & vastos voluunt ad litora fluctus.
 Insequitur clamorque virum, stridorque rudentum.
 Eripiunt subito nubes cœlumque, diemque
 Teucrorum ex oculis: Ponto nox incubat atra.
 Itonuere poli, & crebris micat ignibus æther,
 Præsentemque viris intentat omnia mortem.
 Ex templo Æneæ solvuntur frigore membra:

Ingemit, & duplices tendens ad sidera palmas
 Talia voce refert: O torque, quaterque habeati,
 Queis ante ora patrum Troiæ sub mœnibus altis
 Contigit oppetere: O, Danaum fortissime gentis
 Tydide: me ne Iliacis occumbere campis
 Non potuisse, tuaq; animam hanc effundere dextra
 Seuus vbi Æacidæ telo iacet Hæctor, vbi ingens
 Sarpendon, vbi tot Simois correpta sub vndis
 Scuta virum galeasque, & fortia corpora voluit.
 Talia iactanti stridens Aquilone procella
 Velum aduersa ferit, fluctusque ac sidera tollit.
 Franguntur remi: tum proa avertit, & vndis
 Dat latus, insequitur cumulo præruptus aque mons
 Hi summo in fluctu pendent; his vnda dehiscens
 Terram inter fluctus aperit: furit æstus arenis.
 Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet:
 Saxa vocant Itali, medijs quæ in fluctibus Aras:
 Dorsum immane mari summo, treis Erus ab alto
 Iu Brevia, & Syrteis vrget, miserabile visu,
 Illiditque vadis, atque aggere cingit arenæ.
 Vnam, quæ Lycios fidumque veherat Orontem,
 Ipfius ante oculos ingens à vertice Pontus
 In puppim ferit, excutitur, pronusque magister
 Voluitur in caput, ast illam ter fluctus ibidem
 Torquet agens circum, & rapidus vorat æquore vortex
 Apparent rari nantes in gurgite vasto,
 Arma virum, tabulæque, & Troia gaza per vndas.
 Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achatæ,
 Et qua vectus Abbas, & qua grandæuus Alethes,
 Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
 Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
 Interea magno misceri murmure Pontum,
 Emissamque hyemem sensit Neptunus, & imis
 Stagna refusa vadis: graviter commotus, & alto
 Prospiciens, summa placidum caput extulit vnda.
 Disiectam Æneæ toto videt æquore classem,

Fluctibus oppressos Troas, celiq̄ue ruina,
 Nec latuere doli fratrem Iunonis, & iræ:
 Furum ad se, Zephyrumq̄; vocat: dehinc talia fatur;
 Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
 Iam cœlum, terramque meo sine numine venti
 Miscere, & tantas audetis tollere moles?
 Quos ego; sed motos præstat componere fluctus:
 Post mihi non simili pœna commissa luetis.
 Maturate fugam, regique hæc dicite vestro:
 Non illi imperium pelagi, sævumque tridentem,
 Sed mihi sorte datum, tenet ille immania saxa,
 Vestras Eure domos; illa se iactet in aula
 Æolus, & clauso ventorum carcere, regnet.
 Sic ait, & dicto citius tumida æquora placat,
 Collectasque fugat nubes, Solemque reducit.
 Cymothoe simul, & Triton annixus acuto
 Detrudunt navæis scopulo, levat ipse tridenti,
 Et vastas aperie Syrnis & temperat æquor,
 Atque rotis summas levibus perlabitur vndas,
 Ac, veluti mano in populo cum sæpè coorta est
 Seditio, sævitque animis ignobile vulgus,
 Iamque faces, & saxa volant; furor arma ministrat:
 Tum, pietate gravem, ac meritis si forte virum quena
 Conspexeret, silent, arrectisque auribus adstant.
 Ille regit dictis animos, & pectora mulcet,
 Sic cunctus pelagi cecidit fragor æquora postquam
 Prospiciens genitor, cœloque in vectus aperto
 Flecti e juos, curruque volans dat lora secundo,
 Desessi Æneade, quæ proxima litora cursu.
 Contendunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
 Est in secessu longo locus, insula portum
 Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
 Frangitur, inque sinus scindit sese vnda reductos.
 Hinc atque hinc vastæ repes, geminique minantur
 In cœlum scopuli: quorum sub vertice late
 Æquora tuta silent, tum silvis scœna coruscis

De super, horrentiq; atrum nemus imminet umbra.
 Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum:
 Intus aquæ dulces, vinoque sedilia saxo,
 Nympharum domus, hic festas non vincula naves
 Vlla tenent: vnco non alligat ancora morfu,
 Huc septem Æneas collectis navibus omni
 Ex numero subit: ac magno telluris amore
 Egredi optata potiuntur Troes arena,
 Et sale tabentis artus in litore ponunt.
 Ac primum silici scintillam excudit Achates,
 Suscepitque ignem folijs, atque arida circum
 Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam,
 Tum Cererem corruptam vndis, Cerealiaque arma
 Expedient fessi rerum, frugesque receptas
 Et torrere parant flammis, & frangere saxo.
 Æneas scopulum interea conscendit, & omnem
 Prospectum late pelago petit, Anthea si quem
 Iactatum vento videat, Trygiasque biremeis,
 Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Cayci.
 Navem in conspectu nullam, tres litore cervos
 Prospicit erranteis: hos tota armenta sequuntur,
 A tergo, & longum per valleis pascitur agmen
 Constitit hic, arcumque manu, celeresque sagittas
 Corripuit, fidus, quæ tela gerebat Achates.
 Ductoresque ipsos primum, capita alta ferentes
 Corvibus arboreis sternit: tum vulgus, & omnem
 Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
 Nec prius absistit, quam septam ingentia victor
 Corpora fundat humi, & numerum cum navibus æquet:
 Hinc portum petit, & socios partitur in omni
 Vina, bonus quæ deinde cadis, onerat Acestes
 Litore Tinacrio, dederatque abeuntibus heros.
 Dividit, & dictis mœrentia pectora mulcet:
 O socij (neque enim ignari sumus ante malorum)
 O passi graviora: dabit deus his quoque finem,
 Vos, & Scylleam rabiem penitusque sonantis

Accessis scopulos: vos, & Cyclopea saxa
 Experti, revocate animos, mœstumque timorem
 Mittite, forsan, & hæc olim, meminisse iuvabi.
 Per varios casus, per tot discrimina rerum
 Tendimus in Latium: sedes tibi fata quietas
 Ostendunt, illic fas regna resurgere Troiæ,
 Durate, & vosmet rebus servate secundis.
 Talia voce, refer curisque ingentibus æger
 Spem vultu simulat; premit altum corde dolorem.
 Illi se prædæ accingunt, dapibusque futuris:
 Tergora diripiunt costis, & viscera nudant.
 Pars in frustra secant, veribusque trementia figunt:
 Litore aena locant alij, flammæque ministrant.
 Tum victu revocant vires, fusi que per herbam
 Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinæ.
 Postquam exempta fames epulis, mentæque remote
 Amisos longo socios sermone requirunt,
 Spemque metumque inter, dubij seu vivere credant,
 Sive extrema pati, nec iam exaudire vocatos.
 Præcipue pius Æneas, nunc acris Oronti,
 Nunc Amyci casu gemit, & crudelia secum
 Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum,
 Et iam finis erat: cum Iuppiter æthere summo
 Despiciens mare velivolam, terrasque iacenteis,
 Litora que; & latos populos, hic vertice cœli
 Constituit, & Libyæ defixit lumina regnis.
 Atque illum tales iactantem pectore curas
 Tristior, & lachrymis oculos suffusa nitentes,
 Alloquitur Venus. O, qui res hominemque deumque
 Æternis regis imperijs, & fulmine terres,
 Quid meus Æneas in te committere tantum,
 Quid Troes potuere? quibus tot funera passis,
 Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
 Certe hinc Romanos olim voluentibus annis,
 Hinc fore ductores, revocato à sanguine Teucris,
 Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,

Pollicitus quæ te genitor sententia vertit?
 Hoc equidem occasum Troiæ, tristesque ruinas
 Solabar; fatis contraria fata rependens.
 Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
 Insequitur, quem das finem rex magne laborum
 Antenor potuit medijs elapsus Achivis
 Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
 Regna Liburnorum, & fontem superare Timavi:
 Vnde per ora novem vasto cum murmure montis
 It mare proruptum, & pelago premit arva sonanti.
 Hic tamen ille urbem Patavi, sedesque locavit
 Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit:
 Troia; nunc placida compositus pace quiescit.
 Nos, tua progenies, cœli quibus annuis arcem,
 Navibus infandum, amissis vnius ob iram
 Prodimur, atque Italis longe disiungimur oris.
 Hic pietatis honos? sic nos in sceptrâ reponis?
 Olli subridens hominum fator atque deorum,
 Vultu quo cœlum, tempestatesque seremat,
 Oscula libavit gnate: dehinc talia fatur:
 Parce metu Cytherea: manent immota tuorum
 Fata tibi: cernes urbem, & promissa Lavini
 Mœnia sublimemque feres ad sidera cœli
 Magnanimam Æneam: neq; me sententia vertit:
 Hic tibi (favor enim, quâdo hæc te cura remordet,
 Longius, & voluens fatorum arcana movebo)
 Bellum ingens geret Italia populosque feroces
 Contundet, meresque viris, & mœnia ponet:
 Tertia dum Latio regnantem viderit æstas,
 Ternaque transferint Rutulis hiberna subactis,
 At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
 Additur (Illus erat, dum res sterit Illa regno)
 Triginta magnos voluendis mensibus orbis
 Imperio explebit, regnumque à sede Lavini
 Transferet, & longam multa vi muniet Albam,
 Hic iam tercentum totos regnabitur annos

Gente sub Hec̄tor ea: donec regina sacerdos
 Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
 Inde lupæ fulvo nutricis tegmine lætus.
 Romulus excipiet gentem, & Mavortia condet,
 Mœnia, Romanosque suo de nomine dicet.
 His ergo nec n̄ etas rerum, nec tempora pono:
 Imperium sine fine dedi, quin aspera Iuno,
 Quæ mare nunc, terrasque metu, cœlumque fatigat,
 Consilia in melius referet, mecumque fovebit
 Romanos rerum dominos, gentemque togatam.
 Sic placitum veniet Iustris labentibus ætas,
 Cum domus Assaraci Phthiam, claraque Mycenæ
 Servitio premet, ac victis dominabitur Argis,
 Nascetur pulchra Troianus origine Cæta,
 Imperium Oceano, famam qui terminet astris,
 Iulius, à magno demissum nomen Iulo,
 Hunc tu olim cœlo, spoljs Orientis onustum,
 Accipies securâ: vocabitur hic quoque votis.
 Aspera tum positis mitescent sæcula bellis;
 Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus
 Iura dabunt: diræ ferro, & compagibus arctis
 Claudentur belli portæ: Furor impius intus
 Sæva sedens super arma, & centum vinctus æthenis
 Post tergum nodis fremet horridus ore cruento.
 Hæc ait, & Maia genitum demittit ab alto,
 Vt terræ: utque novæ pateant Carthaginis arces
 Hospitio Teucris; ne fati nescia Dido
 Finibus arceret, violat ille per aera magnum
 Remigio alarum: ac Lybiæ citus adstitit oris:
 Et iam iussa facit: ponuntque ferocia Pœni
 Corda, volente deo: in primis regina quietum
 Accipit in Teucros animum, mentemq; benignam.
 At pius Æneas per noctem plurima voluens,
 Vt primum lux alma data est, exire, locosque
 Explorare novos, quas vento accesserit oras,
 Qui teneat (nam inculta videt) hominesq; feræne,

Quærere constituit, socijsque exacta referre.
 Classem in connexo nemorum, sub rupe cavata,
 Arboribus clausam circum, atque horrentibus umbris
 Occuili: ipse vno graditur comitatus Achate,
 Bina manulato critpans hastilia ferro.
 Cui mater media sese tulit obvia silva,
 Virginis os, habitumque gerens, & virginis arma
 Spatranæ: vel qualis equos Threissa fatigat
 Harpalyce, volucreniq; fuga prævertitur Hebrum.
 Namq; humeris de more habilem suspenderat arcus
 Venatrix, dederatque comas diffundere ventis;
 Nuda genu, nodoque sinus collecta fluentis,
 Ac prior, heus, inquit, iuvenes, monstrate mearum
 Vidistis si quam hic errantem sorte fororum,
 Succinctam pharetra, & maculolæ tegmine Iyncis,
 Aut spumantis apri cursum clamore prementem.
 Sic Venus, at Veneris contra sic filius orsus:
 Nulla tuarum audita mihi, neque visa fororum,
 O, quam te memorem, virgo? namq; haud tibi vultus
 Mortalis, nec vos hominem sonant, O, dea, certe:
 An Phœbi soror, an Nimpharum sanguinis vna?
 Sis felix, nostrumque leves quæcumque laborem:
 Et quo sub cœlo tandem, quibus orbis in oris
 Iactemur, doceas; ignari hominumque locorumq;
 Erramus, vento huc, vastis & fluctibus acti.
 Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
 Tuenc Venus; Haud equidem tali me dignor honor
 Virginibus Tyrijs mox est gestare pharetram,
 Purpureoque alte furas vincere cothurno.
 Punica regna vides, Tyrios, & Agenoris urbem:
 Sed finis Libici, genus intractabile bello.
 Imperium Dido Tyria regit vrbe profecta,
 Germanum fugiens, longa est iniuria, longæ
 Ambages; sed summa sequar fastigia rerum.
 Huic coniux Sichæus erat, ditissimus agri
 Phœnicum, & magno miseræ dilectus amore.

Cui pater intactam dederat, primisque iugarat
 Omnibus: sed regna Tyri germanus habebat
 Pygmalion, scelere ante alios immunior omnes:
 Quos intermedius venit furor, ille Sichæum
 Impius ante aras, atque auri cæcus amore
 Clam ferro incautum superat; securus amorum
 Germanæ, factumque diu celavit, & ægram,
 Multa malus simulans, vana spelusit amantem.
 Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
 Coniugis, ora modis attollens pallida miris:
 Crudeleis aras, traiectaque pectora ferro
 Nudavit, cæcumque domus scelus omne tetexit.
 Tum celerare fugam, patriamque excedere suadet,
 Auxiliumque viæ, vetere tullere recludit
 Thesauros, ignotum argenti pondus, & auri.
 His commota fugam Dido, sociosque parabat.
 Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
 Aut metus acer erat: naves, quæ forte paratæ,
 Corripiunt, onerantque auro; portantur avari
 Pymalionis opes pelago: dux foemina facti.
 Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
 Mœnia, surgentemque novæ Carthaginis arcem:
 Mercatique solum, facti de nomine Byrsam,
 Taurino quantum possunt circumdare tergo.
 Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris,
 Quove teneris iter? Quærenti talibus ille
 Susp'rans, imoque trahens à pectore vocem:
 O dea, si prima repetens ab origine pergam,
 Et vacet annales nostrorum audite laborum:
 Ante diem clauso componet vesper Olympo.
 Nos Troia antiqua, si vestras forte per aures
 Troiæ nomen ijt, divertia per æquora vectos
 Forte sua Lybicus tempestas appulit oris.
 Sum pius Æneas, raptos qui ex hoste Pennates
 Classe veho mecum, fama super æthera motus:
 Italiam quaero, patriam, & genus ab Iove summo.

Bis denis Phrygium conscendi navibus equor,
 Matre dea moniti ante viam, data fata secutus:
 Vix septem convelle vndis, Euroque super sunt.
 Ipse ignotus, egens Libyæ deserta peragro,
 Europa, atque Asia pulsus. Nec plura querentem
 Passa Venus, medio sic inter fata dolore est:
 Qui quis es haud (credo) invitus cœlestibus auras
 Vitalis carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
 Perge modo, atque hinc te reginæ ad limina perfer.
 Namque tibi reduces socios, classemque relatam
 Nuntio, & in tutum vertis Aquilonibus actam,
 Ni frustra augurium vani docere parentes.
 Adspice bis lenos lætantes agmine cygnos,
 Ætheria quos lapsa plaga Iovis ales aperto
 Turbabat cœlo: nunc terras ordine longo
 Aut capere, aut captas iam despectare, videntur.
 Ut reduces illi ludunt stridentibus alis,
 Et cœtu cinxere polum, cantusque dedere:
 Haud aliter puppesque tuæ pubesque tuorum
 Aut portum tenet, aut pleno tubit ostia velo.
 Purge modo, & qua te ducit via, dirige gressum,
 Dixit, & avertens rosea cervice refulsit,
 Ambrosiæque comæ divinum vertice odorem,
 Spiravere: pedes vestis defluxit ad imos,
 Et vera incessu patuit dea, ille, ubi matrem
 Agnovit, tali fugientem est voce secutus:
 Quid gnasum toties crudelis tu quoque falsus
 Ludis imaginibus? cur dextræ iungere dextram
 Non datur, ac veras audire, & reddere voces?
 Talibus inculat, gressumque ad mœnia tendit.
 At Venus obscuro gradientis aere sepsit;
 Et malto nebulæ circum dea fudit amictu:
 Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset
 Molirive moram, aut veniendi poscere causas.
 Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
 Læta iuas, ubi templum illi, centumque Sabæo

Thure calent aræ, fertisque recentibus hablant,
 Corripuere viam interea, qua semita monstrat.
 Iamque ascendebant collem, qui plurimus vrbi
 Imminet, aduersasque adspectat desuper arces.
 Miratur molem Æneas, magalia quondam:
 Miratur portas, strepitumque, & strata viarum:
 Instant ardentes Tyrij: pars ducere muros,
 Molireque arcem, & manibus suboluerè saxa:
 Pars optare locum tecto, & concludere fulco
 Iura, magistratusque legunt, sanctumque sanatum.
 Hic portus alij effodium; hic alta theatris
 Fundamenta locant alij; immanesque columnas
 Rupibus excindunt, scenis decora alta futuris.
 Qualis apes æstate nova per florea rura
 Exercet sub sole labor; cum gentis adultos
 Educunt fœtus, aut cum liquentia mella
 Stipant, & dulci distendunt pectare cellas:
 Aut onera accipiunt venientum; aut, agmine facto,
 Ignayum fucos pecus à præsepibus arcent.
 Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella,
 O fortunati quorum iam mœnia surgunt,
 Æneas ait, & fastigia suspicit vrbis,
 Infert se septus nebula, mirabile dictu,
 Per medies, miscetque viris, neque cernitur vlli.
 Lucus in vrbe fuit media latissimus umbra:
 Quo primum iactari vndis, & turbine Pœni
 Effodere loco signum, quod regia Iuno
 Monstrarat, caput acris equi; sic nam fore bello
 Egregia, & facilem victu per sæcula gentem.
 Hic templum Iuoni ingens Sidonia Dido
 Condebat donis, opulentum, & numine divæ
 Ærea cui gradibus surgebant limina, nexæque
 Ære trabes; foribus cardo stridebat aeneis.
 Hoc primum in luco nova res oblata timorem
 Lenij; hic primum Æneas sperare salutem
 Ausus, & afflictis melius confidere rebus.

Namque sub ingenti lustrat dum singula templo,
 Reginam opperiens; dum quæ fortuna sit urbi,
 Artificumque manus inter te, operumque laborena
 Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
 Bellaque iam fama totum vulgata per orbem;
 Atreidas Priamumque, & læuum ambobus Achilem.
 Constatit, & lacrymans quis iam locus, inquit, Achate,
 Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
 En Priamus. Sunt hic etiam tua præmia laudi:
 Sunt lacrymæ rerum: & mentem mortalia tangunt.
 Solve metus, feret hæc aliquam tibi fama salutem.
 Sic ait, atque animum pictura pascit inani,
 Multa gemens, largoque humectat flumina vultum
 Namque videbat, vti bellantes Pergamæ circum
 Hac fugerent Graij, premeret Troiana inventus;
 Hac Phruges, instaret curru cristatus Achilles.
 Nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis,
 Agnoscit lacrymans: primo quæ prodita somno
 Tydeides multa vastabat cæde cruentus;
 Ardente ilque avertit equos in castra prius, quam
 Pabula gustassent Troiæ, Xanthumque bibissent.
 Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
 Infelix puer atque impar congressus Achillis,
 Fertur æquis, curruque hæret resupinus inani,
 Lora tenens tamen; huic cervixque comæque trahuntur
 Per terram, & versa pulvis inscribitur hasta,
 Interea ad templum non æque Palladis ibant
 Crinibus iliades passis, peplumque terebant
 Suppliciter tristes, & tunsæ pectora palmis,
 Diva solo fixos oculos averſa tenebat.
 Ter circum Iliacos raptaverat Hæctora muros,
 Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
 Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
 Vt ipolla, vt currus, vtque ipsum corpus amici;
 Tendentemq; manus Priamum conspexit inermis,
 Se quoq; principibus permistum agnovit Achivis,

Eoasque acies, & nigri Menonis arma.
 Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
 Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet
 Aurea subnectens exsertæ cingula mammæ
 Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.
 Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
 Dum stupet, obtutuque hæret defixus in vno:
 Regina ad templum forma pulcherrima Dido
 Incelsit, magna iuvenum stipante caterva.
 Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
 Exercet Diana choros: quam mille secutæ
 Hinc atque, hinc glomerantur Oreades, illa pharetram
 Fer humero gradiensque deas supereminet omneis.
 Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus:
 Talis erat Dido: talem se lata ferebat
 Per medios, instans operi, regnisque futuris.
 Tum foribus divæ, media testudine templi
 Septa armis, folioque alte subnixa, resedit.
 Iura dubat, legesque viris, operumque laborem
 Partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat:
 Cum subito Æneas concursu accedere magno
 Antea, Sergestumq; videt, fortemque Cloanthum,
 Teucrorumque alios: ater quos a quore turbo
 Dispulerat, penitusque alias advexerat oras.
 Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates:
 Lætitiæque, metuque avidi coniungere dextras
 Ardebant: sed res animos incognita turbat.
 Dissimulant, & nube cava speculantur amicti,
 Quæ fortuna viris: classem quo litore linqunt:
 Quid veniant cuncti, nam lecti, navibus ibant,
 Orantes veniam, & templum clamore petebant.
 Postquam introgressi, & coram data copia fandi:
 Maximus Iliæus placide sic pectore cœpit:
 O regina, novam cui condere Iuppiter urbem,
 Iustitiæque dedit gentis frenare superbas:
 Troes te miseri, ventis maria omnia vecti

Oramus; prohibe infandos à navibus igneis,
 Parce pio generi, & proprius res adspice nostras.
 Non nos aut ferro Lybicos populare Penates
 Venimus, aut raptas ad litora vertere prædas:
 Non ea vis animo, nec tanta superbia victis.
 Est locus, Helperiam Graij cognomine dicunt,
 Terra antiqua, potens armis, atque vberè glebæ:
 OEnotri coluere viri: nunc fama, minores
 Italiam dixisse, ducis de nomine gentem,
 Huc cursus fuit:
 Cum subito aîurgens fluctu nimbosus Orion
 In vada cæca tulit, penitusque procacibus Austris,
 Perque vndas, superante salo, perque invia laxa
 Dispulit; huc pauci veltris adnavimus oris,
 Quod genus hoc hominû; quæve hunc tam barba morè
 Permittit patria? hospitiò prohibemur arenæ.
 Bella cient, primaque vetant consistere terra.
 Si genus humanum, & mortalia temnitis arma:
 At sperate deos memores fandi, atque nefandi.
 Rex erat Æneas nobis; quo iustior alter
 Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis.
 Quem si fata virum servant, si vescitur aura
 Ætheria, nec adhuc crudelibus occubat umbris:
 Non metus, officio nec te certasse priorem
 Pœniteat, sunt, & Siculis regionibus vrbes,
 Armaque, Troianoque à sanguine clarus Acestes.
 Quassatam ventis liceat subducere classem,
 Et silvis aptare trabes, & strigere remos.
 Si datur Italiam, socijs, & rege recepto,
 Tendere, vt Italiam læci, Latiumque peramus.
 Sin absumpta falus, & te pater optimè Teucrum,
 Pontus habet Libyæ, nec spes iam restat Iuli:
 At, freta Sicaniæ saltem, sedesque paratas,
 Vnde huc advecti, regemque petamus Acestem.
 Talibus Ilioneus, cuncti simul ore fremebant
 Dardanidæ.

Tum breviter Dido, vultum demissa, profatur.
 Solvite corde metum Teuceri: secludine curas.
 Res dura, & regni novitas me talia cogunt
 Moliri, & late fines custode tueri.
 Quis genus Æneadum, quis Troiæ nesciat urbem?
 Virtutesque, virosque, aut tanta incendia belli?
 Non obtuta adeo gestamus pectora Pœni:
 Nec tam averfus equos Tyria Sol iungit ab vrbe.
 Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaque arua,
 Sive Erycis fines, regemque optatis Acesten:
 Auxilio intos dimittam, opibusque iuvabo.
 Vultis, & hi mecum pariter considere regnis?
 Urbem quam statuo, vestra est: subducite naves.
 Tros, Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
 Atque vtinam rex ipse Noto compulsus eodem
 Afforet Æneas: equidem per litora certos
 Dimittam, & Lybiæ lustrare extrema iubebo:
 Si quibus eiectus silvis, aut urbibus errat.
 His animam arrecti dictis, & fortis Achates,
 Et pater Æneas, iam dudum erumpere nubem
 Ardebant prior Æneam compellat Achates:
 Nate dea, quæ nunc animo sententia surgit?
 Omnia tuta vides, classem, sociosque receptos:
 Vnus abest, medio in fluctu quem vidimus ipsi
 Submersum: dictis respondent cætera matris.
 Vix ea fatus erat, cum circumfusa repente
 Scindit se nubes, & in æthera purgat apertum.
 Restitit Æneas, claraque in luce refulsit,
 Os, humerosque deo similis: namque ipsa decoram
 Cæsariem gnato genetrix, lumenque iuventæ
 Purpureum, & lætos oculis affarat honores,
 Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flavo
 Argentum, Pariusve lapis circumdatur auro,
 Tun, sic reginam alloquitur, cunctisque repente
 Improvisus, ait: Coram, quem quæritis, adsum,
 Troius Æneas, Lybycis ereptus ab undis.

O sola infandos Troiæ miserata labores.
 Quæ nos, reliquias Danaum, terræque, marisque
 Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos,
 Vrbe, domo socias, grates persolvere dignas
 Non opis est nostræ, Dido: nec quicquid vbiq; est
 Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem,
 Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
 Usquam iustitiæ est, & mens sibi conscia recti,
 Præmia digna ferant, quæ te tam læta tulerunt
 Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?
 In freta dum fluvij current, dum montibus vmbra
 Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet;
 Semper honos, nomenq; tuum, laudesque manebunt:
 Quæ me cumque vocant terræ; sic fatus, amicam
 Ilionea petit dextra, lævaque Serestum;
 Post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
 Obstupuit primo ad spectu Sidonia Dido,
 Casu deinde viri tanto, & sic ore locuta est.
 Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
 Inlequitur? Quæ vis immanibus applicat oris?
 Tunc ille Æneas, quem Dardanio Anchisæ
 Alma Venus Phrygij genuit Simoentis ad undam
 Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
 Finibus expulsum patrijs, nova regna petentem,
 Auxilio Beli, genitor tum Beluos primam
 Vastabat Cyprum, & victor ditione tenebat.
 Tempore iam ex illo casus mihi cognitus vrbis
 Troianæ, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
 Ipse hostis Teucros insigne laude ferebat,
 Seque ortum antiqua Teucrorum à stirpe volebat.
 Quare agite ò rectis, iuvenes succedite nostris.
 Me quoque per multos similis fortuna labores
 Iactatam, hac domum voluit consistere terra.
 Non ignara mali, miseris succurrere disco.
 Sic memorat; simul Æneam in regia ducit
 Tectat: simul diuum templis incidit honorem.

Nec minus interea socijs ad litora mittit
 Viginti tauros, magnorum horrentia centum
 Terga suum, pingueis cētum cum matribus agnos,
 Munera, lætitiāque dei
 At domus interior regali splendida luxu
 Instruitur, medijsque parant convivia tectis.
 Arte laboratæ vestes, ostroque superbo:
 Ingens argentum mensis, cælataque in auro
 Fortia facta patrum, series longissima rerum,
 Per tot ducta viros, antiquæ ab origine gentis.
 Æneas (neque enim patrius consistere mentem
 Passus amor) rapidum ad naves præmittit Achatē,
 Ascanio ferat hæc, ipsumque ad mœnia ducat,
 Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
 Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
 Ferre iubet, pallam signis, auroque rigentem,
 Et circumtexunt croceo velamen acantho,
 Ornatus Argivæ Helenæ: quos illa Mycenis,
 Pergama cum peteret inconcessosque Hyemenæos,
 Extulerat, matris Ledæ mirabile donum:
 Præterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim
 Maxima gnatarum Priami, colloque monile
 Baccatum, & duplicem gemmis auroque coronam,
 Hac celerans, inter ad nautis tendebat Achates,
 At Cytherea novas arteis, nova pectore versa:
 Consilia: vt faciem mutatus, & ora Cupido
 Pro dulci Ascanio, veniat, donisque furentem
 Incendat reginam, atque ossibus implicet ignem.
 Quippè domum timet ambiguan, Tyriosque bilingueis,
 Vrit atrox Iuno, & sub noctem cura recurfat.
 Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
 Gnate, meæ vires, mea magna potentia, solus,
 Gnate, patris summi qui tela Typhoea temnis,
 Ad te confugio, & supplex tua numina posco.
 Frater vt Æneas pelago tuus omnia circum
 Litora iactetur, odijs Iunonis iniquæ,

Nota tibi: & nostro doluisti sæpè dolore.
 Hunc Phœnissæ tenet Dido, blandisque moratur
 Vocibus: & vereor, quo se Iunonia vertant
 Hospitia: haud tanto cessabit cardine rerum.
 Quo circa capere ante dolis, & cingere flamma
 Reginam meditor; ne quo se numine mutet:
 Sed magno Æneæ mecum teneatur amore.
 Qua facere id possis nostram nunc accipe mentē.
 Regius accitu cari genitoris ad urbem
 Sidoniam puer ire parat mea maxima cura,
 Dona terens pelago, & flammis restantia Troiæ.
 Hunc ego Iopitum somno, super alta Cythera,
 Aut super Idalium sacrata tede recondam:
 Ne qua scire dolos, mediūve occurrere possit.
 Tu faciem illius noctem non amplius vnam
 Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus;
 Ut, cum te gremio accipiet lætissima Dido,
 Regaleis inter mensas, laticemque Lyeum,
 Cum dabit amplexus, atque oscula dulcia figet,
 Occultum inspire ignem, fallasque veneno.
 Patet Amor dictis caræ genitricis, & alas
 Exiit, & gressu gaudens incedit Iuli.
 At Venus Ascanio placidam per membra quietem
 Irrigat, & fotum gremio dea tollit in altos
 Idaliæ lucos: vbi mollis amaracus illum
 Floribus, & dulci aspirans complectitur vmbra,
 Iamque ibat dicto parens, & dona Cupido
 Regia portabat Tyrijs, duce lætus Achatæ.
 Cum venit, aulæis iam se regina superbis
 Aurea composuit sponda, mediamque locavit.
 Iam pater Æneas, & iam Troiana iuventus
 Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro
 Dant famuli manibus lymphas, Cereremq; canistr
 Expediunt, confisque ferunt mantilia villis.
 Quinquaginta intus famulæ: quibus ordine lōgam
 Curapenum struere, & flammis adolere Penateis

Centum aliæ, totidemque pares ætate ministri,
 Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.
 Necnon, & Tyrij per limina læta frequentes
 Convenere, toris iussi discumbere pectis.
 Mirantur dona Æneæ; mirantur Iulum,
 Flagrantisque dei vultus, simulataque verba,
 Pallamque, & pictum croceo velamen acantho.
 Præcipuè infelix pesti devota futuræ
 Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo
 Phœnissa, & puero pariter, donisque movetur,
 Ille, ubi complexu Æneæ, colloque pependit,
 Et magnum falsi implevit genitoris amorem,
 Reginam petit, hæc oculis, hæc pectore toto
 Hæret, & interdum gremio fover, inscia Dido
 Infideat quantus misere deus, at memor ille
 Matris, Acidaliæ, paulatim abolere Sichæum
 Incipit, & vivo tentat prævertere amore
 Iam pridem resides animos, defuetaque corda.
 Postquam prima quies epulis, mensæque remote:
 Crateras magnos statuum, & vina coronant.
 Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volutant
 Atria: dependent lychni laquearibus aureis
 Incensi, & noctem flammis funalia vincunt.
 Hic regina gravem gemmis, auroque poposcit,
 Implevitque mero pateram, quam Belus, & omnes
 A Belo soliti; tum facta silentia tectis.
 Iuppiter (hospitiibus nam te dare iura loquuntur)
 Hunc lætum Tyrijsque diem Troiaque profectis
 Esse velis, nostrosque huius meminisse minores.
 Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno.
 Et vos ò cœtum Tyrij celebrate faventes,
 Dixit, & in mensa lacicum libavit honorem,
 Primaque libato summo tenuis attingit ore.
 Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hausit
 Spaniantem pateram, & pleno se proluit auro.
 Post alij proceres, cithara crinitus Iopas

Personat aurata, docuit quæ maximus Atlas.
 Hic canit errantem lunam solisque labores,
 Vnde hominum genus, & pecudes, vnde imber, & ignes,
 Arcturum, pluvialque Hyadas, geminosque Triones
 Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obster.
 Ingeminant plausum Tyrij, Troelque sequuntur.
 Nec non, & vario noctem sermone trahebat
 Infelix Dido, longumque bibebat amorem,
 Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa
 Nunc, quibus Auroræ venisset filius armis
 Nunc, quales Diomedis equis: nunc, quantus Achilles.
 Immo age, & à prima dic, hospes origine nobis
 Insidias, inquit, Danaum, casusque tuorum,
 Erroresque tuos, nam te iam septima portat
 Omnibus errantem terris, & fluctibus ætas.

ÆNEIDOS LIB. II.

ARG. Didus voluntati morem gerens Æneas, excidij Trojani seriem narrat.

Conticuere omnes, intentique ora tenebat:
 Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.
 Infandum, regina iubes renovare dolorem;
 Troianas, vt opes, & lamentabile regnum
 Eruerint Danaï: quæque ipse miserrima vidi,
 Et quorum pars magna fuit; quis talia fando
 Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulixis
 Temperet à lacrymis? & iam nox humida cœlo
 Præcipitat, suadentque cadentia sidera somnos.
 Sed, si tantus amor casus cognoscere nostros,
 Et breviter Troiæ supremum audire laborem,
 Quamquam animus meminisse horret luctuque refugia
 Incipiam Fracti bello, fatisque repulsi
 Ductores Danaum, tot iam labentibus annis,
 Instar montis, equum divina Palladis arte
 Edificant; septamque intexunt abiete costas:

Votum pro reditu simulant ea fama vagatur
 Huc delecta virum sortiti corpora furtim
 Includunt cæco lateri, penitusque cavernas
 Ingentes, vterumque armato milite complent.
 Est in conspectu Tenedos, notissima fama
 Insula, dives opum, Priami dum regna manebant:
 Nunc tantum linus, & statio male fida carinis:
 Huc se proVecti deserto in litore condunt,
 Nos abiisse rati, & vento petiisse Mycenæ.
 Ergo omnis longo soluit se Teuceria luctu:
 Panduntur portæ; iuvat ire, & Dorica castra,
 Desertosque videre locos, litusque relictum.
 Hic Dolopum manus, hic seus tendebat Achilles
 Classibus hic locus: hic acies certare solebant.
 Pars stupor innuptæ donum exitiale Minervæ,
 Et molem mirantur equi: primusque Thymætes
 Duci intra muros hortatur, & arce locari,
 Sive dolo, seu iam Troiæ sic fata ferebant.
 At Capys, & quorum melior sententia menti,
 Aut pelago Danaum insidias, suspectaque dona
 Præcipitare iubent, subiectisque vrere flammis.
 Aut terebrare cavas vteri, & tentare latebras.
 Scinditu incertum studia in contraria vulgus.
 Primus ibi ante omneis, magna comitâte catervæ,
 Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
 Et procul. O miseri, quæ tanta insania, cives;
 Creditis aVectos hosteis? aut vlla putatis
 Dona carere dolis Danaum? sic notus Vlysses?
 Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
 Aut hæc in nostros fabricata est machina muros,
 Inspectura domos, venturaque desuper vrbi:
 Aut aliquis later error, equo ne credite Teucri.
 Quidquid id est, timeo Danaos, & dona ferentes.
 Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
 In latus, inque feri coruam compagibus alvum
 Contorsit: stetit illa tremens, vteroque recusso

Insonuere cavæ, gemitumque dedere cateruæ.
 Et, si fata deum, si mens non læva fuisset,
 Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras,
 Troiaque nunc stares, Priamique arx alta maneres.
 Ecce, manus iuvenem interea post terga revinctum,
 Pastores magno ad regem clamore trahebant
 Dardanidæ: qui se ignotum venientibus vltro,
 Hoc ipsum vt strueret, Troiamque aperiret Achiuis
 Obtulerat, fidens animi, atque in vtrumque paratus,
 Seu versare dolos, seu certe occumbere morti,
 Vndique visendi studio Troiana iuventus
 Circumfusa ruit, certantque illudere capto
 Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab vno
 Disce omneis,
 Namque, vt conspectu in medio turbatus inermis
 Constitit, atq; oculis Phrygia agmina circumspexit:
 Heu, quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
 Accipere? aut quid iam misero mihi denique restat?
 Cui neque apud Danaos vsquam locus; & super ipsi
 Dardanidæ infensi pœnas cum sanguine poscunt.
 Quo gemitu conversi animi, compressus, & omneis
 Impetus: hortamur fari, quo sanguine cretus,
 Quidve ferat, memoret, quæ sit fiducia capto.
 Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur,
 Cuncta equidem tibi Rex, fuerit quodcumq; fatebor
 Vera, inquit: neque me Argolica de gente negabo,
 Hoc primum: nec, si miserum fortuna Sinonem
 Finxit, vanum etiam, mendacemque improbat finget.
 Fando aliquid, si forte tuas pervenit ad aureis
 Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama
 Gloria: quem falsa sub prodicione Pelasgi
 Infontem, infando iudicio, quia bella vetabat,
 Demisere necis; nunc cassum lumine lugent.
 Illi me comitem, & consanguinitate propinquum,
 Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
 Dum stabat regno incolumis, regnumque vigebat

Confilijs, & nos aliquod nomen, decusque
 Gessinius, invidia postquam pellacis Vlyſſei,
 (Haud ignota loquor) superit concessit ab oris,
 Afflictus vitam in tenebris, luctuque trahebam,
 Et casum infantis mecum indignabar amici.
 Nec tacui demens, & me, fors si qua tulisset,
 (Si patrios vnquam remeassem victor ad Argos)
 Promisi ultorem, & verbis odia aspera movit,
 Hinc mihi prima mali labes, hinc semper Vlyſſes
 Criminibus terrere novis, hinc spargere voces
 In vulgum ambiguas, & quætere conscius arma.
 Nec requiebit enim, donec Calchante ministro.
 Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata revolve
 Quidve moror? si omnibus vno ordine habetis Achivos?
 Idque audire sat est iam dudum sumite pœnas,
 Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atreidæ.
 Tum vero ardemus scitari, & quætere causas,
 Ignari scelerum tantorum, artisque Pelasgæ.
 Prosequitur pavitans, & ficto pectore fatur,
 Sæpè fugam Danaï Troia cupiere relicta
 Moliri, & longo fœsi discedere bello:
 Fecissemque vtinam! sæpè illos aspera Ponti
 Interclusit hivers, & terruit Auster cunctis
 Præcipuè cum iam hic trabibus contextus acernis
 Staret equus, toto sonuerunt æthere nimbi.
 Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi
 Mittimus: isque adytis hæc tristia dicta reportat,
 Sanguine placastis vento, & virgine cæsa,
 Cum primum Iliacas Danaï venistis ad oras.
 Sanguine quærendi reditus, animaque litandum.
 Argolica, vulgi quæ vox ut venit ad aureis.
 Obstupuere animi, gelidusque per iura cucurrit
 Ossa tremor, cui fata parent, quem poscant Apollo.
 Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
 Protrahi in medios: quæ sint ea numina divum
 Flagitat, & mihi iam multi crudele canebant
 Artificis scelus, & taciti ventura videbant.

Bis quinos filet ille dies, tectusque recusat
 Prodere voce sua quemquam, aut opponere morti.
 Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
 Composito rumpit vocem, & me destinat aræ.
 Assensere omnes, & quæ sibi quisque timebat.
 Vnius in miseri exitium conversa tulere.
 Iamque dies infanda aderat: mihi sacra parari,
 Et fallæ fruges, & circum tempora vittæ.
 Eripui (fateor) letho me, & vincula rupi,
 Limosque lacu per noctem obscurus in vlua
 Delitui, dum vela darent, si forte dedissent.
 Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,
 Nec dulces natos, exoptatrumque parentem:
 Quos alli fors ad pœnas ob nostra reposcent
 Effugia, & culpam hanc miserorum morte piabunt.
 Quod te, per superos, & conscia numina veri,
 Per, si qua est, quæ restet adhuc mortalibus vsquam
 Intemerata fides, oro, miserere laborum
 Tantorum: miserere animi non digna ferentis.
 His lacrymis vitam damus, & miserescimus vltro.
 Ipse viro primus manicas, atque arcta levare
 Vincla iubet Priamus: dictisque ita fatur amicis:
 Quisquis es, amissos hinc iam obliviscere Graios,
 Noster eris, mihi que hæc ediffere vera roganti,
 Quo molé hanc immanis equi statuere? quis auctor?
 Quidve petunt? quæ religio? aut quæ mahina belli?
 Dixerat, ille dolis instructus, & arte Pelasga,
 Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas:
 Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
 Testor numen, ait: vos aræ, ensesque nefandi,
 Quos fugi, vittæque deum, quas hostia gessis
 Fas mihi Graiorum sacrata resolvere iura,
 Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras.
 Si qua tegum: teneor patriæ, nec legibus vllis.
 Tu modo promissis maneat, servataque serves
 Troia fidem; si vera feram, si magna rependam.

Omnis spes Danaum, & cœpti fiducia belli
 Palladis auxilijs semper stetit: impius ex quo
 Tydeides, sed enim, scelerumque inventor Viyffes.
 Fatale aggressi sacrato avellere templo
 Palladium, celsis summx̄ custodibus arcis,
 Corripere sacram effigiem, manibusque ctuentis,
 Virgineas ausi divæ contingere vitas.
 Ex illo fluere ad retro sublata referri
 Spes Danaum: fractæ vires, aversa deæ mens.
 Nec dubijs ea signa dedit Tritonia monstris.
 Vix positum castris simulacrum: arsere coruscæ
 Luminibus flammæ arrectis, salusque per artus
 Sudor ij, terque ipsa solo (mirabile dictu)
 Emicuit, parvamque ferens, hastamque trementem,
 Exemplo tentanda fuga canit æquora Calchas:
 Nec posse Argolicis excindi Pergama telis.
 Omina ni reperant Argis, numenque reducant,
 Quod pelago, & curvis secum advexere carinis.
 Et nunc, quod patrias vento petiere Micenas,
 Arma, deosque parant comites, pelagoque remenso.
 Improvisi aderunt, ita digerit omnia Calchas.
 Hanc pro Palladio moniti, pro numine læso
 Effigiem statuere, nefas quæ triste piaret.
 Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
 Roboribus textis, cœloque educere iussit.
 Nec recipi portis, aut duci in mœnia possit:
 Neu populum antiqua sub religione tueri.
 Nam si vestra manus violasset dona Minervæ,
 Tum magnum exitium (quod id prius omeo in ipsum
 Convertant) Priami imperio, Phrygibusq; futurum.
 Sin manibus vestris vestram ascendisset in urbem,
 Vltro Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello
 Venturam, & nostros ea tata manere nepotes.
 Talibus infidij; periurique arte Sinonis
 Credita res, captique dolis lacrymisque coactis,
 Quos neque Tydeides, nec Larissæus Achilles,

Non anni domuere decem, non mille carinæ
 Hic alius maius miseris, multoque tremendum
 Obijcitur magis, atque improvida pectora turbat.
 Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos
 Solemneis taurum ingentem maectabat ad aras.
 Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta,
 (Horresco referens) immensis orbibus angues
 Incumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt:
 Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæque
 Sanguineæ exsuperant vndas, pars cætera pontum
 Pone legit, sinuatque immensa volumine terga.
 Fit sonitus, spumante salo: iamque arva tenebant,
 Ar dentesque oculos suffecti sanguine, & igni,
 Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
 Diffugimus visu exsangues, illi agmine certo
 Laocoonta petunt, & primum parva duorum
 Corpora gnatorum serpens amplexus vterque
 Implicat, & miseros morfu despacitur artus.
 Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentem
 Corripiunt, spirisque ligant ingentibus; & iam
 Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
 Terga dati, superant capite, & cervicibus altis,
 Ille simul manibus tendimus divellere nodos,
 Perfusus sanie vittas, atroque veneno;
 Clamores simul horrendos ad sidera tollit:
 Quales mugitus: fugit cum faucibus aram
 Taurus, & incertam excussit cervice securim.
 At gemini lapsu delubra ad summa dracones
 Effugiunt, lævæque petunt Tritonidis arcem:
 Sub pedibusque deæ, clypei que sub orbe teguntur.
 Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
 Insinuat pavor, & scelus expendisse merentem
 Laocoonta ferunt: lacrum qui cuspide robur
 Læferit, & tergo sceleratam intorserit hastam,
 Ducendum ad sedes simulacrum, orandaque divæ
 Numina, conclamant.

Dividimus muros, & mœnia pandimus vr̄bis.
 Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
 Subijciunt lapsus, & stupea vincula coilo,
 Intendunt. Scandit fatalis machina muros,
 Fæta armis circum pueri, inuptæque puellæ.
 Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
 Illa, subit, mediæque minans illabitur vr̄bi.
 O patria, ò divam domus Ilium, & inclita bello
 Mœnia Dardanidum, quater ipso in limine portæ
 Substitit, atque vtero sonitum quater arma dedere,
 Instamus tamen inmemores, cœcique furore,
 Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
 Tunc etiam satis aperit Cassandra futuris
 Ora, dei iussu, non vnquam credita Teucris.
 Nos delubra deum miseri, quibus vltimus esset
 Ille dies, festa velamus fronde per vr̄bem.
 Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano vox.
 Involuens umbra magna terramque, polumque
 Myrmidonumque dolos: fusi per mœnia Teucr̄i
 Conticuere: sopor fessos complectitur artus.
 Et iam Argiva phalanx instructis navibus ibat
 A Tenedo, tacitæ per amica silentia Lunæ,
 Littora nota petens: flammis cum regia puppis
 Extulerat, fatisque deum defensus iniquis,
 Inclusos vtero Danaos, & pinea furtim
 Laxat claustra Sinon: illos patefactus ad auras
 Reddit equus, lætque cavo se robore promunt
 Tisandrus, Stheneleusque duces, & dirus Vlysses,
 Demyssum lapsi per finem, Achamasque Thoasque
 Peleidesque Neoptolemus, primosque Machæon,
 Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus.
 Invadunt vr̄bem somno, vinoque sepultam.
 Cæduntur vigiles, portisque patentibus omnes
 Accipiunt socios, atque agmina conscia iungunt.
 Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
 Incipit, & dona diuum gratissima serpit.

In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector
 Visus adesse mihi, largosque effundere fletus,
 Raptatus bigis, vt quondam, aterque cruento
 Pulvere, perque pedes traiectus lora tumentis,
 Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo
 Hectore; qui redit exuvias indutus Achillis,
 Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus igneis.
 Squalentem barbam, & concretos sanguine crineis,
 Vulneraque illa gerens, quæ circum plurima muros
 Accepit patrios, vltro flens ipse videbar
 Compellare virum, & mœstas exprimere voces:
 O lux Dardaniæ, spes, ò fidissima Teucrum,
 Quæ tantæ tenere moræ? quibus Hector ab oris,
 Expectate venis? vt te post multa tuorum
 Funera, post varios hominumque vrbisque labores
 Defessi adspicimus? quæ causa indigna serenos
 Prædavit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
 Ille nihil: nec me quærentem vana moratur:
 Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
 Heu fuge nate dea, teque his, ait, eripe flammis,
 Hostis habet muros; ruit alto à culmine Troia.
 Sæ patriæ, Priamoque datum, si Pergama dextra
 Defendi possent, etiam hanc defensa fuissent.
 Sacra, suosque tibi commendat Troia Penateis
 Hos cape fatorum comites, his mœnia quære:
 Magna pererrato statues: quæ denique Ponto.
 Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
 Æternamque adytis effert penetralibus ignem.
 Diverso interea miscentur mœnia luctu,
 Et magis, atque magis, quamquam secreta parentis
 Anchisæ domus, arboribusque obtecta recessit,
 Clarescunt sonitus, armorumque ingruit horror.
 Excitior somno, & summi fastigia recti
 Adscensu supero, atque arrectis auribus adsto.
 In legetem veluri cum flamma furentibus Austris
 Incidit, aut rapidus montano flumine torrens

Sternit agros, sternit fata lata, boumque labores:
 Præcipiteique trahit silvas, stuper in scius alto
 Accipiens tonitum saxi de vertice pastor.
 Tum vero manifesta fides, Danaumque patefcunt
 Infidiæ: iam Deiphobi dedit ampla ruinam,
 Vulcano superante domus, iam proximus ardet
 Ucalegont Sigea igni freta lata relucet.
 Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum,
 Arma amens capio; nec sat rationis in armis:
 Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem,
 Cum socijs ardent animi; furor iraque mentem
 Præcipitant: pulchrumque mori succurrit in armis:
 Ecce autem telus Panthus elapsus Achivum,
 Panthus Othryades, arcis Phœbique sacerdos,
 Sacra manu, victosque deos, parvumque nepotem
 Ipse trahit, cursuque amens ad littora tendit.
 Quot res summa loco Panthu? quâ prendimus arcem?
 Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit.
 Venit summa dies, & ineluctabile tempus
 Dardanidæ: fuimus Troes: fuit illum, & ingens
 Gloria Teu, rorum; ferus omnia Iupiter Argos
 Transtulit; incensa Danaï dominantur in vrbe,
 Arddus amatos medijs in mœnibus adstans
 Fundit equus, victorque Sinon incendia miscet
 Insultans, portis alij bipatientibus adsunt,
 Millia quot magnis numquam venere Mycenis.
 Obsedere alij telis angusta viarum
 Oppositi, stat terri acies mucrone corusco
 Stricta, parata neci: vix primi prælia tentat
 Portarum vigilis, & cæco Marte resistunt.
 Talibus Othryadæ dictis, & numine diuum
 Inflammans & in arma feror: quo tristis Eriannys,
 Quo fremitus vocat, & sublatus ad æthera clamor.
 Addunt se socios Riphens, & maximus annis
 Iphitus, Oblati per Lunam, Hypanisque, Dyniasque
 Et lateri agglomerant nostro iuuenisque Coræbus

Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus
 Venerat, infano Cassandrae incensus amore:
 Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque ferebat.
 Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis
 Audierat.

Quos vbi confertos audere in prælia vidi,
 Incipio super his: iuvenes, fortissima frustra
 Pectora, si vobis audentem extrema cupido
 Certa sequi (quæ sic rebus fortuna videtis:
 Excessere omnes adytis, arisque relictis
 Di, quibus imperium hoc steterat) succurritis vrbì
 Incensæ; moriamur, & in media arma ruamus.
 Vna salus victis, nullam sperare salutem.

Sic animis iuvenum furor additus, inde, lupi ceu
 Raptores atra in nebula, quos improba ventris
 Lægit cœcos rabies, catulique relictì
 Faucibus expectant ficcis per tella, per hostes
 Vadimus haud dubiam in mortem: mediæq; tenemus
 Urbis iter; nox atra cava circumvolat umbra.
 Quis cladem illius noctis, quis funera fando
 Explicet? aut possit lacrymis æquare labores?
 Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos
 Plurima perque vias sternunt inertia passim
 Corpora, perque domos, & religiosa deorum
 Limina; nec soli pœnas dant sanguine Teucris:
 Quondam etiam victis redit in præcordia virtus;
 Victoresque cadunt Danaï, crudelis vbiq;
 Luctus, vbiq; pavor, & plurima mortis imago.
 Primus se Danaum magna comitante caterva
 Androgeos offert nobis, locia agmina credens,
 Inscius, atque vltro verbis compellat amicis.
 Festinate viri; nam quæ tam sera moratur
 Segnities? alij rapiunt incensa feruntque
 Pergama: vox celsis nunc primum à navibus itis?
 Dixit, & ex templo (neq; enim responsa dabantur
 Fida satis) sensit medios delapsus in hostes;

Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
 Improvisum alpris veluti qui sentibus anguem
 Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit.
 Attollentem iras, & cærulea colla tumentem.
 Haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.
 Irruimus, densis, & circumfundimur armis,
 Ignarosque loci passim, & formidine captos
 Sternimus; adspirat primo fortuna labori.
 Atque hic successu exultans, animisque Choræbus
 O locij, qua prima, inquit, fortuna salutis
 Monstrat iter, quaque ostendit se dextra sequamur,
 Mutemus clypeos, Danaumque insignia nobis
 Aptemus: dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
 Arma dabunt ipsi; sic fatus; deinde comantem
 Androgei galeam, clypei que insigne decorum
 Induitur, laterique Argivum accommodat enses.
 Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas, omnisque iuventa
 Lætafacit: spolijs se quisque recentibus armat.
 Vadimus immixit Danais, haud numine nostro.
 Multaque per cecam congressi prælia noctem
 Conferimus; multos Danaum demittimus Orco.
 Diffugiunt alij ad naves, & litora cursu
 Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
 Scandunt rursus equum, & nota conduntur in alvo:
 Heu nihil inuitis fas quemquam fidere divis!
 Ecce, trahatur passis Priameia virgo
 Crinibus à templo Cassandra, adytisque Minervæ,
 Ad cælum tendens ardentia lumina frustra:
 Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
 Non tulit hanc speciem furiata mente Choræbus,
 Et sese medium iniecit moriturus in agmen.
 Consequimur cuncti, & densis iocurrinus armis,
 Hic primum ex alto delubri culmine telis
 Nostrorum obruimur, oriturque miserrima cædes
 Armorum facie, & Graiarum errore iubarum.
 Tum Danai gemitu, atque ereptæ virginis ira,

Vendique collecti invadunt, accerrimus Ajax,
 Et gemini Atreide, Dolopumque exercitus omnis.
 Adversis rupto ceu quondam turbine venti
 Confligunt, Zephyrusque, Notusque, & lætus Eois
 Eurus equis: stridunt silvæ, fævitque tridenti
 Spumeus, atque imò Nereus ciet æquora fundo.
 Illi etiam, si quos obscura nocte per vmbra
 Fudimus insidijs, totaque agitavimus vrbe,
 Apparent: primi clypeo mentitaque tela.
 Agnoscunt, atque ora sono discordia signant.
 Illicet obruimur numero; primusque Chorcæbus
 Penelei dextra divæ armi potentis ad aram
 Procumbit: cadit, & Ripheus, instissimus vnus
 Qui fuit in Theucris, & servantissimus æqui.
 Dis aliter visum, pereunt Hypanisque, Dymasque,
 Confixi à socijs: nec te tua plurima Panthu
 Labentem pietas, nec Apolinis insula texit.
 Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
 Testor, in occasu vestro, nec tela, nec vllas
 Vitavisse vices Danaum: & si fata fuissent
 Ut caderem, meruisse manu. Divelimur inde
 Iphitus, & Pelias mecum: quorum Iphitus ævo
 Iam gravior, Pelias, & vulnere tardus Vlissei,
 Protinus ad sedes Priami clamore vocati.
 Hic vero ingentem pugnam, ceu cætera nulquam
 Bella forent, nulli tota morerentur in vrbe.
 Sic Martem indomitum, Danaosq; ad recta ruentis.
 Cernimus, obsessumque alta testudine limen.
 Hærent parietibus scalæ, postesque sub ipsos
 Nituntur gradibus, clypeosque ad tela sinistris
 Protecti obijciunt: prestant fastigia dextris.
 Dardanidæ contra turreis, ac tecta domorum
 Culmina convellant (his se, quando vltima cernunt,
 Extrema iam in morte parant defendere telis)
 Agratasque trabes, veterum decora alta parentum,
 Devoluunt, alij strictis mucronibus imas

Obsedere fores: has servant agmine denso.
 Instaurati animi, regis succurrere tectis,
 Auxilioque levare viros, vimque addere victis.
 Limen erat, cæcæque fors & peruius usus
 Tectorum inter se Priami, postesque relictæ
 A tergo: infelix qua se dum regna manebant,
 Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
 Ad soceros, & avo puerum Astyanacta trahebat.
 Evado ad summi fastigia culminis; vnde
 Tela manu miseri iactabant irrita Teucris,
 Turrim in præcipiti stante, summisque sub astra
 Eductam tectis, vnde omnis Troia videri,
 Et Danaum solitæ naves, & Achaica castra,
 Aggressi ferro circum qua summa labanteis
 Iuncturas tabulata dabant, convellimus altis
 Sedibus, impulimusque, ea lapsa repente ruïnã
 Cum sonitu trahit, & Danaum super agmina late
 Incidit: ast alij subeunt: nec saxa, nec vllum
 Telorum interea cessat genus.
 Vestibulũ ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
 Exultat teli, & luce coruscus athena.
 Qualis vbi in lucẽ coluber mala gramina pastus,
 Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
 Nunc positus novus exuvijs, nitidusque iuventa,
 Lubrica convolvit sublactõ pectore terga
 Arduus ad Solem, & linguis micat ore trifurcis.
 Vna ingens Periphas, & equorũ, agitator Achillis
 Armiger Automedon: vna omnis Scyria pubes
 Succedunt tecto, & flammæ ad culmina iactant.
 Ipse inter primos correpta dura bipenni
 Limina perumpit, postesque à cardine vellit
 Æratos: iamque excisa trabe, firma cavavit
 Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram.
 Apparet domus intus, & atria longa patefcunt:
 Apparent Priami, & veterum penetralia regum,
 Armatosque vident stanteis in limine primo.

At domus interior gemitu, miseroque tumultu
 Miscetur, penitusque cavæ plangoribus ædes
 Fæmineis ululant; ferit aurea sidera clamor.
 Tum pavidaæ tectis matres ingentibus errant,
 Amplexæq; tenent postes, atque oscula figunt,
 Instat vbi patria Pyrrhus: nec claustra, nec ipsi
 Custodes sufferre valent, labat ariete crebro
 Ianua, & emoti procumbunt cardine postes.
 Fit via vi, rupunt aditus, primosque trucidant
 Immissi Danaï, & iate loca milite complent.
 Non sic aggeribus ruptis cum spumeus amnis
 Exiit, oppositasque evicit gurgite moles,
 Fertur in arua furens cumulo, campoque per omneis
 Cum stabulis armenta trahit; viai ipse furentem
 Cæde Neoptolemmum, geminosque in limine Atreidas:
 Vidi Hecubam, centumque nurus. Priamumque per aras
 Sanguine foedantem, quos ipse sacraverat, igneis.
 Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum.
 Barbatico postes auro, spoliisque superbi
 Procubuere; tenent Danaï, qua deficit ignis.
 Forsitam, & Priami fuerint quæ fata, requiras.
 Urbis vbi captæ casum, convulsaque vidit
 Limina, rectorum, & medium in penetralibus hostem,
 Arma diu senior desueta tremantibus ævo
 Circumdat nequicquam humeris, & inutile ferrum
 Cingitur, ac densos fertur moriturus in hosteis.
 Ædibus in medijs, nudoque sub ætheris axæ
 Ingens ara fuit: iuxtaque veter ima laurus
 Incumbens aræ, atque umbra complexa Penateis,
 Hic Hecuba, & gnatae nequicquam altaria circum,
 Præcipites atra ceu tempestate columbæ,
 Condesæ, & diuum amplexæ simulacra tenebant.
 Ipsum autem sumptis Priamum iuvenilibus armis
 Vt vidit, quæ mens tam dira, miserime coniux,
 Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
 Non tali auxilio, nec defensoribus istis

Tempus eget, non, si ipse meus nūc afforet Hector.
 Huc tandem concede: hæc ara tuebitur omneis:
 Aut moriere simul. Sic ore effata, recepit
 Ad sese, & sacra longævum in sede locavit.
 Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polites,
 Vnus gnatorum Priami, per tela, per hosteis
 Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat
 Saucius, illum ardens infesto voluere Pyrrhus
 Insequitur, iam iamque manu tenet, & premit hasta
 Ut tandem ante oculos evasit, & ora parentum,
 Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.
 Hic Priamus, quamquã in media iam morte tenetur
 Non tamen abstinuit, nec voci, iræque pepercit.
 At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis.
 Di, si qua est cœlo pietas, quæ talia curet,
 Persolvant grates dignas, & præmia reddant
 Debita: qui gnati coram, me cernere lethum
 Fecisti, & patrios fœdasti funere vultus.
 At non ille, fatum quo te mentiris, Achilles,
 Talis in hoste fuit Priamo; sed iura, fidemque
 Supplicijs erubuit, corpusque ex lingue sepulchro
 Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit.
 Sic fatus tenior, telumque imbelle sine ictu
 Coniecit; raucò quod protinus ære repulsum.
 Et summo clypei nequicquam vmbone pependit.
 Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuntius ibis
 Peleidæ genitori: illi mea tristia facta,
 Degeneremque Neoptoleum narrare memento,
 Nunc morere. Hæc dicens, altaria ad ipsa tement è
 Traxit, & in multo lapsantem sanguine gnati,
 Implicuitque comam læva, dextraque coruscum.
 Extulit ac lateri capulo tenuis abdidit ensem.
 Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
 Sorte tulit, troiam incensam, & prolapsa videntem
 Pergama, tot quondam populis, terrisque superbum
 Regnatorem Asiæ, iacet ingens litore truncus,

Avulsumq; humeris caput, & sine nomine corpus
 At me tum primum sævus circumstetit horror:
 Obstupui: subiit cari genitoris imago
 Ut regem æquæuum crude i vulnere vidi
 Vitam exhalantem; subiit deserta Creusa,
 Et direpta domus, & parvi casus Iuli.
 Respicio, & quæ sit circum me copia lustro.
 Deservere omnes defessi, & corpore saltu
 Ad terram misere, aut ignibus ægra dedere:
 Iamque adeo super vnus eram: cum limina Vestæ
 Servantem, & tacitam secreta in sede latentem
 Tyndarida adspicio: dant clara incendia lucem
 Erranti, passimque oculos per cuncta ferenti.
 Illa sibi infestos eversa ob Pergama Teucros,
 Et pœnas Danaum, & deserti coniugis iras.
 Permetuens, Troiæ, & patriæ communis Erymis
 Abdiderat sese, atque aris inuisa sedebat.
 Exarsere ignes animo: subit ira cadentem
 Vlcisci patriam, & sceleratas sumere pœnas.
 Scilicèt hæc; partam incolumis, patriasq; Mycenæ
 Aspiciet, partoque ibit regina triumpho?
 Coniugiumq; domumq; patres, gnatosq; videbi?
 Iliadum turba, & Phrygijs comitata ministris?
 Occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni?
 Dardanum totis sudarit sanguine litus?
 Non ita, namque etsi nullum memorabile nomen
 Feminea in pœna est, nec habet victoria laudem;
 Exstinxisse nefas tamen, & sumplisse merentis
 Laudabor pœnas: animumque expleffe iuvabit
 Vltricis flammæ, & cineres satiasse meorum.
 Talia iactabam, & furiata mente ferebat,
 Cum mihi se, non ante oculis tam clara videndam
 Obtulit, & pura per noctem in luce refulsit
 Alma parens, confessa deam, qualisque videri
 Cælicolis, & quanta solet: dextraque prehensum
 Continuit, roseoque hæc insuper addidit ore.

Gnate, qui indomitas tantus dolor excitat iras?
 Quid furis? aut quonam nostri tibi cura recessit?
 Non prius adspicies, ubi fessum ætate parentem
 Liqueris Anchisen? superet coniuxne Creusa,
 Ascaniisque puer? quos omneis undique Graiæ.
 Circum errant acies; & ni mea cura resistat,
 Iam flammæ tulerint, inimicus, & hauserit ensis.
 Non tibi Tyndaridis facies inuisa Lacæna,
 Culpatusve Paris, verum, inclementia divum.
 Has evellit opes, sternitque à culmine Troiam.
 Adspice (namq; omnem, quæ nunc obducta tuenti
 Mortaleis hebetat visus tibi, & humida circum
 Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
 Iussa time, neu præceptis parere recusa)
 Hic, ubi disiectas moles, avulsaque saxis,
 Saxa vides, missoque undantem pulvere fumum,
 Neptunos muros, magnoque emota tridenti
 Fundamenta quatit, totamque à sedibus urbem
 Eruit; hinc Iuno Scæai sævisima portas
 Primat tenet, sociumque furens à navibus agmen,
 Ferro accincta vocat.
 Iam summas arceis Tritonia, respice, Pallas
 Insedit, nimbo effulgens, & Gorgone sæva.
 Ipse pater Danais animos, viresque fecundas
 Sufficit: ipse deos in Dardana suscitavit arma.
 Eripe, gnate, fugam, finemque impone labori.
 Nusquam abero, & tutum patrio te limine sistam.
 Dixerat: & spissis noctis se condidit umbris.
 Apparent diræ facies, inimicaque Troiæ
 Numina magna deum.
 Tum vero omne mihi visum considerare in igneis
 Ilium, & ex imo verti Neptunia Troia.
 Ac veluti summis antiquam in montibus ornum,
 Cum ferro accisam, crebrisque bipennibus intant
 Eruere agricolæ certatim: illa usque minatur,
 Et tremefacta comam concusso vertice nutat:

Vulneribus donec paullatim evicta, supremum
 Congemuit, traxisque iugis avulsa ruinam.
 Descendo, ac ducente deo flammam inter, & hosteis.
 Egredior, dant tela locum, flammæque recedunt,
 Ast vbi iam patriæ perventum ad limina sedis.
 Antiquasque domos; genitor, quem tollere in altos
 Optabam primum monteis, primumque potebam,
 Abnegat excisa vitam producere Troia,
 Exsiliumque pati. Vos ò quibus integer ævi
 Sanguis, ait, solidæque suo stant robore vires,
 Vos agitate fugam.
 Me si cælicolæ voluissent ducere vitam,
 Has mihi servassent sedes, satis vna superque
 Vidimus excidia, & captæ superavimus vrbi,
 Sico, sic positum affati discedite corpus,
 Ipse manu mortem inveniam, miserebitur hostis,
 Exuviasque petet, facilis iactura sepulchri est.
 Iam pridem invisos divis, & inutilis annos
 Demoror, ex quo me divum patet, atq; hominũ rex
 Fluminis afflavit ventis, & contigit igni.
 Talia perstabat memorans, fixusque manebat,
 Nos contra effusi lacrymis, coniuxque Creusa,
 Ascaneusque, omnisque domus, ne verte secum
 Cuncta, pater, fatoque vrgenti incumbere vellet.
 Abnegat, inceptoque, & sedibus hæret in iisdem,
 Rursus in arma feror, montemq; miserrimus opto
 Nam quod cõsiliũ, aut quæ iam fortuna dabatur:
 Mene efferre pedem, genitor, te posse relicto
 Sperasti? tantumque nefas patrio excidit ore?
 Si nihil ex tanta Superis placet vrbe relinqui:
 Et sedet hoc animo, perituræque addere Troiæ.
 Teque, tuoque iuvat: patet isti ianua letho;
 Iamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
 Gnatum ante ora patris, patrem qui ohrruncat ad aras:
 Hocce erat, alma parens, quod me per tela, per igneis
 Eripis, vt medijs hostem in penetralibus, vsque

Ascaniumque, patremque meum, iuxtaque Creusam
 Alterum in alterius mactatos sanguine cernam?
 Arma viri fertè armas: vocat lux vltima victos.
 Reddite me Danais, finite instaurata revisam
 Prælia, numquam omnes hodie moriemur inulti,
 Hic ferro accingor rufos, clypeoque sinistram
 Insertabam aptans, meque extra recta ferebam,
 Ecce autem complexa pedes in limine coniux
 Hærebat, parvumque patri tendebat Iulum:
 Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum:
 Sin aliquam expertus sumptis spem ponis in armis.
 Hanc primum tutare domum, cui parvus Iulus.
 Cui pater, & coniux quondam tua dictabere linquor
 Talia vociferans, gemitu tectum omne replebat:
 Cum subitum, dictuque oritur mirabile monstrum.
 Namque manus inter, mæstorumq; ora parentum,
 Ecce levis summo de vertice visus Iuli
 Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
 Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.
 Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
 Excutere, & sanctos restinguere fontibus igneis.
 At pater Anchises, oculos ad sidera lætus
 Extulit, & cœlo palmas cum voce tetendit:
 Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris vllis
 Aspice nos; hoc tantum: & si pietate meremur,
 Da deinde auxilium pater, atque hæc omnia firma,
 Vix ea fatus erat senior, subitoque fragore
 Intonu it lævum, & de cœlo lapsa per vmbas
 Stella facem ducem multa cum luce cucurrit.
 Illam, summa super labentem culmina tecti,
 Cernimus Idæa claram se condere silvas
 Signantemque vias, tum longo limite sulcus
 Dat lucem, & late circum loca sulfure fumant.
 Hic vero victus genitor se tollit ad auras,
 Affaturque deos, & sanctum sidus adorat.
 Iam iam nulla mora est, sequor, & qua ducitis, adsum.

Di patrij servate domum, servate nepotem:
 Vestrum hoc augurium, vestroque in numine Troia est.
 Cedo equidem, nec gnate, tibi comes ire recuso.
 Dixerat ille: & iam per mœnia clarior ignis
 Auditur, propriusque æstus incendia voluunt.
 Ergo age care pater cervici imponere nostræ:
 Ipse subibo humeris, nec me labor iste gravabit:
 Quo res cumque cadent, vnum, & commune periculum,
 Vna salus ambobus erit, mihi parvus Iulus
 Sic comes, & longe servet vestigia coniux.
 Vos famuli, quæ dicam, animis advertite vestris.
 Est vrbe egressu tumulus, templumque vetustum
 Deserte Cereris, inxtaque antiqua cumpressus
 Religione patrum multos servata per annos.
 Hanc est diverso sedem veniemus in vnam.
 Tu genior, cape sacra manu, patriosque Penateis.
 Me bello è tanto digressum, & cæde recenti,
 Attrectare nefas: donec me flumine vivo
 Abluero.
 Hęc fatus, latos humeros, subiectaque colla
 Veste super, fulvique insternor pelle leonis,
 Succedoque oneri, dextræ se parvus Iulus
 Implicuit, sequiturque patrem non passibus æquis.
 Pone subit coniux, ferimur per opaca locorum:
 Et me, quem dudam non vlla iniecta movebant
 Tela, neque adverso glomerati ex agmine Graij,
 Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis
 Suspensum, & pariter comitique, onerique timetem
 Iamque propinquabam portis, omnemque videbar
 Evasisse viam: subito cum creber ad aureis
 Viis adesse pedum sonitus, gemitorq; per vmbra
 Prospiciens, Gnate, exclamat, fuge gnate, propin-
 quant:
 Ardenteis clypeos, atque æra micantia cerno,
 Hic mihi nescio, quod trepido male numen amicum
 Confusam eripuit mentem, namque avia cursu

Dum sequor, & nota excedo regione viarum,
 Heu misero coniux fatone erepta Creusa.
 Substiti, errabit ne via, seu lassâ resedit,
 Incertum: nec post oculis est reddita nostris.
 Nec prius amissiam respexique animum, reflexi.
 Quam tumulum antiquæ Cereris sedemq; sacratam
 Venimus; hic demum, collectis omnibus, vna
 Defuit, & comites, gnatumque, virumque fefellit.
 Quem non iocausavi amens hominumq; deorumq;
 Aut quid in everta vidi crudelius vrbe?
 Alcanium, Anchisemque patrem, Teucrosq; Penateis
 Commendo socijs, & curua valle recondo,
 Ipe urbem repeto & cingor fulgentibus armis.
 Stat casus renovare omneis, omnemque reverti
 Per Troiam, & rursus caput obiectare periclis.
 Principio muros, obscuraque limina portæ,
 Qua gressum extuleram, repeto, & vestigia retro.
 Observata sequor per noctem, & lumine lustro:
 Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
 Inde domum, si forte pedem, si forte tulisset.
 Me refero, irruerant Danai, & tectum omne tenebāt.
 Illicet ignis e lax summa ad fastigia vento
 Voluitur: exsuperant flammæ: furit æstus ad auras.
 Procedo ad Priami sedes, arcemque reviso.
 Et iam porticibus vacuis lunonis asylo.
 Custodes lecti Phœnix, & dirus Vlysses
 Prædam asservabant, huc vndique Troia gaza
 Incensis erepta adytis, mensæque deorum,
 Crateresque auro solidi, captivaque vestis
 Congeritur: pueri, & pavida longo ordine matres
 Stant circum.
 Ausus quin etiam voces iactare per vmbra,
 Implevi clamore vias, mcestusque Creusam
 Nequiquam ingeminans, iterumq; iterumq; vocavi.
 Querenti, & tectis vrbis sine sine turenti,
 Infelix simulacrum atque ipsius vmbra Creusæ

Visa mihi ante oculos, & nota maior imago.
 Obstupui, steteruntque comæ & vox faucibus hæsit.
 Tum sic affari & curas his demere dictis:
 Quid tantum infano iuvat indulgere labori,
 O dulcis coniux. Non hæc sine numine divom
 Eveniunt: nec te hinc comitem asportare Creusam
 Fas, haud ille finit superit regnator Olypi.
 Longa tibi ex filia, & vastum maris æquor arandum.
 Ad terram Hesperiam veniens: vbi Lydios, arua
 Inter opima virum, leni fluit agmine Tybris.
 Illic res lætæ regnumque, & regia coniux
 Parta tibi, lacrymas dilectæ pelle Creusæ.
 Non ego Myrmidonum sedes, Dolopumve superbas
 Adspiciam, aut Graijs servitum matribus ibo
 Dardanis, & divæ Veneris narus:
 Sed me magna deum genitrix his detinet oris.
 Iamque vale, & gnati serva communis amorem.
 Hæc vbi dicta dedit, lacrymantem, & multa volentē
 Dicere, deleruit, tenuisque recessit in auras.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
 Ter frustra compressa manus effugit imago,
 Par levibus ventis, volucrique simillima somno,
 Sic demum socios consumpta nocte reviso,
 Atque hic ingentem comitum affluxisse novorum
 Invenio admirans numerum, matresque, virosque
 Collectam ex filio pubem, miserabile vulgus.
 Undique convenere, animis, opibusque parati,
 In quascumque velim pelago deducere terras.
 Iamque iugis summæ surgebat Lucifer Idæ.
 Ducebatque diem: Danaique obfessa tenebant
 Limina portarum, nec spes opis vlla dabatur.
 Cessi, & sublato montem genitore petivi.

ARG. Ænea navigationem eiusque varios errores continet, mores ritusque gentium.

Postquam res Asiæ, Priamique evertere gentem.
Immeritam visum super, ceciditque superbium
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia;

Diversa exsilia, & desertas, quærere terras

Augurijs agimur divum, classemque sub ipsa

Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ,

Incerti quo fata ferant, vbi sistere detur:

Contrahimusq; viros, vix prima inceperat æstas;

Et pater Anchiles dare fatis vela iubebat.

Litora tum patriæ lacrymans, portusque relinquo,

Et campos vbi Troia fuit, feror exsul in altum

Cum socijs gnatoque, Penatibus, & magnis dis,

Terra procul vastis colitur Mavortia campis;

Thraces arant, acri quondam regnata Licurgo,

Hospitium antiquum Troiæ, socijque Penates,

Dum fortuna fuit, feror huc, & litore curvo

Mœnia prin a loco; fatis ingressus iniquis,

Æneadaque meo nomen de nomine fingo.

Sacra Dionææ matri, divisque ferebam

Auspicijs cœptorum operum, superoque nitentem

Cœlicolum regi mactabam in litore taurum.

Forte fuit iuxta tumulus, quo cornea summo

Virgult, & densis hastilibus, horrida myrtus.

Accessi, viridemque ab humo convellere silvam

Conatus, ramis te gerem vt frondentibus aras:

Horrendum, & dictu video mirabile monstrum.

Nam, quæ prima, solo ruptis radicibus arbor

Vellitur, huic atro liquuntur sanguine gutta,

Et terram tabo maculant; mihi frigidus horror

Membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis

Rursus, & alterius lentum convellere vimen

Insequor, & causas penitus tentare latentis:

Alter, & alterius sequitur de cortice sanguis.

Multa movens animo, Nymphas venerabar agrestis,
 Gradumque patrem, Geticis qui præfidet arvis:
 Rite secundarent visus, omnemque levarent,
 Tertia sed postquam maiore hastilia nisu
 Aggredior, genibusque adversæ obluctor arenæ:
 (Eloquar, an fileam?) gemitus lacrymabilis imo
 Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aureis;
 Quid miserum Ænea laceras? iam parce sepulto
 Parce pias scelerare manus, non me tibi Troia
 Externum tulit: haud cruor hic de stipite manat:
 Heu fuge crudeleis terras, fuge litus avarum.
 Nam Polydorus ego; hic confixum ferrea texit
 Telorum seges, & iaculis increvit acutis,
 Tum vero ancipiti mentem formidine pressus
 Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit
 Hunc Polydorum auri quondam cum pōdere magno
 Infelix Priamus furtim mandarat alendum
 Threicio regi: cum iam diffideret armis
 Dardaniæ, cingique urbem obsidione videret
 Ille, ut opes fractæ Teucrum, & fortuna recessi,
 Res Agamemnonias, victriciaque arma secutus,
 Fas omnes abrumpi, Polydorum obtruncat, & auro
 Vi potitur; quid non mortalia pectora cogis
 Auri sacra fames? postquam pavor ossa reliquit,
 Delectos populi ad proceres, primumque parentem
 Monstra deum refero, & quæ sit sententia, posco.
 Omnibus idem animus scelerata excedere terra,
 Linqvere pollutum hospitium, & dare classibus Austros,
 Ergo iustauramus Polydoro funos, & ingens
 Aggeritur tumulo tellus: stant manibus aræ
 Cæruleis mœstæ vittis, atraque cupresso,
 Et circum Illades crinem de more solutæ.
 Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
 Sanguinis, & sacri pareras, animamque sepulcro
 Condimus, & magna supremum voce ciemus,
 Inde, vbi prima fides pelago, placataque venti

Dant maria, & lenis crepitans vocat Auster in altum;
 Deducunt loci naveis, & litora complent.
 Provehimur portu, terræque vrbesque recedunt.
 Sacra mari colitur medio, gratissima tellus
 Nereidum matrum, & Neptuno Ægæo:
 Quam pius Arcitenens, oras, & litora circum
 Errantem, Mycone celsa, Gyaroque revinxit,
 Immotamque coli dedit, & contemnere ventos.
 Huc feror: hæc fessos tuto placidissima portu
 Accipit egressi veneramur Apollinis urbem.
 Rex Anius, rex idem hominum Phœbique sacerdos,
 Vittis, & sacra rediinitus tempora lauro
 Occurrit; veterem Anchilem agnoscit amicum.
 Iungimus hospitio dextras, & tecta subimus.
 Tempa dei saxo venerabat structa vetusto.
 Da propriam, Tymbræe, domum, da mœnia fessis,
 Et genus, & mansuram urbem; serva altera Troiæ
 Pergama, reliquias Danaum, atque imitis Achillei.
 Quem sequimur? quove ire iubes? vbi ponere sedes?
 Da pater augurium, atque animis illabere nostris.
 Vix ea fatus eram: tremere omnia visa repente,
 Liminaque, laurusque dei, totusque moveri
 Mons circum, & mugire adytis cortina reclusis.
 Submissi petimus terram, & vox fertur ad aureis:
 Dardanidæ duri, quæ vos à stirpe parentum
 Prima tulit tellus, eadem vos vbera læto
 Accipiet reduces; antiquam exquirite matrem.
 Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
 Et gnati gnatorum, & qui nascentur ab illis,
 Hæc Phœbus: mistoque ingens exorta tumultu
 Latitia, & cuncti, quæ sint ea mœnia, quærunt,
 Quo Phœbus vocet erranteis, iubeatque reverti.
 Tum genitor veterum voluens monumenta virorū,
 Audite ò proceres, ait, & spes discite vestras.
 Creta Iovis magni medio iacet insula Ponto;
 Mons Idæus vbi, & gentis cunabula nostræ.

Centum vrbeis habitant magnas, vberima regna
 Maximus vnde pater, si rite audita recordor,
 Teucrus Rhœneas primum est advectus ad oras,
 Optavitque locum regno nondum Ilium, & arces
 Pergameæ steterant, habitabant vallibus imis.
 Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque æra,
 Idæumque nemus: hinc fida silentia sacris,
 Et iuncti currum domine subiere leones.
 Ergo agite, & diuum ducunt qua iussa, sequamur?
 Placemus ventos, & Cenossia regna petamus.
 Nec longo distant cursu: modo Iuppiter adfit,
 Tertia lux classem Cretæis suster in oris.
 Sic fatus, meritos aris maectavit honores,
 Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Appollo,
 Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam:
 Fama volat, pulsum regnis celsisse paternis
 Idomeneæ ducem, desertaque litora Cretæ:
 Hoste vacare domos, sedesque adstare relicta,
 Linquimus Ortygiæ portus, pelagoque volamus,
 Bacchatamque iugis Næxon, viridemque Donyfam,
 Oliaron, niveamque Paron, sparsasque per æquor
 Cycladas, & crebris legimus freta consita terris.
 Nauticus exoritur vario certamine clamor.
 Hortantur focij, Cretam, proavosque petamus,
 Prosequitur surgens à puppi ventus eunteis:
 Et tandem antiquis Curetum allabimur oris:
 Ergo avidus muros optatæ molior vrbis,
 Pergameamque voco, & lætam cognomine gentem
 Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.
 Iamque fere sicco subductæ litore puppes,
 Connubijs, aruisque novis operata iuventus;
 Iura, domosque dabam: subito cum tabida membris,
 Corrupto cœli tractu miserandaque venit
 Arboribusque, fatisque lues, & lethifer anus.
 Linquebant dulceis animas, aut ægre trahebant
 Corpora, tum sterileis exurere Scirius agros,

Arebant herbæ, & victum seges ægra negabat.
 Rursus ad oraculum Ortygiæ, Phœbumq; remenso
 Hortatur pater ere mari, veniamque peccari:
 Quem felsis finem rebus ferat vnde laborum
 Tentare auxilium iubeat: quo vertere cursus,
 Nos erat, & terris animalia somnus habebat.
 Effigies sacræ divum, Phrygijque Penates,
 Quos mecum à Troia, mediisque ex ignibus vrbis
 Extuleram, visi ante oculos adstare iacentis
 In somnis, multo manifesti lumine, qua se
 Plena per intertas fundebat Luna fenestras,
 Tunc sic affari, & curas his demere dictis:
 Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
 Hic canit, & tua nos en vltro ad limina mittit.
 Nos te, Dardania incensa, tuaque arma secuti,
 Nos tumidum sub te permensi classibus æquor:
 Idem venturos tollemus in astra nepotes,
 Imperiumque vrbi dabimus; tu mænia magnis
 Magna para, longumque fuge ne linque laborem.
 Mutandæ sedes: non hæc tibi litora suavit
 Delius, aut Cretæ iussit considerare Apollo.
 Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt,
 Terra antiqua, potens armis, atque vberè glebæ.
 Oenotrij coluere viri: nunc fama, minores
 Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem.
 Hæ nobis propriæ sedes; hinc Dardanus ortus,
 Iasiusque pater, genus à quo Principe nostrum.
 Surge age, & hæc lætus longævo dicta parenti
 Haud dubitanda refert; Coritum, terrasque require
 Ausonias: Dictæa negat tibi Iuppiter arva.
 Talibus attonitus visis, ac voce deorum,
 (Nec sopor illud erat, sed coram agnoscere vultus,
 Velatasque comas, præsentiaque ora videbar:
 Tum gelidus toto manebat corpore sudor)
 Corripio e stratis corpus, tendoque supinas
 Ad cœlum cum voce manus, & munera libo

Intemerata focus, perfecto lætus honore
 Anchisen facio certum, remque ordine pando.
 Agnovit prolem ambiguan, geminosque parentes.
 Seque novo veterum decentum errore locorum.
 Tum memorat: Gnate Iliacis exercite fati,
 Sola mihi taleis casus Cassandra canebat.
 Nunc repeto hæc generi portendere debita nostro,
 Et sæpè Hesperiam, sæpè Itala regnare vocare.
 Sed quis ad Hesperia venturos litora Teucros
 Crederet? aut quem tam vates Cassandra moveret?
 Cedamus Phœbo, & moniti meliora sequamur.
 Sic ait, & cuncti dictis paremus ovantes.
 Hanc quoque deserimus sedem, paucisque relictis
 Vela damus, vastumque cava trabe currimus equor
 Postquam altum tenuere rates, nec iam amplius vllæ
 Apparent terræ, cœlum vndiq; & vndique Pontus:
 Tum mihi cæruleus supra caput adstitit imber,
 Noctem, hyemenque ferens, & inhorruit vnda tenebris.
 Continuo venti volvunt mare, magnamque surgunt
 Æquora; dispersi iactamur gurgite vasto
 Involuere diem nimbi, & nox humida cœlum
 Abstulit: ingeminant abruptis nubibus ignes.
 Excutimur cursu, & cecis erramus in vndis.
 Ipse diem, noctemque negat discernere cœlo,
 Nec meminisse viæ mediæ Palinurus in vnda.
 Treis adeo incertos cæca caligine Soles
 Erramus pelago: totidem sine sidere noctes.
 Quarto terra die primum se attolere tandem
 Viæ, aperire procul monteis; ac voluere fumum
 Vela cadunt; remis insurgimus: haud mora, nautæ
 Adnixit torquent spumas, & cærulea verrunt
 Servatum ex vndis Strophadum me litora primum
 Accipiunt. Strophades Graio stant nomine dicti
 Insulæ Ionio in magno: quas dira Celæno,
 Harpyiæque colunt aliæ, Phincia postquam
 Clausa domus, mensasque metu liquere priores,

Tristis audi illis monstrum, nec sævior vlla
Pectis, & ira deum Stygijs sese extulit vndis.
Virginei voluerum vultus, foedissima ventris
Proluvies, vncæque manus, & pallida semper
Ora fame.

Huc vbi delati portus intravimus: ecce
Læta bonum passim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus, nullo custode, per herbam,
Irruimus ferro, & divos, ipsumque vocamus
In prædam, partemque Iovem, tunc litore curvo
Extrimusque toros, dapibusque epulamur opimis.
At subito horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyiæ, & magnis quatiant clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactumque omnia foedant
Immundo; tum vox tetrum dira inter odorem.

Rursum in secessu longo sub rupe cavata,
Arboribus clausi circum, atque horrentibus vmbrijs
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.

Rursum ex diverso cœli, cæcisque latebris
Turba sonans prædam pedibus circumvolat vncis,
Polluit ore dapes, socijs tunc, arma capestant.
Edico, & dira vellum cum gente gerendum.

Haud secus ac iussi faciunt, tectosque per herbam
Disponunt enseis, & scuta latentia condunt,

Ergo vbi delapsæ sonitum per curva dedere
Litora: dat signum specula Misenus ab alta

Ære cavo invadunt socij, & nova prælia tentans,
Obscenæ pelagi ferro foedare volucres.

Sed neque vim plumis vllam, nec vulnera tergo
Accipiunt, celerique fuga sub sidera lapsæ,

Semesam prædam, & vestigia foeda relinquunt.
Una in præcelsa consedit rupe Celæno

Infelix vates, rupitque hanc pectora vocem:
Bellum etiam pro cæde bouum, stratibusque iuvencis,

Laomedontiada, bellumne inferre paratis?
Et patrio infanteis Harpyas pellere regno?

Accipite ergo animis, atque hæc mea figite dicta:
 Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
 Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
 Italiam cursu petitis, ventisque vocatis
 Ibitis Italiam, portusque intrare licebit:
 Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem;
 Quam vos dira fames, nostræque iniuria cædis
 Ambēsas subigat malis absumere mēsas.
 Dixit, & in silvam pennis ablata refugit.
 At socijs subita gelidus formidine sanguis
 Dirigit: cecidere animi; nec iam amplius armis:
 Sed votis, precibusque iubent exposcere pacem,
 Sive deæ, seu sint Diræ, obscenæque volucres.
 Ad patēr Anchilēs, passis de litore palmis,
 Numina magna vocat, meritosque inducit honores
 Di prohibete minas: di talem avertite casum,
 Et placidi servate pios, tum litore funem
 Deripere, excusosque iubet iaxare rudenteis.
 Tendunt vela Noti: fugimus spumantibus undis,
 Qua cursum ventusque, gubernatorque vocabant:
 Iam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos,
 Dulichiumque, Sameque, & Neritos ardua saxis,
 Effugimus scopulos Ithacæ, Laercia regna,
 Et terram altricem sævi execramur Vlysis.
 Mox, & Leucatæ nimborosa cacumina montis,
 Et formidatus nautis aperitur Apollo.
 Hunc petimus fessi, & parve succedimus urbi:
 Anchora de prora iacitur; stant litore puppes.
 Ergo inspetata tandem tellure potiti,
 Lustramurque Iovi, votisque incendimus aras.
 Actiaque Iliacis celebramus litora ludis,
 Exercant patrias oleo labente palæstras
 Nudati socij iubat evasisse tot urbeis:
 Argolicas, mediosque fugam tenuisse per hosteis.
 Interea magnum Sol circumvoluitur annum,
 Et glacialis hyems Aquilonibus asperat undas.

Ære cavo clypeum, magni gestamen Abantis,
 Postibus adversis figo, & rem carmine signo:
 Æneas hæc de Danais victoribus arma.

Linquere tum portus iubeo, & confidere transtris,
 Certatim socij feriunt mare, & æquora verrunt,
 Protinus aerias Phæacum abscondimus arces,
 Litoraque Epeiri legimus, portuque subimus
 Chaonio, & cellam Buthroti adscendimus urbem.

Hic incredibilis rerum fama occupat aureis,
 Priamidem Helenum Graias regnare per vrbeis,
 Coniugio Æacidæ Pyrrhi, sceptrisque potitum:
 Et patrio Andromachen iterum cefisse marito.

Obstupui; miroque incensum pectus amore
 Compellare virum, & casus cognoscere tantos.

Progredior portu classeis, & litora linquens.

Solemneis tum forte dapes, & tristia dona,

Ante urbem in luco falsi Simoentis ad vndam

Libabat cineri Andromache, Maneisque vocabat

Hectoreum ad tumultum: viridi quem cespite inanè

Et geminas, causam lacrymis, sacraverat aras.

Vt me conspexit venientem, & Troia circum

Arma amens vidit; magnis exterrita monstros

Dirigit vitu in medio: calor ossa reliquit.

Labitur, & longo vix tandem tempore fatur:

Vera ne te facies, verus mihi nuntius affers

Nate dea? vivisne? aut, si lux alma recessit.

Hector ubi est? dixit, lacrymasq; effudit, & omnem

Implevit clamore locum, vix pauca furenti

Subijcio, & raris turbatus vocibus hisco.

Vivo equidem, vitamq; extrema per omnia duco,

Ne dubita: nam vera vides.

Heu, quis te casus deiectam coniuge tanto

Excipit? aut quæ digna satis fortuna revisit?

Hectoris Andromache Pyrrhin, connubie servas?

Deicit vultum, & demissa voce locuta est:

O felix vna ante alias Priameia virgo,

2010 Ministerio de Cultura

Hostilem ad tumulum Troiæ sub mœnibus altis.
 Iussa mori, quæ, sortitus non pertulit ullos,
 Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
 Nos patria incensa, diversa per æquora vectæ,
 Stirpis Achillæ fastus, iuvenemque superbum
 Servitio enixè tulimus: qui deinde secutus
 Lædæam Hermionem, Lacedæmonioque Hymenæos,
 Me famulam, famuloque Heleno tranmisit habendam.
 Ast illum ereptæ magno inflammatus amore
 Coniugis, & scelerum Furijs agitated Orestes,
 Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.
 Morte Neoptolemi, regnorum reddita cessit
 Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
 Chaoniamque omnem Troiano à Chaone dixit,
 Pergamaque, Iliacamque iugis hanc addidit arcem.
 Sed tibi qui cursum venti, quæ fata dedere?
 Aut quisnam ignarum nostris deus appullit oris?
 Quid puer Alcanius? superatne, & vescitur aura?
 Quem tibi iam Troia,
 Ecquæ iam puero est amissæ cura parentis?
 Ecquid in antiquam virtutem, animosque virileis
 Et pater Æneas, & avunculus excitat Hector?
 Talia fundebar lacrymans, longosque ciebat
 Incassum fletus: cum sese à mœnibus heros
 Priamides multis, Helenus comitantibus offert,
 Agnoscitque suos, lætusque ad mœnia ducit,
 Et multum lacrymas verba inter singula fundit.
 Procedo, & parvam Troiam, simulataque magnis
 Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum
 Agnosco, Scæ æque amplector limina portæ.
 Necnon, & Teucris socia simul vrbe fruuntur,
 Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
 Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
 Impositis auro dapibus: paterasque tenebant.
 Iamque dies, alterque dies processit, & auræ
 Velat vocant, tumidoque inflatur carbasus Austro,

His vatem aggredior dictis, at talia quaeso:
 Troiugena interpretes divum, qui numina Phœbi,
 Qui tripodas, Clarij lauros, qui sidera sentis,
 Et volucrum linguas, & præpetis omnia pennæ:
 Fare agè (namque omnem cursum mihi prospera dixit
 Religio, & cuncti sualerant numine divi
 Italiam petete, & terras tentatè repostas:
 Sola novum, dictumque nefas Harpya Celæno
 Prodigium canit, & tristes denuntiat iras,
 Obscuramque famem) quæ prima pericula vito,
 Quidve sequens tantos possim superare labores.
 Hic Helenus, cæsis primum de more iuvenis,
 Exorat pacem divum, vittasque resolvit
 Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phœbe,
 Ipse manu multo suspensum numine ducit:
 Atque hæc deinde canit divino ex ore sacerdos,
 Nare dea (nam te maioribus ire per altum
 Auspicij manifesta fides: sic fata deum rex
 Sortitur, voluitque vices: is vertitur ordo)
 Pauca tibi è multis, quo tutior hospita lustras
 Æquara, & Ausonio possis confidere portu,
 Expediam dictis, prohibent nam cætera Parcæ
 Scire Helenum, farique vetat Saturnia Iuno.
 Principio Italiam, quam tu iam rere propinquam,
 Vicinofque ignare paras invadere portus:
 Longa procul longis via dividit inuia terris.
 Ante, & Tinaeria lentandus remus in vnda,
 Et talis Ausonij lustrandum navibus æquor,
 Inferni que lacus Ænæ que insula Circes,
 Quam tuta possis urbem componere terra,
 Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
 Cum tibi sollicito secreti ad fluminis vndan,
 Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus
 Triginta caputum fetus enixa iacebit,
 Alba, solo recubans, albi circum ybera gnatis
 Is locus urbis erit; requies ea certa laborum.

Nec tu mensarum morsus horresce futuros:
 Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
 Has autem terras, Italique hanc litoris oram,
 Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu,
 Effuge: cuncta malis habitantur moenia Graijs.
 Hic, & Narcij posuerunt moenia Locri,
 Et Salentinos obsedit milite campos
 Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Melibœi
 Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.
 Quin vbi transmissæ steterint trans æquora classes.
 Et positis aris iam vota in litore solves:
 Purpureo valere comas ad opertus amictu,
 Ne qua inter sanctos igneis in honore deorum
 Hostilis facies occurrat, & omnia turbet.
 Hunc socij morem sacrorum, hunc ipse teneto;
 Hac casti maneant in religione nepotes.
 Ast vbi digressum Siculæ te admovent oræ
 Ventus, & angusti rarefcent claustra Pelori:
 Læva tibi tellus, & longo læva petantur
 Æquora circuitu: dextrum fuge litus, & vndas.
 Hæc loca vi quondam, & vasta convulsa ruina
 (Tantum ævi longinqua valet mutare vetustas)
 Dissiluisse ferunt: cum protinus vtraque tellus
 Vna foret, venit medio vî Pontus, & vndis
 Hesperium Siculo latus abscidit, arvaque, & vrbeis
 Litore deductas angusto interluit æstu.
 Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
 Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos,
 Sorbet in arumptum fluctus, rursusque sub auras
 Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
 At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris,
 Ora exlertantem, & naveis in saxa trahentem.
 Primam hominis facies, & puleru pectore virgo
 Pube tenus; postrema in mari corpore pristis,
 Delphinum caudas vtero commissa luporum,
 Præstat Trinacrij metas lustrare Pachyni

Cessantem, longos, & circumflectere cursus,
 Quam semel informem vasto vidisse sub antro
 Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa.
 Præterea, si qua est Heleno prudentia, vati
 Si qua fides, animum si veris impler Apollo,
 Vnum illud tibi nate dea, proque omnibus vnum
 Prædicam, & repetens iterumq; iterumq; monebo.
 Iunonis magnæ primum prece numen adora:
 Iunoni cane vota libens, dominantique potentem
 Supplicibus supera donis: sic denique victor
 Trinacria, sineis Italos mittere relicta.
 Huc vbi delatus Cumæam accesseris urbem,
 Divinosque lacus, & Averna sonantia fluis,
 Insanam vatem adspicies: quæ rupe sub ima
 Fata canit, folijsque notas, & nomina mandat.
 Quæcumque in folijs descripsit carmina virgo,
 Digerit in numerum, atque antro seclusa relinquit.
 Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.
 Verum eadem, verso tenuis cum cardine ventus
 Impulit, & teneras turbavit ianua frondeis:
 Numquam deinde cavo volitantia prendere saxo,
 Nec revocare situs, aut iungere carmina curat.
 Inconsulti habeunt, sedemque odere Sibyllæ.
 Hic tibi ne qua moræ fuerint dispendia tanti:
 Quamvis increpitent socij, & vi cursus in altum
 Vela vocet, possisque sinus implere secundos:
 Quin adeas vatem, precibusque oracula poscas:
 Ipsa canet, vocemque volens, atque ora resolvat,
 Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,
 Et quo quemque modo fugiasque, ferasq; laborem,
 Expediet, cursusque dabit venerata secundos.
 Hæc sunt, quæ nostra liceat re voce moneri.
 Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Troiam,
 Quæ postquam vates sic ore effatus amico est.
 Dona dehinc auro gravia sectoque elephanto
 Imperat ad naveys ferri, stipatque carinis

Ingens argentum, Dedonæosque lebetas,
 Loricam confertam hamis, auroque trilicem,
 Et conum insignis galeæ cristasque comanteis,
 Arma Neoptolemi sunt; & sua dona parenti.
 Addit equos, additque duces.
 Remigium supplet, socios simul instruit armis.
 Interea classem velis aptare iubebat
 Anchises, fieret vento mora ne qua ferenti,
 Quem Phœbi interpretis multo compellat, honore,
 Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo,
 Cura deum, bis Pergameis erepte ruinis,
 Ecce tibi Ausoniæ tellus: hanc arripe velis:
 Et tamen hanc pelago præterlabare necesse est.
 Ausoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
 Vade, ait, ò felix gnate pietate, quid ultra
 Provehor, & fando sugenteis demoror Austros?
 Nec minus Andromache, digressu mæsta supremo,
 Fert picturatas auri subtegmine vesteis,
 Et Phrygiam Ascanio clamidem: nec cedit honori,
 Textilibusque onerat donis, ac talia fatur,
 Accipe, & hæc, manu tibi quæ monumenta mearum
 Sini, puer, & longum Andromaches testentur amoré:
 Coniugis Hectoreæ; cape dona extrema tuorum,
 O mihi sola mei super Astyanactis imago!
 Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat:
 Et nunc æquali tecum pubescere ævo.
 Hos ego digrediens lacrimis affabar obortis:
 Vivit felices, quibus est fortuna peracta
 Iam sua: vos alia ex alijs in fata vocamur,
 Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum;
 Arua neque Ausoniæ, semper cedentia retro
 Quærenda, effigium Xanthi, Troiamque videtis.
 Quam vestræ fecere manus, melioribus opto
 Auspicijs, & quæ fuerit minus obvia Graijs.
 Si quando Tybrim, vicinamque Tybridis arua
 Intraro, gentique meæ data moenia cernam,

Cognatas vrbeis olim, populosque propinquos
 Epeiro Hesperia, quibus eidem Dardanus auctor,
 Atque idem casus; vnam faciemus vtranique
 Troiam animis, maneat nostros ea cura nepotes.
 Provehimur pelago vicina Ceraunia iuxta:
 Vnde iter Italiam, cursusque brevissimus vndis.
 Sol ruit interea, & montes vmbantur opaci.
 Sternimur optatæ gremio telluris ad vndam
 Sortiti remos, passimque in litore sicco
 Corpora curamus; fessos sopor irrigat artus.
 Necdum orbem medium nox horis acta subibat:
 Haud egnis strato surgit Palinurus, & omneis
 Explorat ventos, atque auribus aera captat:
 Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo,
 Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones,
 Armatumque auro circumspicit Oriona.
 Postquam cuncta videt cœlo constare sereno,
 Dat clarum è puppi signum: nos castra movemus,
 Tentamusque viam, & velorum pandimus alas.
 Iamque rubescebat stelis Aurora fugatis:
 Cum procul obscuros colleis, humillemq; videmus
 Italiam; Italiam primus conclamat Achates:
 Italiam læto focij clamore salutant.
 Tum pater Anchises magnum cratera corona
 Induit, implevitque mero, divosque vocavit
 Stans celsa in puppi.
 Di maris, & terræ, tempestatumque potentes
 Ferte viam vento facilem, & spirate secundi.
 Crebescunt optatæ auræ, portusque patescit
 Iam prior, templumq; apparet in arce Minervæ.
 Vela legunt focij, & proras ad litora torquent.
 Portus ab Eoo fluctu curvatur in arcum,
 Obiectæ salsa spumant adspergine cautes.
 Ipse latet gemino demittunt brachia muro
 Turriti scopuli, refugitque à litore templum.
 Quatuor hic, primum omen equos in gramine vidi

Tondenteis campum late, candore nivali.
 Et pater Anchiles, Bellum, ò terra hospita portas:
 Bello armantur equi: bellum hæc armenta minantur.
 Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti
 Quadripedes, & frena iugo concordia ferre.
 Spes est pacis, ait, tum numina sancta precamur
 Pallidis armisonæ, qua prima accipit ovanteis.
 Et capita ante aras Phrygio velamur amictu:
 Præceptisque Heleni, dederat quæ maxima, rite
 Junoni Argivæ iustos adolemus honores.
 Haud mora: continuo profectis ordine votis,
 Cornua velatarum obvertimus antemarum,
 Graiugenumque domos, iuspectaq; linguimus arua.
 Hinc linus Herculei, si vera est fama, Tarenti
 Cernitur: attollit se diva Lacinia contra,
 Caulonisque arces, & naufragum Scylacæum.
 Tum procul è fluctu Tinacria cernitur Ætna,
 Et gemitum ingentem pelagi, pulsataque saxa
 Audimus longe, fractasque ad litora voces:
 Exultantque vada, atque æstu miscentur arenæ.
 Et pater Anchiles: nimirum hæc illa Charybdis:
 Hos Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat.
 Eripite, ò socij pariterque insurgite remis.
 Haud minus ac iussi faciunt: primusque rudentem
 Gontor fit lævas proram Palinurus ad vndas.
 Lævam cuncta cohors remis, ventisque petivit.
 Collimur in cœlum curvato gurgite, & ijdem
 Subducta ad Maneis imos descendimus vnda
 Ter scopuli clamorem inter cava saxa dedere:
 Ter spumana elisam, & rorantia vidimus astra.
 Interea fessos ventus cum Sole reliquit,
 Ignarique viæ Cyclopum allabimur oris,
 Portus ab accessu Ventorum immotus, & ingens
 Ipse, sed horrificus iuxta tonat Ætna rninis,
 Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
 Turbine fumantem piceo, & candent favilla,

At tollitque globos flaminarum, & sidera lambit:
 Interdum scopulos, avulsaque viscera montis
 Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
 Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.
 Fama est, Enceladi semustum fulmine corpus
 Urgeri mole hac, ingentemque insuper Ætnam
 Impositam, ruptis flammam expirare caminis,
 Et, fessum, quoties motat latus, intremere omnem
 Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.
 Noctem illam tecti silvis inimania monstra
 Perferimus: nec, quæ sonitum dea caussa, videmus.
 Nam neq; erant astrorum ines, nec lucidus æthra
 Sidera polus: obscuro sed nubila cœlo,
 Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat,
 Postera iamque dies primo surgebat Eoo,
 Humentemque Aurora polo dimoverat umbram:
 Cum subito è silvis, macie confecta suprema,
 Ignoti nova forma viri, miserandaque cultu
 Procedit, supplexque manus ad litora tendit.
 Respicimus: dira illuvies, immisamque barba,
 Confertum tegmen spinis: at cætera Graius,
 Et quondam patrijs ad Troiam missus in armis.
 Isque vbi Dardanios habitus, & Troia vidit
 Arma procul: pallum adspectu conterritus hæsit,
 Continuitque gradum: mox sese ad litora præceps
 Cum fletu precibusque tullit, per sidera testor,
 Per superos, atque hoc cœli spirabile lumen.
 Tollite me Teucris: quascumque, abducite terras.
 Hoc sat erit, scio me Danais è clasibus vnum,
 Et bello Iliacos fateor petijisse Penateis
 Pro quo, si sceleris tanta est iniuria nostri.
 Spargite me in fluctus, vastoque immergite Ponto.
 Si pereo, manibus hominum perijisse iuvabit.
 Dixerat: & genua amplexus, genibusque volutans
 Hærebat, quis sit, fari, quos sanguine Cretus,
 Hortamur; quæ deinde agitet fortuna, fateri.

Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus,
 Dat iuveni, atque animum praesenti pignore firmat.
 Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur.
 Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Vlyssæi,
 Nomine Achæmenides, Troiam genitore Adamasto
 Paupere (mansissetque utinam fortuna) profectus,
 Hic me dum trepidi crudelia limina linquunt,
 Immemores socij vasto Cyclopi inantro
 Deseruere; domus sanie, dapibusque cruentis
 Intus opaca, ingens, ipse arduus, altaque pulsat
 Sidera (Di talem terris avertite pestem)
 Nec visu facilis, nec dictu affabilis vlli:
 Visceribus miserorum, & sanguine vescitur atro.
 Vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro,
 Pressa manu magna, medio resupinus in antro,
 Frangere ad saxum, sanieque adpersa natarent
 Limina: vidi, atro cum membra fluentia tabo
 Manderet, & tepidi tremarent sub dentibus artus,
 Haud impune quidem; nec talia paucus Vlyssæus,
 Oblitulus sui est Ithacus discrimine tanto.
 Nam simul expletus dapibus, vinoque sepultus,
 Cervicem inflexam posuit, iacuitque per antrum
 Immensum, sanie eructans, ac frustra cruento
 Per somnum commista mero: nos magna precati
 Numina, sortitique vices, vna undique circum
 Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
 Ingens, quod torua solum sub fronte latebat,
 Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis instant;
 Et tandem lati sociorum vlciscimur umbras.
 Sed fugite ò miseri, fugite, atque ab litore funem
 Rumpite.
 Nam, qualis, quantusque cano Polyphemus in antro
 Lanigeras claudit pecudes, atque vbera prestat,
 Centum alij curva hæc habitant ad litora vulgo.
 Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
 Tertia iam Lunæ se cornua lumine complent,

Cum vitam in silvis, iater deserta fararum
 Lustra, domosque traho, vastosque ab rupe Cyclopas
 Prospicio, sonitumque pedum, vocemque tremiscoa
 Vitum infelicem, baccas, lapidosaque corna
 Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herbæ.
 Omnia collustrans hanc primum ad litora classem
 Conpexit venientem; huic me, quæcumque fuisset,
 Addixi: fati est gentem effugisse nefandam.
 Vos animam hanc potius quocumque absumite letho
 Vix ea fatus erat: summo cum monte videmus
 Ipsum inter pecudes vasta se mole moventem
 Pastorem, Polyphemum, & litora nota petentem.
 Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen adentum
 Trunca manum pinus regit, & vestigia firmat:
 Lanigeræ comitantur oves: ea sola voluptas,
 Solamenque mali, de collo fistula pendent.
 Postquam altos tetigit flectus, & ad æquora venit:
 Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem,
 Dentibus infreudens gemitu, graditurq; per æquos
 Iam medium, nec dum flectus latera ardua tinxit,
 Nos procul inde fugam trepidi celerare recepto
 Supplice, sic merito; tacitique incidere funem:
 Verrimus, & proni certantibus æquora remis.
 Sensit, & ad sonitum vocis vestigia torfit,
 Verum vbi nulla datur dextram affectare potestas,
 Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo:
 Clamorem immensum tollit: quo Pontus, & omnes
 Intremuere undæ, penitusque exterrita tellus
 Italiæ, curuisque innugit Ætnæ cavernis.
 At genus è silvis Cyclosum, & montibus altis
 Excitum ruit ad portus, & litora complent.
 Cernimus adstantes nequicquam lumine toruo
 Ætneos fratres, cœlo capita alta ferenteis:
 Concilium horrendum: quales cum vertice celso
 Aeris querens, aut coniferæ Cyparissi
 Constiterant, silya alta Iovis, lucusque Dianæ,

Præcipites metus acer agit quocumque rudenteis
 Excutere, & ventis intendere vela secundis,
 Contra, iussa monent Heleni, Scyllam, atque Charybdit
 Inter vtramque viam, lethi discrimine parvo,
 Ni teveant curius: certum est dare lintea retro,
 Ecce autem Boreas angusta à sede Pelori
 Missus adest; vivo prætervehor ostia saxo
 Pantagiæ, Megarofque sinus, Taplumque iacentem.
 Talia monstrabat telegens errata retrorsum
 Litora Achæmenides, comes infelicis Vlyffei.
 Sicanio prætenta sinu iacet insula contra
 Plemmyrium vndosum: nomen dixere priores
 Otygiam, Alpheum fama est hunc Elidis amnem
 Occultas egisse vias subter mare: qui nunc
 Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.
 Numina magna loci iussi veneramur: & inde
 Exsupero præpingue solum stagnantibus Elori.
 Hinc altas cautes proiectaque saxa Pachyni
 Radimus, & fatis numquam concessa moveri
 Apparet Camarina procul, campique Geloi,
 Immanisque Gela fluvij cognomine dicta.
 Arduus inde Acragas ostentat maxima longe
 Mœnia magnanimû quondam generatore quorunt.
 Teque datis linquo ventis palmosa Selinis,
 Et vada dura lego saxis Lilybeia cæcis.
 Hinc Drepani me portus, & illætabilis ora
 Accipit, hic, pelagi tot tempestatibus actus,
 Heu genitorem, omnis curæ casusque levamen
 Amitto Anchisen, hic me, patet omptime, fessum
 Deseris, heu, tantis nequicquam erepte periclis.
 Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
 Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
 Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
 Hinc me digressum vestris deus appulit oris.
 Sic pater Æneas intentis omnibus vnus
 Fata renarrabat Divom, cursusque docebat.

Conticuit tandem, factoque hic fine quievit.

ÆNEIDOS LIB. IV.

ARG. Amorem Didonis in Æneam continet, Furtivas nuptias, eas solutas, deo iubente, & Didonis mortem impotentia amoris.

AT regina gravi iam dudum faucia cura
 Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.
 Multa viri virtus animo, multusque recurſat
 Gentis honos; hærent infixi pectore vultus,
 Verbaq; nec placidam membris dat cura quietem.
 Poſtera Phœbea luſtravit lampade terras,
 Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
 Cum ſic unanimem alloquitur male ſana ſororem:
 Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam in ſomnia terrent?
 Quis novus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes.
 Quem ſeſe ore ferens! quam forti pectore, & armis!
 Credo equidem, nec vana fides, genus eſſe deorum.
 Degeneres animos timor arguit; heu, quibus ille
 Iactatus fatis! quæ bella exhauſta canebat!
 Si mihi non animo fixum, immotumque ſederet,
 Nec cui me vinclo vellem ſociare iugali,
 Poſtquam primus amor deceptam morte fefellit:
 Si non pertæſum thalami, tedæque fuiſſet:
 Huic vni forſan potui ſuccumbere culpæ.
 Anna, fatebor enim, miſeri poſt fata Sichæi
 Coniugis, & ſparſos fraterna cæde Penateis,
 Solus hic inflexit ſenſus, animumque labantem
 Impulit, agnoſco veteris veſtigia flammæ.
 Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
 Vel pater omnipotēs adigat me fulmine ad umbras,
 Pallentis umbras Erebi, noctemque profundam,
 Ante pudor quam te violo, aut tua iura reſolvo
 Ille meos, primus, qui me ſibi iunxit, amores
 Abſtulit: ille habeat ſecum, ſerue: quæ ſepulcro,
 Sic effata, ſinum lacrymis implevit obortis.

Anna refert: O luce magis dilecta sorori,
 Solane perpetua mærens carpere iuventa?
 Nec dulcibus gnatos, Veneris nec præmia noris?
 Id cinerem aut Maneis credis curare sepultos?
 Esto; ægram nulli quondam flexere mariti,
 Non Libyæ, non ante Tyro despectus Iarbas,
 Doctoresque alij, quos Africa terra triumphis
 Dives alit; placitone etiam pugnavis amori?
 Nec venit in mentem; quorum confederis arvis?
 Hinc Gætulæ vrbes, genus insuperabile bello,
 Et Numidæ infreni cingunt, & inhospita Syrthis:
 Hinc deserta fuit regio, lateque furentes
 Barcæi, qui bella Tyro surgentia dicam
 Germanique minas?
 Dis equidem auspiciis reor, & Iunone secunda.
 Hac cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
 Quam tu urbem soror hæc cernes? quæ surgere regna
 Coniugio tali? Teucrum comitantibus armis,
 Punica se quantis attollet gloria rebus?
 Tu modo posce deos veniam, sacrisque litatis
 Indulge hospitio, causasque innecte morandi:
 Dum pelago desævit hyems, & aquosus Orion,
 Quassatæque rates, & non tractabile cælum.
 His dictis incensum animum inflammavit amore,
 Spemque dedit dubiæ menti, soluitque pudorem.
 Principio delubra adeunt, pacemque per aras
 Exquirunt; mactant lectas demore bidenteis
 Legiferæ Cereri, Phœboque, patrique Lyæo:
 Innoni ante omneis, cui vincla iugalia curæ.
 Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
 Candentis vaccæ media inter cornua fundit:
 Aut ante ora deum pinguis spatatur ad aras,
 Instauratque diem donis, pecudumque reclusis
 Pectoribus inhians, spirantia consulit extra.
 Heu vatam ignaræ mentes! quid vota furentena,
 Quid delubra iuvant? est molliis flamma medullas

Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus:
 Vritur infelix Dido, totaque vagatur
 Vrbe furens, qualis coniecta cerva sagitta,
 Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit
 Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum
 Nescius: illa fuga silvas, saltusque peragrat
 Dictæos: hæret lateri lethalis arundo.
 Hunc media Æneam secum per mœnia ducit,
 Sidoniasque ostentat opus, urbemque paratam
 Incipit effari, mediaque in voce resistit.
 Nunc eadem, labente die, convivium quærit,
 Iliacosque iterum demens audire labores
 Exposcit, penderque iterum narrantis ab ore.
 Post, ubi digressi, lumenque obscura vicissim
 Luna premit, suadentque cadentia sidera somnos:
 Sola domo mæret vacua, stratisque relictis
 Incubat, illum absens absentem auditque videtque.
 Aut gremio Ascanium genitoris imagine capta
 Detinit, infandum si fallere possit amorem.
 Non cœptæ assurgunt turrets: non arma iuventus
 Exercet, portusve, aut propugnacula bello
 Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
 Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.
 Quam simul ac tali per sensu peste teneri
 Cara Iovis coniux, nec famam obstare furori,
 Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
 Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis
 Tuq; puerque tuus magnum, & memorabile nomen,
 Vna dolo divum si fœmina victa duorum est.
 Nec me adeo fallit, veritam te mœnia nostra,
 Suspectas habuisse domos Carthagines altæ,
 Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
 Quin potius pacem æternam, pastorque Hymenæos
 Exercemus? Habes, tota quod mente petisti.
 Ardet armans Dido, traxitque per ossa furorem.
 Communem hunc ergo populum, paribusque regamus

Auspicijs: liceat Phrygio servire marito.
 Dotaleisque tuæ Tyrios permictere dextræ,
 Olli (sensit enim simulata mente locutam,
 Quo regnum Italiæ Lybicas averteret oras)
 Sic contra est ingressa Venus. Quis talia demens
 Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
 Si modo, quo memoras, factum fortuna sequatur.
 Sed fati incerta feror, si Iuppiter vnam
 Esse velit, Tyrijs urbem, Troiaque profectis,
 Miscerive probet populos, aut fœdera iungi.
 Tu coniux: tibi fas animum tentare precando:
 Perge, sequar. Tum sic excepit regia Iuno:
 Mecû erit iste labor; nunc, qua ratione, quod instat
 Confieri possit, paucis, adverte, docebo.
 Venatum Æneas, vnaque miserrima Dido,
 In nemus ire parant, vbi primos crastinus ortus
 Extulerit Titam, radijsque retexerit orbem:
 His ego nigrantem commista grandine nimbum.
 Dum trepidant alæ, saltusque indagine cingunt,
 Desuper infundam, & tonitru cœlum omne ciebo.
 Diffugient comites, & nocte regentur opaca:
 Speluncam Dido, dux, & Troianus eandem
 Devenient; adero, & tua si mihi certa voluntas,
 Connubio iungam stabili, propriamque dicabo,
 Hic Hymenæus erit, non adversata petenti,
 Annuit, atque dolis risit Cytherea repertis.
 Oceanum interea surgens Aurora reliquit:
 In portis iubare exorta delecta iuventus,
 Retia rara, plage, lato venabula ferro,
 Massylisque ruunt equites, & odora canum vis.
 Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
 Pœnorum expectant, ostroque insignis, & auro
 Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit.
 Tandem progreditur, magna stipante caterva;
 Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:
 Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,

Aurea purpuream subnecti fibula vestem.
 Necnon, & Phrygij comites, & letus Iulus
 Incedunt; ipse ante alios pulcherrimus omneis
 Infer se socium Æneas, atque agmina iungit.
 Qualis, vbi hibernam Lyciam, Xanti que fluenta
 Deserit: ac Delum maternam inuisit Apollo,
 Instauratione choros, mistique altaria circum
 Cretesque, Dryopesque fremum, pictique Agatyrfa:
 Ipse iugis Cynthi graditur, molique fluentem
 Fronde premit crinem fingens, atq; implicat auro:
 Tela sonant humeris, aud illo segnior ibat
 Æneas: tantum egregio decus enitet ore.
 Postquam altos ventum in monteis, atq; in via lustra
 Ecce feren saxi deiectæ verticæ captæ
 Decurrere iugis: alta de parte, patenteis
 Transmittunt cursu campos atque agmina cervi
 Puluerulenta fuga glomerant, monteisque relinquunt
 At puer Ascanius medijs in vallibus acri
 Gaudet equo, iamq; hos cursu, iam præterit illos,
 Spumantemque dari pecora inter inertia votis,
 Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem
 Intereat magno misceri murmure cœlum
 Incipit: insequitur commista grandine nimbus.
 Et Tyrij comites passim, & Troiana iuventus,
 Dardaniusque nepos Veneris, diversa per agros
 Tecta metu petiere ruunt de montibus amnes.
 Speluncam Dido, dux, & Troianus, eandem
 Deveniunt, prima, & tellus, & pronuba Iuno
 Dant signum: fulsere ignes, & conscius æther
 Connubit: summoque vlularunt vertice Nymphæ
 Ille dies primus lethi primusque malorum
 Causa fuit, neque enim specie famave movetur,
 Nec iam furtivum Dido meditatur amorem:
 Coniugium vocat, hoc prætextit nomine culpam.
 Ex templo Libyæ magnas it fama per vrbeis:
 Fama malum, quo non aliud velocius ullum,

Mibilitate viget, viresque acquirit eundo:
 Parva metu primo; mox sese attollit in auras,
 Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.
 Illa terra parens, ita irritata deorum,
 Extremâ, ut perhibent, Cœo, Enceladoque sororem,
 Progenit; pedibus celerem, & pernicibus alis.
 Monstrum horrendum ingens: cui quot sunt corpore plumæ
 Tot vigiles oculi subter, mirabile dictum;
 Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aureis,
 Nocte volat cœli medio, terræque per umbram,
 Stridens, nec dulci declinat lumina somno:
 Luce sedet custos, aut summi cuiusmine tecti,
 Turribus aut altis, & magnas territat urbes;
 Tam ficti, prævique tenax, quam nuntia veri.
 Hæc tum multiplices populos sermone replebat
 Gaudens, & pariter facta, atque infecta canebat.
 Venisse Æneam Troiano à sanguine cretum,
 Cui sepulcra vires dignetur iungere Dido:
 Nunc hyemem inter se luxu quam longa, fovere
 Regnorum immemeres, turpique Cupidine captos,
 Hæc passim dea fœda virum diffundit in ora.
 Protinus ad regem cursus detorquet iarbam,
 Incenditque animum dictis atque aggera iras.
 Hinc Ammone satus raptâ Caramanide Nympha,
 Tempia Iobis centum, latis immania regnis,
 Centum aras posuit, vigilemque sacraverat ignem,
 Excubias divum æternas, pecudumque cinore
 Pingue solum, & varijs florentia lumina fertis.
 Isque amens animi, & rumore accensus amaro,
 Dicitur ante aras, media inter numina divum,
 Multa Iovem manibus supplex orasse supigis;
 Iuppiter omnipotens, cui nunc Maurusia hictis
 Gens epulata toris, Lenæum libat honorem
 Adspicis hæc? ante genitor, cum fulminat torques,
 Nequiquam horremus? ceci que in nubibus igne:
 Terrificant animos, & inania murmura milcent?

Fœmina, quæ nostris etrans in finibus, urbem
 Exiguam pretio poluit: cui litus arandum,
 Cuique loci leges dedimus; con nubia nostra
 Reppulit, ac dominum Æneam in regna recepit.
 Et nunc ille Paris cum semiviro comitam
 Mœonia mentum mitra crinemque mandentem
 Subnixus, raptò potitur, nos munera templis
 Quippè tuis ferimus, famamque fovemus inanem?
 Talibus orantem dictis, araque tenentatu
 Audiit omnipotens, oculosque ad mœnia torfit
 Regia, & oblitos famæ melioris amanteis.
 Tunc sic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
 Vade age, gnate, voca Zephyros, & labere penniss
 Dardanumq; ducem, Tyria Carthagine qui nunc
 Exspectet, fatisque datas non respicit vrbeis,
 Alloquere, & celeris defer mea dicta per auras.
 Non illum nobis genitrix pulcherrima talem
 Promisit, Graiumque ideo bis vindicat armis:
 Sed fore, qui gravidam imperijs, belloq; frementem
 Italiam regeret, genus alto à sanguine Teucris
 Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
 Si nunc accendit tantarum gloria rerum,
 Nec super ipse sua molitur laude laborem:
 Ascanione pater Romanas invidet arces?
 Quid struit, aut qua spe inimica in gente moratur,
 Nec prolem Autoniam, & Laninia respicit arua?
 Naviget, hæc summa est; hic nostri nuntius esto.
 Dixerat, ille patris magni parere parabat
 Imperio: & primum pedibus talaria nectit
 Aurea: quæ sublimem alis, sive æquora supra,
 Seu terram, rapido pariter cum flamine portant:
 Tum virgam capit, hanc animas ille evocat Orco
 Parenteis, alias sub tristia Tartara mittit.
 Dat somnos adimitque, & lumina morte resignat.
 Illa freus agit ventos, & turbida tranat
 Nubila, iamq; volans, apicem, & latera ardua cernit

Atlantis duri, cœlam qui vertice fulcit;
 Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
 Pineferum caput, & vento pulsatur, & imbris;
 Nix humeros infusa tegit, cum flumina mento
 Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.
 Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
 Constitit, hinc toto præceps se corpore ad vndas
 Misit, avi similis, quæ circum litora, circum
 Pilcosos scopulos, humilis volat æquora iuxta.
 Haud aliter terras inter, cœlumque volabat:
 Litus arenosum Lybiæ ventotque secabat
 Materno veniens ab avo Cyllenia proles.
 Ut primum alatis tetigit magalia plantis:
 Æneam fundantem arces, ac tecta novantem
 Conspicit: atque illis stellatus iaspide fulva
 Ensis erat, Tyrioque ardebat murice læna:
 Demissa ex humeris, dives quæ munera Dido
 Fecerat, & tenui telas discreverat auro.
 Continuo invadit: Tu nunc Carthaginiis altæ
 Fundamenta locas, pulcræque vxorius urbem
 Exstruis: heu regni, rerumque oblite tuarum!
 Ipse deum tibi me claro demittit Olympo
 Regnator, cœlum, & terras, qui numine torquet:
 Ipse hæc ferre iubet celeris mandata per auras.
 Quid struis? aut qua spe Lybicus teris otia terris?
 Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
 Nec super ipse tua moliris laude laborem:
 Alcanium surgentem, & spes hæredis Iuli
 Respiciet cui regnum Italiæ Romanaque tellus
 Debentur. Tali Cyllenius ore locutus,
 Mortaleis visus medio sermone reliquit,
 Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
 At vero Æneas ad spectu obmutuit amens,
 Arrestæque horrore comæ, & vox faucibus hæsit,
 Ardet ab ire fuga, dulcisque relinquere terras;
 Attonitus tanto monitu imperioque deorum.

Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
 Audeat affatu? quæ prima exordia sumat?
 Atque animû nunc huc celerem, nunc dividit illuc.
 In partibusque rapit varias, perque omnia versat.
 Hæc alternanti patior sententia vixta est.
 Mnesthea, sergestumq; vocat, fortemq; Cloantum:
 Classem apten taciti, socios ad litora cogant:
 Arma parent, & quæ sit rebus causa novandis,
 Dissimulent, sese interea, quando optima Dido
 Nesciat, & tantos rumpi non speret amores.
 Tentarum aditus, & quæ mollissima fandi
 Tempora, qui rebus dexter modus, ocios omnes
 Imperio læti parent, ac iussa facessunt.
 At regina dolos (quis fallere possit amantem?)
 Præsensit, motusque excepit prima futuros:
 Omnia tuta timens, eadem impia fama furenti
 Detulit, armari classem, cursumque parari.
 Sæviti inops animi, totamque incensa per urbem
 Bacchatur: qualis commotis excita sacris
 Thyias, ubi audito stimulant Trieterica Baccho
 Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithæron.
 Tandem his Æneam compellat vocibus ultro:
 Dissimulare etiam sperasti, perfide, tantum
 Posse nefas? tacitusque mea decedere terra:
 Nec te noster amor, nec te data dextera quondam
 Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
 Quin etiam hiberno moliris fidere classem,
 Et medijs, properas aquilonibus ire per altum?
 Crudelis! quid si non arva aliena domosque
 Ignotas peteres, & Troia antiqua maneret:
 Troia per vndosum peteretur classibus æquor?
 Mene fugis? per ego has lacrymas, dextramque tuam te,
 (Quando aliud mihi iam miseræ nihil ipsa aliqui)
 Per connubia nostra per inceptos Hymenæos:
 Si bene quia quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
 Dulce meum: miserere domus labentis, & istam

Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
 Te propter Libycæ gentes Nomadamque tyranni
 Odere infensi Tyrij: te propter eundem
 Exstinctus pudor, & qua sola sidera adibam.
 Fama prior, cui me moribundam dederis, hospes?
 Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat,
 Quod moror: an mea Pygmalion dum inœnia frater
 Destruat, aut captam ducat Gætulus Iarbas:
 Saltem, si qua mihi de te suscepta fuisset
 Ante fugam suboles, si quis mihi parvulus aula
 Luderet Æneas, qui te tantum ore referret
 Non equidem omnino capta aut deserta videret.
 Dixerat, ille Iovis monitis immota tenebat
 Lumina, & obnixus curam sub corde premebat.
 Tandem pauca refert: Ego te, quæ plurima fando
 Enumerare vales, numquam, regina, negabo
 Promeritam: nec me meminisse pigeat Elifæ:
 Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget artus.
 Pro te pauca loquar, nec ego hanc abscondere furto
 Speravi, ne finge, fugam: nec coniugis vniquam
 Pretendi tēdas, aut hæc in fœdera veni.
 Me si falsa meis faterentur ducere vitam
 Auspicijs, & sponte mea componere curas:
 Urbem Troianam primum dulcibusque meorum
 Reliquias colorem, & Priami tecta alta manerent:
 Et recidina manu posuissem Pergama victis.
 Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,
 Italiam Lyciæ iussere capessere sortes.
 Hic amor, hæc patria est. Si te Carthaginis arces
 Phœnissam, Libycæque ad spectus detinet urbis,
 Quæ tandem, Ausonia Theucros confidere terra,
 Invidia est: & nos fas extera quærere regna.
 Me patris Anchisæ, quoties lumentibus umbris
 Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt,
 Admonet in somnis, & turbida terret imago.
 Me puer Ascanius, capitique iniuria cari,

Quem regno Hesperiaæ fraudo, & fatalibus arvis.
 Nunc etiam interpres divum Iove missus ab ipso,
 Testor utrumque caput, celereis mandata per auras
 Detulit, ipse deum manifesto in lumine vidi
 Intransentem muros, vocemque his auribus hausi,
 Desine meque tuis incedere teque querelis;
 Italiam non sponte sequor.
 Talia dicentem iam dudum averſa ruetur,
 Huc illuc volvens oculos, totumque peterrat
 Luminibus tacitis, & sic accensa profatur.
 Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor
 Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
 Caucasus, Hyrcanæque admorunt vbera tigres.
 Nam quid dissimulo, at quæ me ad maiora reservo:
 Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
 Nunc lacrymas victus dedit, aut miseratus amantem est?
 Quæ quibus anteferam? iam iam nec maxima Iuno,
 Nec Saturnius hæc oculis pater abspicit æquis.
 Nusquam tuta fides, eiectionum litore, egentem
 Excepit, & regni demens in parte locavi:
 Amissam classem, socios à morte reduxi.
 Heu, Furijs incensa feror, nunc augur Apollo.
 Nunc Lyciæ fortes, nunc, & Iove missus ab ipso
 Interpretes divum fert horrida iussa per auras.
 Scilicet is superis labor est: ea cura quietos
 Sollicitat, neque te teneo, neque dicta refello.
 I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas:
 Spero equidem, medijs, si quid pia numina possunt,
 Supplicia hausurum scopulis, & nomine Dido
 Sæpè vocaturum, sequar atris ignibus absens:
 Et, cum frigida mors anima seduxerit artus,
 Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnnas.
 Audiem, & hæc mancis veniet mihi fama sublimos.
 His n edium dictis sermonem abrumpis, & auras
 Ægra fugit, seque ex oculis avertit, & aufert;
 Linqvens multa metu cunctantem, & multa parantem

Dicere, suscipiunt famulæ, colapsaque membra
 Marmoreo referunt thalamo, stratique reponunt.
 At pius Æneas, quamquam lenire dolentem
 Solando cupit, & dictis avertere curas;
 Multa gemens, magnoque animum labefactus amore:
 Iussa tamen divum exsequitur, classemque revisit.
 Tum vero Teuceri incumbunt, & litore celsas.
 Deducunt toto naveis, nata vncta carina:
 Frondeuteisque ferunt remos, & robora silvis
 Infabricata, fugæ studio.
 Migranteis cernas, totaque ex vrbe ruenteis:
 Ac veluti ingentem formicæ farris acervum
 Cum populant, hyemis memores retoq; reponunt:
 It nigrum campis agmen, prædamq; per herbas
 Cunvectant calle angusto: pars grandia trudunt
 Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogunt,
 Castigantque moras: opere omnis semita feruet,
 Quæ tibi nunc Didu cernenti talia sensus,
 Quosve dabas gemitur, cum litora fervere late
 Prospiceres arce ex summa, totumque videres
 Misceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
 Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?
 Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando
 Cogitur, & supplex animos submittere amor:
 Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.
 Anna, vides toto properari litore circum:
 Undique convenere: vocat iam carbasus auras:
 Puppibus, & læti nautæ imposuere coronas.
 Hunc ego si potui tantum sperari dolorem,
 Et perferre soror potero: miseræ hoc tamen vnum
 Exsequere, Anna, mihi, solam nam perfidus ille
 Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus:
 Sola viri molleis aditus, & tempora noras.
 I, soror atque hostem supplex affare superbum;
 Non ego cum Danais Troianam excidere gentem
 A. lide iuravi, classemque ad Pergama misi:

Nec patris Anchisæ cineres Manesve revelli,
 Cur mea dicta negat dura, demittere in aureis?
 Quo ruit extremum hoc miserę det munus amanti:
 Exspectet facilemque fugam, ventosque ferenteis
 Non iam coniugium antiquum, quod prodidit, oro;
 Nec pulcro ut Latio careat regnumque relinquat,
 Tempus inane petos; requiem spantiumque furori,
 Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
 Extremam hanc oro veniam (miserere sororis)
 Quam mihi cum dederis, cumulatam morte relinquã,
 Talibus orabat, taleisque miserima fletus
 Fertque refertque soror: sed nullis ille movetur
 Fletibus, aut voces vllas tractabilis audit.
 Fata obstant, placidasque viri deus obstruit aureis.
 Ac veluti annosam valido cum robore quercum
 Alpini Boreæ, nunc hinc nunc flatibus illinc
 Eruere inter se certant: id stridor, & alte
 Consternunt terram concusso stipite frondes:
 Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
 Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
 Haud secus assiduis hinc, atque hinc vocibus heros
 Tunditur, & magno perscurit pectore curas,
 Mens immota manet: lachrymæ voluntur inanes.
 Tum vero infelix exterrita Dido,
 Mortem orat: tædet cœli convexa tueri.
 Quo magis inceptum peragat, lucemque relinquat,
 Vidit, thuricremis cum dona imponeret aris,
 Horrendum dictu latices nigrescere sacros,
 Fusaque in obscenum se verrere vina cruorem.
 Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.
 Præterea fuit in rectis de marmore templum
 Coniugis, antiqui, miro quod honore colebat,
 Velleribus niveis, & festa fronde revinctum:
 Hinc exaudire voces, & verba vocantis
 Visa viri? nox cum terras obscura tene-ret:
 Solaque culminibus, ferali carmine babo

Sæpè quæri, & longas in flectum ducere voces.
 Multaque præterea vatum prædicta priorum
 Terribili monitu horrificant, agit ipse furentem
 In somnis feras Æneas: semperque relinqui
 Sola sibi, semper longam incomitata videtur
 Ire viam, & Tyrios deserta quære terra.
 Eumepidum veluti demens videt agmina Pentheus,
 Et Solem geminum, & duplicis se ostendere Ihebas:
 Aut Agamemnonius scenis agitated Orestes:
 Armatam facibus matrem, & serpentibus atris.
 Cum fugit vlticesque sedent in limine Diræ:
 Ergo vbi concepit Furias, evicta dolore,
 Decrevitque mori: tempus secum ipsa modumque
 Exigit, & mæstam dictis aggressa sororem,
 Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat:
 Invenit germana viam (gratare sorori)
 Quæ mihi reddat eum: vel eo mihi solvat amantem.
 Oceani finem iuxta, Solemque cadentem,
 Vltimus Æthiopum locus est; vbi maximus Atlas
 Axem humero torquet stellis ardentibus aptum:
 Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos:
 Hesperidum templi custos, epulasque Draconi
 Quæ dabat, & sacros servabat in arbore ramos:
 Spargens humida mella soporiferumque papaver.
 Hæc se carminibus promittit solvere menteis
 Quas velit: ast alijs duras immittere curas:
 Sittere aquam fluvijs, & vertere sidera retro.
 Nocturnosque ciet Maneis, mugire videbis
 Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos,
 Testor, cara, deos, & te, germana, tuumque
 Dulce caput, magicas in vitam accingier arteis.
 Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
 Erige, & arma viri, thalamo quæ fixa reliquit
 Impius, exuviasque omnes, electumque iugalem,
 Quo perij, superimponas, abolere nefandi
 Cuncta viri monumenta iubet monstratq; sacerdos.

Hæc effata silet, pallor simul occupat ora,
 Non tandem Anna novis prætexere funera sacris
 Germanam credit, nec tantos mente furores
 Concipit, aut graviora timet, quam morte Sichei.
 Ergo iussa parat.
 At regina pyra penetrati in sede sub auras
 Erecta ingenti, tedis atque ilice lecta,
 Intenditque locum fertis, & fronde coronat,
 Funerea: super exuvias ensemque relictum,
 Effigiemque toro locat, haud ignata futuri.
 Stant aræ circum, & crineis effusa sacerdos
 Tercentum tonat ore deos, Erebumq; Chaosque,
 Tergeminamq; Hecatem, tria virginis ora Dianæ,
 Sparserat, & lauces simulatos fontis Averni,
 Falcibus, & messæ ad Lunam quærantur aenis
 Pubentes herbae, nigri cum lacte veneni:
 Quæritur, & nascentis equi de fronde revulsus;
 Et marti præreptus amor.
 Ipsa mola, manibusque pijs, altaria iuxta,
 Vnum exuta pedem vinculis, in veste recicta
 Testatur moritura deos, & conscia fati
 Sidera: tum, si quod non æquo fœdere amanteis
 Curæ Numen habet iustumq; memorq; precatus
 Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
 Corpora per terras, silveque, & sæva quierant
 Equora: cum medio volvantur sidera lapsu,
 Cum tacet omnis ager: pecudes, pictæq; volucres,
 Quæque lacus late liquidos, quæque aspera dumis
 Rura tenet, somno positæ sub noctæ silenti
 Lenibant curas, & corda oblita laborum.
 At non infelix animi Phœnissia, nec vniquam
 Solvitur in somnos, oculisve, aut pectore noctem
 Accipit, ingeminant curæ, rursusque resurgens
 Sævitur amor, magnoque irarum fluctuat æstu.
 Sic adeo insilit, secumque ita corde volutat:
 En quid ago? rursusne procos irrita priores

Experiar? Nomandumque petam connubia supplex,
 Quos ego suum toties iam dedignata maritos?
 Iliacas igitur classeis atque vltima Teucrum
 Iussa sequar? quane auxilio iuvat ante levatos,
 Et bene apud memores veteris stat gratia facti?
 Quis me autem, fac velle, sine, ratibusque superbis
 Irritam accipiet? nescit heu perdita, necdum
 Iaconedontæ lentis periuria gentis?
 Quid tum? sola fuga nautas comitabor ovanteis.
 An Tyrijs, omnique manu stipata meorum
 Insequar? & quos Sidonia vix virbe rebeli,
 Rursus agam pelago, & ventis dare vela iubebo?
 Quin morere, vt merita est, ferroq; avertte dolorem
 Tu lacrymis evicta meis, tu prima furentem
 His germana malis oneras, atque obijcis hosti?
 Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
 Degere more feræ, taleis nec tangere curas?
 Non servata fides, cineri promissa Sichæo.
 Tantos illa suo rumpebat pectore questus.
 Æneas celsa in puppi, iam certus eundi,
 Carpebat somnos: rebus iam rite paratis.
 Huic se forma dei vultu redeuntis eodem
 Obtulit in somnis, rursusque ita visa monere est:
 Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque,
 Et crineis flavos, & membra decora iuventæ
 Natæ dea, potes hoc sub casu ducere somnos.
 Nec, quæ circumstet te deinde pericula, carnis?
 Demens! nec Zephyros audis spirare secundos?
 Illa dolos, dirumque nefas in pectore versat,
 Certa mori, varioque irarum fluctuat æstu,
 Non fugis hinc præceps, dum præcipitare potestas?
 Iam mare turbari trabibus sævasque videbis
 Collucere faces, iam fervore litora flammis,
 Si te his attigerit terris Aurora morantem
 Eia age rumpe moras, varium, & mutabile semper
 Femina, sic fatus, nocti se immiscuit atræ.

Tum vero, Æneas, subitis exterritus umbris,
 Corripit è somno corpus, sociosque fatigat:
 Præcipites vigilate viri, & confidite transtris:
 Solvite vela citi. Deus æthere missus ab alto,
 Festinare fugam, torrosque incidere funeis
 Ecce iterum stimulat. Sequimur te, sancte deorum.
 Quisquis es, imperioque iterum paremus ovantes,
 Adsis, ò placidusque iuves, & fidera cœlo
 Dextra feras, dixit: vaginaque eripit ensem
 Fulmineum, strictoque ferit, retinacula ferro.
 Idem omnes simul ardor habet: rapiuntq; ruumque
 Litora deserere; later sub classibus æquor.
 Annixi torquent spumas, & cæcæla verrunt.
 Et iam præcipua novo spargebat lumine terras,
 Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
 Regina è speculis, ut primum albescere lucem
 Vidit, & æquatæ classem procedere velis,
 Litoraque, & vacuos sensit sine remige portus:
 Terq; quaterq; manu pectus percussa decorum
 Flaventeisque abstissa comas. Pro Iupiter, ibi
 Hic, ait, & nostris illuserit advenia regnis?
 Non arma expedient, totaque ex vrbe sequentur,
 Diripientque rates alij navalibus? ite,
 Ferte citi flammæ, date vela, impellite remos.
 Quid loquor? aut vbi sum? quæ mentem insania mutat
 Infelix Dido! num te facta impia tangunt?
 Tum decuit, cum sceptræ dabas, en dextra fidesque
 Quem tecum patrios aiunt portare Penateis:
 Quem subiisse humeris confectum ætate parente.
 Non potui abreptum divellere corpus, & undis,
 Spargere? non socios, non ipsumque ferro
 Ascanium, patrisque epulandum opponere mensis?
 Verum anceps pugna ferat fortuna, fuisset.
 Quem metuî mortura? faces in castra tulissem,
 Impleissemque foros flammis, gnatumque patremq;
 Cum genere extinxem, memet super ipsa pedissem.

Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras,
 Tuque harum interpretis curarum, & conscia Iuno,
 Noctar niſque Hecate trivijs vlulata per vrbeis,
 Et Diræ vltlices, & di morientis Eliſæ,
 Accipite hæc, meritumque malis advertite numen,
 Et noſtras auditi preces, ſi tangere portus
 Infandum caput ac terris adnare necesse eſt,
 Et ſi fata Iovis poſcunt; hic terminus hæret:
 At bello audacis populi vexatus, & armis,
 Finibus extoris, complexu avulſus Iuli,
 Auxilium imploret, videatque indigna ſuorum
 Funera: nec, cum ſe ſub leges pacis iniquæ
 Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur:
 Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
 Hæc precor hæc vocem extremam cum ſanguine fundo.
 Tum vos, & Tyrij, ſtirpem, & genus omne futurum
 Exercere odijs, cinerique hæc mittite noſtro
 Munera, nullus amor populis, nec fœdera ſunto.
 Exoriare aliquis noſtris ex oſsibus vltor,
 Qui face Dardarios ferroque ſequare colonos.
 Nunc, olim, quocumque dabunt ſe tempore vires,
 Litora litoribus contraria, fluctibus vndas
 Imprecor: arma armis: pugnent ipſique nepotes.
 Hæc ait, & parteis animum verſabat in omneis:
 Inviſam quærens quam primum abrumpere lucem,
 Tum breviter Barcem nutricem affata Sichæi;
 Namque ſuam patria antiqua cinis ater habebat:
 Annam cara mihi nutrix huc ſiſte ſororem:
 Dic corpus properet fluviali ſpargere lymphæ.
 Et pecudes ſecum, & monſtrata piacula ducat:
 Sic veniat, tuque ipſa pia tege tempora vitta.
 Sacra Iovi Stygio, quæ rite incepta paravi,
 Perficere eſt animus finemque imponere curis,
 Dardanijsque rogam capitis permittere flammæ.
 Sic ait, illa gradum ſtudio celerabat anili.
 At trepida, & cœptis immanibus efferat Dido,

Sanguineam voluens aciem, maculisque tremeis,
 Interfusa genas, & palida morte futura,
 Interiora domus irrumpit limina, altos
 Conscendit furibunda rogos, ensesque recludit
 Dardaniam. non hos quæsitum munus in usus.
 Hic postquam Iliacas vesteis notumque cubile
 Conspexit, paullum lacrymis, & mienne morata,
 Incubuitque toro, dixitque novissima verba:
 Dulcis exuviæ, dum fata deusque finebant,
 Accipite hanc animam, meque his exsoluite curis
 Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi:
 Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
 Urbem præclaram statui, mea moenia vidi:
 Ulta virum: pœnas inimico à fratre recepi.
 Felix, heu nimium felix, si litora tantum
 Numquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ?
 Dixit, & os impressa toro, moriemur inultæ?
 Sed moriamur, ait, sic, sic iuvat ire sub umbras,
 Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
 Dardanus, & nostre secum ferat omnia mortis.
 Dixerat, atque illam media inter talia ferro
 Collapsam adspiciunt comites, ensesque cruore
 Spumantem, sparsasque manus, it clamor ad alta
 Atria: concussam bacchantur fama per urbem.
 Lamentis, gemituque, & femineo ululatu
 Tecta fremunt: resonant magnis plangoribus æter.
 Non aliter, quam si inimicis ruat hostibus omnis
 Carthago aut antiqua Tyros: flammeque fuentes
 Culmina perq; hominum voluantur perque duorum
 Audijt exanimis, trepidoque exterrita curia:
 Unguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis,
 Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
 Hoc illud germana fuit? me fraude petebas?
 Hoc rogas iste mihi, hoc ignes eræque parabant?
 Quid primum deserta querar? comitemne forem?
 Sprexisti moriens? eadem me ad fata vocasses,

Idem ambas ferror dolor atque eadem hora tulisset,
 His etiam struxi manibus, patriosque vocavi
 Voce deos, sic te vt posita crudelis abessem?
 Exstinxit te, meque, soror, populumq; patresque
 Sidonios, vrbenisque tuam, date, vulnera lymphis
 Abluam, & extremus liquis super halitus errat,
 Ore legam, sic fata, gradus evaserat altos,
 Semianimenq; sinu germanam amplexa fovebat
 Cum gemitu, atque atros siccabat veste cruores.
 Illa graveis oculos conata attollere, rursus
 Deficit, infixum stridet sub pectore vulnus.
 Ter sese attollens cubitoque innixa levavit:
 Ter revoluta toro est, oculisque errantibus alto
 Quæsiuit cœlo lucem, ingemuitque reperta.
 Tum Iuno omnipotens longam misera dolorem
 Difficileisque obitus. Irem demisit Olympo,
 Quæ luctantem animam nexosque resolveret artus.
 Nam, quia nec faco, merita nec morte peribat.
 Sed misera ante diem subitoque accensa furore;
 Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
 Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
 Ergo Iris croceis per cœlum roseida pennis,
 Mille trahens varios adverso Sole colores.
 Devolat, & supra caput astitit. Hunc ego Diti
 Sacrum iussa fero, teque isto corpore solvo.
 Sic ait, & dextra crinem secat, omnis, & vna
 Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.

ÆNEIDOS LIB. V.

ARG. Æneas Siliciam appelli, patri parentat, & ludos funebres facit. Classis à feminis, fraude Iunonis excutitur. Ipse cum robore, & flore virorum Italiam petit.

INterea medium Æneas iam classe tenebat
 Certus iter, fluctusque atros aquiloni secabat,
 Mœnia respiciens, quæ iam infelicis Eliseæ
 Colucent flammis, quæ tantum accenderit ignem
 Causa latet; duri magno, sed amore dolores

Polluto, notumque, furens quid femina possit,
 Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
 Ut pelagus tenuere rates, nec iam amplius vila
 Occurrit tellus: maria vndique, & vndique coelum:
 Olli cæruleus supra caput abstulit imber,
 Noctem hiemenque ferens, & inhortuit vnda tenebris:
 Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta:
 Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi?
 Quidve pater Neptune paras? sic deinde locutus,
 Colligere arma iubet, validisque incumbere remis,
 Obliquaque sinus inventum, ac talia fatur:
 Magnanime Ænea, non, si mihi Iuppiter auctor
 Spondeat, hoc sperem Italiam contingere coelo.
 Mutati transversa fremunt, & vespere ab atro
 Consurgunt venti, atque in nubem cogitur aer.
 Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
 Sufficimus, superat quoniam fortuna, sequamur:
 Quoque vocat, vertamus inter, nec litora longe
 Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos:
 Si modo rite memor servata remetior astra.
 Tum pius Æneas: Equidem sic poscere ventos
 Iam dudum, & frustra cerno te tendere contra:
 Flecte viam vellis, an sit mihi gratior vlla,
 Quoque magis fessas optem dimittere naveis,
 Quam quæ Dardonium tellus mihi servat Acesten,
 Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa?
 Hæc ubi dicta, petunt portus, & vela secundi
 Intendant Zephyri, fertur cita gurgite classis,
 Et tandem læti notæ advertuntur arenæ.
 At procul excelso miratus vertice montis
 Adventum sociasque rates, occurrit Acestes,
 Horridus in iaculis, & pelle Libystidis ursæ:
 Troia Criniso conceptum flumine mater
 Quem genuit, veteram non immemor ille parentū,
 Gratatur reduces, & gaza lætus agresti
 Excipi, ac fessos opibus solatur amicis.

Postera cum primo stellas oriente fugaret
 Clara dies: socios in cœrum litore ab omni
 Advocat Æneas, tumulique ex aggere fatur:
 Dardanidæ magni, genus alto à sanguine divum,
 Annus exactis completur mensibus orbis,
 Ex quo reliquias, divinique ossa parentis
 Condidimus terra, mataque lacravimus aras.
 Jamque dies, ni fallor adest quem semper acerbum,
 Semper honoratum, sic di voluistis, habebō.
 Hunc ego Gætulis agerem si Syrtibus exsul,
 Argolicove mari deprentus, & vire Micenæ:
 Annus vota tamen solemnisque ordine pompas
 Exsequerer, strueremque suis altaria donis.
 Nunc ultro ad cineres ipsius, & ossa parentis,
 Haud equidem sine mente, reor, sine numine divum:
 Adsumus, & portus delati intramus amicos.
 Ergo agite, & cuncti lectum celebremus honorem
 Poscamus ventos, atque hæc me sacra quotannis
 Vrbe velit posita templis sibi ferre dicatis.
 Bina bonum vobis Troia generatus Acestes
 Dat numero capita in naveis, adhibete Penateis,
 Et patrios epulis, & quos colit hospes Acestes.
 Præterea, si nona diem mortalibus alium.
 Aurora extulerit, radisque retexerit orbem,
 Prima citæ Teucris ponam certamina classis.
 Quinque pedum cursu valet, & qui viribus audax,
 Aut iaculo incedit melior, levibusve sagittis,
 Seu crudo fidit pugnam committere cæstu:
 Cuncti adsint, meritæque exspectent præmia palmæ
 Ore favete omnes, & cingite tempora ramis.
 Sic fatus, velat materna tempora myrto.
 Hoc Helymus facit, hoc ævi maturus Acestes,
 Hoc puer Ascanius: sequitur quos cætera pubes.
 Ille è concilo multis cum millibus ibat
 Ad tumulam, magna medius comitante caterva.
 Hic duo rite mero libans carchesia Baccho,

Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro,
 Purpureosque iacit flores, ac talia fatur:
 Salve sancte parens, iterum salvete recepti
 Nequiquam cineres, animæq; umbraq; paternæ
 Non licuit sineis Italos, fataliaque arua,
 Nec tecum Ausonium, quicumq; est, querere Tybrim;
 Dixerat hæc: adytis cum lubricus anguis ab imis
 Septem ingens gyros, septena volumina traxit:
 Amplexus placide tumulum, lapsusque per aras,
 Cæruleæ cui terga notæ, maculosus, & auro
 Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus arcus
 Mille trahit varios adverso Sole colores.
 Obstupuit visu Æneas, ille agmine longo
 Tandem inter pateras, & levia pocula serpens,
 Libavitque dapes, rursusque innoxius imo
 Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
 Hoc magis inceptos genitori instaurat honores.
 Incertus Geniumne loci, famulumne parentis
 Esse putet, cædit quinas de more bidenteis,
 Totque sues, totidem nigranteis terga iuencos:
 Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
 Anchisæ magni, Manesque Acheronte remissos.
 Nec non, & socij, quæ cuique est copia læti
 Dona ferunt: onerantq; aras, mactantq; iuencos
 Ordine aena locant alij, fusique per herbam
 Subijciunt verubus prunas, & viscera torrent,
 Expectata dies aderat, nonamque ferena
 Auroram phaethontis equi iam luce vehebant:
 Famaque finitimos, & clari nomen Acestæ
 Excierat læto complerant litora cœta,
 Visuri Æneadas, pars, & certare parati.
 Munera principio ante oculos circoque locantus
 In medio; sacri tripodes, viridesque coronæ,
 Et palmæ precium victoribus, armaque, & olivo
 Perfusæ vestes, argenti aurique talenta.
 Et tuba commisos medio canit aggere iudos.

Prima pares ineunt gravibus certamina remis,
 Quatuor ex omnia delectæ classe carinæ
 Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin;
 Mox Italus Mnestheus genus à quo nomine Memmi
 Ingentemque Gyas ingenti mole Chimæram,
 Urbis opus; triplici pubes quam Dardana versu
 Impellunt, terno confurgant ordine remi
 Sergestumque, domus tenet à quo Sergia nomen,
 Centauro iuehitur magna. Scyllaque Colanthus
 Cærulea, genus vnde tibi Romane Cluenti.
 Est procul in pelago saxum, spumantia contra
 Litora, quod tumidis submersum tunditur olim
 Fluctibus, hiberni condum vbi sidera Cori:
 Tranquillo q̄let, immotaque attolitur vnda
 Campus, & æquicis statio gratissima mergis,
 Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
 Constituit, signum nautis, pater: vnde revertir
 Scirent, & longos vbi circumflectere cursus.
 Tum loca forte legunt, ipsique in puppibus auro
 Ductores longe affulgent ostroque decori.
 Cætera populea velatur fronda iuventus,
 Nudatque humeros oleo perfusa nitescit.
 Confidunt transtris, intentaque brachia remis:
 Intenti, expectant signum, exsultantiaque haurit
 Corda pavor pulsans, landumque arrecta cupido
 Inde, vbi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes,
 Haud mora, profiluere suis ferit æthera clamor
 Nauticus: adductis spumant freta versa lacertis.
 Infidunt pariter fuleos, totumque dehiscit
 Conuulsam remis rostrique tridentibus æquor,
 Non tam præcipites bijugo certamine campum
 Corripuere, ruuntque effusi carcere currus:
 Nec sic immixtis aurigæ vndantia lora
 Concussere iugis, pronique in verbera pendent:
 Tam plausu, fremituq; virum, studiisque faventum
 Consonat omne nemus: vocemq; inclusa volutant

Litora, pulsati colles clamore refulsant.
 Effugit ante alios, primusque clabitur vndis
 Turbam inter fremitumq; Gyas: quem deinde Cloanthus
 Conlequitur, melior remis, sed pondere pinus
 Tarda tenet, post hos æquo discrimine Pristis,
 Centaurusque locum tendunt superare priorem.
 Et nunc Pristis habet, nunc victam præterit ingens
 Centaurus: nunc vna ambæ iunctisque feruntur
 Frontibus, & longæ salcant vada salsa carinæ.
 Iamque propinquabam scopulo, metamq; tenebant:
 Cum princeps, mediolque Gyas in gurgite victor,
 Rectorem navis compellat voce Menœten:
 Quo tantum mihi dexter abis? hunc dirige cursum;
 Litus amas: & lævas stringat sine palmula cautes:
 Alium alij teneam, dixit, sed cæca Menœtes
 Saxa timens, proram pelagi detorquet ad vndas.
 Quo diversus abis: iterum! pete saxa Menœte.
 Cum clamore Gyas revocabat: & ecce Cloanthum
 Respicit instantem tergo, & propria tenentem
 Ille, inter navemque Gyæ scopulosque sonanteis,
 Radit iter levum interior, subitulusque priorem
 Præterit, & metis tenet equora tuta relictis.
 Tum vero exarshi iuveni dolor olisibus ingens
 Nec lacrymis carvere genæ, lenemque Menœten.
 Oblitus decorisque sui, sociumque salutis,
 In mare præcipitem puppi deturbat ab alta.
 Ipse gubernacio rector subit, ipse magister:
 Hortaturque viros, clavumque ad litora torquet.
 At gravis, vt fundo vix tandem redditus imo est
 Iam senior, madidaque fluens in veste Menœtes,
 Summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
 Illum & labentem Teucris, & risere natantem:
 Et falsos rident revomentem pectore fluctus.
 Hic læta extremis spes est accense duobus
 Sergesto, Mnesteoque, Gyan superare morantem.
 Sergustus capit ante locum scopuloq; propinquat

Nec tota tamen ille prior præcunte carina,
 Parte prior, partem rostro premit æmula Pristis.
 At media socios incedens nave, per ipsos
 Hortatur Mnestheus: Nunc, insurgite remis,
 Hæctorei socij, Troiæ quos sorte suprema
 Delegi comites: nunc illas promite vires,
 Nunc animos, quibus in Getulis Syrtibus vsi,
 Ionioque mari Maleæque sequacibus vndis.
 Non tam prima peto Mnestheus, neq; vincere certo:
 Quãquam o! (sed superent, quibus hoc Neptune) dedisti.
 Extremos pudeat redijisse, hoc vincite cives,
 Et prohibet nefas. Olli certamine summo
 Procumbunt: vastis tremunt ictibus ærea puppis.
 Subtrahiturque solam, tum creber anhelitus artus,
 Aridaque ora quatit: sudor fluit vndique rivis.
 Attulit ipse viris optatum casus honorem.
 Namq; furens animi, dum proram ad saxa suburger
 Interior, spatioque subit Sergestus iniquo;
 Infelix faxis in procurrentibus hæsit.
 Concussæ cautes, & acuto in murice remi
 Obnixi crepuere, illisæque prora pependit.
 Confurgunt nautæ, & magno clamore morantur,
 Ferratasque sudes, & acuta cuspide contos
 Expediunt: fratrosque legunt in gurgite remos.
 At lætus Mnestheus, successumque acrior ipso,
 Agmine remorum celeri, ventisque vocatis,
 Protra petit maria, & pelago decurrit aperto.
 Qualis spelunca subito commota columba,
 Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi,
 Fertur in arua volans, plausumque exterrita pennis
 Dat testro ingentem: mox aere lapsa quieto
 Radit iter liquidum, celereis neque commovet alas.
 Sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat vltima Pristis
 Equora: sic illum fert ipetus ipse volantem.
 Et primam in scopulo luctantem deserit alto
 Sergestum brevibusque vadis, frustra que vocantem

Auxilia, & fractis discentem currere remis.
 Inde Gyan, ipsamque ingenti mole Chimæram
 Consequitur, cedit: quoniam spoliata magistro est
 Solus iamque ipso superest in fine Cloanthus:
 Quem petit, & summis annixus viribus vrget,
 Tum vero ingeminant clamor, cunctique sequentem
 Instigant studijs, resonant clamoribus æther.
 Hi proprium decus, & partum indignantur honorem
 Ni teneantur: vitamque volunt pro laude pacisci.
 Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.
 Et fors æquatis cepissent præmia rostris,
 Ni palmas ponto tendens vtrasque Cloanthus,
 Endissetque preces, divosque in vota vocasset:
 Di, quibus imperium pelagi, quorum æquora curro
 Vobis lætus ego hoc candentem in litore taurum
 Constituam ante aras voti reus, exstaque fallos
 Porriciam influctus, & vina linq̄uentia fundam.
 Dixit, eumque imis sub fluctibus audiit omnis
 Nereidum Phorci que chorus, Panopeaque virgo;
 Et pater ipse manu magna Portunus euntem
 Impullit, illa Noto citius volucrique sagita
 Ad terram fugit, & portu se condidit alto
 Tum fatus Anchisa, cunctis ex mora vacatis,
 Victorem magna præconis voce Cloanthum
 Declarat, viridique aduelat tempora lauro,
 Muneraque in nãveis ternos aptare iuencos,
 Vinaque, & argenti magnum dat ferre talentum.
 Ipsis præcipuos ductoribus addit honores:
 Victori clamydem auratam, quam plurima circum
 Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit:
 Intextusque puer frondosa regius Ida
 Veloces iaculo cervos, cursuque fatigat:
 Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Ida
 Sublimem pedibus rapuit Iovis armiger vncis.
 Longævi palmas nequiquam ad sidera tendunt
 Custodes: sævitque capum latratus in auras,

At qui deinde locum tenuit virtute secundum,
 Levibus huic hamis conertam auroque trilicem
 Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
 Victor, apud rapidum Simoenta sub Ilio alto,
 Donat habere viro decus, & tutamen in armis.
 Vix illam famuli Phegeus Sagaritque ferebant
 Multiplicem, conixi humeris, indutus at olim
 Demoleus curru planteis Tros agebat.
 Tertia dona facit geminos ex ære lebetas.
 Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis,
 Jamque adeo donati omnes opibusque superbi,
 Puniceis ibant evincti tempora tenijs:
 Cum sevo è scopulo multa vix arte revolsus,
 Amissis remis, atque ordine debilis vno.
 Irritam sine honore ratem Sergestus agebat.
 Qualis sepe viæ deprensus in aggere serpens,
 Ærea quem obliquum rota transiit, aut gravis ictu
 Sem necem liquit laxo lacerumque viator,
 Nequiquam longos fugiens dat corpore tortus:
 Parte ferox, ardentque oculis, & sibila colla
 Arduus atiollens, pars vulnere clauda retentat
 Nexantem nodos, seque in sua membra plicantem.
 Tali remigio navis se tarda movebat:
 Vela facit tamen, & plenis subit ostia velis.
 Sergestum Æneas promissio munere donat:
 Servatam ob navem lætus sociosque reductos:
 Olli serva datur, operum haud ignara Minervæ,
 Cresta genus Pholoe, geminique sub vbere gnati.
 Hoc pius Æneas misso certamine, tendit
 Gramineum in campum, quem collibus vndiq; curvis
 Cingebant silvæ, mediaque in valle theatri
 Circus erat, quo se multis cum millibus heros
 Confessu medium tulit, extructoque reledit.
 Hic, qui forte velint rapido contendere cursu,
 Invitat pretijs animos, & præmia ponit.
 Vndique conveniunt Teuceri, mistique Sicani:

Nisus, & Euryalus primi.

Euryalus forma insignis, viridique iuventa,

Nisus, amore pio pueri, quos deinde secutus

Regias egregia Priami de stirpe Dioces.

Hunc Salius, simul, & Patron quorum alter Acarnā.

Alter ab Arcadia Tegeæ sanguine gentis.

Tum duo Trinacrij iuvenes, Helymus, Panopesq;

Aflueti sylvis, comites seniores Acestæ.

Multi præterea, quos fama obscura recondit.

Æneas quibus in medijs sic deinde locutus;

Accipite hæc animi, lætasque advertite menteis,

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.

Cenotia bina dabo levato lucida ferro

Spicula, cælatamque argento ferre bipennem.

Omnibus hic erit vnus honos, tres præmia prima

Accipient, flavaque caput nectentur oliva.

Primus equum phaleris insignem victor habeto:

Alter Amazoniam pharetram, plenamque sagittis

Threicijs, lato quam circum amplectitur auro

Balteus, & tereti subnecti fibula gemma.

Tertius Argolica hac galea contentus abito.

Hæc vbi dicta, locum capiunt, sinoque repente

Corripiunt spatia audito, limenque relinquunt

Effusi nimbo similes, simul vltima signant.

Primus abit, longeque ante omnia corpora Nisus

Emicat, & ventis, & fuminis ocior alis.

Proximus huic: longo sed proximus intervallo;

Insequitur Sallus, spatium post deinde relicto

Tertius, Euryalus.

Euryalumq; Helymus sequitur, quo deinde sub ipso

Ecce volat, calcemque terit iam calce Dioces;

Incumbens humero, spatia, & si plura supersint,

Transcat elapsus prior, ambiguntve relinquat.

Iamque fere spatium extremo, fessique sub ipsam

Finem adventabant: levi cum sanguine Nilus

Labitur infelix: cæsis vt forte iuencis

Fusus humum virideisque super madefecerat herbas;
 Hic invenis iam victor ovans vestigia presso
 Hanc tenuit titubata solo, sed pronus in ipso
 Concidit, immundoque fimo, laeroque cruore.
 Non tamen Eurvali, non ille oblitus amorum,
 Nam sese opposuit Salio per lubrica surgens.
 Ille autem spissa iacuit revolutus arena.
 Emicat Euryalus, & munere victor amici
 Priam tenet plausuque volat fremituque secundo,
 Post Helymus subit, & nunc tertia palma Diore.
 Hic totum caeæ confessum ingenti, & ora.
 Prima patrum magnis Salius clamoribus implet,
 Ereptumque dolo reddi sibi poscit honorem.
 Tutatur favor Euryalum, lacrymæque decoræ,
 Gravior, & pulcro veniens in corpore virtus,
 Adjuvat, & magna proclamat voce Diore:
 Qui subijt primæ, frustra que ad præmia venit
 Ultima, si primi Salio reddantur honores.
 Tum pater Æneas, Vestra, inquit, munera vobis
 Certa manent pueri, & palmam movet ordine nemo,
 Me liceat casum miserari insonitis amici.
 Sic fatus, tergum Gætuli immane leonis
 Dat Salio: villis onerosum, atque vngibus aureis
 Hic Nisus, si tanta, inquit, sunt præmia victis,
 Et te lapsorum miseret: quæ munera Niso
 Digna dabis? primam merui qui laude coronam
 Ni me, quæ Sallum, fortuna inimica tulisset.
 Et simul his dictis faciem ostentabat, & vdo
 Turpia membra fimo, rili pater optimus olli,
 Et clypeum efferri iussi, Didymaonis arteis:
 Neptuni sacro Danais de poste refixum.
 Hoc juvenem egregium præstanti munere donat
 Post ubi confecti cursus, & dona peregit:
 Nunc si cui virtus animusque in pectore præsens,
 Adlit, & evinctis attollat brachia palmis.
 Sic ait, & geminum pugne proponit honorem,

Victori velatum auro vittisque iuvenum:
 Ensem, atque insignum galeam: solatia victo,
 Nec mota, continuo vastis cum viribus effert
 Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit.
 Solus qui Paridem solitus contendere contra:
 Idemq; ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
 Victorem Butem immani corpore, qui se
 Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
 Perculit, & fulva moribundum extendit arena.
 Talis prima Daris caput altum in prælia tollit,
 Ostenditque humeros latos, alternaque iactat
 Bruchia protendens, & verberat ictibus aureas.
 Quæritur huic alius: nec quisquam ex agmine tanto
 Audet adire virum, manibusque inducere cæstus.
 Ergo alacris, custosque putans excedere palma,
 Æneæ stetit ante pedes: nec plura moratus,
 Tum læva taurum cornu tenet, atque ita fatur:
 Nate dea, si nemo audet se credere pugna,
 Quæ finis standi? quo me decet usque teneri?
 Ducere dona iube, cuncti simul ore fremebant
 Dardanidæ, reddique viro promissa iubebant.
 Hic gravis Entellum dictis castigat Acestes,
 Proximus ut viridante toro confederat herbe;
 Entelle, heroum quondam fortissime frustra:
 Tantane tam patiens nullo certamine tolli
 Dona sines? ubi nunc nobis deus ille magister
 Nequiquam memoratus Eryx: ubi fama per omnem
 Trinacriam, & spolia illa tuis pendentia tectis?
 Illæ sub hæc: Non laudis amor, nec gloria celsit
 Pulta meto: sed enim gelidus tardante senecta
 Sanguis habet, frigentque effera in corpore vires.
 Si mihi, quæ quondam fuerat, quaque improbus iste
 Exultat fidens, si nunc foret illa iuventa;
 Haud equidem pretio inductus pulcroque iuvenco
 Venissem: nec dona moror, sic deinde locutus,
 In medio geminos immani pondere cæstus

Proiecit; quibus acer Eryx in prælia suctus
 Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
 Obtupere animi: tantorum ingentia septem
 Terga bouum plumbo insuto ferro quo rigebant.
 Ante omneis stupet ipse Dares, longeque recusat:
 Magnanimoque Anchisiades, & pondus, & ipsa
 Huc illuc vincolorum immersa volumina versat.
 Tum tenior taleis referebat pectore voces;
 Quid, si quis cæstus ipsius, & Herculis arma
 Videllet, tristimque hoc ipso in litore pugnam?
 Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebant,
 Sanguine cernix adhuc sparsoiq; infecta cerebro,
 Hinc magnum Alcidem contra stetit: his ego suctus.
 Dum melior vires sanguis dabat, æmula necdum
 Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
 Sed, si nostra Dares hæc Troius arma recusat,
 Idque pio sedet Æneæ, probat auctor Acestes:
 Æquemus pugnas; Erycis tibi terga remitto,
 Solve metus, & tu Troianus exue cæstus.
 Hæc fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum,
 Et magnos memborum artus, magna ossa, lacertosq;
 Exiit, atque ingens media consistit aena.
 Tum satus Anchisa cæstus pater extulit æquos,
 Et paribus palmas amborum innexuit armis.
 Constituit in digitos ex templo arrectus vterque,
 Brachiaque ad superas interritus extulit auras:
 Abduxere rētro longe capita ardua ab ictu:
 Immiscentq; manus manibus, pugnamq; laceflunt
 Ille pedum melior motu, fretusque iuventa.
 Hic membris, & mole valens, sed tarda trementi
 Genua labant: vastos quatit æger anhelitus artus.
 Multa viri nequiquam inter se vulnera iactant.
 Multa cavo lateri ingeminant, & pectore vastos
 Dat sonitus, erratque aureis, & tempora circum
 Crebra manus, duro crepitant sub vulnere malæ
 Stat gravis Entellus, nisuque immotus eodem,

Corpore tela modo, atque oculis vigilantibus exit.
 Ille, velut celsam oppugnat qui molibus urbem,
 Aut montana sedet circum castella sub armis;
 Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
 Arte locum; & varijs assulibus irritus urget.
 Ostendit dextram insurgens Entellus, & alte
 Extulit, ille iectam venientem à vertice velox
 Prævidit, celerique elapsus corpore cessit.
 Entellus vires in ventum effudit: & vltro
 Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto
 Concidit: ut quondam cava concidit aut Erymāthos;
 Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
 Consurgunt studijs Teucris, & Trinacria pubes:
 It clamor cœlo, primusque accurrit Acestes.
 Æquævumque ab humo miserans attollit amicum:
 At non tardatus casu neque territus heros,
 Acrior ad pugnam redit, & vim suscitât ira.
 Tum pudor incendit vires, & conscia virtus:
 Præcipitemque Daren ardens agit æquore toto;
 Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
 Nec mora, nec requies, quam multa grandine nimbi
 Cui minibus crepitant: sic densis ictibus heros
 Creber utraque manu pulsât versatque Dares.
 Tum pater Æneas procedere longius iras,
 Et scœvire animis Entellum, haud passus acerbis:
 Sed finem imposuit pugnae, fessumque Dares
 Eripuit: malcens dictis: ac talia fatur:
 Infelix! quæ vana animum dementia cepit?
 Non vires alias, conversa que numina sentis?
 Cede deo, dixisque, & praelia voce diremit.
 Ast illum fide æquales, genua & gra trahentem
 Iactantemq; utroque caput, crassumque cruorent
 Ore reiectantem, mistolque in sanguine denteis,
 Ducunt ad naveis: galeamque ensesque vocari
 Accipiunt: palmam Entello taurumque relinquunt.
 Hic victor, superans animis, tauroque superbus,

Nate dea, vosque hæc inquit cognoscite Teucris,
 Et mihi quæ fuerint iuvenili in corpore vires,
 Et qua fervetis revocatum à morte Dareta.
 Dixit, & adverti contra stetit ora iuveni.
 Qui donum astabat pugne, duroque reducta
 Librayit dextra media inter cornua cæstus
 Arduus, effractoque illisit in ossa cerebro.
 Sternitur, exanimisque tremens procumbit humibos.
 Ille super taleis effudit pectore voces:
 Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis
 Perfoluo: hic victor cæstus artemque repono.
 Protinus Æneas celeri certare sagitta
 Invitat qui forte velint, & premia ponit;
 Ingentique manu malum de nave Seresti
 Erigit; & volucrem trajecto in fune columbam,
 Quo tendant ferrum, molo suspendit ab alto.
 Convenere viri, delectamque ærea sortem
 Accepit galea, & primus clamore secundo
 Hyrtacide ante omneis exit locus Hippocoontis:
 Quem modo navali Mnestheus certamine victor
 Consequitur, viridi Mnestheus evinctus oliva
 Tertius Eurytion, tuus ò clarissime frater
 Pandere: qui quondam iussus confunderè fœdus,
 In medios telum torsisti primus Achinos.
 Extremus, galeaque ima subsedit Acestes;
 Ausus, & ipse manu iuvenum tentare laborem.
 Tum validis flexos incurvant viribus arcus
 Pro se quisque viri, & depromunt tela pharetris.
 Primaque per cælum, nervo stridente, sagitta
 Hyrtacyde iuvenis volucreis diverberat auras.
 Et venit, adversique infigitur arbore mali.
 Intremuit malus, timurque exterrita pennis
 Ales, & ingenti sonuerunt omnia plausu,
 Post acer Mnestheus adducto constitit arcu:
 Altra petens: pariterque oculos, telumque tetendit,
 Ast ipsam miserandus avem contingere ferro

Non valuit: nodos, & vincula linea rupit:
 Queis innixa pedem malo pendeat ab alto.
 Illa notos, atque atra volans in nubila fugit.
 Tum rapidus iam dudum arcu contenta parato
 Tela tenens, fratres Eurytion in vota vocavit:
 Iam vacuo lætam cœlo speculatus, & alis
 Plaudentem nigra figit sua nube columbam.
 Decidit exanimis, vitamque reliquit in astris
 Aeris, fixamque refer delapsa sagittam.
 Amissa solus palma superabat Acestes.
 Qui tamen ætherias telum contorsit in auras:
 Ostentans artem pariter, arcumque sonantem,
 Hic oculis subito obijcitur magnoque futurum
 Augurio monstrant: docuit post exitus ingens,
 Feratque terrifici cecinerunt omina vates.
 Namque volant liquidis in nubibus arsit arundo,
 Signavitque viam flammis, tenuisque recessit.
 Consumpta in ventos: cœlo ceu sæpè refixa
 Transcurrant crinemque volantia sidera ducunt.
 Attonitis hæfere animis. Spuerosque precati
 Trinacrij Teucrique viti, nec maximus omen
 Abnuic Æneas; sed lætum amplexus Acesten
 Muneribus cumula magnis; ac talia fatur.
 Sume pater: nam te voluit Rex magnus Olympi
 Talibus auspicijs ex sortem ducere honorem:
 Ipsius Anchisæ longævi hoc munus habebis,
 Cratera impressum signis; quem Thracius olim
 Anchisæ genitori in magno munere Cisseus
 Ferre sui dedetat monumentum, & pignus amoris.
 Sic fatus, cingit viridanti tempora lauro:
 Et primum ante omneis victorem appellat Acesten.
 Nec bonus Eurytion prælato invidit honori,
 Quamvis solus avem cœlo deiecit ab alto.
 Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit;
 Extremus, volucris qui fixit arundine malum.
 At pater Æneas nondam certamine misso,

Custodem ad sese comitemque impubis Iuli
 Epytidem vocat, & fidam sic fatur ad aurem.
 Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum
 Agmen habet secum, cursusque iastruxit equorum.
 Ducat avo turma, & sese ostendat in armis,
 Dic, ait, ipse omnem longo decedere circo
 Infusum populam, & campos iubet esse parenteis.
 Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
 Frenatis lucent in equis: quos omnis eunteis
 Trinacriæ miratâ fremit Troiaque iuventus,
 Omnibus in morem tonsa coma pressa corona.
 Cornea vina ferunt præfixa hastilia ferro:
 Pars leveis humero pharetras, in pectore summo
 Flexilis obtarti per collum circulos auri:
 Tres equitum numero turnæ, ternique vagantur
 Ductores: pueri bis seni quemque secuti,
 Agmine partito fulgent, paribusque magistris.
 Vna acies iuvenum, ducit quam parvus ovantem
 Nomen avi referens Priamus; tua clara, Polite
 Progenies, auctura Italos: quem Tracius albis
 Portat equus bicolor maculis, vestigia primi
 Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam
 Alter Atys, genus inde Atyi duxere Latini:
 Parvus Atys, pueroque puer ductus Iulo.
 Extremus, formaque ante omnibus pulcher Iulus
 Sidonio est invehus equo: quem candida Dido
 Esse sui dederat monumentum, & pignus amoris.
 Cætera Trinacrijs pubes senioris Accessæ
 Fertur equis.
 Excipiunt plausu pavidos gaudentque tuentes
 Dardanidæ, veterumque agnoscunt ora parentum.
 Postquam omnem læti confessum oculisq; suorum
 Lustravere in equis: signum clamore paratis
 Epytides longe dedit, insonuitque flagello.
 Olli discurrere pares, atque agmina terni
 Diductis solvere choris, rursusque vocati

Convertere vias, infestaque tela tulere.
 Inde alios ineunt cursus aliosque recursus
 Adversis spatij, alternosque orbibus orbis
 Impediunt, pugnaeque cient simulacra sub armis.
 Et nunc terga fugæ nudant; nunc spicula vertunt
 Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.
 Ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta,
 Parietibus textum cæcis iter ancipitemque
 Mille vis habuisse dolum, qua signa sequendi
 Fallere indeprentus, & irreme abilis error:
 Haud aliter Teucrum gnati vestigia cursu
 Impediunt, texuntque fugas, & prælia ludo:
 Delphium similes, qui per maria humida nando
 Carpathium Libycumque scant, luduntq; per undas
 Hunc morem, hos cursus, atq; hæc certamina primus
 Ascanius, longam muris cum cingere Albam,
 Retulit, & priscos docuit celebrare Latinos:
 Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
 Albani docuere suos, hinc maxima potro
 Accipit Roma, & patrium servavit honorem:
 Troiaque nunc, pueri Troianum dicitur agmen.
 Hac celebrata tenus sancto certamina patri.
 Hic primum fortuna fidem murata novavit.
 Dum varijs tumulo referunt solemnia ludis,
 Irim de cælo misit Saturnia Iuno
 Illacam ad classem, ventosque, adspirat eunti;
 Multa movens; nec dum antiquum exsaturata dolorem,
 Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
 Nulli visa cito decurrit tramite virgo.
 Conspicit ingentem concursum, & litora lustrat,
 Desertosque videt portus, classemque relictam
 At proculi in sola secretæ Troades acta
 Amissum Anchisen flebant, cunctæque profundum
 Pontum adspectabant flentes. Heu, tot vada fessis,
 Et tantum superesse maris, vox omnibus una;
 Urbem orant: tædet pelagi perferre laborem.

Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
 Conijcit, & faciemque deæ vestemque reponit.
 Fit Beroe, Ismarij coniux longæva Dorycli,
 Cui genus, & quondam nomen; gnatique fuissent
 Ac sic Dardanidum mediam se matribus infert:
 O miseræ, quas non manus, inquit, Achaica bello
 Traxerit ad leihum patriæ sub mœnibus! ò gens
 Infelix, cui te exitio fortuna reservat?
 Septima post Troiæ excidium iam vertitur ætas,
 Cum freta, cum terras omneis, tot inhospita saxa,
 Sideraque emensæ ferimur: dum per mare magna
 Italiam sequimur fugientem, & volumur vndis.
 Hic Erycis fines fraterni, atque hospes Acestes.
 Quid prohibet muros iacere, & dare civibus urbem?
 O patria, & rapti nequiquam ex hoste Penates;
 Nulla ne iam Troiæ dicentur mœnia: nusquam
 Hectoreos amnels, Xanthum, & Simoenta videbo?
 Quin agite, & mecum infastas exurite puppes.
 Nam mihi Cassandræ per somnum vatis imago
 Ardenteis dare visa faces. Hic quærite Troiam,
 Hic domus est, inquit, vobis: nunc tempus agi rest
 Nec tantis mora prodigijs, en quatuor aræ
 Neptuno, deus ipse faces animumque ministrat.
 Hæc memorans, prima infensum vi corripit ignem
 Sublataque procul dextra conixa coruscet,
 Et iacit, arectæ menter, stupefactaque corda
 Iliadum, hic vna è multis, quæ maxima natu.
 Pyrgo, tot Priami gnatorum regia nutrix;
 Noe Beroe vobis, non hæc Rheeteia, matres.
 Est Dorycli coniux: divini signa decoris,
 Ardenteisque notare oculos, qui spiritus illi,
 Qui voltus, vocisque sonus, vel gressus eunti.
 Ipsa egomet dudum Beroen digressa reliqui
 Ægram, indignantem, tali quod sola careret
 Munere, nec meritos Anchisæ inferret honores.
 Hæc effata,

At matrès, primo ancipites, oculisque malignis
 Ambigue spectare rateis, miserum inter amorem
 Præsentis terræ, fatisque vocantia regna:
 Cum dea se paribus per cœlum sustulit alis,
 Ingentemque fuga secuit sub nûbibus arcum.
 Tum vero attonitæ monstris, actæque furore
 Conclamant, rapiuntque focis penetralibus ignem
 Pars spoliant aras, frondem, ac virgulta, facesque
 Coniiciunt, furit immisis Vulcanus habenis
 Transtra per, & remos, & pictas abiete puppes.
 Nuntius Anchisæ ad tumulum, cuneosque theatri,
 Incensas perfert navis Eumelus, & ipsi
 Respiciunt atram in nimbo volitare favillam.
 Primus, & Ascanius, cursus ut lætus equestreis
 Ducebat: sic acer equo turbata petivit
 Castra: nec exanimis possunt retinere magistri,
 Quis furor iste novus? quo nunc, quo tenditis, inquit,
 Heu miseræ cives! non hostem, inimicaque castra
 Argivum, vestras spes vritis, eni ego vester
 Ascanius; galeam ante pedes proiecit inanem:
 Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
 Accelerat simul Æneas, simul agmina Teucrum,
 Ast illæ diversa metu per litora passim
 Diffugiunt, silvasque, & sicubi concava furtim
 Saxa, petunt, piger incepti, lucisque, suosque
 Mutatæ agnoscunt, excussa que pectore Iuno est.
 Sed non idcirco flamme, atque incendia vires
 Indomitas posuere: vdo sub robore vivit
 Stipa vomens tardum fumum, lentusque carinas
 Et vapor, & toto descendit corpore pestis:
 Nec vires heroum infusa que flumina profunt.
 Tum pius Æneas humeris abscindere vestem,
 Auxilioque vocare deos, & tendere palmas.
 Iuppiter omnipotens, si nondum exesus ad vnum
 Troianos, si quid pietas antiqua labores
 Respicit humanos: da flammam evadere classi

Nunc pater, & tenuis Teucrum res eripe letho.
 Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
 Si merior: demitte, tuaque hic obrue dextra.
 Vix hæc ediderat, cum, effusis imbribus, atra
 Tempesta sine more furit, tonitruque tremiscunt
 Ardua terrarum, & campi: ruit æthere toto
 Turbidus imber aqua, densisque nigerrimus austris,
 Implenturque super puppes: semiusta madescunt
 Robora, restinctus donec vapor omnis, & omnes,
 Quatuor amissis, servata à peste carinæ.
 At pater Æneas casu concussus acerbo,
 Nunc huc ingenteis nunc illuc pectore curas
 Mutabat: versans, Siculisne resideret arvis,
 Oblitus fatorum, Italasne capefferet oras
 Tum senior Nautas, vnum Tritonia Pallas
 Quem docuit, multaque insignem reddidit arte,
 Hæc responsa dabat, vel quæ pertenderet ira
 Magna deum, vel quæ fatorum prosceret ordo.
 Isque his Æneam solatus vocibus inquit;
 Nate dea, quo fata trahunt, retrahuntque sequamur:
 Quidquid erit: superanda omnis fortuna ferendo est.
 Est tibi Dardanius divinæ stirpis Acestes:
 Hunc cape consilij socium, & coniunge volentem:
 Huic trade, amissis superant qui navibus, & quos
 Pertæsum magni incepti rerumque tuarum est:
 Longævosque senes, ac fessas æquore matres,
 Et quidquid tecum invalidum metuensq; periculi est,
 Dilige, & his habeant terris sine mœnia fessi:
 Urbem appellabunt permisso nomine Acestam.
 Talibus incensus dictis seniores amici;
 Tum vero in curas animus diducitur omneis:
 Et nox atra polum vigis subvecta tenebat.
 Vila dehinc cœlo facies delapsa parentis
 Anchisæ, subito taleis effundere voces:
 Gnate, mihi vita quondam, dum vitæ manebat,
 Care magis: gnate Iliacis exercite fatis,

Imperio Iovis huc venio: qui classibus ignem
 Depulit, & cœlo tandem miseratus ab alto est.
 Consilij pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
 Dat senior: lectos juvenes, fortissima corda,
 Defer in Italiam, gens dura atque aspera cultu
 Debellanda tibi Latio est. Ditis tamen ante
 Infernas accende domos, & Averna per alta
 Congressus pete gnate meos, non me impia namq;
 Tartara habent, tristesq; vmbre, sed amœna priorû
 Concilia, Elysiumque colo, huc casta Sibylla
 Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet.
 Tum genus omne tuum, & quæ dentur mœnia, disces.
 Iamque vale, torquet medios nox humida cursus:
 Et me sævus equis Oriens afflavit anhelis.
 Dixerat, & tenuis fugit ceu fumus, in auras.
 Æneas, quod deinde ruis? quo proripis, inquit.
 Quem fugis? aut quis te nostris cõplexibus arcet?
 Hæc memorans, cinerem, & sopitos suscitavit igneis,
 Pergameumque Larem, & cave penetralia Vestæ
 Farre pio, & plena supplex veneratur aceria.
 Exemplo socios primumque arcessit Acestem,
 Et Iovis imperium, & cari præcepta parentis
 Edocet, & quæ nunc animo sententia constat.
 Haud morâ consilij, nec iussa recusat Acestes.
 Transcribunt vrbi matres populumque volentem
 Deponunt, animos nil magnæ laudis egentis.
 Ipsi transtra novant, flammisq; ambeia reponunt
 Robora navigij: aptant remosque rudenteisque,
 Exigui numero, sed bello vivida virtus.
 Interea Æneas urbem designat aratro
 Sortiturque domos. hoc Ilium, & hæc loca Troiæ
 Esse iubet, gaudet regno Troianû, Acestes,
 Indicitque forum, & patribus dat iura vocatis.
 Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
 Fundatur Veneri Idaliæ, tumuloque sacerdos
 Et luces late facer additur Anchiseo.

Iamque dies epulata novem gens omnis, & aris
 Factus honos: placidi straverunt æquora venti:
 Creber, & adspirans rursus vocat Auster in altum.
 Exoritur procurua ingens per litora fletus:
 Complexi inter se noctemq; diemque morantur.
 Ipse iam matres, ipsi quibus aspera quondam
 Visa maris facies, & non tolerabile numen:
 Ire volunt, omnemque fugæ perferre laborem.
 Quos bonus Æneas dictis solatur amicis.
 Et consanguineo lacrymans commendat Acestæ.
 Treis Eryci vitulos, & tempestatibus agnam
 Cædere deinde iubet, solvique ex ordine funeis.
 Ipse caput tonsæ folijs evinctus olivæ,
 Stans procul in prora pareram tenet, exstāq; salfos
 Projicit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
 Prosequitur surgens à puppi ventus eunteis.
 Certatim socij feriunt mare, & æquora vertunt.
 At Venus intereat Neptunum exercita curis
 Alloquitur, tallesque effundi pectore quæstus:
 Iunonis gravis ira, & inexsaturabili pectus
 Cogunt me, Neptune, preces descendere in omneis:
 Quam nec longa dies, pietas nec mitigat vlla:
 Nec Iovis imperio, fativæ infracta quiescit
 Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
 Urbem odijs satis est, nec pœnam traxe per omnem
 Reliquias: Troiæ cineres atque ossa peremptæ
 Insequitur, causas tanti sciat illa furoris.
 Ipse mihi nuper Libycis tu testis in vndis
 Quam molem subito excierit, maria omnia cœlo
 Miscuit, Aeolijs nequiquam freta procellis:
 In regnis hoc ausa tuis.
 Pro scelus, ecce etiam Troianis matribus actis
 Exussit fœde puppes: & classe subegit
 Amissa socios ignotæ linquere terræ.
 Quod superest, oro, liceat dare tuta per vndas
 Vela tibi, liceat Laurentem attingete Thybrim:

Sic concessa peto, si dant ea mœnia Parcæ.
 Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti.
 Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
 Unde genus ducis: merui quoque, sæpè furores
 Compressi, & rabiem tantam cœlique marisque.
 Nec minor in terris (Xanthum Simœntaq; testor)
 Æneæ mihi cura tui, cum Troia Achilles
 Exanimata sequens impingeret agmina muris.
 Millia multum daret letho, gementque repleti
 Annes, nec reperire viam atque evolare posset
 In mare se Xanthus: Peleidæ tunc ego forti
 Congressum Æneam, nec dis, nec viribus æquis,
 Nube cava eripui: cuperem cum vertere ab imo
 Structa meis manibus periuræ mœnia Troiæ.
 Nunc quoq; mens eadem perstat mihi: pelle timores
 Tutus, quos optas portus accederet Averni,
 Vnus erit tantum, amissum quem gurgite quæret:
 Vnum pro multis dabitur caput.
 His ubi læta deæ permulsi pectora dictis:
 Iungit equos curru genitor, spumantiaque addit
 Frena feris, manibusque omneis effundit habenas.
 Caruleo per summa levis volat æquora curru,
 Subsidunt undæ, tum idumque sub axe tonanti
 Sternitur æquor aquis: fugiunt vasto æthere nimbi.
 Tum variæ comitum facies: immania cete,
 Et senior Glauci chorus, Inousque Palæmon,
 Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.
 Læva tenent Theris, & Melite, Panopeaque virgo,
 Nesæe, Speioque, Thaleiaque, Cymodoceque.
 Hic patris Æneæ suspensam blanda vicissim
 Gaudia pertentant mentem: iubet ocius omneis
 Attolli malos, intendi brachia velis.
 Vna omnes fecere pedem: pariterque sinistros,
 Nunc dextros solvere sinus: vna ardua torquent
 Cornua, detorquentque ferunt sua flamina classem.
 Princeps ante omneis densum Palinurus agebat

Agmon: ad hunc alij cursum contendere iussi.
 Iamque fere mediam cœli nox humida metam
 Contingerat: placida laxant membra quiete
 Sub remis fusi per dura sedilia nautæ:
 Cum levis æthereijs delapsus Somnus ab astris
 Aera dimovit tenebrosam, & dispulit umbras;
 Te Palinure petens, tibi tristia somnia portans
 Intonti: puppique deus consedit in alta;
 Phorbanti similis; funditque has ore loquelas:
 Inside Palimure, ferunt ipsa æquora classem,
 Æquatæ spirant auræ; datur hora quieti.
 Pone caput, fessosque oculos furare labori,
 Ipse ego paullisper pro te tua munera inibo.
 Cui vix attollens Palinurus lumina fatur:
 Mene talis placidî voltum, fluctusque quietos
 Ignorare iubes? mene huic considerare monstro?
 Æneam credam quid enim fallacibus austris,
 Et cœli toties deceptus fraude sereni?
 Talia dicta dabat, clavumque affixus, & hærens
 Nusquã amittebat, oculosque sub abstrâ tenebat.
 Ecce deus ramum Lethæo, rore mandentem,
 Vique soporatum Stygia, super viraque quassat
 Tempora: cunctantique natantia lumina solvit.
 Vix primos inopina quies laxaverat artus:
 Et super incumbens, cum puppis parte revulsa,
 Cumque gubernatio liquidas proiecit in vndas
 Præcipitem, ac socios nequiquam sæpè vocantem.
 Ipse volans tenuis se sustulit ales in auras.
 Currit iter tutum non secius æquore classis,
 Promissisque patris Neptuni interrita fertur,
 Iamque adeo scopulos Sirenum advecta subibat:
 Difficile s quondam multorumque ossibus albos
 Tum rauca assiduo longe sale saxa sonabant;
 Cum pater amisso fluitantem errare magistro
 Sensit, & ipse ratem nocturnis rexit in vndis
 Multa gemens, casuque animum concessus amici.

O nimium cœlo, & pelago confise sereno,
Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

ÆNEIDOS LIB. VI.

ARG. Ænea iter ad antrum Sibyllæ: inde ad inferos utrobique instantia pericula, futurique belli eventum perdiscit.

Sic tatur lacrimans, classiq; immitit habenas,
Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.
Obuertunt pelago proras: tum dente tenaci
Ancora fundabat naveis, & litora curvæ
Pratexunt puppes, iuvenum manus emicat ardens
Litus in Hesperium: quærit pars semine flammæ
Abstrusa in venis silicis: pars densa ferarum
Tecta rapit, silvas, inventaque flumina monstrat,
At pius Æneas, Arces, quibus à tuis Apollo
Præfidet, horrendæque procul secreta Sibyllæ,
Antrû immane, petit: magnam cui mentem animumq;
Delius inspirat vates, aperitque futura.
Iam subeunt Triviæ lucos, atque aurea tecta
Dædalus, vt fama est, fugiens Minoia regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo,
Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidaque levis tandem super astiti arce.
Redditus his primum terris, tibi, Phœbe, sacrayit
Remigium alarum, posuitque immania templa.
In foribus, lethum Androgeo: tum pendere pœna,
Cecropide iussi, miserum, septena quotannis
Corpora gnatorum, stat ductis sortibus vna.
Contra elata mari respondet Cnosia tellus:
Hic crudelis amor tauri, suppostaque furto
Pasiphae, mistumque genus, prolesque biformis
Minotaurus inest: Veneris monumenta nefandæ.
Hic labor ille domus, & inextricabilis error:
Magnum reginæ, sed enim miseratus amorem
Dædalus, ipse dolos tecti ambagesque resolvit:

Cæca regens filio vestigia, tu quoque magnam
 Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes.
 Bis conatus erat casus effingere in auro:
 Bis patriæ cecidere manus, quin protinus omnia
 Per legerem oculis, ni iam præmissus Achates
 Afforet, atque vna Phœbi Triviæque sacerdos
 Deiphobe Glauci, fatur quæ talia regi:
 Non hoc ista sibi tempus spectacula posci:
 Nunc grege de intactu septem mactare iuencos
 Præstiterit totidem lectas de more videntes.
 Talibus affata Ænean (uec sacra morantur
 Iusta viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos,
 Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum;
 Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum:
 Undè ruunt totidem voces, responsa Sibyllæ.
 Ventum erat ad limen, cum virgo poscere fata
 Tempus ait; deus ecce, deus; cui talia fanti
 Ante fores, subito, non vultus, non color vnus,
 Non comæ mansere comæ: sed pectus anhelum,
 Et rabie fera corda tument: maiorque videri,
 Nec mortale sonans, afflata est numine quando
 Iam propiore Dei, cessas in vota, precesque
 Tros, ait, Ænea, cessas? nec enim ante dehiscens
 Attonitæ magna ora damus, & talia fata,
 Conticuit, gelidus Teucris per dura cucurrit
 Ossa tremor, fuditque preces rex pectore ab imo,
 Phœbe gravis Troiæ semper miserate labores,
 Dardana qui Paridis direxti tela, manisque
 Corpus in Æacidæ; magnas obeantia terras
 Tot maria intravi duce te, penitusque repostas
 Massylum genteis, præstantaque Syrtibus arva.
 Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
 Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.
 Vos quoque Pergamæ iam fas est parcere genti,
 Dique Dæque omnes, quibus obstitit Ilium, & ingenio
 Gloria Dardanix, tuque ò sanctissima vates

Præscia venturi, da, non indebita poico
 Regna meis fatis, Latio considere Teucros,
 Erranteisque deos, agitataque numina Troyæ,
 Tum Phœbo, & Triviæ solido de marmore templa
 Institutam, festosque dies de nomine Phœbi.
 Te quoque magna manent regnis penetralia nostris
 Hic ego namque tuas sorteis, arcanaque fata
 Dicta meæ genti ponam, letosque sacro
 Alma viros, folijs tantum ne carmina manda,
 Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
 Ipsa canas, oro finem dedit ore loquendi.
 At Phœbi nondum patiens immanis in antro
 Bacchatur vates, magnum si pectore possit
 Excussisse deum, tanto magis ille fatigat
 Os rabidum, fera corda domans, fingitq; præmedo,
 Ostia iamque domus patuere ingentia centum
 Sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras.
 O tandem magnis pelagi defuncte periclis:
 Sed terra graviora manent, in regna Lavini
 Dardanidæ venient: (mitte hanc de pectore curam)
 Sed non, & enisse volent: bella, horrida bella.
 Et Tybrim multo spumantem sanguine cerno,
 Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
 Defuerint, alios Latio iam partus Achilles,
 Natus, & ipse dea, nec Teucris addita Iuno
 Usquam aberi: cum tu supplex in rebus egenis,
 Quas genteis Italum, aut quas non oraveris vrbeis.
 Causa mali tanti coniux, iterum hospita Teucris,
 Extrinique iterum thalami.
 Tu ne cede malis; sed contra audientior ito,
 Qua tua te fortuna sinet, via prima salutis,
 Quod minime reris, Graia pandetur ab vrbe.
 Talibus ex adyto dictis Comæa Sibylla
 Horrendas canit ambages, antroque remugit:
 Obscuris vera involuens, ea frena furenti.
 Concurrit, & stimulos sub pectore vertit Apollo,

Ut primum cefsit furor, & rabida ora quierunt
 Incipit Æneas heros: Non vlla laborum,
 O virgo, nova mi facies incopinave surgit.
 Omnia præcepi atque animo mecum ante peregi.
 Vnum oro (quando hic inferni ianua regis
 Dicitur, & tenebrofa palus Acheronte refuso)
 Ire ad confpectum cari genitoris, & ora
 Contingat, doceas iter, & facra oltia pandas:
 Illum ego per flammæ, & mille fequentia tela
 Erupi his humeris medioque ex hoſte recepi:
 Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
 Atque omneis pelagique minas, cœlique ferebat
 In validus, viris vltra, fortemque ſeneſcæ.
 Quin, vt te ſupplex peterem, & tua limina adirem,
 Idem orans mandata dabat, gnati que patriſque
 Alma precor miſerere, potes namq; omnia: nec te
 Nequiquam lucis Hecate præfecit Avernis.
 Si potuit Maneis arceſſere coniugis Orpheus,
 Threicia fretus cithara ſidibusque canoris,
 Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
 Itque, reditque viam toties, qui Theſa, magnum
 Quid memorem Alceidem? & mi genus ad Iove ſummo.
 Talibus orabat dictis, araſque tenebat.
 Tum ſic orſa loqui vates: Sate ſanguine divum
 Tros Anchifiade facilis deſcenſus Averni:
 Notes atque dies pater atri ianua Ditis:
 Sed revocare graduum, ſuperasque evadere ad auras
 Hoc opus, hic labor eſt, pauci, quos æquus amavit
 Iuppiter, aut ardens evexit ad æthora virtus,
 Dis geniti, potuere, tenent media omnia ſilvæ,
 Cocytusque ſinu labens circumfluit atro.
 Quod ſi ratus amor menti, ſi tanta cupido eſt,
 Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
 Tartara, & infano iuvat indulgere labori:
 Accipe, quæ peragenda prius, later arbore opaca
 Aureus, & folijs, & lento vimine ramus;

Iunoni infernæ dictus sacer, hunc regit omnis
 Lucus, & obturis clauduor convallibus umbræ.
 Sed non ante latur telluris operta subire,
 Auricomas quam quis decerpserit arbore ferus.
 Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
 Instituit, primo avulso non deficit alter
 Aureus, & simili frondescit virga metallo.
 Ergo alte vestiga oculis, & rite repertum
 Carpe manu, namque ipse volens facilisque sevetur
 Si te fata vocant: aliter, non viribus vllis
 Vincere, nec duro poteris convelere ferro.
 Præterea iacet exanimum tibi corpus amici,
 Heu nescis, totamque incesta funere classem:
 Dum consulta petis nostroque in limine pendens:
 Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulcro.
 Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunt,
 Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis
 Adspices, dixit, pressoque obmutui ore.
 Æneas mæsto defixus lumina vultu
 Ingreditur, linquens antrum, cæcosque volutat
 Eventus animo secum; cui fidus Achates,
 It comes, & paribus curis vestigia figit.
 Multa inter sese vario sermone ferebant:
 Quem socium exanimum vates, quod corpus humendū.
 Disceret, atque illi Misenum in litore sicco,
 Ut venere, vident: indigna morte peremptum:
 Misenum Acoliden: quo non præstantior alter
 Ære cire viros, Martemque accendere cantu.
 Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
 Et lituo pugnas insignis obiba, & hasta.
 Postquam illum victor vita spoliavit Achilles,
 Dardanio Æneæ sese fortissimus heros
 Addiderat socium: non inferiora secutus.
 Sed tum, forte cava dum personat æquora concha
 Demens, & canta vocat in certamina divos?
 Æmulus exceptum Triton (si credere dignum est)

Inter saxa virum spumosa immerferat vnda,
 Ergo omnes magno circum clamore fremebant:
 Præcipuè pius Æneas, tum iussa Sibyllæ,
 Haut mora, festinant flentes, aramque sepulcri
 Congerere arboribus, cœloque educere certant.
 Itur in antiquam silvam, stabulæ alta ferarum:
 procumbunt piceæ: sonat ic̄ta securibus ilex:
 Frangæque trabes, cuneis, & firsile robur
 Scinditur: advoluunt ingenteis montibus ornos.
 Necnon Æneas opera inter talia primus
 Hortatur socios, patribusque accingitur armis.
 Atque hæc ipse suo tristi tum corde volutat,
 Adspectans silvã immensam, & sic forte precatur:
 Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
 Ostendat nemore in tanto: quando omnia vere
 Heu nimium de te vates, Misene locuta est.
 Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
 Ipsa sub ora viri cœlo venere volantes,
 Et viridi sedere solo, tum maximus heros.
 Maternas agnoscit aureis, lætulque precatur:
 Estes duces, ò si qua via est, cursumque per auras
 Dirigite in lucos, vbi pinguem dives opacat
 Ramus humum, tuque ò dubijs ne defice rebus
 Diva parens, sic effatus, vestigia præsit;
 Observans quæ signa ferant, quo tendere pergât.
 Pascentes illæ tantum prodire volando,
 Quantum acie possent oculi servare sequentum.
 Inde vbi venere ad fauces grave olentis Averni,
 Tollunt se celeres; liquidumque per aera lapsæ,
 Sedibus optatis gemina super arbore sidunt:
 Discolor vnde auri per ramos aura refulsit.
 Quale solet silvis brumali frigore viscum
 Fronde virre nova, quod non sua seminat arbor
 Et croceo fetu teretes circumdare truncos.
 Talis erat species auri frondentis opaca
 Illic; sic leni crepitabat bractea Vento,

Corripit ex templo Æneas, avidusque refringit
 Cunctantem, & vatis portat sub tecta Sibyllæ
 Nec minus interea Misenum in litore Teucris
 Flebant, & cineri ingrato suprema ferebant.
 Principio pinguem tedis, & robore secto
 Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
 Intexum latera, & feraleis ante cupressos
 Constituunt, decorantque super fulgentibus armis
 Pars calidos latices, & aena vndantia flammis
 Expediunt, corpusque lavant frigentis, & vngunt.
 Fit gemitus: tum membra toto defleta reponunt.
 Purpureasque super vesteis, velamina nota,
 Conijciunt, pars ingenti subiere pheretro
 Triste ministerium, & subiectam more parentum
 Aversi tenuere facem, congesta cremantur
 Thurea dona, dapes, fuso crateres olivo,
 Postquam collapsi cineres, & flamma quievit,
 Reliquias vino, & bibulam lave favillam:
 Ossaque lecta cado texit Chorineos aeno.
 Idem ter socios pura circumtulit vnda:
 Spargens rore levi, & ramo felicis oliuæ:
 Lustravitque viros, dixitque novissima verba.
 At pius Æneas ingenti mole sepulcrum
 Imponit suaque arma viro, renumque, tuiamque,
 Monte sub aërio: qui nunc Misenus ab illo
 Dicitur, æternumque tenet per sæcula nomen.
 His actus, propere exsequitur præcepta Sibyllæ.
 Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatus,
 Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:
 Quam super haud ullæ poterant impune volantes
 Tendere iter pennis: talis sese halitus atris
 Faucibus effundens super ad convexa ferebar:
 Vnde locum Graij dixerunt nomine Aornon.
 Quatuor hic primum nigranteis terga iuencos
 Constituit, frontique invergit vina sacerdos.
 Et summas carpens media inter cornua fetas,

Ignibus imponit sacris, libamina prima
 Voce vocans Hecatē, cœloque, Ereboque potentem.
 Supponunt alij cultros, tepidum cruorem
 Suscipiunt pateris, ipse atri velleris agnam
 Æneas, matri Eumenidum magnæque sorori
 Ense fetir, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam.
 Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
 Et solida imponit taurorum viscera flammis,
 Pingue superque oleum fundens ardentibus exstis.
 Ecce autem primi sub lumina Solis, & ortus,
 Sub pedibus mugire solum, & iuga cœpta moveri
 Silvarum, visæque canes ululare per umbram,
 Aventante dea. Procul ò procul esse, profani,
 Conclamat vates, totoque absistere luco:
 Tuque invade viam, vaginam eripe ferrum:
 Nunc animis opus Ænea, nunc pectore firmo,
 Tantum effata, furens antro se immisit aperto.
 Ille Suce[m] haud timidis vadentem passibus æquat.
 Di, quibus imperium est animarum, umbræque silentes,
 Et Chaos, & Phlegethon; loca nocte silentia late:
 Sit mihi fas audita loqui, si numine vestro
 Pandere res alta terra, & caligine merias.
 Ibant obscuri sola sub nocte per Umbras,
 Perque domos Ditis vacuas, & inania regna.
 Quale per incertam Lunam sub luce maligna
 Est iter in silvis: vbi cœlum condidit umbra
 Iuppiter, & rebus nox abstulit atra colorem.
 Vestibulum ante ipsum primisq; in faucibus Orci,
 Luctus, & vltrices posuere cubilia Curæ:
 Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
 Et Metus, & male suada Fames, & turpis Egestas
 Terribiles visu formæ: Lethumque, Labosque
 Tum consanguineos Lethi Sopor, & mala mentis
 Gaudia, mortiferumque adverso in limine Bellum,
 Ferreiq; Eumenidum thalami, & Discordia demens,
 Vipereum crimen vittis innexa cruentis.

In medio ramos annosaque brachia pandit
 Ulmos opaca, ingens; quam sedem Somnia vulgo
 Vana tenere ferunt, folijsque sub omnibus hærent.
 Multaque præterea variarum monstra ferarum,
 Centauri in foribus stabulant, Scyllæque bifformes,
 Et centum geminus Briareus, ac bellua Lernæ:
 Horrendum stridens, flammisque armata Chimæra:
 Gorgonee, Harpyiæq; & forma tricoloris umbræ
 Corripit hic subita trépιδus formidine ferrum
 Æneas, strictamque aciem venientibus offert,
 Et ni docta comes tenuis sine corpore vitas
 Admoneat volitare, cava sub imagine formæ,
 Irruat, & frustra ferro diverberet Umbras.
 Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad undas,
 Turbidus hic cœno vastaque voragine gurgēs
 Æstuat, atque omnem Cocyto eructat arenam.
 Portitor has horrendus aquas, & flumina servat
 Terribili squalore Charon; cui plurima mento
 Canities inculta iacet: stant lumina flamma:
 Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
 Ipse rarem conto subigit, velisque ministrat,
 Et ferruginea subnectat corpora cymba
 Iam senior, sed cruda deo viridisque senectus.
 Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat;
 Matres atque viri, defunctaque corpora vita
 Magoanimum heroum pueri, innuptaque puellæ,
 Impositique rogis iuvenes ante ora parentum.
 Quam multa in silvis autumnii frigore primo
 Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
 Quam multæ glomerantur aves, vbi frigidus annus
 Trans Pontum fugat, & terris immittit apricis:
 Stabant orantes, primi transmittere cursum,
 Tendebantque manus ripe vltioris amore.
 Navita sed tristis, nunc hos, nunc accipit illos
 Ast alios longe summos arce arena.
 Æneas (miratus enim, motusque tumultu)

Dic, ait, ò virgo, qui vult concursus ad ananem?
 Quidve petunt animæ? vel quo discrimine ripas
 Hæ relinquunt, illæ remis vada livida verrunt?
 Olli sic breviter fata est longæva sacerdos:
 Anchila generate, deum certissima proles,
 Cocyti stagna alta vides, Stygiamque paludem.
 Di cuius iurare timent, & fallere numen.
 Hęc omnis, quã cernis, inops, inhumataq; turba est,
 Portitor ille, Charon: hi, quos vehit vnda, sepulti.
 Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
 Transportare prius quam sedibus ossa quierunt.
 Centum errant annos, volitantq; hæc litora circum
 Tum demum admisi, stagna exoptata revoluunt.
 Constitit Anchisa satus, & vestigia præsit:
 Multa putans, sortemq; animo miseratus iniquam,
 Cœvit ibi mæstus, & mortis honore carentes,
 Leucaspim, & Lyciæ ductorem classis Orontem;
 Quos simul à Troia ventosa per æquora vectos,
 Obruit Auster, aqua involuens navemque virosque
 Ecce gubernator sese Palinurus agebat:
 Qui libyco nuper cursu, dum sidera servat,
 Exciderat puppi, medijs effusus in vndis,
 Hunc vbi vix multa mæstum cognavit in umbra;
 Sic prior alloquitur. Quis te Palinure deorum
 Eripuit nobis, medioque sub æquore merisit?
 Dic age, namque mihi fallax haud ante repertus
 Hoc vno responso animum delusit Apollo:
 Qui fore te Ponto incolumem, fineisque canebat
 Venturum Ausonios, en hæc promissa fides est?
 Ille autem. Neque te Phœbi cortina fefellit,
 Dux Anchisiade, nec me deus æquore merisit.
 Namque gubernaculum multa vi forte revulsum,
 Cui datus hærebam custos, cursusque regebam,
 Præcipitans traxi mecum, maria aspera iuro,
 Non vllum pro me tantum cepisse timorem,
 Qua tua ne, spoliata armis, excussa magistro

Deficere tantis navis surgentibus vndis.

Treis Notus hibernas immensa per æquora nocto

Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto

Prospexit Italiam, summa sublimis ab unda.

Faullatim adnabam terræ; iam tuta tenebam,

Ni gens crudelis madida cum veste gravarum

Præstantemque vncis manibus capita aspera montis:

Ferro invasisset, prædamque ignata putasset.

Nunc me fluctus habet, versantque in litore venti

Quod te per cœli iucundum lumen, & auras,

Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli:

Eripe me his invicte malis, aut tu mihi terram

Inijce (namque potes) portusque require Velinos.

Aut tu, si qua via est, si quam tibi diva creatrix

Ostendit (neque enim credo sine numine divum

Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem)

Dat dextram misero, & tecum me tolle per vndas,

Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam.

Talia fatus erat, cæpit cum talia vates:

Vnde hæc, ò Palinure, tibi tam dira cupido?

Tu Stygias inhumatus aquas, amnemque severum

Fumenidum adspicies, ripiamve iniussus adibis?

Define fata deum flecti sperare precando:

Sed cape dicta monior, duri solatia casus.

Nam tua finitimi longe lateque per vrbeis

Prodigijs acti cœlestibus, ossa piabunt.

Et statuent tumulum, & tumulo sollempnia mittent,

Æternumque locus Palinuri nomen habebit,

His dictis curæ emotæ, pulsusque parumper

Corde color tristi: gaudet cognomine terra.

Ergo iter inceptum peragunt, fluvioque propinquant,

Navita quo iam inde ut Stygia prospexit ab unda

Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripæ:

Sic prior aggreditur dictis, atque increpat ultro:

Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,

Fare age quid venias, iam istiac, & comprime gressum.

Umbrarum hic locus est, Somni, Noctisque soporæ:
 Corpora viva nefas Stigia vectare carina.
 Nec vero Alceidem me sum lætatus euntem
 Accepisse lacu, nec Thesea, Peirithoumque;
 Dis quamquam geniti, adque invicti viribus essent.
 Tartareum ille manu custodem in vincla petivit
 Ipsius à folio regis, traxitque trementem:
 Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
 Quæ contra breviter fata est Amphrysia vates;
 Nullæ hic insidiæ tales, absiste moveri.
 Nec vim tela ferunt; licet ingens ianitor antro
 Æternum latrans ex sanguineis terreat umbras,
 Casta licet patruï servet Proserpina limen.
 Troius Æneas, pietate insignes, & armis,
 Ad genitorem, imas Erebi descendit ad Umbras.
 Si te nulla movet tantæ pietatis imago:
 At ramum hunc (aperit ramum qui veste latebat)
 Agnoscas, tumida ex ira tum corda refidunt.
 Nec plura his, ille admirans venerabile donum
 Fatalis virgæ, longo post tempore visum.
 Cæruleam adverti, puppim, tipæque propinquare,
 Inde alias animas, quæ per iuga longa sedebant,
 Deturbat, laxatque foros: simul accipit alveo
 Ingentem Æneam, gemuit sub pondere cymba
 Stulis, & multam accepit rimosa paludem.
 Tandem trans fluvium incolumeis, vatemq; virumq;
 Informi limo glaucaque exponit in vlvæ,
 Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
 Personat: adverso recubans immanis in antro.
 Cui vates horrere videns iam colla colubris.
 Melle soporatum, & medicatis fugibus offam
 Obijcit, ille, fame rabida tria guttura pandens,
 Corripit obiectam, atque immania terga resolvit.
 Fasus humi, totque ingens extenditur antro.
 Occupat Æneas aditum custode sepulto,
 Evaditque celer ripam irremcabilis yndæ:

Continuo auditæ voces vagitus, & ingens,
 Infantumque animæ flentes in limine primo:
 Quos dulcis vitæ exorteis, & ab vberè raptos,
 Abstulit atra dies, & funere merfis acerbo.
 Hus iuxta falso damnari crimine mortis,
 Nec vero hæc sine sorte datæ sine iudice sedes.
 Quæsitòr Minos urnam movet: ille Silentum
 Conciliumque vocat, vitasque, & crimina dilcit.
 Proxima deinde tenent inæsti loca, qui sibi lethuram
 Infantes perperere manu, lucemque perosi
 Proiecerè animas, quam velent æthere in alto
 Nunc, & pauperiem, & duros perferre labores!
 Fata obstant, tristique palus inamabilis vnda
 Alligat, & novies Styx interfusa coeret:
 Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnè
 Lugentes campi, sic illos nomine dicunt.
 Hic, quos duros amor crudeli tabe peredit,
 Secreti celant calles, & myrtea circum
 Silva tegit: curæ non ipsa in morte relinquunt.
 His Phæderam Procrinque locis, inæstamque Eriphylem
 Crudelis gnati monstrantem vulnera cœnit,
 Evadnenque, & Pasiphaen; his Laodameia
 It comes, & iuvenis quondam, nunc femina Cæneus,
 Rursus, & inveterem fato revoluta figuram.
 Inter quas Phœnissa recens à vulnere Dido
 Errabat silva in magna: quam Troius heros
 Ut primùm iuxta stetit, agnovitque per umbram
 Obscuram: qualem primo qui surgere mense
 Aut videt, aut vidisse putat per nobila Lunam:
 Demisit lacrymas, dulcique affatus amore est,
 Infelix Dido! verus mihi nuntius ergo
 Venerat existinctam, ferroque extrema secutam.
 Funeris heu tibi causa fuit? per sidera iuro,
 Per superos, & si qua fides tellure sub ima est:
 Inuitus regina tuo de litore cœssi.
 Sed me iussa deum, quæ nunc has ire per umbras,

Per loca fenta fitu cogunt, noctemque profundam;
 Imperijs egerijs egere fuis: nec credere quivi,
 Hunc tantum tibi me difceffu ferre dolorem.
 Sifte gradum, teque afpectu ne fubtrahe nōftro.
 Quem fugis? extremū fato quod te alloquor,
 Talibus Æneas ardentem, & torva tuentem
 Lenibat dictis animum, lacrymasque ciebat.
 Illa fole fixos oculos averfa tenebat:
 Nec magis incepto voltum fermone movetur,
 Quam fi dure flex aut flet Marpefia cautes.
 Tandem proripuit feffe, atque inimica refugit
 In nemus vmbriferum: coniux vbi priftinus illi
 Respondet curis, æquatque Sichæus amorem.
 Nec minus Æneas cafu percuffus iniquo,
 Profequitur lacrymans longe, & miferatur euntem.
 Inde datum molitur iter, iamque arva tenebant
 Ultima, quæ bello clari fecreta frequentant.
 Hic illi occurrit Tydeus, hic inclitus armis
 Parthenopæus, & Adrafti pallentis imago.
 Hic multum fleti ad fuperos, belloque caduci
 Dardanidæ: quos ille omneis longo ordine cernens
 Ingemuit, Glaucumq; Medontaq; Therfiochumque
 Treis Antenoridas, Ceretique facrum Polybuten,
 Idæumque, etiam currus, etiam arma tenentem.
 Circunftant animæ dextra levaque frequentes.
 Nec vidiffe femel fatis eft, iuvat vſque morari,
 Et conferre gradum, & veniendi difcere cauffas.
 At Danaum proceres Agamemnoniæq; phalanges,
 Vt videre virum, fulgentiaque arma per vmbraſ:
 Ingenti trepidare metu, pars vertere terga,
 Ceu quondam petiere rateis: pars tollere vocem
 Exiguam, inceptus clamor fruſtratur hianteis.
 Atque hic Priamidem laniatum corpore toto
 Deiphobum vidit: lacerum crudeliter ora,
 Oro manusque ambas, populataq; tempora raptis
 Auribus, & truncas inhoneſto vulnere nareis.

Vix adeo agnovit panitentem, & dira regentem
 Supplicia: & notis compellat vocibus ultro:
 Deiphobe armipotens, genus alto à sanguine Teucrà
 Quis tam crudeleis optavit sumere pœnas?
 Cui tantum de te licuit? mihi fama suprema
 Nocte tulit, fessum vasta te cæde Pelasgum
 Procubuisse super confusæ stragis acertum.
 Tum egomet tumulum Rhæteo in litore inanem
 Constitui, & magna Maneis ter voce vocavi.
 Nomen, & arma locum fervant, te amice nequivi
 Conspicere, & patria decedens ponere terra
 Atque hic Priamides: Nihil, ò tibi, amice, relictum:
 Omnia Deiphobo solvisti, & funeris umbris.
 Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacænæ,
 His miserere malis: illa hæc monumenta reliquit.
 Namque vt suprema falsa inter gaudia noctem
 Egerimus, nostri; & nimium meminisse necesse est:
 Cum fatalis equus saltu super ardua venit
 Pergama, & armatum pedirem gravis attulit alvos:
 Illa chorum simulans, ovanteis orgia circum
 Ducebat Phrygias; flammam media ipsa tenebat
 Ingentem, & summa Danaos ex arce vocabat.
 Tum me, confectum curis, somnoque gravatum,
 Infelix habuit thalamus, pressitque iacentem
 Dulcis, & alta quies, placidæque simillima morti,
 Egregia interea codiux arma omnia tectis
 Emoveat, & fidum capiti subdlexerat ensem:
 Intra tecta vocat Menelaum, & limina pandit.
 Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
 Et famam extinguere veterum sic posse maiorum.
 Quid moror? irrumpunt thalamo, comes additur unus
 Hortator scelerum Æolides. Di talia Graijs
 Instaurate; pio si pœnas ore reposco.
 Sed te qui viuum casus, age fare vicissim,
 Attulerent, pelagine venis erroribus actus,
 An monitu diyum, an quæ te fortuna fatigat,

Ut tristeis sine Sole domos, loca turbida adires?
 Hęc vi e sermonum roseis Aurora quadrigis
 Iam medium ætherio cursu traiecerat axem:
 Et fors omne datum traherent per talia tempus:
 Sed comes admonuit, breviterque affata Sibylla est:
 Nox ruit, Ænea: nos flendo ducimus horas,
 Hic locus est, parteis vbi se via fundit in ambas:
 Dextera, quæ Ditis magni sub mœnia tendit;
 Hac iter Elysiū nobis: at læva malorum
 Exeret pœnas, & ad impia Tartara mittit.
 Deiphobus contra: Nec se vi magna sacerdos:
 Dilcedam, explebo numerum reddatque tenebris,
 Idocus, i, nostrum: melioribus vtere fatis.
 Tantum effatus, & in verbo vestigia torfit.
 Respicit Æneas subito, & sub rupe sinistra
 Mœnia læva videt, triplici circumdata muro:
 Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
 Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia faxa,
 Porta aduersa, ingens, solidoque adam ante columnæ
 Vis vt nulla virum, non ipsi excindere ferro
 Cœlicolæ valeant, stat ferrea turris ad auras:
 Tisiphoneque sedens palla succincta cruenta,
 Vestibulum infomnis seruat noctesque deisque.
 Hinc exaudiri gemitus, & læva sonare
 Verbera; tum stridor ferri, tractæque catenæ
 Constitit Æneas, strepitumque exterritus hausit:
 Quæ scelerum facies? ò virgo, effare: quibusve
 Vrgentur pœnis? qui tantus plangor ad auras?
 Tum vates sic orsa loqui: Dux inclyte Teucrum,
 Nolle fas casto sceleratum infiltrere limen:
 Sed me, cum lucis Hecate præfecit Avernīs,
 Ipta Deum pœnas docuit, perque omnia duxit.
 Cnosius hæc Radamanthus habet durissima regna
 Castigatque auditque dolos; subigitque fateri,
 Quæ quis apud Iuperos, furto lætatus inanis
 Distulit in seram commissæ placula mortem.

Continuo fonteis vltrix accincta, flagello
 Tifiphone quatit insultans, torvesque sinistra
 Intentans angueis, vocat agmina sæva fororum.
 Tum demum horrifono stridentes cardine sacræ
 Panduntur portæ, cernis, custodia qualis
 Vestibulo sedeat? facies quæ limina fervet?
 Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra
 Sævior intus habet sedem, tum Tartarus ipse
 Bis patet in præceps tantum, tenditque sub vmbra
 Quantus ad ætherum cœli suspectus Olypum.
 Hic genus antiquum terræ, Titania pubes,
 Fulmine deiecti, fundo voluuntur in imo.
 Hic, & Aloidas geminos, immanta vidi
 Corpora, qui manibus magnum rescindere cœlum
 Aggressi, superisque Iovem detrudere regnis.
 Vidi, & crudeleis danteræ Salmonea pœnas,
 Dum flammæ Iovis, & sonitus imitatur Olympi.
 Quatuor hic in vectus equis, & lampada quassans
 Per Graium populos, mediæque per Elidis urbem
 Ibat ovans, divumque sibi poscebat honorem?
 Demens! qui nimbos, & non imitabile fulmen,
 Aere, & cornipedum cursu simularat equorum,
 At pater omnipotens densa inter nubila telum
 Contotit (non ille faces, nec fumea tedis
 Lumina) præcipitemque immani turbine ad egit.
 Nec non, & Tityon terræ omni parente is alumnum
 Cernere erat: per tota novem cui iugera corpus
 Porrigitur, rostroque immavis voltur obunco
 Immortale iecur tundens, fecundaque pœnis
 Viscera, rimaturque epulas, habitatque sub alto
 Pectore: nec fibris requies datur vlla renatis.
 Quid memorem Lapithas, Ixiona, Peirithoumque
 Quos super atra silex iam iam lapsura, cadentique
 Imminet assimilis: lucent Genialibus altis
 Aurea fulcra toris, epulæque ante ora paratæ
 Regifico luxu, Furiarum maxima iuxta

Accubat, & manibus prohibet contingere mensas:
 Exiurgitque facem attollens, atque intonat ore,
 Hic quibus iuusi fratres, dum vita manebat,
 Pulsatusve parens, & fraus innexa clienti:
 Aut qui divitijs soli incubneré repertis,
 Nec partem posuere suis: quæ maxima turba est:
 Quique ob adulterium cæsi, quique arma secuti
 Impia, nec veriti dominorum fallere dextras:
 Incluli pœnam expectant, Ne quære doceri
 Quam pœnã, aut quæ forma viros, fortunave merfi:
 Saxum ingens voluunt alij, radique rotarum
 Districti pendent, sedet, æternumque sedebit
 Infelix Theseus: Phlegyaque milerrimus omneis
 Admonet, & magna testatur voce per Umbras:
 Disciter iustitiam moniti, & non temnere divos
 Vendidit hic auro patriam, dominumq; potentem
 Imposuit: fixit leges pretio, atque refixit,
 Hic thalamum invasit natæ, vetitoq; Hymenæos,
 Ausi omnes immane nefas, ausoque potiri.
 Non, mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
 Ferrea vox, omneis scelerum comprehendere formas
 Omnia pœnarum percurrere nomina possem.
 Hæc vbi dicta dedit Phœbi longæva sacerdos:
 Sed iam age carpe viam, & susceptû perfice munus
 Acceleremus, ait: Cyclopum educta camiois
 Mœnia conspicio, atque adverso fornice portas:
 Hæc vbi nos præcepta iubent deponere dona,
 Dixerat, & pariter gressi per opaca viarum
 Corripiunt spatium medium, foribusq; propinquãt!
 Occupat Æneas aditum, corpusque recenti
 Spargit aqua, ramumque adverso in lumine figit.
 His demum exactis, perfecto munere divæ,
 Devenere locos lætos, & amœna virecta
 Fortunatorum nemorum sedesque beatas.
 Largior hic campos æther, & lumine vestit
 Purpureo, Solemque suum, sua sidera norunt.

Pars in gramineis exercent membra palæstris:
 Contendunt ludo, & fulva luctantur arena:
 Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
 Necnon Treicius longa cum veste sacerdos
 Obloquitur numeris septem discrimina vocum,
 Iamque eadem digitis, iam pectine pulsat eburno
 Hic genus antiquum Teucris, pulcherrima proles,
 Magnanimi heroes, nati melioribus annis,
 Illi que, Assaracusque, & Troiæ Dardanus auctor.
 Arma procul, currusque virum miratur inaneis.
 Stant terræ defixæ hastæ, passimque soluti
 Per campos pascuntur equi, quæ gratia currum
 Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentis
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.
 Conspicit ecce alios dextra levaque per herbam
 Vescenteis, letumque choropæana canentis
 Inter odorantur lauri nemus: vnde superne
 Plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.
 Hic manus, ob patriam pugnando vulnera passi,
 Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
 Quique pij vates, & Phœbo digna locuti,
 Inventas aut qui vitam excoluere per arteis,
 Quique sui memores alios fecere merendo:
 Omnibus his nivea cinguntur tempora vitta.
 Quos circumfusus sic est affata Sibylla:
 Musæum ante omneis: medium nam plurima turba
 Hunc habet, atque humeris exstantem suspicit altis:
 Dicite felices animæ, tuque optime vates,
 Quæ regio Anchisen, quis habet locus? illius ergo
 Venimus, & magnos Erebi tranavimus amneis.
 Atque huic responsum paucis ita reddidit heros.
 Nulli certa domus: lucis habitamus opacis,
 Riparumque toros, & prata recentia rivis
 Incolimus, sed vos, si fert ita corde voluntas,
 Hoc superate iugum, & facili iam tramite sistam.
 Dixit, & ante tulit gressum, campisque nitentis

Desuper ostentat: dehinc summa cacumina linquunt:
 At pater Anchises penitus convalle virenti
 Inclusas animas, superantque ad lumen ituras,
 Lustrabat studio recolens, omnemque suorum
 Forte recensebat numerum, carosque nepotes,
 Fataque, fortunaſque virum, moresque, manusque
 Isque vbi tendentem aduersum per gramina vidit
 Æneam, alacris palmas vtrasque tetendit:
 Effusæque genis lacryma: & vox excidit ore:
 Venisti tandem, tuaque spectata parenti
 Vicit iter durum pietas: datur ora tueri
 Gnate tua, & notas audire, & reddere voces.
 Sic equidem ducebam animo, rebarque futurum,
 Tempora dinumerans: nec me: mea cura fefellit.
 Quas ego te terras, & quanta per æquora vectum
 Accipio! quantis iactatum, gnate, periclis!
 Quam metui ne quid Libiæ tibi regna nocerent!
 Ille autem: Tua me, genitor, tua tristis imago,
 Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit.
 Stant sale Tyrrheno classes, da iungere dextram,
 Da genitor, teque amplexu ne subtrahe nostro.
 Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
 Ter frustra comprehensa manus effugit imago:
 Par leuibus ventis, volucrique simillima somno.
 Interea videt Æneas in valle reducta
 Seclusum nemus, & virgulta sonantia silvis,
 Lethæumque, domos placidas qui prænatas, amnem:
 Hunc circum innumeræ gentes, populiq; volabant.
 Ac veluti in patris, vbi apes æstate serena
 Floribus insiduunt varijs, & candida circum
 Lilia funduntur, strepit omnis murmure campus.
 Horrescit visu subito, causasque requirit
 Incius Æneas, quæ sint ea flumina porro,
 Quive vari tanto compleverint agmine ripas.
 Tum pater Anchises: Animæ quibus altera fato

Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
 Securos latices, & longa oblivia potant.
 Has equidem memorare tibi atque ostendere coram
 Iam pridem hanc prolem cupio enumerare meorum;
 Quo magis Italia tandem lætere reperta.
 O pater, ane aliquas ad cœlum hinc ire putandū est
 Sublimeis animas, iterumque ad tarda reverti
 Corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido?
 Dicam equidem, nec te suspensum, gnate tenebo,
 Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit,
 Principio cœlum, ac terras, camposque liquenteis,
 Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra,
 Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
 Mens agitat molem, & magno se corpore miscet,
 Inde hominum pecudumque genus, viteq; volantum,
 Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus,
 Igneus est ollis vigor, & celestis origo
 Seminibus; quantum non noxia corpora tardant,
 Terrenique habetant hartus, moribundaq; membra.
 Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudentq; nec auras
 Respiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco.
 Quin, & supremo cum lumine vita reliquit,
 Non tamen omne malū miseris, nec funditus omnes
 Corporeæ excedunt pestes: penitusque necesse est
 Multa diu concreta modis inolescere miris.
 Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
 Supplicia expendant, aliæ panduntur inaneis
 Suspensæ ad ventos: alijs sub gurgite vasto
 Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni,
 Quisque suos patimur Manes: exinde per auplum
 Mittimur Elysiū, & pauci læta arva tenemus:
 Donec longa dies perfecto temporis orbe
 Concretam exemit labem, purumque reliquit
 Ætherium, sensum, atque aurei simplicis ignem.
 Has omneis, vbi mille rotam volvere per annos,
 Lethæum ad fluvium deus evocat agmine magno:

Scilicet immemores supera vt convexa revisant,
 Rursus, & incipiant in corpora velle reverti.
 Dixerat Anchises: gnatumque vnaque Sibyllam
 Convectus trahit in medios, turbamque sonantem
 Et tumulum capit: vnde omneis longo ordine possit
 Adversus legere, & venientum discedere vultus.
 Nunc age, Dardanium prolem qua deinde sequatur
 Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
 Illustreis animas, nostrumque in nomen ituras,
 Expediam dictis, & te tua fata docebo.
 Ille, vides? pura iuvenis qui nititur hasta,
 Proxima sorte tenet lucis loca: primus ad auras
 Ætherias Italo commistus sanguine surget
 Silvius, Albanum nomen, tua posthuma proles:
 Quem tibi longebo serum Lavinia coniux
 Educet silvis regem, regumque parentem:
 Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.
 Proximus ille Procas Troianæ gloria gentis,
 Et Capis, & Numitor, & qui te nomine reddet
 Silvius Æneas, pariter pietate, vel armis
 Egregius, si vnquam regnandam acceperit Albam.
 Qui iuvenes quantas ostentant, adspice, vires.
 At qui umbrata gerunt civili tempora quercu,
 Hi tibi Nomentum, & Gabios Urbemque Fidenam,
 Hi Collatinas imponent montibus arces,
 Laude pudicitia celebres, addentque superbos
 Prometios, Castrumque Inui, Balamque, Coramque
 Hæc tum nomina erunt, nunc sunt sine nomina terre
 Quin, & avo comitem sese Mavortius addet
 Romulus, Assarici quem sanguinis Ilia mater
 Educet: videm vt geminae stant vertice cristæ,
 Et pater ipse suo superet iam signat honore?
 En huius, gnate, auspicijs illa inclita Roma
 Imperium terris, animo æquabit Olympo.
 Septemque vna sibi muro circumdabit arces:
 Felix, prole virum: qualis Berecynthia mater,

Invehitur curru Phrygias turrata per vrbeis,
 Læta deum partu, centum complexa nepotes,
 Omneis Cœlicolas, omneis super alta tenenteis.
 Huc geminas, nunc flecte acies, hanc adspice gentē,
 Romanosque tuos, hic Cæsar, & omnis Iuli
 Progenies, magnum cœli ventura sub axem.
 Hic vir, hic est, tibi quem promitti sæpius audis,
 Augustus Cæsar, diuum genus, aurea condet
 Sæcula qui rursus Latio: regnata per arua
 Saturno quondam, super, & Garamantas, & Indos
 Proferet imperium, iacet extra sidera tellus,
 Extra anni, Solisque vias, vbi cœlifer Atlas
 Axem humero torquet, stelis ardentibus aptum.
 Huius in adventum iam nunc, & Caspia regna
 Responsis horrent diuum, & Mæotica tellus,
 Et septem gemini turbant trepida ostia Nili.
 Nec vero Alceides tantum telluris obivit:
 Fixerit aripedem cervam licet, aut Erymanthi
 Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcus.
 Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
 Liber, agens celso Nysæ de vertice tigreis.
 Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?
 Aut metus Ausonia prohibet consistere terra?
 Quis procul ille autem ramis insignis olivæ
 Sacra ferens? nosco crineis, incanaque menta
 Regis Romani: primus qui legibus urbem
 Fundabit, Curibus parvis, & paupere terra
 Missus in imperium magnum, cui deinde subibit,
 Otia qui rumpet patriæ, residetque movebit
 Tullus in arma viros, & iam defuerat triumphis
 Agmina, quem iuxta sequitur iactantior Ancus:
 Nunc quoq; iam nimium gaudēs popularibus auris.
 Vis, & Tarquinius reges, animamque superbam
 Vltoris Bruti, falcesque videre receptos?
 Consulis imperium hic primus, sevasque secureis:
 Accipiet, gnatosque pater, nova bella moventeis,

Ad pœnam pulcra pro libertate vocabit
 Infelix, utcumque ferent ea fata minores:
 Vincet amor patriæ, laudumque immensa cupido.
 Quin Decios, Drusosque procul, se vumque securi
 Adspici Torquatum, & referentem signa Camillum.
 Illæ autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
 Concordes animæ nunc, & dum nocte premuntur.
 Heu quantum inter se bellum, si lumina vitæ
 Attingerint, quantas acies, stragemque ciebunt,
 Aggeribus focer Alpinis, atque arce Monæci
 Descendens, gener adversis instructus Eois.
 Ne pueri, ne tanta animis assuescite bella:
 Heu patriæ validas in viscera vertite vires,
 Tu quer prior, tu parce, genus qui ducis Olympo:
 Projice tela manu, sanguis meus.
 Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho.
 Victor agee currum, cæsis insignis Achivis.
 Eruet ille Argos Agamemnoniasque Mycenæ,
 Ipsumque Æaciden, genus armipotenti, Achillei,
 Vltus avos Troiæ, templa, & temerata Minervæ.
 Quis te magne Cato tacitum, aut te Cossæ relinquat?
 Quis Gracci genus, aut gemino, duo fulmina belli
 Scipiadas: cladem Libyæ, parvoque potentem
 Fabricium, vel te sulco Serrane ferentem?
 Quo festum rapitis, Fabij? tu Maximus ille es,
 Vnus qui nobis cunctando restituis rem.
 Excudent alij spirantia mollius æra:
 Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus
 Orabunt causas melius, cœlique meatus
 Describent radio, & fugentia sidera dicent.
 Tu regere imperio populos, R. mane, memento,
 (Hæ tibi erunt artes) pacisque imponere morem,
 Parcere subiectis, & debellare superbos.
 Sic pater Anchiles, atque hæc mirantibus addit:
 Adspice ut insignis spolijs Marcellus opimis
 Ingreditur, victorque viros supereminet omneis,

Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,
 Sistet eques: sternet Pœnos, Gallumque rebellem,
 Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.
 Atque hic Æneas (vna namquē ire videbat
 Egregium forma iuvenem, & fulgentibus armis,
 Sed frons læta parum, & deiecto lumina vultu)
 Quis pater, ille, virum qui sic comitatur euntem?
 Filius, an ne aliquis magna de stirpe nepotum.
 Quis strepitus circa comitum: quantum instar in ipso este
 Sed non atra caput tristi circumvolat umbra,
 Tum pater Anchises, lacrymis ingressus obortis:
 O gnate, ingentem luctum ne quære tuorum:
 Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra
 Esse sinent, nimium vobis Romana propago
 Visa potens, Superi, propria hæc si donec fuissent.
 Quantos ille virum magnam Mauortis ad urbem
 Campys aget gemitus, vel quæ Tiberine videbis
 Funera, cum tumulum præterlabere recentem!
 Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
 In tantum spe tollet auos, nec Romula quondam
 Villo se tantum tellus iactabit alumno.
 Heu pietas, heu prisca fides, invictaque bello
 Dexterâ! non illi quisquam se impune tulisset
 Obuius armato, seu cum pedes iret in hostem,
 Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
 Heu miserande puer! si qua fata aspera rumpas,
 Tu Marcellus eris, manibus dare lilia plenis:
 Purpureos spargam flores, animamque nepotis
 His saltem accumulem donis, & fungar inani
 Munere, sic tota passim regione vagantur
 Aeris in campis latis, atque omnia lustrant.
 Quæ postquam Anchises gnatum per singula duxit,
 Incenditque animum famæ venientis amore:
 Exin bella viro memorat, quæ deinde gerenda,
 Laurenteisque docet populos, urbemque Latini,
 Et quo quemque modo fugiatque feratque laborē.

Sunt geminæ Somni portæ: quarum altera fertur
 Cornea, qua veris facilis datur exitus Umbris:
 Altera candenti perfecta nitens elephanto:
 Sed falsa ad cœlum mittunt infomnia Manes.
 His ibi tum gnatum Anchises, vnaque Sibyllam
 Prosequitur dictis, portaque emittit eburna:
 Ille viam lecat ad nâveis, sociolque reuifit,
 Tum se ad Caietæ tecto fert litore portum.
 Ancora de prora iacitur, stant litore puppes,

ÆNEIDOS LIB. VII.

ARG. Hic alteram operis totius partem aggreditur, qua
 est de bellis ab Ænea in Italia gectis: eorumque semina,
 & causas enarrat.

TV quoque litoribus nostris Æneia nutrix
 Æternam moriens famam Caieta dedisti:
 Et nunc seruat honos sedem tuus, ossaq; nomen
 Hesperia in magna, si qua est gloria, signat.
 At pius exsequijs Æneas rite solutis,
 Aggere composito tumultu, postquam alta quierunt
 Æquora, tendit iter velis, portumque relinquit.
 Aspirant auræ in noctem, nec candida cursum
 Luna negat: splendet tremulo sub lumine Pontus.
 Proxima Circeæ raduntur litora terræ:
 Dives inaccessos vbi Solis filia lucos
 Assiduo resonat cantu, tetisque superbis
 Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
 Arguto tenuis percurrens pectine telas.
 Hinc exaudiri gemitus, iræque leonum
 Vincla recusantum, & fera sub nocte rudentum,
 Setigerique sues, atque in præsepibus vrsi
 Sævire, ac formæ magnorum ululare Luporum;
 Quos hominû ex facie dea sæva potentibus herbis
 Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.
 Quæ ne monstra pij paterentur talia Troes,
 Delati in portus, neu litora dira subirent:
 Neptunus ventis implevit vela secundis,

Atque fugam dedit, & præter vada fervida vexit.
 Iamque rubescebat radijs mare, & æthere ab alto
 Aurora in voseis fulgebat lutea bigis:
 Cum venti posuere, omnesque repente resedit
 Flatus, & in lento luctantur marmore tonitæ.
 Atque hic Æneas ingentem ex æquore locum
 Prospicit: hunc inter fluvio Tiberinus amœno,
 Vorticibus rapidis, & multa flavus arena
 In mare prorumpit, variæ circumque, supraque
 Assuetæ ripis volucres, & flaminis alveo,
 Æthera mulcebant cantu, lucoque volabant.
 Flectere iter socijs, terræque advertere proras
 Imperat, & lætus fluvio succedit opaco:
 Nunc age, qui reges, Erato, quæ tempora rerum,
 Quis Latio antiquo fuerit status, advena classem
 Cum primum Ausonijs exercitus appulit oris,
 Expediam, & primæ revocabo exordia pugnæ.
 Tu vatum, tu dive mone, dicam horrida bella:
 Dicam acies, actosque animis in funera reges,
 Tyrrhenamque manum, totamq; sub arma coactam
 Hesperiam, maior rerum mihi nascitur ordo:
 Maius opus moveo. Rex arva Latinus, & vrbeis
 Iam senior longa placidus in pace regebat.
 Hunc Fauno, & nympha gemitum Laurente Marica,
 Accipimus. Fauno Picus pater: isque parentem
 Te Saturne refert, tu sanguinis vltimus auctor
 Filius huic fato divum, prolesque virilis
 Nulla fuit, primaque oriens erepta iuventa est.
 Sola domum, & tantas servabat filia sedes:
 Iam matura viro, iam plenis nubilis anneis.
 Multi illam magno è Latio, totaque petebant
 Ausonia: petit ante alios pulcherrimus omneis
 Turnus: avis, at avisque potens, quem regia coniugis
 Adiungi generum miro properabat amore,
 Sed varijs portenta deum terroribus obstant.
 Larus erat recti medio, in penetralibus altis

Sacra comam, multosque metu servata per annos,
 Quam pater inventam, primos cum conderet aces,
 Ipse ferebatur Phœbo sacrasse Latinus,
 Laurentisque ab ea nomen posuisse colonis.
 Huius apes summum densæ, mirabile dictu,
 Scridore ingenti liquidum trans æthera vectæ.
 Obsedere apicem, & pedibus per mutua nexis
 Examen subitum ramo frondente pependit.
 Continuo vates, Externum cernimus, inquit,
 Adventare virum, & parteis petere agmen easdem
 Patribus ex eisdem, & summa dominarier arce,
 Præterea, castis adolet dum altaria tædis,
 Et iuxta genitorem adstat Lavinia virgo:
 Visa nefas, longis comprehendere crinibus ignem,
 Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari,
 Regaleisque accensa comas, accensa coronam
 Insignem gemmis, tum fumida lumine fulvo
 Involui, ac totis Vulcanum spargere tectis.
 Id vero horrendum ac visu miserabile ferri.
 Namque fore illustrem fama, fatisque canebant
 Ipsam sed populum magnum portendere bellum,
 At rex sollicitus monstris, oracula Fauni
 Fatidici genitoris adit locusque sub alta
 Consulit Albunea, nemorum quæ maxima sacro
 Fonte sonat, sævamque exhalat opaca Mephitim.
 Hinc Italæ gentes, omnisque Oenoeria tellus
 In dubijs responsa petunt, huc dona sacerdos
 Cum tulit, & cæsarum ovium sub nocte silenti
 Pellibus incubuit stractis, somnosque petivit:
 Multa modis simulacra videt volitantia miris,
 Et varias audit voces, fruiturque deorum
 Colloquio, atq; imis Acheronta affatur Avernis.
 Hic, & tum pater ipse petens responsa Latinus.
 Centum lanigeras mactabat rite videnteis,
 Atque harum effultus terga, stratibusque iacebat
 Velleribus, subita ex alto vox redidit a luco est,

Ne pete connubijs gnata[m] sociare Latinis,
 O mea progenies, thalamis nec credere paratis.
 Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferunt, quorumq[ue] à stirpe nepotes
 Omnia sub pedibus, quã Sol utrumque recurrens
 Adspicit Oceanum, vèrtique, regique videbunt.
 Hæc responsa patris Fauni, monitusque silenti
 Noctè datos, non ipse suo premit ore Latinus:
 Sed circum late volitans iam fama per vrbeis
 Ausonias tulerat: cum Laomedontia pubes
 Gramineo ripæ religavit ab aggere classem.
 Æneas, primique duces, & pulcher Iulus,
 Corpora sub ramis deponunt arboris altæ:
 Instituumque dapes, & adorea liba per herbas
 Subijciunt epulis (sic Iuppiter ipse monebat)
 Et Cereale solum pomis agrestibus augent.
 Consumptis hic forte alijs, ut vertere morsus
 Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
 Et violare manu, malisque audacibus orbem
 Fatale crusti, patulis nec parcere quadris:
 Heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus.
 Nec plura alluderis, ea vox audita laborum
 Prima tulit finem, primamque loquentia ab ore
 Eripuit pater, ac stupefactus numine præsit
 Continuo, salve fatis mihi debita Tellus,
 Usque, ait, ò fidi Troiæ saluete Penates,
 Hic domus, hæc patria est genitor mihi talia, namq[ue]
 Nunc repeto, Anchises fatorum arcana reliquit:
 Cum tu, gnate, fames ignota ad litora vectum
 Accisis coget dapibus consumere mensas!
 Tum sperare domos defessus, ibique memento
 Prima locare manu, molirique aggere recta.
 Hæc erat illa famas, hæc nos suprema manebat
 Exirijs positura modum.

Quare agite, & primo læti cum lumine Solis,

Quæ loca, quive habeant homines, ybi mania gentis,

Vestigemus, & aporto diversa petamus.

Nunc pateras libare Iovi, precibusque vocate

Anchisem genitorem, & vina reponite mensis.

Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo

Implicat, & Gentimq; loci, primamque deorum

Tellurem, nymphasque, & adhuc ignota precatur

Flumina: tum noctem, noctisque orientia signa,

Idæumque Iovem, Phrygiamque ex ordine matrem

Invocat, & duplices cœloque, Ereboque Parenteis

Hic pater omnipotens ter cœlo clarus ab alto

Intonuit radiisque ardentem lucis, & auro.

Ipsè manu quatiens ostendit ab æthere nubem.

Dicitur hic subito Troiana per agmina rumor,

Advenisse diem, quo debita mœnia condant.

Certatim instaurant epulas, atque omine magno

Crateras læti statuunt, & vina coronant.

Postera cum prima lustrabat lampade terras

Orta dies: urbem, & infies, & litora gentis

Diversi explorant, hæc fontis stagna Numia,

Hunc Thybrim fluvium, hic forteis habitare Latinos

Tum fatus Anchisæ, delectos ordine ab omni

Centum oratores augusta ad mœnia regis

Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes:

Donaque ferre vito, pacemque exposcere Teucris,

Haud mora, festinam iussi, rapidisque feruntur

Passibus, ipse humili designa mœnia fossa,

Moliturque locum, primasque in litore sedes,

Castrorum in morem, pinnis atque aggere cingit.

Iamque iter emensi, turreis, ac tecta Latinorum

Ardua cernebant iuvenes, muroque subibant,

Ante urbem pueri, & primævo flore iuventus,

Exercentur equis, domitantque in pulvere currus,

Aut acreis tendunt arcus, aut lenta lacertis

Spicula contorquent, cursuque ictuque lacesunt.

Tum prævectus equo longævi regis ad aureis

Nuntius, ingenteis ignota in veste reportat

Advenisse viros, ille intra tecta vocari
 Imperat, & folio medius confedit avito.
 Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis,
 Vrbe fuit iumma, Laurentis regia Pici,
 Horrendum silvis, & religione parentum.
 Hic scepra accipere, & primos attollere falceis
 Regibus omen erat, hoc illis curia templum,
 Hæ sacris sedes epulis, hic ariete cæso
 Perpetuis soliti patres considerare mensis.
 Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum
 Antiqua ex cedro: Italusque paterque Sabinus
 Viteiator, curbam servans sub imagine falcem,
 Saturnusque senex: lanique bifrontis imago,
 Vestibulo adstrabant: alijque ab origine reges,
 Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi.
 Multaque præterea sacris in postibus arma,
 Captivi pendent currus, curbæque secures,
 Et cristæ capitum, & pottarum ingenia claustra,
 Spiculaque, clypei que, ereptaque rostra carinis.
 Ipse Quintinali lituo, parvaque sedebat
 Succintus trabea, lævaque ancile gerebat
 Picus equum domitor, quem capta cupidine coniux
 Aurea percussum virga, versumque venenis,
 Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas.
 Tali intus templo divum, patriaque Latinus
 Sede sedens, Teucros ad sese intecta vocavit,
 Atque hæc ingressis placido prior edidit ore:
 Dicite Dardanidæ (neque enim nescimus, & vibem
 Et genus, auditique advertitis æquore cursus)
 Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egentis
 Litus ad Anonium tot per vada cæcula vexit?
 Sive errore viæ, su tempestatibus acti,
 (Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto)
 Fluminis intrastis ripas, portuque sedetis,
 Ne fugite hospitium, veve ignorete Latinos
 Saturni gentem, haud vinclo, nec legibus æquam,

Sponte sua, veterisque dei se more tenentem.

Atque equidem memini (fama est obscurior annis)

Aruncus ita ferre senes, his ortus vt agris

Dardanus, Idæas, Phrygiæ penetravit ad vrbeis,

Threiciamq; Samum, quæ nunc Samothracia fertur.

Hunc illum Coriti Thyrrhena ab sede profectum,

Aurea nunc folio stellantis regia cœli

Accipit, & numerum divorum altaribus auget,

Dixerat, & dicta Ilioneus sic voce secutus:

Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos

Attra iubegit hyems vestris succedere terris,

Nec sidus regione viæ litusve fefellit,

Consilio hanc omnes, animique volentibus urbem

Afferimur; pulsi regnis, quæ maxima quondam

Extremo veniens Sol adspiebat Olympo.

Ab Iove principium generi, Iove Dardana pubes

Guardet avo, rex ipse Iovis de gente suprema

Tiotus Æneas tua nos ad limina misit.

Quanta per Idæos Iervis effusu Mycenis.

Tempestatas ierit campos, quibus actus vterque

Europæ, atque Asiæ fatis concurrere orbis;

Audivit, & si quidem tellus extrema refulo

Submoveret Oceano, & si quem extenta plagarum

Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.

Diluvio ex illo tot vasta per equora vecti

Dis sedem exiguam patrijs, litusque rogamus

Innocuum, & cunctis vndamq; auramque parentem

Non erimus regno indecores: nec vestra feretur

Fama levis, tantique abolefcet gratia facti:

Nec Troiam Aufonios gremio ex cepisse pigebit.

Fata per Æneæ iuro, dextramque potentem.

Sive fide, seu quis bello est experto, & armis:

Multi nos populi, multa (ne temne, quod vltro

Præferimus manibus vltas ac verba precantum)

Et petiere sibi, & voluere adiungere gentes.

Sed nos fata deum vestras exquirere terras

Imperijs egere suis, hinc Dardanus ortus
 Huc repetit, iussisque ingentibus urget Apollo
 Tyrrhenum ad Tybrim, & fontis vada sacra Numici,
 Dat tibi præterea fortunæ parva prioris
 Munera: reliquias Troia ex ardente receptas.
 Hoc pater Anchises auro libabat ad aras.
 Hoc Priami gestamen erat: cum iura vocatis
 More daret populis, sceptrumque, sacerque tiaras
 Iliadumque labor, vestes.
 Talibus Iliæne dictis, defixa Latinus
 Obtutu tenet ora, soloque immobilis hæret,
 Intentos voluens oculos, nec purpura regem
 Picta movet, nec sceptrum movent Priamæia tantum,
 Quantum in connubio gnatæ thalamoq; moratur:
 Et veteris Fauni voluit sub pectore fortem.
 Hunc illum fatis externa ab sede profectum
 Portendi generum, paribusque in regna vocari
 Auspicijs: hinc progeniem virtute futuram
 Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.
 Tandem lætus ait: Di nostra incepte secudent,
 Auguriumque suum, dabitur, Troianæ, quod optas.
 Munera nec sperno, non vobis, rege Latino,
 Divitis vber agri, Troiæve opulentia deerit.
 Ipse modo Æneas (nostri si tanta cupido est,
 Si iungi hospitio properat, sociusve vocari)
 Adveniat, vultus neve exhorrescat amicos:
 Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.
 Vos contra regi mea nunc mandata referte.
 Est mihi gnata, viro gentis quæ iungere nostræ,
 Non patrio ex adyto sortes, non plurima cælo
 Monstra sinunt: generos externis affore ab oris,
 Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferant, hunc illum poscere fata
 Et reor, & si quid veri mens augurat, opto.
 Hæc effatus, equos numero pater eligit omni.
 Stabant tercentum nitidi in præsepibus altis.

Omnibus extemplo Teucris iubet ordine duci
 Instratos ostro alipides, pictisque tapetis.
 Aurea pectoribus demissa monilia pendent:
 Tecti auro, fuvum mandunt sub dentibus aurum,
 Absenti Æneæ currum, geminosque iugaleis,
 Semine ab ætherio spiranteis naribus ignem,
 Illorum de gente, patri quos Dædula Circe
 Supposita de matre nothos furata creavit,
 Talibus Æneadæ donis, dictisque Latini,
 Sublimes in equis redunt pacemque reportant:
 Ecce autem Inachijs sese referebat ab Argis
 Sæva Iovis coniux, aurasque in vecta tenebat:
 Et lætæ Æneam, classemque ex æthere longe
 Dardaniam siculo prospexit ab usque Pachyno,
 Moliri iam tecta videt, iam fidere terræ:
 Deservisse rates stetit acri fixa dolore:
 Tum quassans caput hæc effudit pectore dicta:
 Heu stirpem invisam, & fatis contraria nostris
 Fata Phrygum, num Sigeis occumbere campis,
 Num capti potuerit capi? num incensa cremavit
 Troia viros? media acies, mediosque per igneis
 Invenere viam? at, credo, mea numina tandem
 Fessa iacent, odijs aut exsaturata quievi.
 Quin etiam patria excussos infesta per undas
 Aula sequi, & profugis toto me opponere Pontō.
 Ablumptæ in Teucros vires cœlisque marisque.
 Quid yrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
 Profuit? optato conduntur Thyridis alveo:
 Securi pelagi, atque mei. Mars perdere gentem
 Immanem Lapithum valuit: concessit in iras
 Iple deum antiquam genitor Calydonæ Dianæ:
 Quod scelus aut Lapithis tantum, aut Calydone merentes
 Ast ego, magna Iovis coniux, nil linquere inausum
 Quæ potuit infelix, quæ memet in omnia verti:
 Vincor ab Ænea, quod si mea numina non sunt
 Magna satis, dubitem hand equidem implorare quod vs-
 quam est, de Cultura

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.
 Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis,
 Atque immota manet fatis Lavinia coniux:
 At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:
 At licet amborum populos excindere regum.
 Hac gener, atque focer coeant mercede suorum.
 Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere virgo.
 Et Bellona manet te pronuba, nec face tantum
 Cisseis prænans igneis enixa iugaleis:
 Quin idem veneri partus suus, & Paris alter,
 Funestæque iterum recidiva in Pergama tædæ.
 Hæc ubi dicta dedit, terra horrenda petivit:
 Luctificam Aleto Dirarum ab sede sororum,
 Infernisque ciet tenebris: cui tristia bella.
 Iræque, insidiæque, & crimina noxia cordi.
 Odit, & ipse pater Pluton, odere sorores
 Tartarææ monstrum; tot sese vertit in ora,
 Tam sævæ faciès, tot pullulat atra colubris.
 Quam Iuno his acuit verbis, ac talia fatur:
 Hunc mihi da proprium, virgo fata Noctæ laborẽ,
 Hanc operam, ne noster honos, infractave cedat
 Fama loco, neu connubijs ambire Latinum
 Æneadæ possint, Italosve obsidere finis.
 Tu potes vnanimeis armare in prælia fratres,
 Atque odijs versare domos: tu verbera tectis,
 Funeraisque inferre faces: tibi nomina mille,
 Mille nocendi artes, fecundum concute pectus,
 Dis ijce compositam pacem, fere crimina belli:
 Arma velit, poscatque simul, rapiatque iuventus.
 Exin Gorgoneis Aleto infecta venenis
 Principio Latium, & Laurentis tectu tyranni
 Celsa petit, tacitumque obsedit limen Amatæ:
 Quam super adventu Teucru, Turniq; Hymenæis.
 Eemineæ ardentem curæque, iræque coquebant.
 Huic dea cæruleis vnum de crinibus anguem
 Coijcit, inque signum præcordia ad intima subdit:

Quo furibunda domum monstro permisceat omnem.
 Ille inter vesteis, & levia pectora lapsus
 Volvitur attractu nullo, fallitque furentem,
 Vipeream inspirans animam, sit tortile collo
 Aurum ingens coluber, sit longæ tænia vittæ,
 Innectitque comas, & membris lubricus errat.
 Ac dum prima lues vdo sublapsa veneno
 Pertentat sensus, atque ossibus implicat ignem:
 Nec dum animus toto percepit pectore flammam:
 Mollius, & solito matrum de mora locura est;
 Multa super gnata lacrymans, Phrygisq; Himeneis
 Exsulibusve datur ducenda Lavinia Teucris,
 O genitor? nec te miseret gnaræque, tuique?
 Nec matris miseret, quã primo Aquilone relinquet
 Perfidus, ait petens, adducta virgine prædo?
 At non sit Phrygius penetrat Lacedæmona pastor,
 Ledæamque Helenam Troianas vexit ad arces?
 Quid tua sancta fides, quid cura antiqua tuorum,
 Et consanguineo toties data dextera Turno?
 Si genter externa petitur de gente Latinis,
 Idque sedet, Faunisque premunt te iussa parentis:
 Omnem equidem sceptris terrã quæ libera nostris
 Dissidet, externam reor: & sic dicere divos.
 Et Turno, si prima domus repetatur origo,
 Inachus, Acrisiusque patres, mediæque Mycenæ.
 His vbi nequicquam dictis experta, Latinum
 Contra stare videt, penitusque in viscera lapsum
 Serpentis furiale malum, totamque pererrat:
 Tum vero infelix, ingentibus excita monstribus,
 Immensam sine more furit lymphata per urbem:
 Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
 Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
 Intenti ludo exercent, ille actus habena
 Curvatis fertur spatij: stupet inscia turba,
 Impubesque manus, mirata volubile buxum:
 Dant animos plage, non cursu segnior illo

Per medias vrbeis agitur, populosque feroces.
 Quin etiam in silvas, simulato numeni Bacchi;
 Maius adorta nefas, maioremque orta furorem,
 Evolat, & gnatam frondosis montibus abdit:
 Quod thalamum eripia Teucris, tedeasq; moretur:
 Evæ Bacche fremens, solum te virgine dignum.
 Vociferans, etenim molleis tibi sumere thyrsos,
 Te lustrare choros, sacram tibi pascere crinem.
 Fama volat, Furijsque accensas pectore matres
 Idem omnes simul ardos agit, nova quærere recta
 Deseruerè domos: ventis dant colla comasque.
 Ast aliæ tremulis vlulatibus ætera complent,
 Pampineasq; e gerunt incinctæ pellibus hastas.
 Ipsa inter medias flagrantem fervida pinum
 Sustinet, ac gnata, Turnique canit Hymenæos:
 Sanguineam torquens aciem, torvumque repente
 Clamat: Io matres audite vbi quæque Latinæ.
 Si qua pijs animis manet infelicis Amatae
 Gratia, si iuris materni crura remordet;
 Solvite crinaleis vittas, capite Orgia mecum:
 Talem inter silvas, inter deserta ferarum,
 Regina Alecto stimulis agit vndique Bacchi.
 Postquam visa satis primos acuisse furores,
 Consiliumque omnemq; domum vertisse Latini;
 Protinus hinc fuscis tristis dea tollitur alis
 Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur urbem
 Acriosioneis Dauae fundasse colonis,
 Præcipiti delata Noto, locus Ardea quondam
 Dicitus avis: & nunc magnū manet Ardea nomen.
 Sed fortuna fuit, tectis hic Turnus in altis
 Iam mediam nigra carpebat nocte quietem.
 Alecto torvam faciem, & furialia membra
 Exiit: in vultus sese transformat anileis,
 Et frontem obscœnam rugis arat, induit albos
 Cum vitta crineis: tum ramum innectit olivæ
 Fit Calybe Iuyonis avus, templique Sacerdos:

Et iuveni ante oculos his se cum vocibus offert:
 Turne, tot in cassum fuffos patiere labores?
 Et tua Dardanijs transcribi scepra colonis?
 Rex tibi coniugum, & quæsitæ sanguine dotes
 Abnegat, externusque in regnum quæritur heres.
 Inunc, ingratis offer te irrisæ periclis:

Tyrrenas, i, sterne acies, tege pace Latinos.
 Hæc adeo tibi me, placida cum nocte iaceres,
 Ipsa palam fari omnipotens Saturnia inffit.
 Quare age, & amari pubem, portisque moveri
 Lætus in arma para, & Phrygios, qui flumine pulcro
 Cœsedere, duces, pictæque exure carinas.

Cœlestum vis magna iubet. Rex ipse Latinus,
 Ni dare coniugium, & dicto parere fatetur,
 Sentiat, & tandem Turnum experiatur in armis.
 Hic iuxenit vatem irrideus, si orsa vicissim
 Ore refert. Classeis inuictas Thybridis undam,
 Non, vt rere, meas effugit nuntius aureis.
 Ne tantos mihi finge metus: nec regia Iuno
 Immemor est nostri.

Sed te victa situ, verique effeta senectus,
 O mater curis nequicquam excet, & arma
 Regum inter falsa vatem formidine ludit.
 Cura tibi diuum effigies, & templa tueri:
 Bella viri, pacemque gerent, queis bella gerenda.
 Talibus Aleto dictis exarsit in iras.

At iuveni oranti subitus tremor occupat artus:
 Diriguere oculi: tot Erynnis sibilat hydris,
 Tantaque se facies aperit: tum flammea torquens
 Lumina, cunctantem, & quærentem dicere plura
 Reppulit, & geminos erexit crinibus angueis,
 Verberaque insonuit, rabidoque hæc addidit ore
 En ego victa situ, quam veri effeta senectus
 Arma inter regnum falsa formidine ludit
 Respice ad hæc: adsum Diratum ab sede sororum.
 Bella manu, lethumque gero.

Sic effata, facera iuveni coniecicia, & atro
 Lumine fumanteis fixit sub pectore tædas:
 Olli somnum ingens rupit pavor, ossaque, & artus
 Perfudit toto proruptus corpore sudor.
 Arma amens fremit: arma toro, tectisque requirit,
 Sævit amor ferri, & scelerata insania belli:
 Ira super: magno veluti cum flamma sonore
 Virgea suggeritur costis undantis æni,
 Extultantque æstu latices: furit intus aquæ vis,
 Fumidus atque alte spumis exuberat amnis:
 Nec iam se capit unda; velat vapor ater ad auras,
 Ergo iter ad regem, pulluta pace, Latinum
 Incidit primis iuvenum, & iubet arma parari,
 Tutari Italiam, detrudere finibus hostem:
 Se satis ambobus Teucrisque venire Latinisque.
 Hæc vbi dicta dedit, divosque in vota vocavit:
 Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.
 Hunc decus egregium formæ movet, atq; iuventæ,
 Hunc atavi reges, hunc clavis dextera factis.
 Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet,
 Alecto in Teucros Stygijs se concitat alis;
 Arte nova speculata locum, quo litore pulcher
 Insidijs, curtuque feras agitabat Iulus.
 Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
 Obijcit, & noto narceis contingit odore,
 Vt cervum ardentem agerent: quæ prima malorum
 Causa fuit, belloque animos accendit agresteis.
 Cervus erat forma præstanti, & cornibus ingens,
 Tyrreidæ pueri quem matris ab ubere raptum
 Nutribant, Tyrreusque pater, cui regia parent
 Armenta, & late custodia credita campi.
 Assuetum imperijs soror omni Silvia cura
 Mollibus intexens ornabat cornua fertis,
 Pectebatque ferum, puroque in fonte lavabat.
 Ille manum patiens, mensæque assuetus herili,
 Errabat silvis, rursusque ad limina nota

Ipse domum fera quamvis se nocte ferebat;
 Nunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
 Commovere canes: fluvio cum forte secundo
 Deflueret, ripaque æstus viridante levaret,
 Ipse etiam eximiæ laudis succensus amore
 Ascanius, curvo direxit spicula cornu:
 Nec dextra erranti, deus abfuit: actaque multo
 Perque vterum sonitu, perque illa venit arundo.
 Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit,
 Successitque gemens stabulis, questuque cruentus,
 Atque imploranti similis, tectum omne replevit.
 Silvia prima soror, palmis percussa lacertos,
 Auxilium vocat, & duos conclamat agresteis.
 Olli (pestis enim tacitis latet aspera silvis)
 Improvisi adsunt: hinc torre armatus obusto,
 Stipitis hic gravidi nodis, quod cuique repertum
 Rimanti, telum ira facit, vocat agmina Tyrheus,
 Quadrifidam quercum cuneis vt forte coactis
 Scindebat rapta spirans immane securi.
 At sæva è speculis tempus dea nacta nocendi,
 Ardua tecta petit, stabuli & de culmine summo
 Pastorale canit signum, cornuque recurvo
 Tartaream intendit vocem, qua protinus omne
 Contremuit nemus, & silvæ intonuerunt profunda.
 Audiit, & Triviæ longe lacus: audiit amnis
 Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:
 Et trepidæ matres præssere ad pectora gnatos.
 Tum vero ad vocem celeres, qui buccina signum
 Dira dedit, raptis concurrunt vndique telis
 Indomiti agricolæ; necnon, & Troia pubes
 Ascanio auxilium castris effundit apertis.
 Direxere acies, non iam certamine agresti,
 Stipitibus duris agitur, sudibusve præustis:
 Sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
 Horrescit strictis seges ensibus, eratque fulgent
 Sole laceßita, & lucem sub nubila iactant:

Fluctus vti primo cœpit cum albescere vento,
 Paullatim sese tollit mare, & altius vndas
 Erigit, inde imo confurgit ad æthera fundo.
 Hic iuuenis primam ante aciem stridente sagitta,
 Gnatorum Tyrrei fuerat qui maximus, Almon
 Sternitur, hæsit enim sub gutture volnus, & vnde
 Vocis iter, tenuemque includit sanguine vitam,
 Corpora multa virum circa: seniorque Galeus,
 Dum pacis medium se offert: iustissimus vnus.
 Qui fuit, Ausonijque olim ditissimus arvis:
 Quinque greges illi balantum, quina redibant
 Armenta, & terram centum vertebat aratris.
 Atque ea per campos æquo dum Marte geruntur,
 Promissi dea facta potens, vbi sanguine bellum
 Imbuit, & primæ commisit funera pugnae,
 Deserit Hesperiam, & cœli convexa per auras
 Iunonem victrix affatur voce superba:
 En perfecta tibi bello discordia tristi:
 Dic, in amicitiam coeant, & fœdera iungant:
 Quandoquidem Ausonio respersi sanguine Teucros
 Hoc etiam his adam, tua si mihi certa voluntas,
 Finitimas in bella feram rumoribus vrbeis,
 Accendamque animos insani Martis amore:
 Vndiq; vt auxilio veniant, spargam arma per agros.
 Tunc contra Iuno: Terrorum, ac fraudis abunde est.
 Stant belli causæ: pugnatur comminus armis.
 Quæ fors prima dedit, sanguis novus imbuit arma
 Talia connubia, & taleis celebrent Hymenæos,
 Egregium Veneris genus, & rex ipse Latinus:
 Te super ætherias errare licentius auras,
 Haud pater ille velit summi regnator Olympi.
 Cede locis, ego, si qua super fortuna laborum est,
 Ipsa regam: taleis dederat Saturnia voces.
 Illa autem attollit stridenteis anguibus alas,
 Cocytique petit sedem, superna ardua linquens.
 Est locus Italiae in medio sub montibus altis

Nobilis, & fama multis memoratus in oris.
 Am sancti valles, densis hunc frondibus atum
 Virget vtrunque latus nemoris, medioque fragosus
 Dat sonitum saxi, & torto vortice torrens.
 Hic specus horrendum, & sævi spiracula Ditis
 Monstrantur, ruptoque ingens Acheronte vorago
 Pestiferas aperit fauces: queis condita Erinnyes,
 Invisum numen, terras cœlumque levabat.
 Nec minus inter ea extremam Saturnia bello
 Imponet regina manum, ruit omnis in urbem
 Pastorum ex acie numerus, cœlosque reportant,
 Almonem puerum, fœdarique ora Galei:
 Implorantque deos, obtestanturque Latinum.
 Turnus adest, medioque in crimine cædis, & ignis
 Terrorem ingeminat: Teucrosque in regna vocari,
 Stirpem admisceri Phrygiam: se limine pelli.
 Tum quorum attonitæ Baccho nemora a via matres
 Insultant thyasis (neque enim leve nomen Amatæ)
 Undique collecti coeunt, Martemque fatigant.
 Ilicet infandum cuncti contra omnia bellum,
 Contra fata deum perverso nomine poscunt.
 Certatim regis circumstant tecta Latini.
 Ille, velut pelagi rupes immota, resisti:
 Ut pelagi rupes, magno veniente fragore,
 Quæ sese, multis circum latrantibus undis,
 Mole tenet: scopuli nequicquam, & spumea circum
 Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.
 Verum vbi nulla datur cœcum exsuperare potestas
 Consilium, & sævæ nutu Iunonis eunt res:
 Multa deos, aurasque pater testatus inaneis,
 Frangimur, heu fati, inquit, ferimurque procella.
 Ipsi has sacrilego pendetis sanguine pœnas,
 O miseri, te Turne nefas, te triste manebit
 Supplicium, votisque deos venerabere feris.
 Nam mihi parva quies, omnisque in limine portus
 Funere felici spoliior, nec plura locutus,

Sepfit se tectis, rerumque reliquit habenas.
 Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes
 Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
 Roma colit, cum prima movent in prælia Martem,
 Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum,
 Hyrcanisve, Arabisve parant, seu tendere ad Indos,
 Auroramque sequi, Parthosque reposcere signa.
 Sunt geminæ belli portæ, sic nomine dicunt,
 Relligione sacræ, & sævi formidine Martis:
 Centum ærei claudunt vectes, æternaque ferrî
 Robora: nec custos absistit limine lanus
 Has, ubi certa sedet patribus sententia pugnæ,
 Ipse Quirinali trabea, cinctuque Gabino
 Insignis referat stridentia limina consul:
 Ipse vocat pugnas: sequitur tum cætera pubes:
 Æteraque assensu conspirant cornua rauco.
 Hoc, & tum Æneadis indicere bella Latinus
 More iubebatur, tristeisque recludere portas.
 Abstinuit tactu pater, averfusque refugit
 Fæda ministeria, & cecis se condidit umbris.
 Tum regina deum cœlo delapsa, moranteis
 Impulit ipsa manu portas, & cardine verso
 Belli ferratos rupit Saturnia postes,
 Ardet inexcita Ausonia, atque immobilis ante,
 Pars pedes ire parat campis: pars arduus altis
 Pulverulentus equis furit omnes arma requirunt.
 Pars leveis clypeos, & spicula lucida tergent
 Arvina pingui, subiguntque in cote secureis:
 Signaque ferre iubat, sonitusque audite tubarum,
 Quinque adeo magnæ positis incudibus vrbes,
 Tela novant, Atina potens, Tiburque superbum,
 Ardea, Crustumérique, & turrigeræ Antemnæ.
 Tegmina tuta cavant capitum, flectuntque salignas
 Vmbonum crateis: alij thoarcas aenos,
 Aut leneis ocreas lento ducunt argento.
 Vomeris huc, & falcis honos, huc omnis aratri

Celsica amor: recoquum patrios fornacibus enseis.
 Classit iamque sonanti: it bello tessera figum.
 Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementeis
 Adiuga cogit equos, clypeumque auroque trilicem
 Lorican induitur, fidoque accingitur ense.
 Pandite nunc Heliconæ deæ, cantusque movete,
 Qui bello exciti reges, quæ quemque securæ
 Compleriunt campos acies: quibus Itala iam tum
 Floruerit terra alia viris, quibus arserit armis,
 Et meministis enim divæ, & memorare potestis:
 Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.
 Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris
 Contemptor Divum Mezentius, agminaque armat.
 Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
 Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
 Lausus, equum domitor debellatorque ferarum,
 Ducit Agyllina nequiquam ex vrbe secutos
 Mille viros: dignus patris qui lætior esset
 Imperijs, & cui pater haud Mezentius esset.
 Post hos insignem palma per gramina currum,
 Victoresque ostentat equos fatus Hercule pulchro
 Pulcher Aventinus, clypeoque insigne paternum,
 Centum angues cinctamq; gerit serpentibus hydrã
 Collis Aventina silva quem Rhea sacerdos
 Furtium partu sub luminis edidit auras,
 Missa deo mulier, postquam Laurentia victor
 Geryone extincto, Tirynthius attigit arva,
 Tyrrhenoque boves in flumine lavit Iberas.
 Pella manu, sævosque gerunt in bella dolones:
 Et tereti pugnant mucrone, veruque Sabello.
 Ipse pedes tegmen torquens immagne leonis,
 Terribili impexum seta cum dentibus albis
 Indutus capiti, sic regia tecta subibat,
 Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.
 Tum gemini fratres Tiburtia mœnia iniquunt,
 Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,

Catillusque, acerque Corus, Argiva iuventus.
 Et primam ante aciem densa inter tela feruntur:
 Ceu duo nubiginæ cum vertice montis ab alto
 Descendunt Centauri: Homolen, Othrinq; rivalem
 Linquentes: cursu rapido dat euntibus ingens
 Silva locum, & magno cedunt virgulta fragore.
 Nec Prænestin fundator defuit urbis,
 Volcano genitum pecora inter agrestia regem,
 Inventumque focis, omnis quem credidit ætas,
 Cæculus, hunc legio late comitatur agrestis:
 Quique altum Præneste viri, quique arva Gabinæ
 Iunonis, gelidumque Anienem, & roscida rivis,
 Hernica saxa colunt: quos dives Anagnia pascit,
 Quos Amasene pater, non illis omnibus arma,
 Nec clypei, currusve sonant. Pars maxima glandeis
 Liventis plumbi spargit: pars spicula gestat
 Bina manu, fulvosque lupi de pelle galeros
 Tegmen habet capiti; vestigia nuda sinistri
 Instituire pedis: crudens tegit altera peto.
 At Messapus equum domitor, Neptunia proles,
 Quem neque fas igni cuiquam, nec sternere ferro,
 Iam pridem resides populos, desuetaque bello
 Agmina in arma vocat subito, ferramque retracta
 Hi Fesceninas acies, æquosque Faliscos,
 Hi Soractis habent arces, Flaviniæque arva,
 Et Cymini cum monte lacum, lucosque Capenos.
 Ibant æquati numero, regemque canebat:
 Ceu quondam nivei liquida inter nabilia cynci,
 Cum sese è pastu referunt, & longa canoros
 Dant, per colla modos; sonat annis, & Asia longe
 Pulsa palus.
 Nec quisquam æratas acies ex agmine tanto
 Misceri putet: aeriam sed gurgite ab alto
 Vigeri volucrum raucarum ad litora nubem.
 Ecce, Sabinorum prisco de sanguine, magnū
 Agmen agens Clausus, magniq; ipse agminis instat.

Claudia nunc à quo diffunditur, & tribus, & gens
 Per Latium, postquam in partem data Roma Sabinis.
 Vna ingens Amiterna cohortes, priscique Quirites,
 Ereti manus omnis, olivifereque Mutusca?
 Qui Nomentum urbem, qui rusca rura Velini,
 Qui Tetricæ horrenteis rupes, montemq; Severum,
 Casperiamque colunt; Forulusque, & flumen Himelle:
 Qui Tiberim, Fabarimq; bibunt, quos frigida misit,
 Nursia, & Hortinæ classes, populique Latini:
 Quosque secans infaustum interluit Albia nomen:
 Quam multi Libyco voluuntur marmore fluctus,
 Sævus ubi Orion hibernis conditur undis.
 Vel cum Sole novo densæ torrentur aristæ,
 Aut Hermi campo, aut Licie flaventibus arvis:
 Scuta sonant, pulsusque pedum tremit excita tellus
 Hinc Agamemnonius, Troiani nominis hostis,
 Curru iungit Alæus equos, Turnoque feroces
 Mille rapit populos: vertunt felicia Baccho
 Massica qui rastris, & quos de collibus altis
 Aurunci misere patres, Sidicinaque iuxta
 Æquora, quique Cales relinquunt, amnisque vadosi
 Accola Volturni, pariterque Saticulos asper,
 Ostorumque manus, teretes sunt acclides illis
 Tela sed hæc lento mos est aptare flagello,
 Lævas citra regit, falcati comminus enses,
 Nec tu carminibus nostris indictus abibis
 Oebale, quem generasse Telon Sebethide Nympha
 Fertur, Teleboum Capreas cum regna teneret
 Iam senior: patrijs sed non, & filius arvis
 Contentus, lute iam tum ditioe præmebat
 Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus,
 Quiq; Rufas, Bartulumq; tenent, atque arva Celænæ,
 Et quos maliferæ despectant mœnia Abellæ,
 Teutonico ritu soliti torquere cateias:
 Tegmina queis capitum raptus de subere cortex,
 Ætataeque micant peltæ, micat æreus ensis.
 Et te montosæ misere in prælia Nursæ

Vñens, insignem fama, & felicibus armis:
 Horrida præcipuè cui gens, assuetaque multo
 Venatu nemorum: duris Æquicola glebis.
 Armati terram exercent, semperque recenteis
 Convectare iuvat prædas, & vivere rapto.
 Quin, & Marrubia venit de gente sacerdos,
 Fronde super galeam, & felici comptus oliva
 Archippi regis missu, fortissimus Vmbro:
 Vipereo generi, & graviter spirantibus hydris
 Spargere qui somnos cantuque manuque solebat,
 Mulcebatque iras, & morsus arte levabat,
 Sed non Dardaniæ medicari cuspidis ictum
 Evaluit, neque eum iuvere in volnera cantus
 Somniferi, & Maris quæsitæ in montibus herbæ.
 Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucius vnda,
 Te liquidi flevere lacus.
 Ibat, & Hippolyti proles pulcherrima bello
 Virbius: insignem quem mater Aricia misit,
 Eductum Egeriæ lucis, Hymetria circum
 Litora, pinguis vbi, & placibilis ara Dianæ.
 Namq; ferunt fama Hippolitum, postquam arte nocere
 Occiderit, patriasque explerit sanguine pœnas,
 Turbatus distractus equis, ad sidera rursus
 Ætheria, & superas cœli venisse sub auras,
 Pæonijs revocatum herbis, & amore Dianæ.
 Tum pater omnipotens, aliquem indignatus ab vmbria
 Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
 Ipsæ repertorem medicinæ talis, & artis
 Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad vndas,
 At Trivia Hippolitum secretis alma recondit
 Sedibus, & nymphæ Egeriæ, nemoque relegat:
 Solus vbi in filvis Italis ignobilis ævum
 Exigeret, versoque vbi nomine Viribus esset.
 Vnde etiam Triviæ templo, lucisque sacratis
 Cornipedes arcentur equi, quod litore currum,
 Et iuvenem monstris pavidi effudere marinis.

Filius ardenteis haud secius æquore campi
 Exercebat equos, curruque in bella ruebat,
 Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
 Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est.
 Cui triplici crinita iuva galea alta Chimæram
 Sustinet, Ænæos efflantem faucibus igneis.
 Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis
 Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.
 At levem clypeum sublatis cornibus lo
 Auro insignibat: iam fetis obsita, iam bos,
 Argumentum ingens, & custos virginis Argus,
 Cæлатаque omnem fundens pater, Inachus yrna.
 Inlequitur nimbus peditum, clypeataque totis
 Agmina densatur Campis, argivaque pubes,
 Auruncæque manus Rutuli, veteresque Sicani,
 Et Sacranæ acies, & picti scuta Labici:
 Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
 Litus arant, Rutilosque exercent vomere colleis,
 Circæcumque iugum, quis Iuppiter Anxurus arvis
 Præsidet, & viridi, gaudens Feronia luco:
 Qua Statu iaces atra palus, gelidusque per imas
 Querit iter vallis, atque in mare conditur Vfsens.
 Hos super advenit Volscæ de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, & florenteis æræ catervas
 Bellatrix, non illa colo, calathilve Minervæ
 Fæmineas assuetas manus, sed prælia virgo
 Dura pati, cursuque pedum prævertere ventos:
 Illa vel intactæ segetis per summa volaret
 Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
 Vel mare per medium fluctu suspensa tumentis,
 Ferret iter, celeris nec tingeret æquore plantas.
 Illam omnis tectis, agrisque effusa iuventus;
 Turbaque miratur matrum, & prospectat euntem
 Attonitis inhians animis, vt regius ostro
 Velet honos leveis humeros, vt Fibula crinem
 Auro internectat, Lyciam vt gerati ipsa pharetram,

Et pastoralem præfixa cuspidè myrtum.

ÆNEIDOS LIB. VIII.

ARG. Turni Æneaque belli apperatus describitur, ille sibi finitimarum urbium, Diomedisque auxilia: hic Arcades Evandrumque regem cum filio Pallante adiungit.

VT belli signum Laurenti Turnus ab arce
 Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu,
 Utq; acreis concussit equos, utq; impulit arma,
 Extemplo turbati animi, simul omne tumultu
 Ceniurat trepido Latium, sævitque iuventus
 Effera, ductores primi Messapus, & Vfens,
 Contemptorque deum Mezentius, Vndique cogunt.
 Auxilia, & latos vastant cultoribus agros.
 Mittitur, & magni Venulus Diomedis ad urbem,
 Qui petat auxilium, & Latio consistere Teucros,
 Advectum Æneam classi, victosque Penates
 Inferre, & fatis regem se dicere posci,
 Edoceat, multasque viro se adiungere genteis
 Dardanio, & late Latio increbescere nomen.
 Quid struat his cœptis, quem, si fortuna sequatur,
 Euentum pugnæ cupiat, manifestius ipsi,
 Quam turno regi, aut regi apparere Latino.
 Talia per Latium, quæ Laomedontius heros
 Cuncta videns, magno curarum fluctuat æstu:
 Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illic
 In parteisque rapit varias, perque omnia versat.
 Sicut aquæ tremulum labris ubi lumen ahenis
 Sole percussam, aut radiantis imagine Lunæ,
 Omnia per volitat late loca, iamque sub aureas
 Erigitur, summique ferit laqueari tecti,
 Nox erat, & terras animalia fessa per omneis
 Alitum pecudumque genus sopor altus habebat,
 Cum pater in ripa, gelidique sub ætheris axe
 Æneas tristis turbatus pectora bello.

Procubuit, sacramque dedit per membra quietem,
 Huic deus ipse loci, fluvio Tiberinus amœno,
 Populeas inter senior se attolere frondeis
 Vifus, cum tenuis glauco velabat amictu
 Carbasus, & crineis vmbrosa tegebat arundo.
 Tum sic affari, & curas his demere dictis:
 O fate gente deum, Troianam ex hostibus urbem
 Qui revehis nobis, æternaque Pergama servas:
 Expectate solo Laurenti, arvisque Latinis:
 Hic tibi certa domus, certi, ne absiste, Penates;
 Neu belli terrere minis, tumor omnis, & iræ
 Concessere deum.

Iamque tibi, ne vana putes hæc fingere somnum.
 Litoris ingens inventa sub ilicibus sus,
 Triginta capitum fetus enixa, iacebit,
 Alva, solo recubans, albi circum vbera nati.
 Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum:
 Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
 Ascanius clari condet cognominis Albam.
 Haud incerta cano, nunc qua ratione, quod instar,
 Expedias victor, paucis, adverte, docebo.
 Arcades his oris. genus à Pallante profectum,
 Qui regem Evandrum comites, qui signa secuti,
 Delegere locum, & posuere in montibus urbem,
 Pallantis proavi de nomine Pallanteum.
 Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina:
 Hos castris adhibe socios, & fœdera iunge:
 Ipse ego te ripis, & tecto flumine ducam.
 Adversum remis superos subvectus vt amnem.
 Surge age, nate dea, primisque cadentibus astris
 Junoni fer rite preces, iramque, minalque
 Supplicibus supera votis, mihi victor honorem
 Persolves ego sum, pleno quem flamine cernis
 Stringentem ripas, & pinguia culta secantem,
 Cæruleus Thybris, cœlo gratissimus amnis.
 Hic mihi magna domus celsas caput urbibus exit.

Dixit, deinde lacu fluvius se condidit alto,
 Inia petens, nox Æneam, somnusque reliquit.
 Surgit, & ætherij spectans orientia Solis
 Lumina, rite cavis vnda de flumine palmis
 Sustulit, ac taleis effudit ad æthera voces.
 Nymphæ, Laurentes Nymphæ, genus amnibus vnde est,
 Tuque, ò Tibri, tuo genitor cum flumine sancto,
 Accipite Æneam, & tandem arcete periclis.
 Quo te cumq; lacus miserantem incommoda nostra
 Fonte tenet, quocumque solo pulcherrimus exis:
 Semper honore meo, semper celebrabere donis.
 Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.
 Adfis, ò tandem, & proprius tua numina firmes.
 Sic memorat, geminasque legit de classe biremeis,
 Remigioque aptat, socios simul instruit armis.
 Ecce autem subitum, atq; oculis mirabile monstrum
 Candida per filvam cum fetu concolor albo
 Procubuit, viridique in litore conspicitur sus:
 Quam pius Æneas, tibi enim, tibi maxima Iuno,
 Mactat sacra ferens, & cum grege sistit ad aram
 Thybris ea fluvium, quam longa est, nocte tumentē
 Lenijt, & tacita refluens ita substitit vnda,
 Mitis vt in morem stagni, placidæque paludis
 Sterneret æquor aquis, remo vt luctamen abesset,
 Ergo iter inceptum celerent rumore secundo:
 Labitur vncta vadis abies: mirantur, & vndæ,
 Miratur nemo insuetum fulgentia longe
 Scuta virum fluvio pietasque innare carinas.
 Olli remigio noctemque, diemque fatigant,
 Et longos superant flexus, variisque teguntur
 Arboribus, virideisq; secant placido æquore filvas.
 Sol medium cœli conscenderat igneus orbem,
 Cum muros, arcemque procul, & rara domorum
 Tecta vident, quæ nunc Romana potentia cœlo
 Equavit: tum res inopes Evandrus habebat.
 Ocius advertunt proras, vrbique propinquant.

Forte die solemnem illo rex Arcas honorem
 Amphitryoniadæ magno, divisque ferebat
 Ante urbem in luco: Pallas huic filius vna,
 Vna omnes iuvenum primi, pauperque senatus
 Thura dabant, tepidusque cruor fumabat ad aras,
 Ut celfas videre rates, atque inter opacum
 Allabi nemus, & tacitis incumbere remis;
 Terrentur visu subito, cunctique relictis
 Confurgunt mensis: audix quos rumpere Pallas
 Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse:
 Et procul è tumulo: Iuvenes, quæ causa subegit
 Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
 Qui genus, vnde domo, pacemne huc fertis an arma?
 Tum pater Æneas puppi sic fatur ab alta,
 Paciferæque manu ramum prætendit olivæ,
 Troiugenas, ac tela vide inimica Latinis.
 Quos illi bello profugos egere superbo,
 Euandrum petimus, ferte hæc, & discite lectos
 Dardaniæ venisse duces, socia arma roganteis.
 Obstupuit tanto percussus nomine Pallas:
 Egredere, ò quicumque es, ait, coramque parentem
 Alloquere, ac nostris succede Penatibus hospes.
 Accepitque manu, dextramque amplexus inhæsit,
 Progressi subeunt luco, fluviumque relinquunt.
 Tum regem Æneas dictis affatur amicis:
 Optime Graiugenum, cui me Fortuna precari,
 Et vitta comptos voluit prætendere ramos,
 Non equidem extimui, Danaû quod ductor, & Arcas.
 Quodq; à stirpe fores geminis coniunctus Atreidis:
 Sed mea me virtus, & sancta oracula diuum
 Cognatique patres, tua terris dedita fama,
 Coniungere tibi, & fatis egere volentem.
 Dardanus Iliacæ primus pater urbis, & auctor,
 Electra (vr Graij perhibent) Atlantide cretus,
 Advehitur Teucros: Electram maximus Atlas
 Edidit, ætherios humero qui sustinet orbis.

Vobis Mercurius pater est, quem candida Maïa
 Cyllenes gelido conceptum in vettice fudit.
 At Maiam, auditis si quidquam credimus Atlas,
 Idem Atlas generat, cœli qui sidera tollit.
 Sic genus amborum scindit se sanguine ad vno.
 His frater, non legatos, neque prima per artem
 Tentamenta tua pepigi: me meipse, meumque
 Obieci caput, & supplex ad limina veni.
 Gens eadem, quæ te, crudeli Daunia bello
 Insequitur; nos si pellant, nihil abfore credunt,
 Quin omnem Hesperiam penitus sua sub inga mittant:
 Et mare, quod supra, teneant, quodque alluit infra
 Accipe, daque fidem; fiunt nobis fortia bello
 Pectora, sunt animi, & rebus spectata iubentis.
 Dixerat Æneas; ille os, oculosque loquentis,
 Iam dudum, & totum lustrabat lumine corpus.
 Tunc sic pauca refert. Vt te fortissime Teucrum
 Accipio, agnoscoque libens! vt verba parentis,
 Et vocem Anchisæ magni, vultumque recordor!
 Nam memini Hesionem viscentem regna sororis
 Laomedontiadem Priamum Salamina petentem,
 Protinus Arcadiæ gelidos invisere fineis.
 Tum mihi prima genas veste ibat flore iuventa:
 Mirabatque ducet Teucros, mirabat, & ipsum
 Laomedontiadem, sed cunctis altior ibat
 Anchises, mihi mens iuvenili ardebat amore,
 Compellare virum, & dextræ coniungere dextrâ:
 Accessi, & cupidus Phenei sub mœnia duxi.
 Ille mihi insignem pharetram, Lyciasque sagittas,
 Discedens, chlamydemque auro dedit intertextâ,
 Frenaque bina, mens quæ nunc habet aura, Pallas.
 Ergo, & quâ petitis, iuncta est mihi fœdere dextra:
 Et, lux cum primum terris se crastina reddet,
 Auxilio lætos dimittam, opibusque iubabo.
 Interea sacra hæc, quando huc venistis amici,
 Anua quæ differre nefas, celebrare faventes

Nobiscum, & iam nunc sociorum affuescite menans.
 Hæc ubi dicta, dapes iubet, & sublata reponi
 Pocula, gramineoque viros locat ipse sedili:
 Præcipuumque toto, & villosi pelle leonis
 Accipit Æneam, solioque invitat acerno.
 Tunc lecti iuvenes certatim, aræque sacerdos
 Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris
 Dona laboratæ Ceretis, Bacchumque ministrant.
 Vescitur Æneas, simul, & Troiana iuventus
 Perpetui tergo vobis, & lustralibus exstis.
 Postquam exempta fames, & amor compressus edēdi,
 Rex Evandrus ait. Non hæc solennia nobis,
 Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram,
 Vana superstitio, veterumve ignara deorum,
 Imposuit, sævis, hospes Troianæ, periculis
 Servati facimus, meritosque novamus honores,
 Iam primum saxis suspensam hunc adspice rupem:
 Disiecte procul vt moles, defertaque montis
 Stat domus, & scopuli ingentem traxere ruinam.
 Hic spelunca fuit vasto submota recessu,
 Semihominis Cacis facies: quam dira tegebat,
 Solis inaccessam radijs, temperque retenti
 Cæde tepebat humus, foribusque affixa superbis
 Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
 Huic monstro Volcanus erat pater: illius atros
 Ore vomens igneis, magna se mole ferebat.
 Attulit, & nobis aliquando optantibus ætas
 Auxilium, adventumque dei, nam maximus vltor,
 Tergemini nece Geryonis, spolijsque superbus
 Alceides aderat, taurosque hæc victor agebat
 Ingenteis, vallemque boves, amnemque tenebant.
 At furijs Caci mens effera, ne quid inclusum
 Aut intentatum scelerisve dolive fuisset:
 Quatuor à stabulis præstanti corpore tauros
 Auertit, totidem forma superante iuencas.
 Atque hos, ne quia forent pedibus vestigia rectis,

Cauda in speluncam tractos, versisque viarum
Indicijs raptis, saxo occultabat opaco.

Quærentem nulla ad speluncam signa ferebant.

Interea, cum iam stabulis saturata moveret

Amphitryonades armenta, abitumque pararet,

Discessu mugire boves, atque omne querelis

Impleri nemus, & colles clamore relinqui.

Reddidit vna bouum vocem, vastoque sub antro

Mugijt, & Caci spem custodita fefellit.

Hic vero Alcidaæ furijs exarserat atro

Felle dolor: rapit arma manu, nodisque gravatum

Robur, & aerij cursu petit ardua montis.

Tum primum nostri Caci videre timentem,

Turbatumque oculis, fugit ilicet ocior Euro,

Speluncamque petit, pedibus timor addidit alas.

Vt sese inclusit, ruptisque immane catenis

Deiecit saxum, ferro quod, & arte paterna

Pendebat, fultosque emunijt obijce postes;

Ecce furens animis aderat Tyrinthios, omnemque

Accessum lustrans, huc ora ferebat, & illuc:

Dentibus infrendens, ter totum fervidus ira

Lustrat Aventini montem: ter saxea tentat

Limina nequicquam, ter fessus valle resedit.

Stabat acuta flex, præcis vndique saxis

Speluncæ dorso insurgens, altissima visu;

Ditarum nidis domus opportuna volucrum.

Hanc, vt prona iugo laxum incumbibat ad amnem,

Dexter in adversum nitens concussis, & imis

Avulsam solvit radicibus: inde repente

Impulit, impulsu quo maximus insonat æther:

Dissultant ripæ, refluitque exterritus annis.

At specus, & Caci dete ta apparuit ingens

Regia, & umbrosæ penitus patuere cavernæ:

Non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens

Infernas referet sedes, & regna recludat

Pallada, dis invisâ superque immane barathrum

Cernatur, trepidentque immisso lumine Manes,
 Ergo insperata deprensam in luce repente,
 Inclusamque cavo saxo, atque insueta rudentem
 Desuper Alceides telis premit, omniaque arma
 Advocat, & ramis: vastisque molaribus instat.
 Ille autem (neq; enim fuga iam super vlla pericli est)
 Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
 Evomit, involuitque domum caligine cæca:
 Prospectum eripies oculis, glomeratque sub antro
 Fumiferam noctem, commistis igne tenebris.
 Non tulit Alceides animis, seque ipse per ignem
 Præcipiti iecit saltu, quæ plurimus undam
 Fumus agit, nebulaque ingens specus æstuat atra.
 Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
 Corripit in nodum complexus, & angit inhaerens
 Elisos oculos, & ficcum sanguine guttur.
 Panditur ex templo foribus domus atra revulsis:
 Abstractæque boves, abiuratæque rapinæ
 Cælo ostenduntur, pedibusque informe cadaver
 Protrahitur, nequeunt expleri corda tuendo
 Terribileis oculos: vultum, villosaque sætis
 Pectora semiseri, atque extinctos faucibus igneis,
 Ex ilio celebratus honos, lætique minores
 Servavere diem, primusque Potitius auctor,
 Et domus Herculei custos Pinaria sacri,
 Hanc aram luco statuit, quæ maxima semper
 Dicitur nobis, & erit quæ maxima semper,
 Quare agite, ò iuvenes, tantarum in munere laudum
 Cingitte fronde comas, & pocula porgite dextris,
 Communeque vocare deum, & date vina volentes
 Dixerat: Herculeæ vicolor cum populus umbra
 Velavitque comas, folijsque innexa pependit:
 Et sacer implevit dextram scyphus, ocuis omnes
 In mensam læti libant, divosque precantur,
 Devexo interea proprior fit Vesper Olympo:
 Iamque sacerdotes, primusque Potitius, ibant:

Pellibus in morem cincti, flammæque ferebant:
 Instaurant epulas, & mensæ grata secundæ
 Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
 Tum Salij ad cantus, incensa altaria circum,
 Populeis adsunt evincti, tempora ramis.
 Hic iuvenum chorus, ille senum, qui carmine laudes
 Herculeas, & facta ferunt, vt prima novercæ
 Monstra manu, geminosq; premens eliserit angueis:
 Vt bello egregias idem disiecerit vrbeis,
 Troiamque Oechaliamque, vt duros mille labores
 Rege sub Eurystheo, fatis Iunonis iniquæ,
 Pertulerit, tu nubigenas, invictæ, bimembreis,
 Hylæumque, Pholumque manu, tu Cressia mactas
 Prodigia, & vastum Nemeæ sub rupe leonem:
 Te Stigij tremuere lacus, te ianitor Orci,
 Ossa super recubans antro, semesa, cruento:
 Nec te vllæ facies, non terruit ipse Typhœus
 Arduus, arma tenens, non te rationis egentem
 Lernæus turba capitum circumstetit anguis.
 Salve vera Iovis proles, decus addere divis:
 Et nos, & tua dexter adipede sacra secundo.
 Talia carnibus celebrant: super omnia Cæci
 Speluncam adiiciunt, spirantemque ignibus ipsum:
 Consonat omne nemus strepitu, collesq; resultant.
 Exin se cuncti divinis rebus ad urbem
 Perfectis referunt, ibat rex oblitus ævo,
 Et comitem Æneam iuxta, gnatumque tenebat
 Ingrediens, varioque viam sermone levabat.
 Miratur, facileisque oculos fert omnia circum
 Æneas, capiturque locis, & singula lætus
 Exquiratque, auditque virum monumenta priorum.
 Tum rex Evandrus, Romanæ conditor arcis,
 Hæc nemora indignæ Fauni, Nymphæq; tenebant,
 Genique virum truncis, & duro robore nata:
 Quis neque mos, neque cultus erat, nec iungere tauros,
 Aut componere opes norant, aut parcere parvo:

Sed rami, atque asper victu venatus alebat.

Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,

Arma Iovis fugiens, & regnis exsul adeptis.

Is genus indocile ac dispersum montibus altis

Composuit, legesque dedit, Lætiumque vocari

Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Aureaque, ut perhibent, illo sub rege fuere

Sæcula: sic placida populos in pace regebat:

Deterior donec paullatim, ac decolor ætas,

Et belli rabies, & amor successit habendi.

Tum manus Ausoniæ, & gentes venerere Sicanæ:

Sæpius, & nomen posuit Saturnia tellus.

Tum reges, asperque immane corpora Thybris:

A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim

Diximus: amasit verum vetus Albula nomen.

Me pulsum patria, pelagique extrema sequentem.

Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum

His posuere locis, matrisque egere tremenda

Carmentis nymphæ monita, & deus auctor Apollo.

Vix ea dicta, dehinc progressus, monstrat, & aram,

Et Carmentalem Romano nomine portam:

Quam membrant nymphæ priscum Carnæis honorê,

Vatis fatidicæ: cecinit quæ prima futuros

Æneadas magnos, & nobile Pallanteum,

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum

Rettulit, & gelida monstrat sub rupe Lupercal,

Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.

Nec non, & sacri monstrat nemus Argileti,

Testaturque locum, & lethum docet hospitis Argi,

Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducit,

Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.

Iam tum religio pavidos terrebat agresteis

Dira locis: iam tum silvam saxumque tremebant.

Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem

(Qui deus, incertum est) habitat deus; Arcades ipsum

Credunt se vidisse Iovem, cum sæpè nigrantem

Ægida concuteret dextra, nimbosque ciceret,
 Hæc duo præterea disiectis oppida muris,
 Reliquias, veterumque vides monumenta virorum
 Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem:
 Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
 Talibus inter se dictis ad tecta subibant
 Pauperis Evandri, passimque armenta videbant
 Romanoque foro, & lautius mugire Carinis.
 Ut ventum ad sedes. Hæc inquit, limina victor
 Alceides subiit: hæc illum regia cepit
 Aude, hospes, contemnere opes, & te quoque dignum
 Finge deo, rebusque veni non asper egenis.
 Dixit, & augusti subter fastigia tecti
 Ingentem Æneam duxit, stratisque locavit
 Effultum folijs, & pelle Libystidis ursæ.
 Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.
 At Venus haud animos nequicquam exterrita mater
 Laurentumque minis, & duro mota tumultu,
 Vulcanum alloquitur, thalamoq; hæc coniugis aureo
 Incipit, & dictis divinum adspirat amorem;
 Dum bello Argolici vastabant Pergama reges
 Debita, casurasque inimicis ignibus arces:
 Non vllum auxilium miseris, non arma rogavi
 Artis, opisque tuæ: nec te, carissime coniux,
 Incassumve tuos volui exercere labores
 Quamvis, & Priami deberem plurima gnatis,
 Et durum Æneæ flevissem sæpè laborem.
 Nunc Ionijs imperijs Rutulorum constitit oris.
 Ergo eadem supplex venio, & sanctum mihi numen
 Arma rogo, genitrix gnato, te filia Nerei,
 Te potui lacrymis Tithonia flectere coniux.
 Adspice qui cocant populi, quæ mœnia clausis
 Ferrum acuunt portis in me, excidiumque meorum,
 Dixerat: & niveis hinc atque, hinc diva lacertis
 Cunctantem emplexu moli fovet, ille repente
 Accepit solitam flammam, notusque medullas

Intravit calor, & labefacta per ossa cucurrit:
 Non secus, atque olim tonitu cum rupta curusco
 Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
 Sensit læta dolis, & formæ conscia coniux.
 Tum patre æterno fatus deinctus amore;
 Quid causas petis ex alto? fiducia cessit
 Quo tibi diva mei? similis si cura fuisset,
 Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset,
 Nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetabant
 Stare, decemque alios Priamum superesse per annos
 Et nunc si bellare paras, atque hæc tibi mens est;
 Quidquid in arte mea possum promittere curæ,
 Quod fieri ferro, liquidove potest electro:
 Quantum ingens, animæq; valet, absiste precando
 Viribus indubitare tuis, ac verba locutus,
 Optatos dedit amplexus placidumque petivit
 Coniugis infusus gremio per membra soporem.
 Inde, ubi prima quies medio iam noctis abactæ
 Cur viculo expulerat somnum: ceu femina primum,
 Cui tolerare colo vitam, tenuitque Minerva,
 Impositum cinerem, & sopitos suscitavit igneis:
 Noctem addens operi, famulasque ad lumina longo
 Exercet penso, castum ut servare cubile
 Coniugis, & possit parvos educere gnatos.
 Haud secus igni potens, nec tempore segnior illo,
 Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit.
 Insula Sicanium iuxta latus, Æoliamque
 Frigitur Liparem, fumantibus ardua saxis:
 Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
 Antra Ætnæa tonant, validique incudibus ictus
 Auditi referunt gemitum, stridentque cavernis
 Stricturæ Chalybum, & fornacibus ignis anhelat:
 Vulcani donuis, & Vulcania nomine tellus.
 Hoc tunc igni potens cœlo descendit ab alto.
 Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro;
 Brontesque, Steropesq; & nidus membra Pyramon

His informatum manibus iam parte polita
 Fulmen erat: toto genitor quæ plurima cœlo
 Dicit in terras: pars imperfecta manebat.
 Treis imbris torti radios, treis nubis aquosæ
 Addiderant rutuli treis ignis, & alitis austri.
 Fulgores nunc terrificos, sonitumque, metumque
 Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.
 Parte alia Marti currumque rotasque volucris
 Instabant: quibus ille viros, quibus excitat vrbeis:
 Ægidaque horrifera, turbata Palladis arma,
 Certatim squamis serpentum, auroque polebant,
 Conexosque angueis, ipsamque in pectore diuæ
 Gorgona defecto vertentem lumina collo.
 Tollite cuncta, inquit, cœptosque auferre labores
 Ætnæi Cyclopeis, & huc advertite mentem.
 Arma acri facienda viro: nunc viribus vsus,
 Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.
 Præcipitate moras, nec plura effatus, at alli
 Ocius incubuere omnes, pariterque laborem
 Sortiri: fluites rivis, auri que metallum,
 Vulnificusque chalybs vasta fornace liquefcit.
 Ingentem clypeum informant, vnum omnia contra
 Tela Latinorum, septenosque orbibus orbeis
 Impediunt, alij ventosis follibus auras
 Accipiunt, rediuntque: alij stridentia tingunt,
 Æra lacu, gemit impositis incudibus antrum.
 Illi inter sese multavi brachia tollunt
 In numerum, versantque tenaci forcipe massam,
 Hæc pater Æolijs properat dum Lemnius oris,
 Evandrum ex humili tecto lux fuscitat alma,
 Et matutini volucrum sub culmine canus.
 Confurgit senior, tunicaque inducitur artus,
 Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.
 Tum lateri, atq; humeris Tegæum subligat enseni
 Demissa ab sæva pantheræ terga retorquens.
 Necnon, & gemini custodes limine ab alto

Procedunt, gressumque carnes comitantur herilem
 Hospitis Æneque sedem, secreta petebat,
 Sermonum memor, & promissi muneris heros:
 Nec minus Æneas se matutinus agebat.
 Filius huic Pallas, olli comes ibat Achates.
 Congressi iugunt dextras, mediisque residunt
 Ædibus, & licito tandem sermone fruuntur.
 Rex prior hæc;
 Maxime Teucrorum ductor, quo sospi numquam
 Res equidem Troiæ victis, aut regna fatebor:
 Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
 Exiguæ vires, hinc Tusco claudimur anni,
 Hinc Rutulus premit, & murum circumsonat armis
 Sed tibi ego ingentis populos, opulentaque regnis,
 Iungere castra paro: quam fors inopina salutem
 Ostentat, fatis huc te poscentibus affers.
 Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
 Vibis Agyllinæ sedes: vbi Lydia quondam
 Gens bello præclara, iugis insedit Etruscis.
 Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
 Imperio, & sævis tenuit Mezentius armis,
 Quid memorem infandas cedes? quid facta tyranni
 Effera? di capiti ipsius, generique reseruent.
 Mortua quia etiam iungebat corpora vivis,
 Componens manibusq; manus, atque oribus oras,
 Tormenti genus: & sanie, taboque fluenteis
 Complexu in misero, longa sic mote necabat,
 At fessi tandem cives, infanda furentem
 Armati circumstant, ipsumque, domumque:
 Obtruncant socios, ignem ad fastigia iactant.
 Ille inter cædes Rotulorum elapsus in agros
 Confugere, & turni defendier hospitis armis.
 Ergo omnis furijs surrexit Etruria iustis:
 Regem ad supplicium præsentis Marte repossunt.
 His ego te Ænea doctorem millibus addam.
 Toto namque tenent condensæ litore poppes,

Signaque ferre iubent: retinet longævus haruspex
 Fata canens. O, Meoniæ delecta iuventus,
 Flos veterum, virtusque virum, quos iustus in hoste
 Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira:
 Nulli fas Italu tantam subiungere gentem:
 Externos optate duces, tam Etrusca resedit
 Hoc acies campo: monitis exterrita divum.
 Ipse oratores ad me regni que coronam
 Cum scepro misit, mandatque insignia Tarchon,
 Sucedam castris, Tyrrhenaque regna capassam.
 Sed mihi tarda gelu, sæclisque effecta senectus
 Invidet imperium, lætæque ad fortia viris.
 Gnatum exhortarer, in mistus matre Sabella
 Hinc partem patriæ traheret, tu, cuius, & annis,
 Et generi fatum indulget, quem numina poscunt,
 Ingredere, ò Teucrû, atq; italum fortissime ductor.
 Hunc tibi præterea, spes, & solatia nostri,
 Pallanta adiungam: sub te tolerare magistro
 Militiam, & grave Martis opus, tua cernere facta
 Assuescat, primis, & te miretur ab annis.
 Arcades huic equites bis centum, robora pubis
 Lecta, dabo: totidemque suo tibi nomine Pallas.
 Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant
 Æneas Anchisiades, & fidus Achates,
 Multaque dura suo tristicum corde putabant,
 Ni signum, cœlo Cytherea dedisse aperto.
 Namque improvise vibratus ad æthere fulgor
 Cum sonitu venit, & ruere omnia visa repente.
 Tyrrhenuisque tubæ mugire per æthera clangor.
 Suspiciunt; iterû, atq; iterum fragor intonat ingens.
 Arma inter nubem cœli in regione serena
 Per sudum rutilare vident, & pulsa tonare.
 Obstupuere animis alij: sed Troius heros
 Agnovit sonitum, & diva promissa parentis.
 Tum memorat. Nec vero hospes, ne quære profecto
 Quem casum portentosa ferant: ego poscor Olympo,

Hoc signum cecinit missuram diva creatrix.
 Si bellum ingeret, Vulcaniaque arma per auras
 Latarum auxilio.
 Heu, quantæ miseris cædes Laurentibus instant?
 Quas pœnas mihi Turne dabis! quam multa sub vndas
 Scura virum, galeasque, & fortia corpora voluens
 Thybri pater! poscant acies, & fœdera rumpant.
 Hæc ubi dicta dedit: solio se tollit ab alto,
 Et primum Herculeis sonita, ignibus aras
 Excitat, hesternumque Larem, paruosque Penateis
 Lætus adit: mactat lectas de more bidenteis,
 Evandrus pariter, pariter Troiana inventus.
 Post hinc ad naveis graditur, sociosque revisit;
 Quorum de numero, qui sese in bella sequuntur,
 Præstanteis virtute legit: pars cætera prona
 Fertur aqua, segnisque secundo defluit amni,
 Nuntia ventura Ascanio rerumque, patrisque,
 Dantur equi Teucris Tyrrhena penentibus arva:
 Ducunt exsortem Æneæ, quem fulva leonis
 Pellis obit totum, præfulgens vnguibus aureis.
 Fama volat parvam subito vulgata per urbem,
 Ocius ire equites Tyrrheni ad litora regis.
 Vota metu duplicant matres, propiusque periculo
 It timor, & maior Martis iam apparet imago.
 Tum pater Evandrus dextram complexus euntis
 Hæret inexpletum lacrymans, ac talia fatur:
 O mihi præteritos referat si Iupiter annos;
 Qualis eram, cum primam aciem Præneste sub ipsa
 Stravi, scutorumque incendi victor acervos,
 Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi:
 Nascenti cui treis animas Feronia mater,
 Horrendum dictu, dederat: terna arma movenda,
 Ter letho sternendus erat, cui tum tamen omneis
 Astulit hæc animas dextra, & totidem exit armis
 Non ego nunc dulci amplexum, divellerer usquam.
 Gnate tuo; neque finitimus Mezentius unquam

Huic capiti insultans, tot ferro sæva dedisset
 Funera, tam multis viduasset civibus urbem.
 At vos, ò superit, & divum tu maximus rector
 Iupiter, Arcadij quæso miserescite regis,
 Et patrias audite preces, si numina vestra
 Incolumen Pallanta mihi, si fata reservant,
 Si visurus eum vivo, & venturus in vnum:
 Vitam oro: patiar quamvis durare laborem.
 Sin aliquem infandum casum Fortuna minaris,
 Nunc ò nunc liceat crudelem abrumpere vitam.
 Dum curæ ambiguæ, dum spes incerta futuri,
 Dnm te, care puer, mea fera, & solat voluptas,
 Complexu teneo: gravior ne nuntius aureis
 Volueret, hæc genitor digressu dicta supremo
 Fundebat: famuli collapsum intacta ferebant.
 Iamque adeo exierat portis equitatus apertis:
 Æneas inter primos, & fidus Achates:
 Inde alij Troiæ proceres, ipse agmine Pallas
 In medio, chlamyde, & pictis conspectus in armis.
 Qualis, vbi Oceani perfusus Lucifer vnda.
 Quem Venus ante alios astrorum diligit igneis,
 Extulit os sacrum cœlo, tenebrasque resolvit.
 Stant pavidæ in muris matres, oculisque sequutus
 Pulveream nubem, & fulgentis ære catervas.
 Olli per dumos, qua proxima meta viarum
 Armati tendunt, it clamor, & agmine facto.
 Quadrupedãte putrem fonitu quatit vulgula cãpum
 Est ingeos gelidum lucus prope Cæritis amnem:
 Religione patrum late sacer: vndique colles
 Inclusere cavi, & nigra nemus abiete cingunt,
 Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos,
 Arvorum pecorisque deo, lucumque diemque:
 Qui primi sineis aliquando habuere Latinos,
 Haud procul hinc Tarcho, & tyrrheni tua tenebant
 Castra locis, celosque omnis de colle videri
 Iam poterat legio, & latis tendebat in arvis.

Hunc pater Æneas, & bello lecta iuventus
 Succedunt, fessique, & equos, & corpora curant,
 At Venus ætherios inter dea candida nimbos
 Dona serens aderat: gnatumque in valle reducta
 Ut procul egelido secretum flumine vidit,
 Tallibus affata est dictis, seque obtulit ultro,
 En perfecta mei promissa coniugis arte
 Munera; ne mox aut Laurenteis, gnate, superbos
 Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum,
 Dixit, & amplexus gnati Cytherea petivit:
 Arma sub adversa posuit radiantia quercu.
 Ille deæ donis, & tanto lætus honore
 Expleri nequit, atque oculos per singula voluit,
 Miraturque interque manus, & brachia versat
 Terribilem cristis galeam, flammamque vomentem,
 Fatiferumque enses, lorica ex ære rigentem,
 Sanguineam, ingentem: qualis, cum cærulea nubes
 Solis inardescit radijs, longeque refulget.
 Tum leveis ocreas electro, auroque recocto,
 Hastamque, & clypei non enarrabile textum.
 Illic res Italas, Romanorumque triumphos.
 Haut vatum ignarus, venturique incius ævi
 Fecerat igni potens: illic genus omne futuræ
 Stirpis ab Ascanio: pugnataque in ordine bella
 Fecerat, & vidiri feram Mavortis in antro
 Procubuisse iupam: geminos huic vbera circum
 Ludere pendenteis pueros, & lambere matre
 Iampanidos, illam tereti cervice reflexam
 Mulcere alternos, & corpora fingere lingua.
 Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabinas
 Confessu cavæ, magnis Circensibus actis,
 Addiderat, subitoque novum confurgere bellum
 Romulidis, Tatiusque seni, Curibusque severis.
 Post inde inter se posito certamine reges
 Armati Iovis ante aras paterasque tenentes
 Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca.

Haud procul inde, citæ Metium in diversa quadrigæ
 Distulerant (at tu dictas Albane maneres)
 Raptabatque viri mendacis vitæcera Tullus
 Per silvam, & sparsi rorabant sanguine vepres.
 Necnon Tarquinium eiectum Porfenna iubebat
 Accipere, ingentique urbem obsidione præmebat:
 Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant,
 Illum indignanti similem, similemque minanti
 Aspiceres: pontem auderet quod vellere Cocles,
 Et fluvium vinculis innaret Clælia ruptis,
 In summo custos Tarpeiæ Manlius arcis
 Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat,
 Romuleoque recens horrebat regia culmo.
 Atque hic auratis volitans argenteus anser
 Porticibus, Gallos in limine adesse canebat:
 Galli per duros aderant, arcemque tenebant:
 Defensi tenebris, & dono noctis opacæ.
 Aurea cælaries ollis, atque aurea vestis.
 Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla
 Auro innectuntur, duo quisque Alpina coruscant
 Cæsa manu, scutis protecti corpora longis.
 Hinc exultaneis Salios, nudosque Lupercos,
 Lanigerosque apices, & lapsa ancilia cælo
 Extuerat: castæ ducebant sacra per urbem
 Pilentis matres in mollibus: hinc procul addie
 Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis:
 Et scelerum pœnas, & te Catilina minaci
 Pendentem scopulos, Furiarumque ora trementem,
 Secretosque pios, his dantem iura Catonem.
 Hæc inter tumidi late maris ibant imago
 Aurea: sed fluctu spumabant cærulea cano.
 Et circum argento clari delphines in orbem
 Æquora verrebant caudis, æstumque secabant.
 In medio classeis æratas, Actia bella,
 Cernere erat: totumque instructo Marte videres
 Ferrere Leucatem, auroque effulgere fluctus.

Hinc Augustus agens Italos in prælia Cæsar
 Cum patribus, populosque Penatibus, & magnis dis,
 Stans celsa in puppi, geminas cui tempora flammæ
 Lætæ vomunt patriumque aperitur vertice fidus.
 Parte alta ventis, & dis Agrippa secundis,
 Arduus, agmen agens: cui belli insigne superbum
 Tempora navali fulgent rostrata corona.
 Hinc ope barbarica, variisque Antonius armis
 Victor, ab Auroræ populis, & litore Rubro
 Ægyptum, viresque Orientis, & vltima secum
 Bactra vehit, sequiturque, nefas, Ægyptia coniux.
 Vna omnes ruere, ac totum spumare reductis
 Convullum remis, rostrisque tridentibus æquor.
 Alta petunt: pelago credas innare revulsas
 Cycladas, aut monteis concurrere montibus altos.
 Tanta mole viri turritis, puppibus instant.
 Stupea flamma manu, telisque volatile ferrum
 Spargitur, arva nova Neptunia cæde rubescunt.
 Regina in medijs patrio vocat agmina fistro:
 Nec dum etiam geminos à tergo respicit angueis.
 Omnigenumque deum monstra, & latrator Anubis,
 Contra Neptunum, & Venerem, contraq; Minervam
 Tela tenent, sævit medio in certamine Mauors,
 Cælatus ferro, tristisque ex æthere Diræ:
 Et scissa gaudens vadit Discordia palla:
 Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
 Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
 Desuper: omnis eo terrore Ægyptus, & Indi,
 Omnis arabs, omnes vertebant terga Sabæi.
 Ipsa videbatur ventis regina vocatis
 Vela dare, & laxos iam iamque immittere funeis.
 Illam inter cædes pallentem morte futura
 Fecerat ignipotens, vndis, & lapige, ferri.
 Contra autem magno mærentem corpore Nilum,
 Pandentemque sinus, & tota veste vocantem
 Ceruleum in gremium, latebrosaque flumina victos

At Cæsar, triplici inuestus Romana triumpho
 Mœnia, dis Italis, votum immortale, sacrabat
 Maxima tercentum totam delubra per urbem,
 Læticia, ludisque viæ, plausuque fremebant:
 Omnibus in templis matrum chorus, omnibus arę:
 Ante aras terram cæsi stravere iuveni:
 Ipse sedens niveo cadentis limine Phœbi,
 Dona recognoscit populorum, aptatque superbis
 Postibus: incedunt victæ longo ordine gentes,
 Quam varię linguis, habitu tam vestis, & armis.
 Hic Nomadum genus, & discinctos Mulciber Afros:
 Hic Lelegas, Garasque, sagittiferosque Gelonos
 Finxerat. Euphrates ibat iam mollior undis,
 Extremique hominum Morini, Rhenusq; bicornis:
 Indomitique Dæ, & pontem indignatus Araxes.
 Talia per clypeum Vulcani, dona parentis
 Miratur, rerumque ignarus imagine gaudet:
 Attollens humero famamque, & fata nepotum.

ÆNEIDOS LIB. IX.

ARG. Turnus à Iunone in Teucrus instigatur, ille obsequitur, eorumque naves exurere conatur. Verum Iovis beneficio servantur, ac in totidem Nymphas marinas convertuntur. Nisus, & Euryalus à Troianis ad Æneam emissi confodiuntur, Turnus ut petitur castris, sed statim expellitur.

AT que ea diversa penitus dum parte geruntur,
 Irim de cœlo misit Saturnia Iuno
 Audacem ad turnum, luco tum forte parentis
 Pilumnii turnus sacrata valle sedebat:
 Ad quem sic roseo thaumantias ore locuta est:
 Turne, quod optanti divum promittere nemo
 Auderet, voluenda dies en attulit ultro.
 Æneas, vrbe, & socijs, & classe relicta,
 Sceptra Palatini, sedemque petivit Evandri,
 Nec satis: extremas Coriti penetravit ad vrbeis:

Lydorumque manum, collectos armis agresteis.
 Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere currus,
 Rumpe moras omneis, & turbata arripe castra,
 Dixit, & in coelum paribus se sustulit alis,
 Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
 Agnovit juvenis, duplicesque ad sidera palmas
 Sustulit, ac tali fugientem est voce secutus:
 Iri, decus coeli, quis te mihi nubibus actam
 Detulit in terras? unde hæc tam clara repente
 Tempesta? video medium discedere coelum,
 Palanteisque polo stellas, sequor omnia tanta:
 Quisquis in arma vocas, & sic effatus, ad undam
 Processit, summoque hausit de gurgite lymphas;
 Multa deos orans: oneravitque æthera votis.
 Iamque omnis campis exercitus ibat apertis,
 Dives equum, dives pictæ vestris, & auri.
 Messapus primas acies, postrema coercent
 Tyrreide juvenes, medio dux agmine Turnus
 Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est:
 Ceu septem surgens sedatis amnibus altus
 Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus
 Cum refluit campis, & iam se condidit alveo.
 Hic subitam nigro glomerari pulvere pubem
 Prospiciunt teucris, ac tenebras insurgere campis.
 Primus ab adversa conclamat mole Caius,
 Quis globus, ò cives caligine voluitur atra?
 Ferte citi ferrum, date tela, & scandite muros:
 Hostis adest, cia, ingenti clamore per omneis
 Condunt se Teucris portas, & mœnia complent,
 Namque ita discedens præceperat optimus armis
 Æneas, si qua interea fortuna fuisset,
 Neu struere auderent aciem, neu credere campo:
 Castra modo, & tutos, servarent aggere muros,
 Ergo, & si conferre manum pudor iraq; monstrat,
 Obiscunt portas tamen, & præcepta facessunt,
 Armisque cavis expectant turribus hostem.

Turnus, vt ante volans tardum præcefferat agmen,
 Viginti lectis equitum comitatus, & vrbi
 Improvisus adest: maculis quem Thracius albis
 Portat equus, cristaque tegit galea aurea rubra.
 Equis erit mecum, ò iuvenes, qui primus in hostes
 En, ait, & iaculum intorquens emittens in auras:
 Principium pugnae, & campo sese arduus infert.
 Clamore excipiunt socij, fremituque sequuntur
 Horrisono: teucrum mirantur inertia cordas
 Non æquo dare se campo, non obvia ferre
 Arma vires, sed castra fovere, huc turbidus, atq; huc
 Lustrat equo muros, aditumque per via quaerit.
 Ac veluti pleno lupo insidiatus ovili,
 Cum fremit ad causas, ventos perpeffus, & imbreis
 Nocte super media: tuti sub matribus agni
 Balatum exercent, ille asper, & improbus ira
 Sævit in absenteis, collecta fatigat edendi
 Ex longo rabies, & sicca sanguine fauces,
 Haud aliter Rutulo, muros, & castra tuenti,
 Ignoscunt iræ, & duris dolor ossibus ardet,
 Quæ tentet ratione aditus, & qua via clausos
 Excutiat teucros vallo, atque effundat in æquor.
 Classem, quæ lateri castrorum adiuncta latebat.
 Aggeribus septam circum, & fluvialibus vndis
 Invadit, sociosque incendia poscit ovanteis,
 Atque manum pinu flagranti fervidus implet,
 Tum vero incumbunt, vrget præsentia turni,
 Atque omnis facibus pubes accingitur atris.
 Diripere focos, piceum fert fumida lumen
 Teda, & commistam Vulcanus ad astra favillam,
 Qui deus, ò Musa, tam sæva incendia teucris
 Avertit? tantos ratibus quis depulit igneis?
 Dicite, prisca fides facta, sibi fama perennis.
 Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
 Aeneas classem, & pelagi petere alta parabat,
 Ipsa deum fertur genitrix Berecynthia magnum

Vocibus his affata Iovem. Da gnate petenti,
 Quod tua cara parens domito te poscit Olympo,
 Pinea silva mihi multos dilecta per annos
 Locus in arte fuit summa, qua sacra ferebant,
 Nigranti picea, trabibusque obscurus aceris:
 Has ego Dardanio iuveni, cum classis egeret,
 Læta dedi, nunc sollicitam timor anxius angit.
 Solve metus, atq; hoc precibus sine posse parentem,
 Ne cursu quassatæ vlllo, neu turbine venti
 Vincantur, profit, nostris in montibus ortas.
 Filius huic contra, torquet qui sidera mundi:
 O genetrix, quo fata vocas? aut quid petis istis?
 Mortaline manu factæ, immortale carinæ
 Fas habeant? certusque incerta pericula lustret
 Æneas? cui tanta deo permessa potestas?
 Immo, vbi defunctæ finem, portusque tenebunt
 Ausonios, olim quæcumque evaserit undis,
 Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arva.
 Mortalem eripiam formam, magnique iubebo
 Æquoris esse deas, qualis Nereia Doto,
 Et Galatea secant spumantem pectore Pontum.
 Dixerat, idque ratum Stigij per flumina fratris.
 Perpice torrenteis, atraque voragine ripas
 Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
 Ergo aderat promissa dies, & tempora Parcæ
 Debita complerant, cum turni iniuria matrem
 Admonuit, sacris ratibus depellere tedas,
 Hic primum nova lux oculis effulsit, & ingens
 Visus ab Aurora cœlum transcurrere nimbus,
 Idæique chori: tum vox horrenda per auras
 Excidit, & Troum, Rutulorumque agmina complet,
 Ne trepidate meas teucris defendere naveis,
 Neve armate manus; maria ante exurere Turno,
 Quam sacras, dabitur, pinus, vos ite solutæ.
 Ite deæ pelagi: genetrix iubet, & sua quæque
 Continuo puppes abruinpunt vincula ripis,

Delphinumque modo demersis æquora rostris,
 Ima petunt, hinc virgineæ, mirabile monstrum,
 Quot prius eratae steterant ad litora proræ.
 Reddunt se totidem facies; pontoque feruntur.
 Obstupuere animis Rutuli: conterritus ipse
 Turbatis Messapus equis, cunctatur, & amnis
 Rauca sonans, revocatque pede Tiberinus ab alto.
 At non audaci celsit fiducia turno:
 Vltro animos tollit dictis, atque increpat vltro,
 Troianos hæc monstra petunt: his Iuppiter ipse
 Auxilium solitum eripuit: non tela, nec ignes
 Expectant Rutulos, ergo maria invia teucris,
 Nec spes vlla fugæ: rerum pars altera adempta est,
 Terra autem in manibus nostris: tot millia gentis
 Arma ferunt Italæ, nil me fatalia terrent,
 Si qua Phryges præ se iactant, responsa deorum.
 Sat fatis, Venerique datum est; tetigere quod arva
 Fertilis Ausoniæ Troes, sunt, & mea contra
 Fata mihi, ferro sceleratam excindere gentem,
 Coniugere prærepta, nec solos tangit Atreidas
 Iste dolor, solisque licet capere arma Mycenis.
 Sed periisset semel fatis est, peccare fuisset
 Ante satis; penitus modo non genus omne perosos
 Feminæ: quibus hæc mediæ fiducia valli,
 Fossarumque moræ, lethi discrimina parva,
 Dant animos, an non viderunt mœnia Troiæ
 Neptuni fabricata manu confidere in igneis?
 Sed vos, ò lecti, ferro quis scindere vallum
 Apparat, & mecum invadit trepidantia castra?
 Non armis mihi Vulcani, non mille carinis
 Est opus in teucros, addant se protinus omnes
 Etrusci socios: tenebras, & inertia furta
 Palladij, cæsis summæ custodibus arcis,
 Ne timeant, nec equi cœca condemur in alvo:
 Luce palam certum est igni circumdare muros.
 Haud sibi cum Danais rem, saxo, & pube Pelasga

Esse putent: decimum quos destulit Hector in annum
 Nunc adeo, melior quoniam pars a ta diei,
 Quod superest, leti bene gestis corpora rebus
 Procurate viri, & pugnam sperate parati.
 Interea vigilum excubijs obsidere portas
 Cura datur Messapo, & moenia cingere flammis.
 Bis septem Rutuli, muros qui milite servant,
 Delecti, aut illos centeni quemque secuti
 Purpurei cristis iuvenes, auroque corusci,
 Discurrunt: variantque vices, fusique per herbam
 Indulgent vino, & vertunt crateras ahenos.
 Collucent ignes, noctem custodia ducit
 Insomnem ludo.
 Hæc super, è vallo prospectant troes, & armis
 Alta tenent; necnon trepidi formidine portas
 Explorant, potenteisque, & propugnacula iungunt:
 Tela gerunt, instant Mnestheus, acerque Serestus:
 Quos pater Æneas, si quando adversa vocarent,
 Rectores iuvenum, & rerum dedit esse magistros.
 Omnis per muros legio fortita periculum
 Excubat, exercetq; vices, quod quidque tuendum est,
 Nisus erat portæ custos accerimus armis
 Hyrtacides; comitem Æneæ quem miserat Ida
 Venatrix; iaculo celerem, levibusque sagittis:
 Et iuxta comes Euryalus, quo pulcrior alter
 Non fuit Æneadum, Troiana nec indoit arma,
 Ora puer prima signans intonsa iuventa.
 His amor vnus erat pariterque in bella ruebant:
 Tunc quoque communi portam statione tenebant.
 Nisus ait, Dine hunc ardorem mentibus addunt
 Euryale? an sua cuique deus sit dira cupido?
 Aut pugnã, aut aliquid iam dudum invadere magnũ
 Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est.
 Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rerum:
 Lumina rara micant, somno, vinoque soluti
 Procubere: silent latè loca, percipe porro

Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat,
 Æneam acciri omnes, populusque, patresque
 Expoſcunt; mittique viros, qui certa reportent.
 Si tibi, quæ poſco, promittunt (nam mihi facti
 Fama ſat eſt) tumulo videor reperire ſub illo
 Poſſe viam ad muros, & mœnia Pallantea.
 Obſtupuit magno laudum percuſſus amore
 Euryalus: ſimul his ardentem affatur amicum;
 Me ne igitur ſocium ſummis ad iungere rebus
 Niſe fugis? ſolum te in tanta pericula mittam?
 Non ita me genitor bellis aſſuetus Opheltes,
 Argolicum te uorem inter Troiæque labores
 Sublatum crudijt: nec tecum talia geſſi,
 Magnanimum Æneam, & fata extrema ſecutus.
 Eſt hic, eſt animus lucis contemptor, & iſtum
 Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.
 Niſus ad hæc. Equidem de te nil tale verebat:
 Nec fas; non, ita me referat tibi magnas quantem
 Iuppiter, aut quicumque oculis hæc adſpicit æqui:
 Sed ſi quis (quæ multa vides discrimine tali)
 Si qui in aduerſum rapiat caſuſve Deuſve,
 Tu ſupereſſe velis, tua vita dignior ætas.
 Sit qui me raptum pugna, precioſe redemptum,
 Mander humo ſolita, aut, ſi qua id fortuna vetabit,
 Abſenti ferat inferas, decoretque ſepulchro:
 Neu matri miſeræ tanti ſim cauſa doloris:
 Quæ re ſola, puer multis è matribus auſa
 Proſequitur, magni nec mœnia curat Aceſtæ.
 Ille autem. Cauſas nequicquam nectis inaneis,
 Nec mea iam mutata loco ſententia cedit.
 Acceleremus ait: vigilis ſimul excitat, illi
 Succedunt, ſervantque vices: ſtatione relicta
 Ipſe comes Niſo graditu, regemque requirunt.
 Cætera per terras omneis animalia ſomno
 Laxabant curas, & cordia oblita laborum.
 Ductores Teucrum primi, & delecta iuventus

Consilium summis regni de rebus habebant,
 Quid facerent, quivi Æneæ iam nuntius esset:
 Stant longis adnixi hastis, & scuta tenentes,
 Castrorum, & campi medio, tum Nisus, & vna
 Euryalus confestim alacres admittier oram:
 Rem magnam, pretiumque moræ fore, primus Iulus
 Accepit trepidos, ac Nisum dicere iussit.
 Tunc sic Hyrtacides: Audire, ò mentibus æquis
 Æneadæ, noxe hæc nostris spectentur ab annis,
 Quæ ferimus Rutuli somno, vinoque soluti
 Conticuere, locum insidijs conspeximus ipsi,
 Qui patet in bivio portæ, quæ proxima Ponto.
 Interrupti ignes, aterque ac sidera fumus
 Erigitur, si fortuna permittitis vti:
 Quæsitum Æneam ad mœnia Pallantea,
 Mox hic cum spolijs, ingenti cæde peracta,
 Affore cernetis, nec nos via fallit æunteis.
 Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem
 Venatu assiduo, & totum cognovimus amnem:
 Hic annis gravis, atque animi maturus Alethes:
 Di patrij, quorum super sub numine Troia, est,
 Non tamen omnino Teucros delere paratis,
 Cum taleis animos iuvenum, & tam certa tulistis
 Pectora, sic memorans humeros, dextraeque tenebat
 Amborum, & vultum lacrymis, atque ora rigabat:
 Quæ vobis, quæ digna, viri, pro laudibus istis,
 Præmia posse rear solvi? pulcherrima primum
 Di, moresque dabunt vestri: tum cætera reddet
 Actutum pius Æneas, atque integer avi
 Ascanius: meriti tanti non immemor vniquam.
 Immo ego vos, cui sola salus genitore reducto,
 Excipit Ascanius, per magnos Nise Penateis,
 Assaraci que Larem, & canæ penetralia Vestæ,
 Obtestor, quæcumque mihi fortuna, fidesque est,
 In vestris pono gremijs: revocate parentem,
 Reddite conspectum: nihil illo triste recepto.

Bina dabo, argento perfecta, atque aspera signis
 Pocula; devicta genitor quæ capit Arisba:
 Et tripidas geminos, auri duo magna talenta,
 Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
 Si vero capere Italiam, sceptrisque potiri
 Contingerit victori, & prædæ ducere sortem:
 Vndisti quo Turnus equo, quibus ibat in armis
 Aureus? ipsum illum clypeum, cristasque rubenteis
 Excipiam sorti: iam nunc tua præmia Nile.
 Præterea bis sex genitor lectissima matrum
 Corpora, captivoque dabit, suaque omnibus arma
 Insuper his, campi quod rex habet ipse Latinus.
 Te vero, mea quem spatij prioribus ætas
 Insequitur, venerande, puer, iam pectore toto
 Accipio, & comitem casus completor in omneis,
 Nulla meis sine te quæretur gloria rebus:
 Seu pacem, seu bella geram; tibi maxima rerum
 Verborumque fides. Contra quem talia fatur
 Euryalus: Me nulla dies tam fortibus ausis
 Dissimilem arguerit; tantum fortuna secunda.
 Aut adversa cadat, sed te super omnia dona
 Vnum oro: genitrix Priamide gente vetusta
 Est mihi, quam miseram tenuit non illa tellus
 Mecum excedentem, non mœnia regis Acestæ.
 Hanc ego nunc ignaram huius, quodcumq; periculi est,
 Inque salutatam linquo, nox & tua testis
 Dextera, quod nequeam lacrimas perferre parentis;
 At tu, oro, solare inopem, & succurre relictæ.
 Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo
 In casus omneis, percussa mente dederunt
 Dardanidæ lacrymas, ante omneis pulcher liltis,
 Atque animum patriæ strinxit pietatis imago
 Tum sic effatur:
 Spondo digna tuis ingentibus omnia cœptis.
 Namque erit ista mihi genitrix, nomenque Creusæ
 Solum defuerit: nec partum gratia talem

Parva manet; casus factum quicumque sequetur.
 Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat:
 Quæ tibi pollicior reduci, rebusque secundis,
 Hæc eadem matrique tuæ, generique manebunt.
 Sic ait illacrimans: humero simul exiit ensem
 Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
 Cnolsius, atque habilem vagina aptarat eburna.
 Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisque leonis
 Exuvias: galeam fidus permutat Alethes.
 Protinus armati incedunt: quos omnis euntis
 Primorum manus ad portas, iuvenumque senumq;
 Prosequitur votis, necnon, & pulcher Iulus;
 Ante annos animamque gerens, curamque virilem,
 Multa patri portanda dabat mandata: sed auræ
 Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant.
 Egressi superant fossas, noctisque per umbram.
 Castra inimica petunt multis tamen ante futuri
 Exitio, passim vino, somnoque per herbam
 Corpora fusa vident; arrectos litore currus,
 Inter lora rotasque viros; simul arma iacere,
 Vina simul, prior Hyrtacides sic ore locutus:
 Euryale, audendum dextra: nunc ipsa vocat res.
 Hac iter est, tu, ne qua manus se attollere nobis
 A tergo possit, custodi, & consule longe.
 Hæc ego vasta dabo, & lato te limite ducam,
 Sic memorat, vocemque premit; simul ense superbū
 Rhamnente aggreditur; qui forte tapetibus altis
 Exstructus, toto proflabat pectore somnum;
 Rex idem, & regi Turno gratissimus augur:
 Sed num augurio potuit depellere pestem.
 Treis iuxta famulos temere inter tela iacentis,
 Armigerumque Remi premit, aurigamque sub ipsis
 Nactus equis: ferroque secat pendentia colla.
 Tum caput ipse aufere dominio, truncumque relinquit
 Sanguine singultantem: atro tepefacta cruore
 Terra, torique mandent, necnon Lamyrumq;, Lamuques

Et iuvenem Serranum, illa qui plurima nocte
 Luserat, insignis facie, multoque iacebat
 Membra deo victus: felix, si protinus illum
 Æquasset nocti ludum, in lucemque tulisset.
 Impastus ceu plena leo per ovilia turbans
 (Suadet enim vesana fames) manditque, trahitque
 Molle pecus, mutumque metu: fremit ore cruento.
 Nec minor Euryali cædes, incensus, & ipse
 Perfurit, ac multam in medio sine nomine plebem,
 Fadumq; Hebesumq; subit, Rhœcumque, Abarinque
 Ignaros. Rhœcum vigilantum, & cuncta videntem:
 Sed magnum, metuens, se post cratera tegebat:
 Pectore in adverso totum cui comminus ensum
 Condidit assurgenti, & multa morte recepit
 Purpuream vomit ille animam, & cū sanguine mista
 Vina refert moriens, hic furto fervidus instat,
 Iamque ad Messapi socios tendebat, ubi ignem
 Deficere extremum, & religatos rite videbat
 Capere gramen equos: breviter cum talio Nifus,
 (Sensit enim nimia cæde adque cupidine ferri)
 Absistamus, ait: nam lux inimica propinquat.
 Pœnarum exhaustum satis est, via facta per hostes
 Multa virum solido argento perfecta relinquunt
 Armæque, craterasque simul, pulcrosque tapetas,
 Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bulis
 Cingula, Tiburti Remulo ditissimus olim
 Quæ mittit dona, hospitio cum iungeret absens,
 Cædicus, ille suo moriens dat habere nepoti:
 Post mortem bello Rutuli, prædaque potiti.
 Hæc rapit, atque humeris nequicquam foribus aptat
 Tum galeam Messapi habilem, cristisque decoram
 Induit, excedunt castris, & tuta capeffunt.
 Iterea præmissi equites ex vrbe Latina,
 Cætera dum legio campis instructa moratur,
 Ibant, & turno regi responsa ferebant:
 Tarcentum scutari omnes, Volcente magistro

Iamque propinquabam, castris, muroque subibant:
 Cum procul hos lævo fleſſenteſ limite cernunt,
 Et galea Euryalum ſublūſtri noctis vn̄ umbra
 Prodidit immemorem, radiſque adverſa refulſit.
 Haud temere eſt viſum, conclamat ab agmine Volcens
 State viri: quæ cauſa viæ, quive eſtis in armis?
 Quove tenetis iter? Nihil ille tendere contra:
 Sed celerare fugam in ſilvas, & fidere nocti.
 Obijciunt equites ſeſe ad divortia nota
 Hinc atque hinc, omnemque aditum cuſtode coronant.
 Silva fuit, late dumis, atque ilice nigra
 Horrida, quam denſi complerant vndique ſentes;
 Rara per occultos ducebat ſemita calleis.
 Euryalum tenebræ ramorum, onoroſaque præda
 Impediunt, fallitque timor regione viarum.
 Nilus abit: iamque imprudens exaſerat hoſteis,
 Atque lacus: qui poſt Albæ de nomine dicti
 Albani: tum rex ſtabula alta Latinus habebat.
 Vt ſtetit, & fruſtra abſentem reſpexit amicum:
 Euryale, infelix qua te regione reliqui?
 Quave ſequar? ruruſ perplezum inter omne revoluens
 Fallacis ſilvæ, ſimul, & veſtigia retro
 Obſervata legit, dumis que ſilentibus errat:
 Audit equos, audit ſtrepitus, & ſigna ſequentum.
 Nec longum in medio tempus; cum clamor ad aureis
 Pervenit, ac videt Euryalum: quem iam manus omnis
 Fraude loci, & noſtris, ſubito turbante tumultu,
 Oppreſſum rapit, & conantem plurima fruſtra.
 Quid faciat? qua vi juvenem, quiſus audeat armis
 Eri pere? an ſeſe medios moriturus in hoſtis
 Inferat, & pulcram properet per vulnera mortem,
 Ocuiſ adducto torquens haſtile lacerto,
 Suſpiciens altam Lunam, ſic voce precatur:
 Tu dea, tu præſens noſtro ſuccurre labori,
 Aſtrorum decus, & nemorum Latonia cuſtos;
 Si qua tuis vn̄quam pro me pater Hyrtacus aris

Dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi,
 Suspendive tholo, aut sacra ad fastigia fixi:
 Hunc sine me turbare globum, & rege tela per auras
 Dixera: & toto connisus corpore ferrum
 Coniicit, hasta volans noctis diverberat umbras,
 Et venit adversi in teigum Sulmonis, ibique
 Frangitur, ac fixo transit præcordia ligno.
 Voluitur ille, vomens calidum de pectore flumen
 Frigidus, & longis singultibus ilia pulsat.
 Diversi circumspiciunt hoc acriter idem
 Ecce aliud summa telum librabat ad aure:
 Dum trepidant, it hasta Tago per tempus utrumque
 Stridens, trajectoque hæsit tepesacta cerebro,
 Sæviti atrox Volcens, nec teli conspicit usquam
 Auctorem, nec quo se ardens immittere possit.
 Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas
 Persolves amborum, inquit: simul ense recluso
 Ibat in Euryalum, tunc vero exterritus, amens
 Conclamat Nifus: nec se celare tenebris
 Amplius aut tantum potuit perferre dolorem:
 Me, me, adsum qui feci, in me convertite ferrum,
 O Rutuli, mea fraus omnis: nihil iste, nec ausus,
 Nec potuit; cœlum hoc, & conscia sidera testor;
 Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
 Talia dicta dabat: sed viribus ensis adactus
 Transadigit costas, & candida pectora rupit.
 Volvitur Euryalius letho, pulcrosque per artus
 It cruor, inque humeros cervix collapsa recumbit;
 Purpureos veluit cum flos succissus aratro.
 Languescit moriens: lassove papavera collo
 Demissere caput; pluvia cum forte gravantur.
 At Nifus ruit in medios, solumque per omnes
 Volcentem petit: in solo Volcente moratur,
 Quem circum glomerati hostes, hinc cominus atq; hinc
 Proturbant, instat non fegnius, ac rota enses
 Fulminem: donec Rutuli clamantis in ore.

Condidit adverso, & moriens animam abstulit hosti.
 Tum super exanimem sese proiecit amicum
 Confessus, placidaque ibi demum morte quievi.
 Fortunati ambo! si quid mea carmina possunt,
 Nulla dies vniquam memori vos eximet ævo:
 Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum,
 Accoler, imperiumque pater Romanos habebit,
 Victores præda Rutuli, spoliisque potiti,
 Volcentem exanimum flentes in castra ferebant,
 Nec minor in castris luctus, Rhamente reperto
 Exsanguis, & primis vna tot cæde peremptis,
 Serranoque Numaque, ingens concursus ad ipsa
 Corpora, seminecesque viros, tepidumque recenti
 Cæde locum, & plenos spumanti sanguine rivos.
 Agnoscunt spolia inter se, galeamque nitentem
 Messapi, & multo phaleras sudore receptas,
 Et iam prima novo spargebat lumine terras
 Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
 Iam Sole infuso, iam rebus luce reiectis,
 Turnus in arma viros, armis circumdatus ipse,
 Suicitat, æratasque acies in prælia cogit;
 Quisque suos, variisque acunt rumoribus iras,
 Quin ipsa arrectis, visu miserabile, in hastis
 Præfigunt capita, & multo clamore sequantur,
 Euryalia, & Nisi.
 Æneadæ duri murorum in parte sinistra
 Opposuerunt aciem (nam dextra cingitur amni)
 Ingenteisque tenent fossas, & turribus altis
 Stant mæsti, simul ora virum præfixa videbant,
 Nota nimis miseris, atroque fluentia tabo.
 Interea pavidum volitans pennata per urbem
 Nuntia fama ruit, matrisque allabatur aureis
 Euryali, ac subitus miseræ calor ossa reliquit.
 Excussi manibus radij, revolutaque pensa.
 Evolat infelix, & femineo vlulatu,
 Scissa comam, muros omnes, atque agmina cursu

Prima petit, non illa virum, non illa pericli,
 Telorumque memor: cœlum dehinc quæstibus implet;
 Hunc ego te, Euryale, adspicio: tunc ille senectæ
 Sera mea requies? potuisti relinquere solam
 Crudelis? nec, te sub tanta pericula missum,
 Affari extremum miseræ data copia matri?
 Heu, terra ignota, canibus data præda Latinis,
 Alitibusque iaces: nec te tua funera mater
 Produxi, pressive oculos, aut vulnera labi;
 Veste tegens, tibi quam noctes festina, diesque
 Vergebam, & tela curas solabar anileis.
 Quo sequar aut quæ nunc artus, avulsaq; membra,
 Et fumus lacerum tellus habet? hoc mihi de te
 Gnate refers? hoc sum terraque, marique secuta?
 Figite me, si qua est pietas: in me omnia tela
 Conijcite, ò Rutuli, me primam absomite ferro
 Aut tu, magne pater divum, miserere, tuoque
 Invisum hoc detrude caput sub Tartara telo;
 Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.
 Hoc fletu conculsi animi, mæstusque per omneis
 It gemitus: torpent infractæ ad prælia vires.
 Illam incendentes luctus Idæus, & actor,
 Ilionei monitu, & multum lacrymantis Iuli,
 Corripiunt, interque manu sub tecta reponunt,
 At turba terribilem sonitum procul ære canoro
 Increpuit, sequitur clamor, cœlumque remugit.
 Accelerat acta pariter testitudine Volsci,
 Et fossas implere parant ac vellere vallum.
 Quærunt pars aditum, & scalis ascendere muros,
 Qua rara est acies, interlucetque corona
 Non tam spissa viris, telorum effundere contra
 Omne genus Teucris, ac duris detrudere contis:
 Assueti longo muros defendere bello,
 Saxa quoque infesto voluebant pondere, si qua
 Possent rectam aciem perfrangere, cum tamen omneis
 Ferre libet subter densa testitudine casus.

Nec iam sufficiunt, nam, quæ globus imminet ingens,
 Immanem Teucris molem voluuntque, ruuntque:
 Quæ Rutulos stravit late, armorumque resolvit
 Tegmina, nec curant cæco contendere Marte
 Amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo
 Missilibus cerrat.

Parte alia horrendus visu quassabat Etruscam
 Pinum, & fumiferos infert Mezentius igneis.

At Messapus equum domitor, Neptunia proles,
 Rescindit vallum, & scalas in mœnia poscit.

Vos ò Calliope precor adspirate canenti:

Quas ibi tum ferro strages, quæ funera turnus
 Ediderit; quem quisque virum demiserit orco:

Et mecum ingenteis oras evoluite belli.

Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.

Turris erat vasto suspectu, & pontibus altis

Opportuna loco: summis quam viribus omnes

Expugnate Itali, summamque evertere opum, v

Certabant: Troes contra defendere saxi,

Perque cavas densi tela intorquere fenestras.

Princeps ardentem coniecit lampada Turnus

Et flammam affixit lateri: quæ plurima vento

Corripuit tabulas, & postibus hæsit adæsis.

Turbati trepidare intus, frustra que malorum

Velle fugam, dum se glomerant, retroque residuè

In partem, quæ peste caret: tum pondere turris

Procubuit subito, & cœlum tonat omne fragore.

Semineces ad terram, immani mole secuta.

Confixique suis telis, & pectora duro.

Transfossi ligno veniunt, vix vnus Helenor,

Et Lycus elapsi: quorum primævus Helenor,

Mæonio regi quem serua Licynia furtim

Sustulerat, vertisque ad Troiam miserat armis,

Ense levis nudo, parmaque inglorius alba.

Isque vbi se turni media inter millia vidit.

Hinc acies, atque hinc acies adstare Latinas;

Ut fera, quæ densa venantum septa corona
 Contra tela furit, seseque haud nescia morti
 Inijcit, & saltu supra venerabula fertur;
 Haut aliter iuvenis medios moriturus in hosteis
 Irruit, & qua tela videt densissima, tendit.
 At pedibus longe melior Licus, inter, & hosteis.
 Inter, & arma fuga muros tenet, atque certat
 Prendere recta manu, sociumq; attingere dextras;
 Quem turnus pariter cursu, teloque secutus,
 Increpat his victor: Nostrasne evadere demens
 Sperasti te posse manus? simul arripit ipsum
 Perdentem, & magna muri cum parte revellit:
 Qualis vbi aut leporé, aut candenti corpore cygnum
 Sustulit alta petens pedibus Iovis armiger vncis:
 Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
 Martius à stabulis rapuit lupo, vndique clamor
 Tollitur, invadunt, & fossas aggere complent.
 Ardenteis tedas alij ad fastigia iactant.
 Ilioneus saxo, atque ingenti fragmine montis
 Luceſium portæ subeuntem, igneisque fetentem,
 Emathiona Liger, Chorineum sternit Asylas:
 Hic iaculo bonus, hic longe fallente sagitta,
 Ortygium Cæneus, victorem Cænea Turnus:
 Turnus Ityn, Cloniumq; Dioxippum, Promulumq;
 Et Sagarim, & summis stantem pro turribus Idam:
 Privernum Capys, hunc primo levis hasta Themille
 Strinxerat: ille manum, proiecto, tegmine, demens
 Ad vulnus tulit, ergo alis allapsa sagitta,
 Et lævo infixæ est laterni manus, abditaque intus
 Spiramenta animæ lethali vulnere rupit.
 Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
 Pictus acu clamydem, & ferrugine clarus Ibera:
 Insignis facie: genitor quem miserat Arcens,
 Eductum Martis luco, Simæthia circum
 Flumina; pinguis vbi, & placabilis ara Palici.
 Stridentem fundam, positus Mezentius armis,

Ipse ter adducta circum caput egit habena,
 Et media adversi liquefacto tempora plumbo
 Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
 Tum primum bellum eelerem intendisse sagittam
 Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces
 Ascanius, fortemque manu fudisse Numanum:
 Cui Remulo cognomen erat; Turnique minorem
 Germanam nuper thalamo sociatus habebat.
 Is primam ante aciem digna, atque indigna relatu
 Vociferans, tumiduique novo præcordia regno
 Ibat, & ingenti sese clamore ferebat:
 Non pudet obsidione iterum, valloque teneri,
 Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?
 En qui nostra sibi bello connubia poscunt!
 Quis deus Italiam, quæ vos dementia adigit?
 Non hic Atreidæ, nec fandi fictor Vlyses:
 Durum à stirpe genus, gnatos ad flumina primum.
 Deferimus, sævoque gelu duramus, & vndis.
 Venatu invigilant pueri, silvaque fatigant:
 Flectere ludos equos, & spicula tendere cornu.
 At patiens operam, parvoque assueta inventus,
 Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello
 Omne ævum ferro teritur, versaque iuvenum
 Terga fatigamus hasta? nec tarda senectus
 Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
 Caniciem galea præminimus, semperque recenteis
 Convectare iuvat prædas, & vivere rapto.
 Vobis picta croco, & fulgenti murice vestis,
 Desidiæ cordi, iuvat indulgere choreis,
 Et tunicæ manicas, & habent redimicula mittæ.
 O veræ Phrygiæ, neque enim Phryges! ite per alta
 Dindyma; vbi assuetis biforem dat tibia cantum.
 Tympana vox, buxusque vocat Berecynthia matris
 Ideæ, finite arma viris, & cedite ferro.
 Talia iactantem distis ac dira canentem
 Non tulit Ascanius; nervoque obversus equino

Contendit telum, diversaque brachia ducens,
 Constitit ante Iovem supplex per vota precatus:
 Iuppiter omnipotens audacibus annue cœptis,
 Ipse tibi ad tua templa feram solemnia dona,
 Et statuam ante aras aurata fronte iuencum
 Candentem, pariterque caput cum matre ferentem,
 Iam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.
 Audijt, & cœli genitor de parte serena
 Intonuit lævum, sonat vna lethifer arcus,
 Et fugit horrendum stridens elapsa sagitta:
 Perque caput Remuli venit, & cava tempora ferro
 Traijcit, i, verbis virtutem illud superbis.
 Bis capti Phryges hæc Rutulis responsa remittunt.
 Hæc tantum Ascanius. Teucris clamore sequuntur,
 Lætitiæque fremunt, animosque ad sidera tollunt.
 Ætheriade tum forte plaga crinitus Apollo.
 Desuper Ausonias acies urbemque videbat:
 Nube sedens, atque his victorem affatur Iulum:
 Macte nova virtute puer, sic itur ad astra,
 Dis genite, & geniture deos, iure omnia bella
 Gente sub Assaraci fato ventura resident:
 Nec te Troia capit, simul hæc effatus, ab alto
 Æthere se mittit, spiranteis dimovet auras,
 Ascaniumque petit, forma tum vertitus oris
 Antiquum in Buten, hic Dardanio Anchisæ
 Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos.
 Tum comitem Ascanio pater addidit, ibat Apollo
 Omnia longævo similis, vocemque, coloremque,
 Et crineis albos, & sæva sonoribus arma;
 Atque his ardentem dictis affatur Iulum;
 Sit satis Æneide, telis impune Numanum
 Oppetisse tuis; primam hanc tibi magnus Apollo
 Concedit laudem, & paribus non invidet armis.
 Cætera parce puer bello, sic orsus Apollo,
 Mortaleis medio aspectus sermone reliquit,
 Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.

Agnovere deum proceres, divinaque tella
 Dardanidæ, pharetramque fuga sensere sonantem
 Ergo avidum pugnae dictis, ac numine Phœbi
 Alcanlum prohibent, ipsi in certamina rursus
 Succedunt, animasque in aperta pericula mittunt,
 It clamor totis per propugnacula muris:
 Intendunt acreis arcus, amenta que torquent.
 Sternitur omne solum telis, tum scuta, cavæque
 Dant sonitum flictu, galæ: pugna aspera surgit.
 Quantus ab Occasu veniens pluvialibus hædis
 Verberat imber humum: quam multa grandine nimbi
 In vada præcipitant: cum Iuppiter horridus austris
 Torquet aquosam hyemen, & cælo cava nubila rumpit,
 Pandarus, & Bitias, Idæo Alcanore creti:
 Quos Iovis eduxi loco silvestris Hiera,
 Abietibus iuvenes patrijs, & montibus æquos:
 Portam, quæ ducis imperio commissa, recludunt:
 Freti armis, vtroque invitant mœnibus hostem.
 Ipsi intus dextra ac læva pro turribus adstant,
 Armati ferro, & cristis capita alta corusci:
 Quales aeræ liquentia flumina circum,
 Sive Padi ripis, Athesia seu propter amœnum,
 Consurgunt geminæ quercus, intonsaque cælo
 Attollunt capita, & sublimi vertice nutant.
 Irumpunt aditus Rutuli ut videre patentes.
 Continuo Quercens, & pulcher Equicolus armis,
 Et præceps animi Tmarus, & Mavortius Hamon:
 Agminibus totis aut versi terga dedere,
 Aut ipso portæ posuere in limine vitam.
 Tam magis increbunt animis discordibus iræ,
 Et iam collecti troes glomerantur eodem,
 Et conferre manum, & procurrere longius audent:
 Ductori turno, diversa in parte furenti,
 Turbantique viros, perfertur nuntius, hostem
 Fervere cæde nova, & portas præbere parentis.
 Deserit inceptum, atque immixti concitus ira,

Dardanium ruit ad portam, fratresque superbos:
 Et primum Antiphatem, is enim se primis agebat,
 Thebana de matre, nothum Sarpedonis alti,
 Coniecto sternit iaculo, volat Itala cornus

Aera per tenuem, stomachoque infixam sub altum
 Pectus abit: reddit specus arti vulneris undam
 Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepescit.

Tum Meropem atque Erimantha manu, tum sternit
 Aphiduum:

Tum Bitiam ardentem oculis, animisque frementem,
 Non iaculo: neque enim iaculo vitam ille dedissent,
 Sed magnum stridens contorta phalarica venit;
 Fulminis aqua modo: quam nec duo taurea tergi,
 Nec duplici squama lorica fidelis, & auro
 Sustinuit, collapsa ruunt immania membra.

Dat tellus gemitum, & clypeum, super intonat ingēs.

Qualis in Euboico Baiarum litore quondam
 Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante
 Constructam iaciunt ponto: sic illa ruinam
 Prona trahit, penitusque vadis illisa recumbit.

Miscent se maria, & nigræ attoluntur arenæ.

Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
 Inarime, Iovis imperijs imposta Typhoco.

Heic Mars armipotens animum viresque Latinis
 Addidit, & stimulos acies sub pectore vertit:

Immisitque fugam Teucris, atrumque timorem.

Vn dique conveniunt; quoniam data copia pugnae,
 Bellatorque animo deus incidit.

Pandarus vt fuso germanum corpore cernit,
 Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res:

Portam vi multo converso cardine torquet;

Obnixus latis humeris, multosque suorum

Moenibus exclusos, duro in certamine linqvit:

Ast alios secum includit, recipitque ruenteis

Demens, qui rutulum in medio non agmine regem

Viderit irrumpentem, vltroque incluserit urbi:

Immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
 Continuo nova lux oculis effulfit, & arma
 Horrendum sonuere; tremunt in vertice cristæ
 Sanguineæ, clypeoque micantia fulgura mittit.
 Agnoscunt faciem invisam, atq; inmania membra
 Turbati subito Æneadæ, tum Pandarus ingens
 Emicat, & mortis fraterna fervidus ira,
 Effatur: Non hæc dotalis regia Amatæ,
 Nec muris cohibet patrijs media Ardea Turnum
 Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.
 Olli subridens sedato pectore Turnus:
 Incipe, si qua animo virtus, & consedere dextram,
 Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
 Dixerat, ille rudem nodis, & cortice crudo
 Intorquet, summis adnixus viribus hastam.
 Excepere auræ vulnus: Saturnia Iuno
 Detorsit veniens; portæque infingitur hasta.
 At non hoc telum, mea quod vi dextera versat,
 Effugies: neque enim is teli, nec vulneris auctor.
 Sic ait, & sublatum alte confurgit in enses,
 Et media ferro gemina inter tempora frontem
 Dividit, impubesque immmani vulnere malas.
 Fit sonus, ingenti concussa est pondere tellus.
 Collapsos artus atque arma cruenta cerebro
 Sternit humi moriens: atque illi partibus æquis
 Huc caput, atq; illuc humero ex utroque pependit
 Diffugiunt versi trepida formidine Troes.
 Et, si continuo victorem ea cura subisset,
 Rumpere claustra manu, sociosq; immitere portis
 Ultimus ille dies bello gentique fuisset:
 Sed furor ardentem cadisq; insana cupido
 Egit in adversos,
 Principio Phalarim, & succiso poplite Gygen
 Excipit, hinc raptas fugientibus iugerit hastas
 In tergum: Iuno vires, animumque ministrat.
 Addit Halin comitem, & confixa Phegea parma:

Ignaros deinde in muris Martemque cienteis
 Alcandrumq; Haliumq; Noemanaq; Prytanimque
 Lyncea tendentem contra, sociosque vocantem:
 Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
 Occupat, huic vno deiectum comminus ictu
 Cum galea longe iacuit caput, inde ferarum
 Vastatorem Amicum, quo non felicior alter
 Vngere tela manu, ferrumque amare veneno:
 Et Clytium: Æolidem, & amicum Cretea Musis:
 Cretea Musarum comitem, cui carmina semper,
 Et citharæ cordi, numerosque intendere nervis:
 Semper equos, atq; arma virum, pugnasq; canebat.
 Tandem duces, audita cæde suorum,
 Conveniunt Teucris, Mnestheus, acerque Serestus,
 Palentisque vident socios, honestumq; receptum.
 Et Mnestheus: quo deinde fugâ, quo tenditis? inquit
 Quos alios muros, quæ iam ultra moenia habetis?
 Vnus homo, & vestris, ò cives, undique septus
 Aggeribus, tantas strages impune per urbem
 Ediderit? iu venum primos tot miserit Orco?
 Non infelicis patriæ, veterumque deorum,
 Et magni? Æneæ segnes miseretque pudetque?
 Talibus accensi firmantur, & agmine denso
 Consistunt, turnus paullatim excedere pugna,
 Et fluvium petere, ac partem, quæ cingitur amni,
 Acrius hoc teucris clamor incumbere magno,
 Et glomerate manum: ceu sævum turba leonem
 Cum telis præmit infesus: ac territus ille
 Asper, acerba tuens, retro redit, & neque terga
 Ira dare aut virtus patitur: nec tendere contra,
 Ille quidem hoc cupiens, potis est, per tela, virosq;
 Had aliter retro dubius vestigia turnus
 Improperata refert, & mens exæstuat ira.
 Quin etiam bis tum medios invaserat hostes;
 Bis conversa fuga per muros agmina vertit.
 Sed manus è castris prope re coit omnis in unum;

Nec contra vires audet Saturnia Iuno
 Sufficere, aeriam cœlo nam Iuppiter Irem
 Demisit; germanæ haud mollia iussa ferentem;
 Ni turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.
 Ergo nec clypeo invenis subsistere tantum,
 Nec dextra valet: iniectis sic vndique telis
 Obruitur, strepit assiduo cava tempora circum
 Tinnitu galea, & saxis solida æra fatiscunt,
 Discussæque iabæ capiti; nec sufficit umbo
 Ictibus, ingeminant hastis, & Troes, & ipse
 Fulmineus Mnestheus, tum toto corpore sudor
 Liquitur, & picum, nec respirare potestas,
 Flumen agit: festos quatis æger anhelitus artus.
 Tum demum præceps saltu sese omnibus armis
 In fluvium dedit, ille suo cum gurgit flavo
 Accepit venientem, ac mollibus extulit undis,
 Et lætum socijs abluta cæde remisit.

ÆNEIDOS LIB. X.

ARG. Iuppiter, convocato deorum concilio, ad concordiam eos hortatur Troiani obse si sese pro viribus defendunt. Æneas interim triginta navium classe ad suos revenit. Utrunque acriter pugnatur. Pallas, Lausus, atque Mezentius interimuntur.

P Anditur interea domus omnipotentis Olympi,
 Conciliumque vocat divum pater, atque hominû rex
 Sideram in sedem: terras vnde arduus omneis,
 Castraque Dardanidum aspectat, populosque Latinos.
 Confidunt rectis bipantibus, incipit ipse:
 Cælicolæ magni, quia nam sententia vobis
 Versa retro? tantumque animis certatis iniquis?
 Abnueram bello Italianam concurrere Teucris,
 Quæ contravetitur discordia? quis metus aut hos,
 Aut hos arma sequi, ferrumque laceßere suavit?
 Adveniet iustum pugnæ, ne arcessite, tempus:
 Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
 Exitium magnum, atque Alpes immitteret apertas.

Tum certare odijs, tum res rapuisse licebit.
 Nunc finete, & placitum læti componit fœdus:
 Iuppiter hæc paucis, at non Venus aurea contra
 Pauca refert.

O pater, ò hominum, divumque æterna potestas,
 Namq; aliud quid sit, quod iam implorare queamus?
 Cernis vt insultent Rutuli, Turnusque feratur
 Per medios insignis equis, tumidusque secundo
 Marte ruat? non clausa tegum iam mænia Teucros:
 Quin intra portas, atque ipsis prælia miscent.
 Aggeribus mærorum, & inundant sanguine fossæ.

Æneas ignarus abest, numquamne levare
 Osidione fines? muris iterum imminet hostis
 Nascentis Troiæ, necnon exercitus alter:
 Atque iterum in Teucros Ætolis surgit ab Arpis
 Tydeides, equidem, credo, mea vulnera restant:
 Et tua progenies mortalia demoror arma.

Si sine pace tua, atque invito numine Troes
 Italiam petiere, luant peccata, neque illos
 Iuveris auxilio, sin tot responsa secuti,
 Que superi. Manesq; dabant, cur nunc tua quisquam
 Vertere iussa potest? aut cur nova condere fata?
 Quid repetam exustas Etycino in litore classeis?
 Quid tempestatum regem, ventosque furenteis
 Æolia excitos? aut actam nubibus Irim?

Nunc etiam Manes (hæc intentata manebat
 Sors rerum) movet, & superis immissa repente
 Alecto, medias Italum bacchata per vrbeis.
 Nil super imperio moveor: speravimus ista,
 Dum fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
 Si nulla est regio, Teucris quam det tua coniaz.
 Dura: per everfæ, genitor, fumantia Troiæ
 Excidia obtestor, liceat admittere ab armis
 Incolumen Ascanium, liceat superesse nepotem.
 Æneas fane ignotis iactetur in vndis
 Et, quacumque vlam dederit fortuna, sequatur.

Hunc tegere, & diræ valcam subducere pugneæ,
 Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atq; Cythera,
 Idaliæque domus, positis inglorius armis
 Exigat hic ævum. Magna ditione iubeto
 Cartago premat Auloniam: nihil urbibus inde
 Obstabit Tyrijs, quid pestem evadere belli
 Iuvit, & Argolicos medium fugisse per igneis?
 Totque maris, vastæque exhausta pericula terræ,
 Dum, Latium teucris, recidivatq; Pergama querunt?
 Non satius cineres patriæ infedisse supremos,
 Atq; solum, quo Troia fuit? Xanthum, & Simoenta
 Redde oro miseris: iterumque revoluere casus
 Da pater Iliacos teucris. Tum regia Iuno
 Acta furore gravi. Quid me alta silentia cogis
 Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?
 Æneam hominum quisquam, divumque subegit
 Bella sequi, aut hostem regi se inferre Latino?
 Italiam petijt faris auctoribus, esto:
 Cassandræ impulsus Furijs, num linquere castra
 Hortari sumus, aut vitam committere ventis?
 Num puero summam belli, num credere muros?
 Tyrrhenamve fidem, aut gentis agitare quietas?
 Quis deus in fraudem, quæ dura potentia nostra
 Egis? vbi heic Iuno, demissave nubibus Iris?
 Indignum est Italos troiam circumdare flammis
 Nascentem, & patria turnum consistere terra,
 Cui Philumnus avus, cui diva Venilia mater.
 Quid face Troianos atra vim ferre Latinis?
 Arva aliena iugo præmere, atq; advertere Prædas?
 Quid soceros legere, & gremis abducere pactas?
 Pacem orare manu, præfigere puppibus arma?
 Tu potes Æneam manibus subducere Graium,
 Pruque viro nehulam, & ventos obtendere inanis.
 Et potes in totidini classem convertere Nymphas:
 Nos aliquid Rutulos contra iuvisse, nefandum est.
 Æneas ignarus abest, ignarus, & abest.

Est Paphos, Idaliumque tibi, sunt alta Cythera,
 Quid gravidam bellis urbem, & corda aspera tentas?
 Nosne tibi fluxas Phrygiæ res vertere fundo
 Conamur? nos? an miseros qui troas Achivis
 Obiecit? quæ causa fuit consurgere in arma
 Europamq; Asiamq; & fœdera solvere furto?
 Mo duce Dardanius Spartam expugnavit adulter?
 Aut ego tela dedi, fovive Cupidine bella?
 Tunc decuit metuisse tuis, nunc fera querelis
 Haud iustis assurgis, & irrita iurgia iactas.
 Talibus orabat Iuno, cunctique fremebant
 Cælicolæ assensu vario, ceu flamina prima,
 Cum deprensa fremunt silvis, & cæca voluntat
 Murmura: venturos nautis prædentia ventos,
 Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas
 Infit, eo dicente, deum domus alta silescit,
 Et tremefacta solo tellus: silet arduus æther:
 Tum Zephyri possuere, præmit placida æquora pontus.
 Accipiti ergo animus, atque hæc mea figite dicta.
 Quando quidem Ausonios coniungi fœdere teucris
 Haud licitum est, nec vestra capit discordia finem:
 Quæ cuique est fortuna hodie, quam quiesque facat spem
 Tros, Rutulæve sunt, nullo discrimine habebo;
 Seu fatis Italum castra obsidione tenetur,
 Sive errore malo Troiæ, monitisque sinistris.
 Nec Rutulos solvo, sua cuique exorsa laborem,
 Fortunamque ferent, rex Iuppiter omnibus idem.
 Fata viam inveniant, Stygij per flumina fratris,
 Per pice torrenteis, atraque voragine ripas
 Annuit, & totum nuta tremefecit Olympum.
 Hic finis fandi, folio tum Iuppiter aureo
 Surgit, cælicolæ medium quem addimina ducunt.
 Interea Rutuli portis circum omnibus instant
 Sternere cæde viros, & moenia cingere flammis,
 Ut legio Æneadum vallis obsessa tenetur.
 Nec spes illa fuga, miseri stant turribus alis

Nequicquam, & rara muros cinxere corona,
 Iasius Imbrasides, Hicetaoniusque Thymætes,
 Ataracique duo, & senior cum Castore Thybris,
 Prima acies, hos germani, Sarpedonis ambo,
 Et Clarus, & Hæmon, Lycia comitantur ab alta.
 Fert iugens toto connixus corpore saxum,
 Haud partem exiguan montis, Lyrnessius Acmon,
 Nec Clytio genitore minor, nec fratre Mnestheo,
 Hi iaculis, ille certam defendere saxis,
 Molireque ignem, nervoque aptare sagittas.
 Ipse inter medios, Veneris iustissima cura,
 Pardanius caput ecce puer detectus honestum:
 Qualis gemma micat, fulvum quæ dividit aurum,
 Aut collo decus, aut capiti, vel quale per artem
 Inclusum buxo, aut Oricia terebintho
 Læcet ebur: fusor cervix cui lactea crineis
 Accipit, & molli subnectit circulus auro.
 Te quoque magnanimæ viderunt Ismare gentes:
 Vulnera dirigere, & calamos armare veneno,
 Mæonia generose domo: vbi pingua culta
 Exercentque viri, Pactolusque irrigat auro.
 Affuit, & Mnestheus, quem pulsi pristina Turnæ
 Aggere murorum sublimen gloria tollit:
 Et Capys: hinc nomen Campanæ ducitur vrbi.
 Illi inter sese duri certamina belli
 Contulerant, media Æneas freta nocte secabat.
 Namque vt ab Evandro castris ingressus Etruscis,
 Regem adit, & regi memorat nomenq; genusque:
 Quidve perat, quidve ipse ferat, Mezentius arma
 Quæ sibi conciliet, violentamque pectora Turni
 Edocet: humanis quæ sit fiducia rebus
 Admonet: immiscetq; præses, haut fit mora, Tarchor
 Iungit opes, foedusque ferit, tum libera fatis
 Classem conscendit iussis gens Lydia divum,
 Externo commissa duci, Æneia puppis
 Prima tenet, rostro Phrygios subiuncta leones,

Imminet Ida super, profugis gratissima Teucris.
 Hic magnus sedet Æneas, se cumque volutat
 Eventus belli varios: Pallasque sinistro
 Affixus lateri, iam quærit sidera, opacæ
 Noctis iter, iam quæ passus terraque, marique.
 Pandite nunc Heliconæ deæ, cantusque mover,
 Quæ manus interea Tuscis comitteretur ab oris
 Æneam, armetque rates, pelagoque vehatur.
 Massicus ærata Princeps secat æquora Tigri,
 Sub quo mille manus iuvenum, qui mœnia Clusi.
 Quique urbem liquere Cofas; queis tela, sagittæ,
 Corytique leves humeris, & lethifer arcus.
 Vna torvus Abas, huic totum insignibus armis
 Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.
 Sexcentos illi dederat Populonia mater
 Expertos belli iuvenes: ast Ilva trecentos
 Insula inexhaustis Chalybum generosa metallis.
 Tertius, ille hominum, divumque interpretas Asylas,
 Cui pecudum fibræ, cœli cui sidera parent,
 Et linguæ volucrum, & præfagi fulminis ignes:
 Mille rapit densos acie, atque horrentibus hastis,
 Hos parere iubent Alpheæ ab originæ Pisæ;
 Urbs Etrusca solo, sequitur pulcherrimus Astur,
 Astur equo fidens, & versi coloribus armis.
 Tercentum adiiciunt (mens omnibus vna sequendi)
 Qui Cærete domo, qui sunt Minionis in arvis,
 Et Prygi viteres, intempestæque Graviscæ.
 Non ego te Ligurum ductor fortissime bullo
 Transferim Cycne, & paucis comitate Cupavo,
 Cuius olorinæ surgunt de vertice pennæ
 Crimen amor vestrum, formeque insigne paternæ
 Namque ferunt luctu Cycnum Phaethontis, amati,
 Populeas inter frondeis vmbraque sororum
 Dum canit, & mæstum Musa solatur amorem:
 Canentem molli pluma duxisse senectam,
 Linquentem terras, & sidera voce sequentem,

Filius, æqualeis comitatus classe catervas,
 Ingente in remis Centaurum promovet: ille
 Instat aquæ, saxumque vndis immane minatus
 Arduus, & longa sulcat maria alta carina.
 Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus ab oris
 Fatidicæ Mantus, & Tusci filius annis:
 Qui muros, matrisque dedit tibi Mantua nomen,
 Mantua dives avis, sed non genus omnibus vnum,
 Gens illi triplex, populi sub gente quaterni,
 Ipsa caput populis, Tusco de sanguine vires.
 Hinc quoque quingentos in se Mezentius armat,
 Quos patre Benacho velatus arundine glauca
 Mincius infesta ducebat in æquora pinu.
 It gravis Auletes, centenaque arbore fluctum
 Verberat affurgens, spumant vada marmore verso
 Hunc vehit immanis Triton, & cærulea concha
 Exterrens freta, cui laterum tenuis hispida nanti
 Fronsq; hominem perfert, in Pristin definit alvus:
 Spumea semifero sub pectore murmurat vnda.
 Tot lecti proceres ter denis navibus ibant
 Subsidio Troiæ, & campos salis ære secabant.
 Iamque dies cælo concesserat, almaque curru
 Nocti vago Phœbe medium pulsabat Olympum:
 Æneas (neque enim membris dat cura quietem)
 Ipse scedens clavumque regit, velisque ministrat,
 Atque illi medio in spacio chorus ecce suarum
 Occurrit comitum, nymphæ: quas alma Cybele
 Numen habere maris, nymphasque è navibus esse
 Iusserat, innabant pariter, fluctusque secabant,
 Quot prius ætate steterant ad litora proræ:
 Agnoscunt longe regem, lustrantque choreis.
 Quarum quæ fundi doctissima Cymodocea,
 Pone sequens dextra puppim tenet, ipsaque dorso
 Eminet, ac læva tacitis subremigat vndis,
 Tum sic ignarum aloquitur, Vigilansne, deum gens,
 Æneas? vigila, & velis immitte rudenteis:

Nos sumus Idææ sacro de vertice pinus,
 Nunc pelagi nymphæ, classis tua: perfidus ut nos
 Præcipites ferro Rutulus, flammaque præmebat.
 Rupimus invitæ tuæ vincula, teque per æquor
 Quærimus, hanc genitrix faciem miserata refecit,
 Et dedit esse deas, ævumque agitare sub vndis.
 At puer Ascanius muro, fossisque tenetur
 Tela inter media, atque horrenteis Marte Latinos,
 Iam loca iusta tenet forti permistos Etrusco
 Arcas eques, medias illis opponere turmas.
 Ne castris iungant, certa est sententia Turno,
 Surge age, & Aurora socios veniente vocari
 Primus in arma iube, & clypeum cape: quem dedit ipse
 Inviatum Ignipotens, atque oras ambit auro.
 Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
 Ingenteis Rutulæ spectabit cædes acervos,
 Dixerat, & dextra discedens impulit altam,
 Haud ignara modi, puppim, fugit illa per vndas
 Ocior, & iaculo, & ventos æquante sagitta.
 Inde aliæ celerant cursus, stupet inscius ipse
 Tros Anchisiades: animos tamen omine tollit.
 Tum breviter supera adspectans convexa præcatur:
 Alma parens Idæa deam, cui Dindyma cordi,
 Turrigeræque vrbes, bijugique ad fræna leones,
 Tu mihi nunc pugnae princeps, tu rite propinques
 Augurium, Phrygibusque adsis pede diva secundo.
 Tantum effatus, & interea revoluta ruebat
 Matura iam luce dies, noctemque fugarat.
 Principio socijs edicit, signa sequantur,
 Atque animos aptent armis, pugnaeque parent se.
 Iamque in conspectu teucros habet, & sua castra
 Stans cella in puppi, clypeum tum deinde sinistra
 Extulit ardentem, clamorem ad sidera tollunt
 Dardanidæ, è muris, spes addita suscitât iras.
 Tela manu iaciunt, quales sub nubibus atris
 Strimoniae dant signa grues, atque æthera tranant

Cum sonitu, fugiamque notos clamore secundo.
 At Rutulo Regi, ducibusque ea mira videri
 Ausonijs: donec versas ad littora puppes
 Respiciunt, totumque allabi classibus æquor.
 Ardet apes capiti, cristisque ac vertice flamma
 Funditur, & vastos umbo vomit aureis igneis:
 Non secus, ac liquida si quando nocte cometæ
 Sanguinei lugubre rubent, aut Scirus ardor:
 Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris
 Nascitur, & lævo contristat lumine cælum.
 Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
 Litora præripere, & venientis pellerè terra.
 Vltro animos tollit dictis, atque increpat vltro:
 Quod votis optasteis, adest, pertingere dextra;
 In manibus Mars ipse, viri; nunc coniugis esto
 Quisque suæ tectique memor: nunc magna referte
 Facta patrum, laudes, vltro occurramus ad vndam,
 Dum trepidi, egressisque labant vestigia prima.
 Audenteis Fortuna iubat.
 Hæc ait, & secum versat, quos ducere contra,
 Vel quibus obsessos possit concedere muros.
 Interea Æneas locios de puppibus altis
 Pontibus exponit; multi servare recursus
 Languentis pelagi, & brevibus se credere saltu:
 Per remos alij, speculatos littora Tarchon,
 Qua vada non sperat, nec fracta remurmura vnda,
 Sed mare inoffensum crescenti allabitur æstu;
 Advertit subito proras, sociosque precatur:
 Nunc, ò lecta manus, validis incumbite remis;
 Tollite, ferte rates, inimicam findite rostris
 Hanc terram, sulcumque sibi præmit ipsa carina,
 Frangere, nec tali puppim statione recuso:
 Arrepta tellure semel, quæ talia postquam
 Effatus Tarchon, socij consurgere tonsis,
 Spumanteisque rates aruis inferre Latinis:
 Donec rostra tenent siccum, & sedere, carinæ

Omnes innocuæ, sed non puppis tua Tarchon.
 Namque inflicta vadis dorso dum pendet iniquo,
 Anceps sustentata diu, fluctusque fatigat:
 Solvitur, atque viros medijs exponit in vndis:
 Fragmina remorum quos, & fluitantia transtra
 Impediunt, retrahitque pedes simul vnda relabens.
 Nec Turnum segnis retinet mora: sed rapit acer
 Totam aciem in Teucros, & contra in litore sistit.
 Signa canunt, primus turmas invasit agresteis
 Æneas, omnem pugnae, stravitque Latinos,
 Occiso Therone, virum qui maximus vltro
 Æneam petit huic gladio perque ærea scuta,
 Per tunicam squalentem auro, latus haurit apertum.
 Inde Lycam ferit, exsectum iam matris perempta,
 Et tibi Phœbe sacrum: casus evadere ferri
 Cui licuit parvo, nec longe Cissea durum,
 Immanemque Gyan, sternenteis agmina clava,
 Deiecit letho: nihil illos Herculis arma,
 Nil validæ iuvere manus, genitorque Melampus,
 Alceidæ comes vsque, graveis dum terra labores
 Præbuit, ecce, Pharo voces dum iactat inerteis,
 Intorquens iaculum clamanti sistit in ore.
 Tu quoque, flaventem prima lanugine malas
 Dum sequeris Clytium infelix, nova gaudia, Cydoni
 Dardania stratus dextra, securus amorum,
 Qui iuvenum tibi semper erant, miserande iaceres:
 Ni fratrum stipata cohors foret obvia, Phorci
 Progenies: septem numero, septenaque tela
 Coniiciunt, partim galea clypeoque resultant
 Irrita: deflexit partim stringentia corpus
 Alma Venus, fidum Æneas affatur Achatem:
 Suggere tela mihi (non vllum dextera frustra
 Torserit in Rutulos) steterunt quæ in corpore Graium,
 Iliacis campis, tum magnam corripit hastam.
 Et iacit, illa volans clypei transverberat æra
 Mæonis, & thoraca simul cum pectore rumpit.

Huic frater subit Alcanor, fratremque ruentem
 Sustentat dextra, traiecto missa lacerto
 Protinus hasta fugit, servatque cruenta tenorem:
 Dexterâq; ex humero nervis moribunda pependit,
 Tum Numitor, iaculo fratris de corpore rapto,
 Æneam petijt; sed non, & figere contra
 Est licitum, magnique femur perstrinxit Achatæ,
 Hic Curibus, fidens primæ vo corpore, Clausus
 Adventit, & rigida Dryopen ferit eminus hasta,
 Sub mentum graviter præssa, pariterque loquentis
 Vocem animamque rapit traiecto gutture, at ille
 Fronte ferit terram, & crassum vomit ore cruorem.
 Treis quoque threicios Boreæ de gente suprema,
 Et treis, quos Idas pater, & patria Ismara mittit,
 Per varios sternit casus, occurrit Alæsus,
 Auruncæque manus, subit, & Neptunia proles,
 Insignis Messapes equis, expellere tendunt
 Nunc hi, nunc illi, certatur limine in ipso
 Ansoniæ, magno discordes æthere venti
 Prælia ceu tollunt, animis, & viribus æquis.
 Non ipsi inter se, non nubilla, non mate cedit,
 Anceps pugna diu: stant obnixa omnia contra:
 Haut aliter troianæ acies, aciesque Latinæ
 Concurrunt, hæret pede pes, densusque vito vir.
 At parte ex alia, qua saxa rorantia late
 Intulerat torrens, arbusta que diruta ripis,
 Arcades, insuetos acie inferre pedestreis,
 Ut vidit Pallas Latio date terga sequaci.
 Aspera queis natura loci dimittere quando
 Suasit equos; vnum quod rebus restat egenis;
 Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris:
 Quo fugitis socij? per vos, & fortia facta,
 Per ducis Evandri nomen, devictaque bella,
 Spemque meam, patriæ quæ nunc subit æmula laudis
 Fidite, ne pedibus, ferro rumpenda per hosteis
 Est via, qua globus ille virum: densissimus urget:

Hac vos, & Pallanta ducem patria altra reposcit.
 Numina nulla premunt: mortali vrgemur ab hoste
 Mortales: totidem nobis animæque, manusque.
 Ecce maris magno claudit nos, obijce pontus:
 Deest iam terra fugæ, pelago troiamne petemus?
 Hæc ait, & medius densos prorumpit in hosteis,
 Obvius huic primum, fatis adductus iniquis.
 Fit Lagos, hunc magno vellit dum pondere saxum,
 Intorto figit telo, discrimina costis
 Per medium qua spina dedit: hastaque receptat
 Ossibus hærentem, quem non super occupat Hisbó,
 Ille. quidem hoc sperans, nam pallas ante ruentem,
 Dum furit, incautum crudeli morte sodalis
 Excipit, atque ensem tumido in pulmone recondit.
 Hinc Sthelenum petit, & Rhœti de gente vetusta
 Anchemoium, thalamos ausum incestare novercæ
 Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in arvis
 Daucia, Laridæ, tymbæque, similima proles:
 Indiscreta suis, gratuitisque parentibus error.
 At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas:
 Nam tibi thymbre caput Evandrinus abstulit ensis;
 Te decisa suum Laridæ dextera quærit,
 Semianimesq; micant digiti, ferrumque retractant;
 Arcadas accensos monitu, & præclara tuenteis
 Facta viri, mistus dolor, & pudor armat in hosteis
 Tum fallas, bijugis fugientem Rhœtea præter
 Traijcit, hoc spatium, tannumque moræ fuit illo:
 Illo namque procul valitam dixerat hasta;
 Quam medius Rhœteos intercipit, optime theatra
 Te fugiens, fratremque tyren; curruque volutus
 Cædit semianimus Rutulorum calcibus arva,
 Ac velut optato, ventis æstate coortis,
 Dispersa immittit silvis incendia pastor:
 Correptis subito medijs, extenditur vna
 Horrida per latos acies Vulcani campos:
 Ille sedens victor flammâs despectans oranteis:

Non aliter socium virtus coit omnis in vnum,
 Teque iubat Palla, sed bellis acer Alæsus
 Tendit in aduersos, seque in sua colligit arma;
 Hic maectat Ladano, Pheretaque, Demodo cumque
 Strimonio dextram fulgenti deripit ense
 Elatam in iugulum: saxo ferit ora Thoantis,
 Ossaque dispergit cerebro permista cruento.
 Fata canens silvis genitor celarat Alæsum;
 Vt senior letho canentia lumina solvit.
 Iniecere manum Parca, telisque sacrarunt
 Evandri quem sic Pallas petit ante præcatus:
 Da nunc, Tybri pater, ferro, quod missile libro,
 Fortunum atque viam duri per pectus Alæsi
 Hæc arma exuviasque viri tua quercus habebit
 Audiit illa deus, dum textit Imaona Alæsus,
 Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
 At non cæde viri tanta perterrita Lausus,
 Pars ingens belli, finit agmina: primus Abantera
 Oppositum interimit, pugnae nodumque moramque
 Sternitur Arcadiæ proles: sternuntur Etrusci,
 Et vos, ò Graijs imperdita corpora Teucris.
 Agmina concurrunt ducibusque, & viribus æquis
 Extremi addensant acies, nec turba moveri
 Tela manusque finit; hinc Pallas instat, & vrget,
 Hinc contra Lausus, nec multum discrepat æras,
 Egregij forma; sed quis fortuna negarat
 In patriam reditus ipsos concurrere passus
 Haud tamen inter se magni regnator Olympi:
 Mox illos sua fata manent maiore sub hoste,
 Interea soror arma monet succurrere Lauso
 Turnum; qui volucris curru medium secat agmen.
 Vt vidit socios. Tempus desistere pugnae.
 Solus ego in Pallanta feror; soli mihi Pallas
 Debetur: cuperem ipse parens spectator adesser.
 Hæc ait, & socijs cesserunt æquore iusso.
 At Rutulum abcessu iuuenis, tum iussa superba

Miratus stuper in Turno, corpusque per ingens
 Limina voluit, obitque truci procul omnia visu.
 Talibus, & dictis it contra dicta tyranni:
 Aut spolijs ego iam raptis laudabor opimis,
 Aut letho insigni sorti pater æquus vtrique est.
 Tolle minas fatus medius procedit in æquor.
 Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis.
 Desilvit Turnus bijugis, pedes apparat ire
 Communis, utque leo, specula cum vidit ab alta
 Stare procul campis meditantem prælia taurum,
 Advolat, haut alia est turni venientis imago.
 Hunc ubi continguum missæ fore credidit hastæ,
 Iræ prior Pallas, si qua fors adiuvet ausum
 Viribus imparibus magnumq; ita ad æthera fatur
 Per patris hospitium, & mensas, quas advena ad isti.
 Te precor, Alceide, cœptis ingentibus adsis:
 Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta,
 Victoremque ferant morientia lumina turni.
 Audijt Alceides iuvenem, magnumque sub imo
 Corde premit gemitum, lacrymasq; effudit Inaneis
 Tum genitor gnatum dictis affatur amicis:
 Stat sui cuique dies: breve, & irreparabile tempus
 Omnibus est vitæ; sed famam extendere factis,
 Hoc virtutis opus. Troiæ sub mœnibus altis
 Tot gnati cecidere deum, quin occidit vna
 Sarpedon, mea progenies, etiam sua turnum
 Fata vocant, metasque dati pervenit ad æni.
 Si ait, atque oculos Rutulorum reijcit arvis.
 At Pallas magnis emittit viribus hastam,
 Vaginaque cava fulgentem diripit ensam.
 Illa volans, humeri surgunt qua tegmina summa,
 Incidit, atque viam clypei molita per oras,
 Tandem etiam magno strinxit de corpore turni,
 Hic turnus ferro præfixum robur acuto
 In Pallanta diu librans iacit, atque ita fatur:
 Adspice num mage sit nostrum penetrabile telum.

Dixerat: ac clypeum, tot ferri terga, tot æris,
 Cum pellis toties abeat circumdata tauri,
 Vibranti cuspis medium tranſverberat ictu.
 Loricæque moras, & pectus perforat ingens.
 Ille rapit calidum frustra de vulnere telum;
 Vna eademque via ſanguis; animuſque ſequuntur.
 Corruit in vulnus: ſonitum ſuper arma dedere:
 Et terram hoſtilem moriens petit ore cruento,
 Quem turnus ſuper aſſiſtens,
 Arcades hæc, inquit, memores mea dicta referte
 Evandro qualem meruit, Pallanta remitto.
 Quiſquis honos tumuli, quidquid ſolamen humandi eſt
 Largior, haud illi ſtabunt Æncia parvo
 Hoſpitia, & lævo præſit pede, talia fatuſque
 Exanimuſque, rapiens immania pondera baltei,
 Impreſſumque nefas: vna ſub nocte iugali
 Cæſa manus iuvenum foede, thalamiſque cruenti:
 Quæ Cloſus Eurytion multo cælaverat auro,
 Quo nunc Turnus ovat ſpolio, gaudetque potituſque.
 Neſcia mens hominum fati, fortiſque futuræ,
 Et ſervare modum rebus ſublata ſecundis.
 Turno tempus erit, magno cum optaverit emptum
 Intactuſque Pallanta, & cum ſpolia iſta, diemque
 Oderit, at ſocij multo gemitu lacrymiſque
 Impoſituſque ſcuto referunt Pallanta frequentes
 O dolor, atque decus magnum redituro parenti;
 Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem auferet;
 Cum tamen ingenteis Rutulorum linquis acervos
 Nec iam fama mali tanti, ſed certior auctor
 Advolat Æneæ, tenui discrimine lethi
 Eſſe ſuos tempus verſis ſuccurrere Teucris.
 Proxima quæque metit gladio, latumque per agmen
 Ardens limitem agit ferro, te turne, ſuperbum
 Cæde nova, quærens, Pallas, Evander, in ipſis
 Omnia ſunt oculis: menſæ, quas advena primuſque
 Tunc adiit, dextræque datæ. Sulmone creatos

Quatuor heic iuvenes: totidem, quos educat Vfers,
 Viventeis rapit inferias quos immolet Vmbris,
 Captivoque rogi perfundat sanguine flammam.
 Inde Mago procul infensam cum tenderet hastam,
 Ille asta subit, ac tremebunda super volat hasta,
 Et genua amplectens effatur talia suplex:
 Per patrios maneis, & spes surgentis Iuli,
 Te præcor, hanc animam serves gnatuque patrique
 Est domus alta, iacent penitus defossa talenta
 Cælati argenti; sunt auri pondera facti,
 Infectique mihi, non heic victoria teucrum
 Vertitur, aud anima vna dabit discrimina tanta.
 Dixerat. Æneas contra cui talia reddit;
 Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
 Gnati parce tuis, belli comercia turnus
 Sustulit ista prior, iam tum Pallante parempto
 Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.
 Sic fatus, galeam læva tenet, atque reflexa
 Cervice orantis capulo tenus abdedit enfem.
 Nec procul Æmonides. Phœbi Triviaeque sacerdos
 Infusa cui sacra redimebat tempora vita,
 Totus collucens veste, atque insignibus armis.
 Quem congressus agit campo, lapsumque superstant
 Immolat, ingentique vmbra tegit, arma Sereftus
 Lecta refer humeris, tibi, rex Gravide, tropæum.
 Instaurant acies, Volcani stirpe creatus,
 Cæculos, & venien larorum montibus vmbro.
 Dardanides contra turit: Anxurus ense sinistram,
 Et totum clypei ferro deiecerat orbem.
 Dixerat ille aliquid magnum, vimque affore verbo
 Crediderat, Cœloque animum fortasse ferebat,
 Canitiemque sibi, & longos promiserat annos.
 Tarquitus exultans contra fulgentibus armis,
 Silvicolæ Fauno Dryope quem Nympha crearat,
 Obvius ardenti sese obtulit, ille reducta
 Loricam clypeique ingens onus impedit hasta.

Tum caput orantis nequicquam, & multa parantis
 Dicere, deturbat terræ; truncumque repentem
 Provoluens, super hæc inimico pectore fatur:
 Istic nunc, metuende, iace, non te optima mater
 Condet hami patrione onerabi membra sepulcro
 Alitibus linquere feris, aut gurgite mersum
 Unda feret, piscesque impasti vulnera lambent.
 Protinus Antæum, & Lycam, prima agmina turni,
 Persequitur, fortemq; Numam, fulumq; Camertem,
 Magnanimo Volcente satum: ditissimus agri
 Qui fuit Ausonidum, & tacitis regnavit Amyclis,
 Ægeon qualis, centum cui brachia dicunt
 Centenasque manus, quinquaginta oribus ignem
 Pectoribusque arsisse. Iovis cum fulmina contra
 Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enseis
 Sic toto Æneas defævit in æquore victor,
 Ut semel intepuit macro, quin ecce Niphæi
 Quadrijuges in equos adversaque pectora tendit:
 Atque illi longe gradientem, & dira frementem
 Ut videre metu versi retroque reantes
 Effunduntque ducem rapiuntque ad litora currus:
 Interea bijugis infert se Lucagus albis
 In medios, fraterque Liger, sed frater habenis
 Flectit equos: strictum rotat acer Lucagus ense
 Haud tulit Æneas tanto fervore furentis;
 Irruit, adversaque ingens apparuit hasta.
 Cui Liger;
 Non Diomedis equos; non currus cernis Achillis.
 Aut Phrygiæ campos; nunc belli finis, & ævi
 His dabitur terris, vesano talia late
 Dicta volant Ligeri: sed non troius heros
 Dicta parat contra: iaculum nam torquet in hostem
 Lucagus, ut pronus pondens in verbera telo
 Admonuit bijugos; proiectos dum pede lævo
 Aptat se pugnæ, subit oras hasta per imas
 Fulgentis clypei: tum leum perforat inguem.

Excussus curru moribundus volvitur arvis.
 Quam pius Æneas dictis affatur amaris:
 Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
 Prodidit aut vanæ vertere ex hostibus umbræ.
 Ipse rotis saliens iuga deseris, hæc ita fatus
 Arripuit bijugos, frater tendebat inermes
 Infelix palmas, curru delapsus eodem,
 Per te per qui te talem genuere parentes,
 Vir Troiane, sine hanc animã, & miserere præcanti
 Pluribus oranti Æneas: Haud talia dudum
 Dicta dabas, morere, & fratrem ne deseret frater.
 Tum latebras animæ pectus mucrone recludit,
 Talia per campos edebat funera ductor
 Dardanius, torrentis aquæ, vel turbinis atrî
 Morè furens, tandem erumpunt, & castra relinquunt
 Ascanius puer, & nequiquam obsessa iuventus.
 Iunonem interea compelat Iuppiter ultro:
 O germana mihi, atque eadem gratissima coniux
 Ut rebare, Venus, nec te sententia fallit,
 Troianas sustentat opes non vivida bello
 Dextra viris, animusque ferox, patiensque pericli.
 Cui Iuno submissa: Qui, ò pulcherrime coniux,
 Sollicitas ægram, & tua tristia dicta timentem?
 Si mihi, quæ quodam fuerat, quamque esse decebat
 Vis in amore, fortet: non hoc mihi namque negares
 Omnipotens; quiti, & pugna subducere turnum,
 Et Dauno possem incolumen servare parenti.
 Nunc pereat, teucrisque pio det sanguine poenas.
 Ille tamen nostra deducit origine nomen.
 Pilumnusque illi quartus pater, & tua larga
 Sæpè manu, multisque operavit limina donis.
 Cui rex ætherij breviter sic fatur Olympi:
 Si mora præsentis lethi tempusque caduco
 Oratur iuveni, meque hoc ita ponere sentis;
 Tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe facis.
 Hactenus indulgisse vacat, sin altior istis

Sub precibus venia vlla latet, totumque moveri,
 Mutarive putas bellum; spes pascis inaneis.
 Cui Iuno illacrumans: Quid si, quod voce gravari.
 Mente dares, atque hæc turno rata vita maneret?
 Nunc manet iniontem gravis exitus: aut ego veri
 Vana feror: quod vt ò potius formidine falsa
 Ludar, & in melius tua, qui potes, orsa reflectas.
 Hæc vbi dicta pedit, cœlo se protinus alto
 Misit: agens hyemem nimbo succincta per auras:
 Iliacamque aciem, & Laurentia castra petivit,
 Tum dea nube cana tenuem sine viribus vmbra
 In faciem Æneæ, visu mirabile monstrum,
 Dardanijs ornat telis, clypeumque iubaſque
 Divini aſſimulat capitis: dat inania verba,
 Dat sine mente ſonum, gressusque effingit euntis.
 Morte obita quales fama est volitare figuras,
 Aut quæ ſopitos deludunt ſomnia ſenſus.
 At primas læta ante acies exultat imago,
 Irritatque virum telis, & voce laceſſit:
 Inflat cuit Turnis, ſtridentemque eminus haſtam
 Conijt, illa daro vertit veſtigia tergo.
 Tum vero Æneam averſum vt cedere turnus
 Credidit, atque animo ſpem turbidus hauſit inanẽ
 Quo fugis Æneas? thalamos ne deſere pactos:
 Hac dabitur dextra tellus quæſita per vndas
 Talia vociferans ſequitur, ſtrictumque coruſcat
 Mucronem: nec ferre videt ſua gaudia ventos.
 Forte ratis celiſi coniuncta crepidine faxi
 Expoſitis ſtabat ſcalis, & ponte parato:
 Qua rex Cluſinis advectus Obſidius oris.
 Huc ſeſe trepida Æneæ fugientis imago
 Cuijcit in latebras: nec turnus ſegnior iſtat:
 Exſuperatque moras, & potenteis tranſilit altos.
 Vix proram attigerat: rumpit Saturnia funem,
 Avolſamque rapit revoluta per æquora navim.
 Illum autem Æneas abſentem in prælia poſcit;

Obvia multa virum demittit corpora morti.
 Tum levis haud vltra latebras iam quærit imago?
 Sed sublime volans nubi se immiscuit atræ:
 Cum turpium medio interea fert æquore turbo.
 Respicit ignarus rerum, ingratusque salutis,
 Et duplices cum voce manus ad siderat tendit:
 Omnipotens genitor, tanton, me crimine dignum
 Dumisti, & taleis voluiste expendere pœnas?
 Quo feror? vnde abij? quæ me fuga quemve reduce
 Laurenteisne iterum muros, aut castra videbo:
 Quid manus vlla virum, qui me, meaque arma secuti
 Quosque, nefas, omneis infanda in morte reliqui;
 Et nunc palanteis video, gemitumque cadentem
 Accipio? quid agam? aut quæ iam fatis ima dehiscat
 Terra mihi? vos, ò potius miserescite venti:
 In rupes, in saxa, volens vos turnus adoro,
 Fertem ratem, sevisque vadis immitæ Syrtis:
 Quo neque me Rutuli, neque conscia fama sequatur?
 Hæc memorans, animo, nunc huc, nunc fluctuat illuc?
 An sese mucrone ob tantum dedecus amens
 In dua, & crudum per costas exigat ensem:
 Fluctibus an iacit medijs, & litora nando
 Curva petat, teucrumque iterum se reddat in arma
 Ter conatus vtramque viam; ter maxima Iuno
 Continuit; iuvenque animi miserata repressit.
 Labitur alta secans fluctuque, æstuque secundo:
 Et patris antiquam Daunî defertur ad urbem.
 At Iovis interea monteis Mezentius ardens
 Succedit pugnae, teucrosque invadit evanteis.
 Cucurrunt tyrrhenæ acies, atque omnibus vni,
 Vni odijsque viro telisque frequentibus instant.
 Ille, vellut rupes, vastum quæ prodit in æquor
 Obvia venturum Furijs, expositaque ponto.
 Viam cunctam, atque mias perferet cœlique marisque
 Impsa immota manens; prolem Dolicaonis Hebrum
 Sternit humi, cum quo Latagum, Palmumque fugacem:
 Sed Latagum saxo, atque ingenti fragmina mentis

Occupatus, faciemque adversam popilite Palmum
 Succilo voluit segnem finit armaque Lanse
 Donat habere humeris, & vertice figere cristas.
 Nec non evantem Phrygium. Paridique Mimanta
 Æqualem comitemque; vna quem nocte Theano
 In lucem genitari Amyco dedit, & face prægnans
 Cisseis regina Parim creat; vrbe paterna
 Occubat; ignarum Laurens habet ora Mimanta.
 Ac velut ille canum morsum de montibus altis
 Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
 Defendit, multosque palus Laurentia, silva
 Pastus arundinea, postquam inter retia ventum est,
 Subsistit, infremuitque ferox, & inhorruit armos
 Nec cuiquam iralci, propriulve accedere virtus.
 Sed iaculis, tutisque procul clamoribus instant.
 Haud aliter, iustæ quibus est Mezentius iræ,
 Non vlli est animus stricto concurrere ferro:
 Missilibus longe, & vasto clamore lacesunt.
 Ille autem impavidus parteis cunctatur in omneis.
 Dentibus infrendens, & tergo decutit hastas,
 Venerat anticus Coriti de finibus Acron,
 Graius homo; infectus linquens profugus Hymenæos:
 Hunc vbi miscentem longe media agmina vidit.
 Purpureum penis, & pactæ coniugis ostro;
 Impastus stabula alta leo ceu sæpè peragrans,
 (Suadet enim velana famus) si forte fugacem
 Conspexit capteam, aut surgentem in cornua cervum
 Gaudeat hians immane, comasque arrexit, & hæret
 Visceribus super acumbens, lauit improbat teter
 Ora cruor:
 Sic ruit in densos alacer Mezentios hosteis.
 Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
 Tundit humum expirans, infractaque tela cruentat
 Atque idem fugientem haud est dignatus Orden
 Sternere, nec iacta cæcum dare cuspede vulnus:
 Obvius adversoque occurrit, leque viro vir

Contulit; haud furto melior, sed fortibus armis,
 Tum semper abiectum posito pede nixus, & hasta.
 Pars belli haud temnenda, viri, iacet altus Orodes.
 Conclamant socij lætum pæana secuti:
 Ille autem exspirans: non me, qui umque es, inulto,
 Victor nec longum lætabere: te quoque fata
 Prospectant paria, atque eadem mox arva tenebis
 Ad quem subridens mista Mezentius ira:
 Nunc morere: ast de me divum pater, atque homi-
 num rex

Viderit, hoc dicens eduxit corpore telum
 Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
 Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.
 Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacra tor Hydaspem,
 Partheniumque Rapo, & prædurum viribus Orion:
 Messapus Cloniumque, Lycaoniumque Ericaten;
 Illum infrenis equi lapsu tellure iacentem,
 Hunc peditem pedes, & Lycius processerat Agis:
 Quem tamen haud expers Valerus virtutis a vitæ
 Deicit, Atronium Salius, Saliumque Nealces:
 Insignis iaculo, & longe tallente sagita.
 Iam gravis æquabat luctus, & mutua Mavors
 Funera, cedebant pariter, pariterque ruebant
 Victores, victique neque his fuga nota, nec illis.
 Di Iovis in tectis iram miserantur inanem
 Amborum, & tantos mortalibus esse labores.
 Hinc Venus, hinc contra spectat Saturnia Iuno:
 Pallida Tisiphone media inter media fævit.
 At vero ingentem quatiens Mezentius hastam.
 Turbidus ingreditur campo: quam magnus Orion,
 Cum pedes incedit medij per maxima Nerei
 Stagna viam scindens, humero supereminet vndas
 Aut summis referens annosam montibus ornum
 Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit:
 Talis se vastis infer Mezentius armis,
 Huic contra Æneas speculatus in agmine longo,

Obvius ire parat, manet imperterritus ille,
 Hostem magnanimum operiens, & mole sua stat:
 Atque oculis spatium emensis, quantum satis hastæ,
 Dextra mihi deus, & telum quod missile libro,
 Nunc adsint voveo prædonis corpore raptis
 Indutum spolijs, ipsum te Lausæ tropæum
 Æneæ, dixit stridentemque eminus hastam
 Iecit: at illa volans clypeo est excusa, proculque
 Egregium Antorem latus inter, & illa figit:
 Herculis Antorem comitem, qui missus ab Argis
 Hæserat Evandro, atque Itala conledebat vrbe,
 Stereitur infelix alieno vulnere cœlumque
 Adspicit, & dulcens moriens reminiscitur Argos
 Tum pius Æneas hastam iacet: illa per orbem
 Ære cavam triplici, per linea terga tribusque
 Transijt, intextum tauris opus, imaque sedit
 Inguine, sed vires haud portulit, cuius ensem
 Æneas, viso, tyrrheni sanguine lætus,
 Eripit à femore, & tripidanti fervidus instat,
 Ingemuit cari graviter genitoris amore
 Ut vidit, Lausus, lacrimæ per ora volutæ,
 Est mortis duræ casum, tuaque optime facta,
 Si qua fidem tanto est operi latura vetustas,
 Non equidem, nec te juvenis memorande silebo:
 Ille pedem referens, & inutiles, inque ligatus
 Cedebat, clypeoque inimicum hostile traheba
 Proripuit juvenis, seseque immiscuit armis;
 Iamque assurgentis dextræ plagamque ferentis
 Æneæ subij mucronem, ipsumque morando
 Sustinuit, socij magno clamore sequuntur;
 Dum genitor gnati parma protectus abiret:
 Telaque conijciunt, proturbantque eminus hostem
 Missilibus, furit Æneas, tectusque tenet se.
 Ac velut, effusa si quando grandine nimbi
 Præcipitant, omnis campis diffugit arator.
 Omnis, & agricola, & tuta latet arce viator:

Aut amnis ripis, aut alci fornice saxi,
 Dum pluit; in terris vt possint sole reducto,
 Exercere diem, si obrutus vndique telis
 Æneas, nubem belli, dum detornet, omnis
 Sustinet, & Lausum increpitat, Lausoque minatur;
 Quo moriture ruis, maioraque viribus, audes?
 Fallit te incautum pietas tua, nec minus ille
 Exultat demens, sævæ iamque altius iræ
 Dardanio surgunt ductori extremaque Lauso
 Parce fila legunt: validum namque exigit ensem
 Per medium Æneas iuvenem, totumque recondit.
 Transijt, & parmam mucro, leviamque aima, minacis.
 Et tunicam, molli mater quam neverat auro:
 Implevitque sinum sanguis, tum vita per auras
 Concessi mæsta ad Maneis, corpusque reliquit.
 At vero vt vultum vidit morientis, & ora,
 Ora modis Anchisiades pallentia miris.
 Ingemuit miserans graviter, dextramque tetendit:
 Et mentem patriæ subijt pietatis imago.
 Quid tibi nunc, miserande puer, pro laudibus istis.
 Quid pius Æneas tanta dabit indole dignum?
 Arma, quibus lætatus, habe tua: teque parentum
 Manibus, & cineri, si qua est ea cura, remitto.
 Hoc tamen infelix miseram solabere mortem.
 Æneæ magni dextra cadis, increpat vltro
 Cunctanteis socios, & terra sublevat ipsum:
 Sanguine turpantem comptos de more capillos
 Interea genitor Tiberini an fluminis vndam
 Vulnera siccabat lymphis, corpusque levabat
 Arboris Acclinis trunco, procul ærea ramis
 Dependet galea, & prato gravia arma quiescunt.
 Stant lecti circum iuvene: ipse æger, anhelans
 Colla fovet, fusus propexam in pectore barbaram
 Multa super Laulo rogitat, multosque remittit.
 Qui revocent, mæstique ferant mandata parentis,
 At Lausum socij exanimum super arma ferebant

Flentes, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
 Agnovit longe gemitum præfaga mali mens:
 Caniciem immundo deformat pulvere, & ambas
 Ad cœlum tendit palmas, & corpore inhæret.
 Tantæ me tenuit vivendi, gnate, voluntas,
 Ut pro me hostili paterer succedere dextræ,
 Quem genui? tua ne hæc genitor per vu'nera fervor,
 Morte tua vivens? heu, nunc misero mihi demum
 Exfilium infelix, nunc alte vulnus adactum.
 Idem ego gnati, tuum maculavi crimine nomen,
 Pulsus ob invidiam solio, sceptrisque paternis.
 Debueram patriæ pœnas, odijque meorum:
 Omnibus per mortes animam fontem ipse dedissem.
 Nunc vivo, neq; adhuc homines lucemque relinquo
 Sed linquam, simul hæc dicens, attollit in ægrum
 Sed femur; &, quamquam vis alto vulnere tardat.
 Haud deiectus, equum duci iubet, hoc decus illi,
 Hoc solamen erat; bellis hoc victor abibat
 Omnibus, alloquitur merentem, & talibus infit:
 Phœbe diu, res si qua diu mortalibus vlla est,
 Viximus, aut hodie victor spolia illa cruenta
 Et caput Æneæ referes, Lausque dolorum
 Ultor eris mecum: aut, aperit si nulla viam vis,
 Occumbes pariter, neque enim, fortissime, credo,
 Iussa aliena pati, & dominos dignabere Teucros,
 Dixit, & exceptus tergo consueta locavit
 Membra, manusque ambas iaculis oneravit acutis;
 Ære caput fulgens, cristaque hirsutus equina.
 Sic cursum in medios rapibus dedit, æstuat ingens
 Imo in corde pudor, mistoque insania luctu,
 Et Furijs agitated amor, & conscia virtus:
 Atque hic Æneam magna ter voce vocavit.
 Æneas agnovit eum, lætusque præcatur:
 Sic pater ille deum faciat, sic altus Apollo:
 Incipias conferre manum.
 Tantum effatus, & infesta subit obvius hasta.

Ille autem; quid me erepto, sævissime, gnato
 Terres? hæc via sola fuit, qua perdere posses:
 Nec mortem horremus; nec divum parcimus ulli.
 Desine, iam venio moriturus, & hæc tibi porto
 Dona prius, dixit, telumque intorsit in hostem:
 Inde aliud super, atque aliud figitque, volatque
 Ingenti gyro: sed sustinet aureus umbo,
 Ter circum adstantem lævos equitavit in orbeis:
 Tela manu iaciens; ter secum Troius heros
 Immanem ærato circumfert tegmine silvam.
 Inde vbi tot traxisse moras, tot spicula tædet
 Vellere, & vrgetur pugna congressus iniqua:
 Multa movens animo, iam tandem erumpit, & inter
 Bellatoris equi cava tempora conijcit hastam.
 Tolle se arrectum quadrupes, & calcibus auras
 Verberat, effusumque equitem super ipse secutus
 Implicat, erectoque incumbit cernus armo.
 Clamore incendunt cœlum Troesque, Latinique.
 Advolat Æneas, vaginaque eripit ensem,
 Et super hæc, Vbi nunc Mezentius acer, & illa,
 Effera vis animi? contra Tyrrhenus, vt auras
 Suspiciens hausit cœlum, mentemque recepit:
 Hostis amare, quid increpitas, mortemque minaris?
 Nullum in cæde nefas; nec sic ad prælia veni.
 Nec tecum meus hæc pepigi mihi fœdera Lausus
 Vnum hoc, per, si qua est victis venia hostibus oro,
 Corpus humo patiare regi, scio acerba meorum
 Circunstare odia; hunc oro defende furorem,
 Et me consortem gnati concede sepulcro
 Hæc loquitur, iuguloque haud inscius accipit ensem,
 Vndantique animam diffundit in arma cruore.

ÆNEIDOS LIB. XI.

ARG. Æneas, occiso Mezentio, Marti tropæum origit. Utrunque casis sepultura honos redditur, Diomedes Latinis sociare arma denegat. Drances, & Turnus se magnis convitijs proscindunt, Equestre prælium dubio eventu committitur: verum Camilla nece consternati Rastuli sese in fugam recipiunt.

Oceanum interea surgens Aurora reliquit,
 Æneas, quâquam, & locijs dare tempus hemandis
 Præcipitant curæ, turbataque funere mens est,
 Vota deum primo victor solvebat Eoo.
 Ingentem quercum decisis vndique ramis
 Constitui tumulo, fulgentiaque induit arma:
 Mezentius ducis exuvias; tibi magne tropæum
 Bellipotens, aptat norantibus sanguine cristas,
 Telaque trunca viri, & bis sex thoraca peritum,
 Perfossamque locis: clypeumque ex iræ sinistrae
 Subligat, atque ensem collo suspendit eburnum.
 Tum socios, namque omnis cum stipata regebat
 Turba ducum, sic incipiens hortatur quanteis?
 Maxima res effecta viri, timor omnis abesto.
 Quod superest; hæc sunt spolia, & de rege superbo
 Primitiæ, manibusque meis Mezentius hic est.
 Nunc iter ad regem: nobis murosque Latinos.
 Arma parate animis, & spe præsumite bellum
 Nequa mora ignaros, ubi primum vellere signa
 Annuerit superi, pubemque educere castris,
 Imperiat, iegnesque metu sententia tardet.
 Interea socios, inhumataque corpora terræ
 Mademus: qui solus honos Acheronte sub imo est
 Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis
 Hanc patriam pepere suo, decorate supremis
 Muneribus: mestamque Evandri primus ad urbem
 Mittatur Pallas, quem non virtutis egentem
 Abstulit atra dies, & funere merfit acerbo,

Sic ait illacrymans, recipitque ad limina gressum:
 Corpus vbi exanimi positum Pallantis Accætes
 Servabat senior, qui Parthasio Evandro
 Armiger ante fuit: sed non felicibus æque
 Tum comes auspicijs caro datus ibat alumno.
 Circum omnes famulumque manus Troianaq; turbas
 Et mæstæ Iliades crinem de more solutæ.
 Ut vero Æneas foribus sese intulit altis,
 Ingentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
 Pectoribus, mestoque immugit regia luctu.
 Ipse caput nivei fultum Pallantis, & ora
 Ut vidit, levique patens in pectore vulnus.
 Cuspides Ausoniæ, lacrimis ira fatur obortis?
 Tene, inquit, miserande puer, cum læta veniret,
 Invidit fortuna mihi, ne regna videres
 Nostra, neque ad sedes victor veherere paternas?
 Non hæc Evandro de te promissa parenti
 Discedens dederam: cum me complexus euntem
 Miteret in magnum imperium, metuensque monere
 Acreis esse viros, cum dura prælia gente.
 Et nunc ille quidem spe multum captus inani
 Fors & vota facit, cumulatque altaria donis.
 Nos iuvenem exanimum, & nil iam cœlestibus vllis
 Debentem, vano mæsti comitamur honore.
 Infelix gnati fumus crudele videbis.
 Hi nostri reditus, expectatque triumphus:
 Hæc mea magna fides, at non, Evandre, pudendis
 Vulneribus pulsum adspicies: nec sospite dirum
 Optabis gnato funus pater, hei mihi quantum
 Præsidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule!
 Hæc vbi defluit, tolli miserabile corpus
 Imperat, & toto lectos ex agmine mittit
 Mille viros, qui supremum comitentur honorem,
 Interfintque patris lacrymis; solatia luctus
 Exigua ingentis, misero, sed debita patri.
 Haud segnes aut crateis, & molle phœtrum

Arbutis texunt virgis, & vimine querno,
 Extractosque toros obtentu frondis inumbrant,
 Hic iuvenem agresti sublimen in stramine ponunt:
 Qualem virgineo demessum polijce florem,
 Seu mollis violæ seu languentis hyacinthi.
 Cui neq; fulgor adhuc, nec dum sua forma recessit:
 Non iam mater alit telus, viresque ministrat,
 Tunc geminas vestis, ostroque auroque rigentis,
 Extulit Æneas; quas illi, læta laborum,
 Isa suis quondam manibus Sidonia Dido
 Fecerat, & tenui telas discreverat auro.
 Harum vnam inveni, supremum mæstus, honorem
 Induit, arsurasque comas obnubit amictu:
 Multaque præterea Laurentis præmia pugnae
 Aggerat, & longo prædam iubet ordine duci.
 Addit equos, & tela, quibus spoliaverat hostem.
 Vinxerat, & post terga manus, quos mitteret Umbris
 Inferias, cæso sparsuros sanguine flammis:
 Indutosque iubet truncos hostilibus armis
 Ipsos ferre duces, inimicaque nomina figi.
 Ducitur infelix ævo confectus Acætes:
 Pectora nunc foedans pugnis, nunc unguibus ora:
 Sternitur, & toto proiectus corpore terræ.
 Docunt, & Rutulo perfusus sanguine currus.
 Post bellator equos, positus insignibus, Æthon
 It lacrymans, guttisque humectat grandibus ora.
 Hastam alij galeamque ferunt: nam cætera turnus
 Victor habet, tum mæsta phalanx teucricq; sequuntur,
 Tyrrhenique duces, & versis Arcades armis.
 Postquam omnis longe comitum processerat ordo,
 Substitit Æneas, gemituque hæc addidit alto:
 Nos altas hinc ad lacrymas eadem horrida belli
 Fata vocant. Salve æternum mihi maxime Palla,
 Æternumque vale, nec plura effatus, ad altos
 Tendeat muros, gressumque in castra ferebat:
 Iamque oratores aderant ex vrbe Latina,

Velati ramis oleæ, veniamque rogantes:
 Corpora, per campos ferro quæ fusa iacebant,
 Reddere, ac tumulo fineret succedere terræ:
 Nullum eum victis certamen, & æthere cassis:
 Parceret hospitibus quondam, focerisque vocatis.
 Quos bonus Æneas, haud aspernanda precanteis,
 Prosequitur venia, & verbis hæc insuper addit:
 Quænam vos tanto fortuna indigna Latini
 Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
 Pacemne examini, & Martis sorte peremptis
 Oratis? equidem, & vivis concedere vellem.
 Nec veni, nisi fata locum sedemque dedissent:
 Nec bellum cum gente gero. Rex nostra reliquit
 Hospitia, & turni potius se credidit armis,
 Æquius huic turnum fuerat se opponere morti,
 Si bellum finire manu; si pellere teucros
 Apparat; his decuit mecum concurrere telis.
 Vixet cuit vitam deus aut sua dextra dedisset.
 Nunc ite, & miseris supponite civibus ignem,
 Dixerat Æneas, olli obstupere silentes:
 Conversique oculos inter se atque ora tenebant.
 Tum senior, semperque odijs, & crimine Drances
 Infensus iuveni Turno, sic ore vicissim
 Orsa refert. O fama ingens, ingenitor armis,
 Vir Troiane, quibus cælo te laudibus æquem?
 Iustitiæne prius mirer belline laborum?
 Nos vero hæc patriam grati referemus ad urbem?
 Et te, si qua viam dederit fortuna, Latino
 Iugemus regi, quærat sibi fœdera turnus.
 Quin, & fataleis murorum attollere moles,
 Saxaque subnectare humeris troiana iuvabit.
 Dixerat hæc, vnoque omnes eadem ore fremebant,
 Bis tenos pepigere dies, & pace sequestra
 Per silvas Teacri, mistique impune Latini
 Erravere iugis, ferro sonat alta bipenni
 Eraximus: evertunt actas ad sidera pinus:

Robora nec cuneis, & olentem scindere cedrum,
 Nec plaustris cessant vectare gementibus ornos,
 Et iam fama volans tanti prænuntia luctus,
 Evandrum, Evandrique domos, & mœnia complet,
 Quæ modo victorem Lactio Pallanta ferebat,
 Arcades ad portas ruere, & demore vetusto
 Funeras rapuere faces, lucet via longo
 Ordine flammarum, & late discriminat agros.
 Contra turba Phrygum veniens plangentit iungit
 Agmina, quæ postquam matres succedere tectis
 Viderunt, mæstam incendunt clamoribus urbem.
 At non Evandrum potis est vis vlla tenere:
 Sed venit in medios, p̄heretro Palastra reposito
 Procumbit super, atque hæret lacrimansq; gemen sq;
 Et via vix tandem voci laxata dolore est:
 Non hæc ò Palla dederas promissa parenti,
 Cautius vt sævo velles te credere Marti.
 Haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis;
 Et prædulce decus primo certamine posset:
 Primitiæ iuvenis miseræ, bellique propinqui
 Dura rudimenta, & nulli exaudita deorum
 Vota, præcesque meæ! tuque, ò sanctissima coniux;
 Felix mortē tua, neque in hunc servata dolorem.
 Contra ego vivendo vici mea fata: superstes
 Restarem vt genitor. Troum focia arma secutum.
 Obruerent Rutuli telis: animam ipse dedissem,
 Atque hæc pompa domum me, non Pallanta, referret,
 Nec vos arguerim Teucris, nec fœdera, nec, quas
 Iunximus hospitio, dextras: sors ista senectæ
 Debita erat nostræ, quod si immatura manebat
 Mors gnatum, cæsis volscorum millibus ante,
 Ducentem in Latium Teucros cecidisse iuvabit,
 Quin ego non alio digner te funere palla.
 Quam pius Æneas, & quam magni Phryges, & quam
 Tyrrhenique duces, Tyrrhenum exercitus omnis.
 Magna tropæa ferunt, quos dat tua dextera letho.

Tu quoque nunc stares immanis truncis in armis;
 Esset par ætas, & idem si robur ab annis,
 Turne, sed infelix Teucros qui de moror armis?
 Vadite, & hæc memores regi mandata referte.
 Quod vitam moror invisam Pallante perempto,
 Dexterâ causa tua est; turnum gnatoque, patrique
 Quam debere vides, meritis vacat hic tibi solus.
 Fortunæque locus; non vitæ gaudia quero,
 Nec fas: sed gnato Maneis perferre sub imos.
 Aurora interea miseris mortalibus aliam
 Etulerat lucem: referens opera atque labores.
 Iam pater Æneas, iam curvo in litore tarchon
 Constituere pyras, huc corpora quisque suorum
 More tulere patrum: subiectumque ignibus atris
 Conditur in tenebras alium caligine cœlum.
 Ter circum accenso, cincti fulgentibus armis,
 Decurrere rogos; ter maestum funeris ignem
 Lustravere in equis, ululatisque ore dedere.
 Spargitur, & tellus lacrymis, sparguntur, & arma;
 It cœlo clamorque virum, clangorque tubarum.
 Hinc alij spolia occisis directâ Latinis
 Conijciunt igni; galeas enseisque decoros,
 Frenaque, ferventisque rotas: pars munera nota
 Ipsorum clypeos, & non felicia tela.
 Multa bouum circa mactantur corpora morti,
 Setigerosque fues, raptasque ex omnibus agris
 In flammam iugulant pecudes: tum litore toto,
 Ardenteis spectant focios, semiuस्ताque fervant
 Busta, nec avelli possunt: nox humida donec
 Invertit cœlum itellis fulgentibus aptum.
 Nec minus, & miseri diversa in parte Latini
 Innumeras struxere pyras, & corpora partim
 Multa virum terræ infodiunt, avectaque partim
 Finitimos toilum in agros, ubique remittunt.
 Cæterea; confusæque ingentem cædis acervum,
 Nec numero, nec honore cremanti tunc undique vasti

Certatim crebris collucent ignibus agri.
 Tertia lux gelidam cœlo dimoverat umbram:
 Mærenter altum cinerem, & confusa ruebant
 Ossa focis, tepidoque onerabant aggere terræ.
 Iam vero intectis prædivitis vrbe Latini
 Præcipuus fragor, & longe pars maxima luctus
 Hic matres, miseræque murus, hic cara sororum
 Pectora mærentum, puerique parentibus orbi,
 Dirum execrantur bellum, turnique Hymenæos:
 Ipsum armis, ipsumque iubent decernere ferro:
 Qui regnum Italiæ, & primos sibi poscat honores.
 Ingravat hæc sævus Drances, solumque vocari
 Teltatur, solum posci in certamina turnum.
 Multa simul contra varijs sententia dictis
 Pro turno, & magnum reginæ nomen obumbrat
 Multa virum meritis sustentat fama tropæis.
 Hos inter motus medio flagrante tumultu,
 Ecce super mæsti magna Diomedis ab vrbe
 Legati responsa ferunt nihil omnibus actum
 Tantorum impensis operum, nil dona, nec aurum,
 Nec magnos valuisse preces, alia arma Latinis
 Quærenda, aut pacem Troiana ab rege prætendum.
 Deficit ingenti luctu rex ipse Latinus,
 Fatalem Æneam manifesto numine ferri
 Admonet ira deum, tumulique ante ora recentes.
 Ergo Concilium magnum, primosque suorum
 Imperio accitos alta intra limina cogit.
 Olli convenere fluuntque ad regia plenis
 Tecta vijs sedet in medijs, & maxumus ævo,
 Et primus sceptris, haud læta fonte, Latinus,
 Atque hic legatos Ætola ex vrbe remissos,
 Quæ referant, fari iubet, & responsa reposcit.
 Ordine cuncta suo, tunc facta silentia linguis,
 Et Venulus dicto parens, ita farier infit:
 Vidimus, ò Cives Diomedem, Argivæque castra,
 Atque iter emens casus superavimus olivæ:

Contigimusque manum, qua concidit Iliæ tellus.
 Ille urbem Agyriam, patriæ cognomine gentis
 Victor Gargani condebatur lapygis agris.
 Postquam introgressi, & coram data copia fandi:
 Munera præferimus, nomen patriamque decemus;
 Qui bellum intulerim, quæ causa atraxerit Arpos,
 Auditis ille hæc placido sic reddit ore:
 O fortunatæ gentes, Saturnia regna.
 Antiqui Ausonii, quæ vos fortuna quietos
 Sollicitat, suadetque ignota laceßere bella?
 Quicumque Iliacos ferro violavimus agros,
 (Mitto ea quæ muris bellando exhausta sub altis,
 Quos Simois præmat ille viros) infonda per orbem
 Supplicia, & scelerum pœnas expendimus omnes:
 Vel priamo miseranda manus, scit triste Minervæ
 Sidus, & Euboicæ cautes, vltorque Caphareus.
 Militia ex illa diversum ad litus abacti,
 Atreides Protei Menelaus adusque columnas
 Exsulat: Æneus vidit Cyclopas Ulysses
 Regna Neoptolemi referant, versosque Panateis
 Idiomeni: Livicove habitanteis litore Locros?
 Ipse Mycenæus magnorum duellor Achivum
 Coniugis infandæ prima intra limina dextra
 Oppetijt: devicta Asia subsidit adulter,
 Individisse deos, patrijs vt redditus oris
 Coningiem optatum, & pulcram Calydonâ viderem?
 Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur;
 Et socij amissi petierunt æthera pennis?
 Fluminibusque vagantur aves (heu dira meorum
 Supplicia!) & scopulos lacrymosis vocibus implent.
 Hæc adeo ex illo mihi iam speranda fuerunt
 Tempore, cum ferro cœlestia corpora demens
 Appetij, & Veneris violavi vulnere dextram.
 Ne vero, ne me ad taleis impellite pugnas.
 Nec mihi cum Teucris vllum post eruta bellum
 Pergama, nec veterum memini letorve malorum.

Munera, quæ patrijs ad me portatis ab oris;
 Vertite ad Æneam, stetimus tela alpera contra
 Contulimosque manus, experto credite, quantus
 In clypeum assurgat, quo turbidine torqueat hastam
 Si duo præterea taleis Idæa tulisset
 Terra viros; vltro Inachias venisset ad vrbeis
 Dardanus, & verbis lugeret Græcia fati,
 Quidquid apud duræ cæssarum est mœnia troiæ,
 Hæstoris Æneæque manu victoria Graium
 Hæsit, & in decumum vestigia retulit annum.
 Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis.
 Hic pietate prior, coeant in fœdera dextræ,
 Qua datur: ast, armis concurrant arma, cavete.
 Et, responsa simul quæ sint, rex optime, regis
 Audisti, & quæ sit magno sententia bello,
 Vix ea legati, variosque per ora cucurrit
 Ausonidum turbata fremore, ceu, saxa morantur
 Cum rapidos amneis, clauso sit gurgite murmur.
 Vicinæque fremunt ripæ crepitantibus undis.
 Vt primum placati animi, & trepida ora quierunt
 Præfatus divos, solio rex insit ab alto:
 Ante quidem summa de re statuiffe, Latini,
 Et vellem, & fuerat melius, non tempore tali
 Cogere concilium, cum muros obûderet hostis.
 Bellum importunum, cives cum gente deorum,
 Inuictisque viris, gerimus; quos nulla fatigant
 Prælia, nec victi possunt abfistere ferro.
 Spem, si quam accitis Ætolum habuistis in armis,
 Ponite, spes sibi quisq; sed, hæc, quam angusta, videtis,
 Cætera qua rerum iaceant pereulsa ruina
 Ante oculos interque manus sunt omnia vestras.
 Nec quemquam incuso, potuit quæ plurima virtus
 Esse, fuit: toto certarum est corpore regni.
 Nunc adeo quæ sit dubiæ sententia menti,
 Expediam, & paucis, animos adhibere, docebo.
 Est antiquos ager, tusco mihi proximus anni,

Longus in occasum fineis super vsque Sicanos,
 Arunci, Rutulique ferunt, & vomere duos.
 Exercent colleis, atque horum asperrima pascunt
 Hæc omnis regio, & celsi plaga pinea montis.
 Cedat amicitia teucrorum, & fœderis æquas
 Dicamus leges, sociosque in regna vocemus:
 Confidant, si tantus amor; & mœnia condant.
 Sin alios fineis aliamque capeffere gentem
 Est animus, possuntque solo decedere nostro:
 Bis denas Italo texamus robore naveis,
 Seu plureis compelere valent, iacet omnis ad vndam
 Materies; ipsi numerumque, modumque carinis
 Præcipiant: nos era, manus, navalia demus,
 Præterea, qui dicta ferant, & fœdera firment,
 Centum oratores prima de gente Latinos
 Ire placet, pacisque manu prætere ramos;
 Mûnera portanteis eborisque, auri que talenta,
 Et sellam, regni, trabeamque, insignia nostri.
 Consulite in medium, & rebus succurrite fessis.
 Tum Drances idem infensus, quem gloria turni
 Obliqua invidia, stimulisque agitabat amaris;
 Largus opum, & lingua melior, sed frigida bello
 Dexterâ; consilijs habitus non futilis auctor:
 Seditioe potens (genus huic materna superbum
 Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
 Surgit, & his onerat dictis, atque aggerat iras:
 Rex nulli obscuram, nostræ nec vocis egentem
 Consulis, ò bone rex, cuncti se scire fatentur
 Qui fortuna ferat populi, sed dicere mussant,
 Det libertatem fandi, flatuque remittat,
 Cuius ob auspicium infaustam moresque sinistros
 (Dicam equidẽ, licet arma mihi mortemq; minetur)
 Lumina tot cecidisse ducum, totamque videmus
 Consedisse urbem luctu: dum troia tentat
 Castra, fugæ fidens, & cœlum territat armis.
 Vnum etiam donis illis, quæ plurima mitti

Dardanidis dulcique iubes vnum, optime regum
 Adijcias; nec te vllius violentia vincat,
 Quin gnatum egregio genero dignisq; Hymenæi,
 Des pater, & pacem hanc æterno fœdere iungas.
 Quod si tantus habet menteis, & pectora terror:
 Ipsum obtestemur veniamque oremus ab ipso:
 Cedat ius proprium regi, patriæque remittat.
 Quid mileros toties in aperta pericula civeis
 Projicis? ò Latio caput horum, & caussa malorum
 Nulla fallus bello, pacem te poscimus omnes,
 Turne, simul pacis solum inviolabile pignus.
 Primus ego, invisum quem tu tibi fingis, & esse
 Nil moror: en supplex venio, misere tuorum,
 Pone animos, & pulsus abi, fat funera fusi
 Vidimus ingenteis, & defolavimus agros.
 Aut, si fama movet, si tantum pectore robur
 Concipis, & si adeo dotalis regia cordi est,
 Aude, adque adversum fidens fer pectus in hostem.
 Scilicet, vt turno contingat regia conlux,
 Nos, animæ viles, inhumata infectaque turba,
 Sternamur campis. Etiam tu, si qua tibi vis,
 Si patrij quid Martijs habes, illum adspice contra
 Qui vocat.
 Talibus exarsit dictis violentia turni;
 Dat gentium, rumpitque has imo pectore voces:
 Larga quidem semper, Drance, tibi copia fandi,
 Tunc cum bella manus poscunt, patribusq; vocatis
 Primos ades; sed non replenda est curia verbis.
 Quæ tuto tibi magna volant, dum distinet hostem
 Agger murorum, nec inundant sanguine fossæ.
 Proinde tona eloquio, solitum tibi; meque timoris
 Argue, tu Drance, tot quando stragis acervos
 Teucrorum tua dextra dedit, passimque tropæis
 Insignis agros, possit quid vivida virtus,
 Experiare licet, nec longe scilicet hostes
 Quæ tendi nobis, circumstant vndique muros.

Imus in adversos, quid cessas? an tibi Mavors
 Ventosa in lingua pedibusque fugacibus istis
 Semper erit?
 Pulsus ego? aut quisquam merito, foedissime pulsum
 Arguer, Iliaco tumidum qui crescere Thybrim
 Sanguine, & Evandri totam eum stirpe videbit
 Procubisse domum, atque exutos Arcadas armis?
 Haud ita me experti Bitias, & Pandarus ingens,
 Et quos nunc die victor sub Tartara misit.
 Inclusus muris hostilique aggere septus.
 Nulla salus bello, capiti cane talia demens
 Dardanio, rebusque tuis, proinde omnia magno
 Necessa turbare metu, atque extollere vites
 Gentis his victæ: contra præmere arma Latini.
 Nunc, & Myrmidonum proceres Phrygia armas tremiscunt.
 Nunc, & Tydeides, & Larissætus Achilles:
 Amnis, & Adriacas retro fugit Ausidus undas.
 Vel cum se pavidum contra mea iurgia fingit,
 Artificis scelus, & formidine crimen acerbat.
 Numquam animam talem dextra hac absente moveri,
 Amittes, habiter tecum, & si peccore in isto.
 Nunc ad te, & tua, magne patet, consulta revortor
 Si nullam nostris ultra spem ponis in armis:
 Si tam deserti sumus, & semel agmina verso,
 Funditus occidimus, nec habet fortuna regressum
 Oremus pacem, & dextras tendamus inermis,
 Quamquam, & si solitæ quidquam virtutis adesset
 Ille mihi ante alios, fortunatusque laborum,
 Egregiusque animi, qui ne quid tale videret,
 Procubuit moriens, & humum semel ore memordit
 Sin, & opes nobis, & adhuc intacta iuventus,
 Auxilioque urbes Italæ, populique super sunt;
 Sin, & Troianis cum multo gloria venit
 Sanguine, sunt illi sua funera, parque per omnes
 Tempestas; cur indecores in limine primo
 Deficimus? cur ante turbam tremor occupat artus?

Multa dies variusque labor mutabilis ævi
 Revulit in melius, multos alterna revisens
 Lusu & infolido rursus fortuna locavit.
 Non erit auxilio nobis Ætolus, & Arpi?
 At Messapus erit, felixque Tolumnius, & quos
 Tot populi miseri duces; nec tarda sequetur
 Gloria delectos Latio, & Laurentibus agris.
 Est, & Volscorum egregia de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, & florenteis ære catervas
 Quod si me solum teucris in certamina poscunt,
 Idque placet, tantumque bonis communibus obsta,
 Non adeo has exosa manus victoria fugit,
 Ut tanta quidquam pro spe tentare recusem
 Ibo animis contra, vel magnum præstet Achilem
 Factaque Volcani manibus patria induat arma
 Ille licet, vobis animam hanc soceroque Latino
 Turnus ego, haud vlli veterum virtute secundus,
 Devoveo, solum Æneas vocat? & vocet, oro.
 Nec Drances potius, sive est hæc ira deorum,
 Morte luat, sive est virtus, & gloria, tollat.
 Illi hæc inter se dubijs de rebus agebant
 Certantes: castra Æneas aciemque movebat,
 Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
 Ecce ruit, magnique urbem terroribus implet:
 Instructos acie Tiberino à flumine teucros,
 Tyrrhenamque manum totis descendere campis,
 Exemplo turbati animi, concussaque vulgi
 Pectora, & arreptæ stimulis haud mollibus iræ.
 Arma manu trepidi poscunt, fremit arma iuventus;
 Flent mæsti mussantque patres, hic undique clamor
 Dissensu vario magnus se tollit in auras.
 Haud secus, atque alto in luco cum forte catervæ
 Confedere avium, piscosove amne Padusæ
 Dat sonitum tauri per stagna loquacia cycni.
 Ino, ait, o cives, arrepto tempore, turnus,
 Cogite concilium, & pacem laudare sedentes;

Illi armis in regna ruunt, nec plura locutus.
 Corripuit sese, & tectis citus extulit altis.
 Tu Voluse armari Volscorum edice manipulis,
 Duc, ait, & Rutulos, equites Messapus in armis,
 Et cum fratre Coras latis diffundite campis,
 Pars aditus firment turrelque capeffant.
 Cætera, qua iussu, mecum manus inferat arma,
 Illicet in muros tota discurritur vrbe.
 Concilium ipse pater, & magna incepta Latinus
 Deserit, ac tristi turbatus tempore differt:
 Multaque se incusat, qui non acceperit vltro
 Dardanium Æneam, gerumque adsciverit vrbis,
 Præfoditur alij portas, aut laxa suadesque
 Subvectant, bello dat signum rauca cruentum
 Buccina, tunc muros varia cinxere corona
 Matronæ puerique, vocat labor vltimus omneis.
 Nec non ad templum summasque ad Pallidas arces
 Sub vehitur magna matrum regina caterva,
 Dona ferens, iuxtaque comes Lavinia virgo:
 Causa mali tanti, atque oculos deiecta decoros.
 Succedunt matres, & templum thure vaporant,
 Et mæstas alto fundunt de limine voces:
 Armipotens belli præses Tritonia virgo,
 Erange manu telum Phrygij prædonis, & ipsum
 Pronum sterne solo, portisque effunde sub altis.
 Cingitur ipse furens certatim in prælia turnus,
 Iamque adeo Rutulum thoraca indutus, aenis
 Horrebat squamis, furasque incluserat auro,
 Tempora nudus adhuc, lateriq; accinxerat enses.
 Fulgebatque alta decurrens aureus arce:
 Exultatque animis, & spe iam præcipit hostem.
 Qualis vbi abruptis fugit præsepta vinclis
 Tandem liber equus, campoque poritus aperto,
 Aut ille in pastus, armenta que tendit equarum,
 Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
 Emicat, arrectisque fremit cervicibus alte

Luxurians, luduntque iuba per colla, per armos;
 Obvia cui, Volorum acie comitanti Camilla
 Occurrit, potisque ab equo regina sub ipsis
 Desiluit, quam tota cohors imitata relicta
 Ad terram defluxit equis, tum talia fatur:
 Turne, sui merito si qua est fiducia forti,
 Audeo, & Aeneadam promitto occurrere turmae,
 Solaque Tyrrenos equites ire obvia contra.
 Me sine prima manu tentare pericula belli:
 Tu pedes ad muros subsiste, & moenia serua,
 Turnus ad haec, oculos horrenda in virgine fixus:
 O decus Italiae virgo, quas dicere grateis,
 Quaeve referre parem? sed nunc, est omnia quando
 Iste animus supra, mecum partire laborem.
 Aeneas, vt fama fidem, missique reportant
 Exploratores, equitum leuia improbus arma
 Praemisit: quaterent campos, ipse ardua montis
 Per deserta iugo properans aduenta ad urbem.
 Furta paro belli convexo in tramite silvae,
 Vt bivlas armato obsidiam milite fauces.
 Tu tyrrenum equitem collaptis excipe signis:
 Tecum acer Messapus erit, turmaeque Latinae,
 Tiburtique manus; ducis, & tu concipe curam,
 Sic ait, & paribus Messapum in praelia dictis
 Hortatur, sociosque duces: & pergit in hostem,
 Est curvo amfractu valles, a comoda fraudi,
 Armorumque dolis; quam densis frondibus atrum
 Urget vtrinque latus; tenuis qua semita ducit,
 Angustaeque ferunt fauces, aditusque maligni,
 Hanc super in speculis summoq; in vertice montis
 Planities ignota facit, tutique receptus:
 Seu dextra laevaue velis occurrere pugnae,
 Sive instare iugis, & grandia voluere saxa.
 Huc iuvenis nota fertur regione viarum
 Arripnitque locum, & silvis insedit iniquis,
 Velocem interea superis in sedibus Opim,

Vnam ex virginibus socijs, sacraque caterva,
 Compellabat: & has tristes Latonia voces
 Ore dabat: Graditur bellum ad crudele Camilla,
 O virgo, & nostris nequiquam cingitur armis;
 Cara mihi ante alias, neque enim novus istæ Dianæ
 Venit amor, subitaque animum dulcedine movit.
 Pulsus ob invidiam regno viresque superbas.
 Priverno antiqua Metabus cum excederet vrbe,
 Infantem fugiens, media inter prælia belli
 Sustulit exilio comitem, matrisque vocabit
 Nomine Camillæ, mutilata parte, Camillam.
 Ipse sinu præse portans, iuga longa peribat
 Solorum nemorum; tela vndique fæua præmebant,
 Et circumfuso volitabant mille Volsci.
 Ecce fugæ medio summis Amasenus abundans
 Spumabat ripis: tantus se nubibus imber
 Ruperat, ille innare parans infantis amore
 Tardatur, caroque oneri timet, omnia secum
 Versanti subito, vix hæc sententia fedit.
 Telum immane, manu, valida quod forte gerebat
 Bellator, solidum modis, & robore cocto,
 Huic natam, libro, & silvestri subere clausam
 Implicat, atque habilem mediæ circumligat hastæ.
 Quam dextra ingenti libans ita ad æthera fatur:
 Alma tibi hanc nemorum cultrix latonia virgo
 Ipse pater famulam voveo; tua prima per auras
 Tela tenens supplex hostem fugit, accipe, testor
 Diva tuam; quæ nunc dubijs committitur auris.
 Dixit, & adducto contortum hastile lacerto
 Immittit, sonuere vndæ: rapidum super amnem
 Infelix fugit in iaculo stridente Camilla.
 At Metabus, magna proprius iam vrgente caterva
 Dat sese fluvio, atque hastam cum virgine victor
 Gramineo donum Triviæ de cespite vellit.
 Non illum tectis vllæ, non mœnibus vrbes.
 Accepere, neque ipse manus ferita te dedisset;

Pastorum, & solis exigit montibus ævum,
 Hic gnatum in dumis interque horrentia lustra,
 Armentalis equæ manibus, & lacte tereno
 Nutribat: tenebris iminulgens vbera labris.
 Utque pedum primis infans vestigia plantis
 Institerat, iaculo palmas oneravit acuto:
 Spiculaque ex humero parvæ suspendit, & arcum,
 Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ,
 Tigridis exuviæ per dorsum à vertice pendente.
 Fela manu iam tum tenera puerilla torfit,
 Et fundam teriti circum caput egit habena,
 Strimoniamque gruem, aut album deiecit olorem.
 Multæ illam frustra tyrrhena per oppida matres
 Optavere nurum, sola contenta Diana,
 Æternum telorum, & virginittatis amorem
 Intemerata colit, vellem haut correpta fuisset
 Militia tali, conata laceßere teucros:
 Cara mihi, comitumque foret nunc vna mearum,
 Verum age quandoquidem fatis vrgetur acerbis,
 Labere, Nympha, polo sineisque invise Latinos,
 Tristis vbi in fausto committitur omine pugna
 Hæc cape, & vlticem pharetra deprome sagittam:
 Hac quicumque sacrum violarit vulnere corpus,
 Tros, Italasve, mihi pariter det sanguine pœnas.
 Post ego nube cava miserandæ corpus, & arma
 Inspoliata feram tumulo, patriaque reponam,
 Dixit at illa leveis cœli demissa per auras
 Insonuit, nigro circumdata turbine corpus,
 At manus interea muris Troiana propinquat,
 Etruscique duces, equitumque exercitus omnis:
 Compositi numero in turmas, fremit æquore toto
 Insultans sonipes, & præsis pugnat habenis:
 Huc obversus, & huc: tum late ferreus hastis
 Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
 Necnon Massapus contra, celesque Latini,
 Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ

Adversis campo apparent, hastasque reductis
 Protendunt longe dextris, & spicula vibrant:
 Adventusque virem fremitusque ardescit equorum.
 Iamque intra iactum teli progressus uterque
 Substiterat subito erumpunt clamore, frementeisque
 Exhortantur equos; fundunt simul undique tela
 Crebra nivis ritu, cœlumque obtexitur umbra
 Continuo adversis tyrrhenus, & acer Aconteus
 Connixi incurrunt hastis, primi que ruinam
 Dat sonitu ingenti, præfractaque quadripedantum
 Pectora pectoribus rumpunt, excussus Aconteus
 Fulminis in morem, aut tormento poneris acti,
 Præcipitat longe, & vitam dispergit in auras,
 Ex templo turbatæ acies, versique Latini
 Reijciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt:
 Troes agunt; princeps turmas inducit Asylas,
 Iamque propinquabant portis, rursusque Latini
 Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt:
 Hi fugiunt, penitusque datis referantur habenis.
 Quasis vbi alterno procurrens gurgiter pontus,
 Nunc ruit ad terras, scopulosque superiacit undam
 Spumeus, extremamque sinu perfundit arenam:
 Num rapidus retro, atque æstu revoluta resorbens
 Saxa, fugit, litusque vado labente relinquit.
 Bis Tusci Rutulos egere ad mœnia vertos:
 Bis reicti armis respectant terga tegentes.
 Tertia sed postquam congressi in prælia, rotas
 Implicuere inter se acies, legitque virum viri
 Tum vero & gemitus morientium, & sanguine in alto
 Armaque, corporaque, & permisti cæde virorum
 Semianimes voluntur; equi pugna aspera surgit,
 Orsilocho Remuli, quando ipsum horrebat adire.
 Hastam intorsit equo, ferrumque sub aune reliquit,
 Quo sonipes ictu furit ardens, altaque iactat
 Vulneris impatiens, arrecto pectore crura
 Volvitur ille excussus humi, Catillus Iolan.

Ingentemque animis, ingentem corpore & armis
 Deiciet Herminium? nudo cui verticæ fulva
 Cæsaries, nudique humeri, nec vulnera terrent:
 Tantus in arma patet, latos hinc hasta per armos
 Acta tremit, duplicatque, virum transfixa, dolorem.
 Funditur ater vbiq; cruor: dant funera ferro
 Certantes, pulcramque petunt per vulnera mortem:
 At medius inter cædes exultat Amazon,
 Vnum exserta latus pugnae, pharetra Camilla:
 Et nunc lenta manu spargens hastilia densat:
 Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem.
 Aureus ex humero sonat arcus, & arma Dianæ.
 Illa etiam si quando in tergun; pulsa recessit,
 Spicula conuerso fugientia dirigit arcu.
 At circum letæ comites, Latinaque virgo,
 Tullaque, & æratam quatiens Tarpeia securim,
 Italides; quas ipsa decus sibi dia Camilla
 Delegit; pacisq; bonas bellicæ ministras.
 Ouales Thericiæ cum flumina Thermodontis
 Pulsant, & pietis bellantur Amazones armis;
 Seu circum Hippolytem, seu cum se Martia curre
 Penthesilea refert magnoque vlulante tumultu
 Feminea exultant lunatis agmina peltis.
 Quem telo primum, quem postremum aspèra virgo
 Deiciet? aut humi morientia corpora fundis?
 Eunæum Clytio primum patre: cuius apertum
 Adversum longa transverberat abiete pectus.
 Sanguinis ille vomens rivos cadit atq; cruentam
 Mandit humum, moriensq; suo se in volnere versat.
 Tum Lyrim. Pagasumq; super quorum alter habenas
 Suffoso reuolutus equo dum colligit, alter
 Dum iubit, ac dextram labenti tendit inertem:
 Præcipites, pariterque ruunt, his addit Amastrum
 Hippotaden; sequiturque incumbens eminus hasta
 Ter eaq; Harpalycumq; & Demophonta, Chrominq;
 Quotque emissa manu contorsit spicula virgo,

Tot Phrygij cecidere viri, procul Ornyus armis
 Ignotis, & equo venator lapyge fertur;
 Cui pellis latos humeros erepta iuvenco
 Pugnatori operit; caput ingens oris hiatus,
 Et malæ texere lupi cum dentibus albis,
 Agrestisque manus armat sparus, ipse catervis
 Vertitur in medijs, & toto vertice supra est.
 Hunc illa exceptum, neq; enim labor agmine verso,
 Traiicit, & super hæc inimo pectore fatur;
 Silvæ te Tyrrhene feras agitare putasti?
 Advenit qui vestra dies mulieribus armis
 Verba redargueret, nomen tamen haut leve partam
 Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ.
 Protinus Orsilochem, & Buten, duo maxima Teucrum
 Corpora: sed Buten advertum cuspide figit
 Loricam galeamque inter, qua colla sedentis
 Lucet, & lævo dependet parma lacerto:
 Orsilochem fugiens, magnumque agitta per orbem
 Eludit gyro interior, sequiturque sequentem,
 Tum vælidam perque arma viro perq; ossa securim
 Altior insurgens, oranti, & multa præcanti
 Congeminat; vulnus calido rigat ora cerebro,
 Incidit huic, subitoque aspectu territus hæsit
 Apennicolæ bellator filius Auni,
 Haud ligurum extremus, dum fallere fata sinebant,
 Isque vbi se nullo iam cursu evadere pugna
 Possit, neque instantem reginam avertere cernit,
 Consilio versare dolos ingressus, & astu,
 Incipit hæc: Quid tam egregium, si femina fortis
 Fidis equo? dimitti fugam, & te cominus æquo
 Mecum crede solo, pugnaeque accinge pedestri:
 Iam nosces, ventosa ferat cui gloria laudem:
 Dixit: at illa furens, acrique incensa dolore,
 Tradit equum comiti, paribusque assistit in armis;
 Ense pedes nudo, putaque interrita parma
 At iuvenis vicisse polo rarus, avolat ipse,

Haur mora, conversisque fugax aufer tua habenis,
 Quadrupedemque citum ferrata calce fatigat.
 Vane Ligus, frustra que animis elate superbis,
 Nequiquam patrias tentasti lubricus arteis.
 Nec fruas te incolumen fallaci perferet Auno.
 Nec fatur virgo, & pernicipibus ignea plantis
 Transit equum, frenisque adversa præhensis
 Congreditur, pœnasque inimico à sanguine sumit
 Quam facile accipiter saxo facer ales ab alto
 Consequitur pennis sublimen in nube columbã,
 Comprensamque tenet, pedibusque eviscerat vncis.
 Tum eror, & vullæ labuntur ab æthere plumæ.
 At non hæc nullis hominum sator atque deorum
 Observans oculis, summo sedet altus Olympo.
 Thyrrhenum genitor Tarchontem in prælia sæva
 Suscitât, & stimulis haud mollibus incitat iras.
 Ergo inter cædes cædentiaque agmina Tarchon
 Fertur equo, variisque instigat vocibus alas;
 Nomine quemq; vocans reficitque in prælia pulsos.
 Quis metus, ò numquam aolituri, ò semper inertes
 Tyrrheni, quæ tanta animis ignavia venit?
 Femina planteis agit, atque hæc agmina vertit?
 Quo ferrum, quidve hæc gerimus tela irrita dextris
 At non in venerem segnes, nocturna que bella,
 Aut vbi curba choros induxit tibia Becchi,
 Expectare dapes, & plenæ pocula mensæ.
 Hic amor, hoc studiũ, dum sacra secundus haruspex
 Nuntiet, ac lucros vocet hostia pinguis in altos.
 Hæc effatus, equum in medios moriturus & ipse
 Concitat, & Venulo advertum se turbidus infert,
 Dereptumque ab equo dextra complectitur hostem
 Et gremium ante suum multa viconcitus aufert.
 Tollitur in cœlum clamor, cunctique Latini
 Convertere oculos, volat igneus æquore Tarchon,
 Arma virumque ferens: tum summa ipsius ab asta
 Defrøgit ferrum, & parteis rimatur apertas,

Qua vulnus lethale ferat, contra ille repugnans
 Sustinet à iugulo dextram, & vim viribus exit.
 Utque volans alte raptum cum fulva draconem
 Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hefit
 Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
 Arrectisque horret squamis, & sibilat ore:
 Arduus, insurgens, illa haud minus urget adunco
 Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.
 Haud aliter prædam Tiburtum ex agmine Tarchon
 Portat ovans, ducis exemplum eventemque secuti
 Mœonidæ incurrunt tum fatis debitus Aruns
 Velocem iaculo, & multa prior arte Camillam
 Circuit, & quæ sit fortuna facillam, tentat.
 Qua se cumque furens medio tulit agmine virgo
 Hac Aruns subit, & tacitus vestigia lustrat:
 Qua victrix redit illa, pedemque ex hoste reportat,
 Hac juvenis furtim celereis detorquet habenas.
 Hos aditus, iamque hos aditus, annemque pererrat
 Undiq; circuitum, & certam quatit improbus hastam
 Forte sacer Cybelæ Chlorens, olimque sacerdos
 Insignis longe Phrygijs fulgebat in armis,
 Spumantemque agitabat equum: quem pellis ænis
 In plumam squamis auro conferta tegebat.
 Ipse peregrina ferrugine clarus, & ostro.
 Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu.
 Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
 Cassida: tu croceam chalamydemq; sinusq; crepanteis
 Carbaseos fulvo in nodum collegerat auro:
 Pictus acu tunicas, & barbarâ tegmina crurum.
 Hunc virgo, sive ut templis præstigeret arma
 Troia, captivo sive ut se ferret in auro,
 Unatrix, non ex omni certamine pugnæ
 Cæca frequebatur; totumque incauta per agmen
 Femineo præde, & spoliorum ardebat amore,
 Telum ex insidijs cum tandem, tempore capto.
 Conijcit, & superos Aruns, sic voce precatur:

Summe deum, sancti custos Soractis Apollo,
 Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
 Parcitur, & medium freti pietate per ignem
 Cultores multa prænimus vestigia pruma:
 Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
 Omnipotens, non exuvias pulsa ve tropæum
 Virginis, aut spolia vlla peto: mihi cætera laudem
 Facta ferant, hæc dira meo dum vulnere pestis
 Pulsat cadat, patriam remeabo inglotius urbem,
 Audijt, & vot Phœbus succedere partem
 Menti dedit: partem volucreis disperfit in auras
 Sterneret vt subita turbatam morte Camillam,
 Annuit oranti; reducem vt patria alta viderit,
 Non dedit, inquit Notos vocem vertere procellæ.
 Ergo, vt missa manu sonitum dedit hasta per auras,
 Convertere animos acres, oculosque tulere
 Cuncti ad reginam Volsci, nihil ipsa nec auras,
 Nec sonitus memor, aut venientis ab æthere teli:
 Hasta sub exsertam donec perlata papillam
 Hæsit, virgineumque alte bibit acta cruorem.
 Concurrunt tripidæ comites, dominamq; ruentem
 Suscipiunt, fugit ante omneis exterritus Aruns,
 Læticia mistoque metu; nec iam amplius hastæ
 Credere, nec telis occurrere virginis audet.
 Ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
 Continuo in monteis sese avius abdidit altos
 Occiso pastore lupus, magnove iuvenco,
 Conscius audacis facti, caudamque remulcens
 Subiecit pavitatem vtero, silvasque petivit.
 Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Aruus,
 Contentusque fuga, medijs se immiscuit armis.
 Illa manu moriens telum trahit ossa sed inter
 Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
 Labitur ex sanguis, labuntur frigida letho
 Lumina purpureus quondam color ora reliquit,
 Tam sic expirans Accam ex æqualibus vnam

Alloquitur: fida ante alias quæ sola Camillæ.
 Qui cum partiri curas; atque hæc ita fatur,
 Hæctenus, Acca foror, potui: nunc vulnus acervum
 Conficit, & tenebris nigrescunt omnia circum;
 Effuge, & hæc turno mandata novissima perfer:
 Succedat pugna, troianoque arceat vrbe:
 Iamque vale, simul his diis linquebas habenas;
 Ad terram non sponte fluens, tum frigida toto
 Paullatim exsolvit se corpore, lentaque colla
 Et captum letho posuit caput, arma relinquens:
 Vitaque cum gemitu fugit indignata, sub umbras
 Tum vero immensus surgens ferit aurea clamor
 Sidera, deiecta crudelicit pugna Camilla.
 Incurrunt densi, simul omnis copia teucrum,
 Tyrrhenique duces, Evandrique Arcades alæ.
 At triviæ custos iam dudum in montibus Opis
 Alta sedet summis, spectaque interrita pugnas;
 Utque procul medio inventum in clamorem furentium
 Prospexit triste multatam mortem Camillam;
 Ingemuitque, deditque has imo pectore voces,
 Heu nimium virgo, nimium crudele lūisti
 Supplicium. Teucros conata laceßere bello,
 Nec tibi desertæ in dumis coluisse Dianam
 Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras;
 Non tamen indecorem tua te regina relinquet
 Extrema iam in morte, neque hoc sine nomine lethum
 Per genteis erit, aut famam patieris inultæ,
 Nam quicumque tuum violavit vulnere corpus,
 Morte luet merita. Fuit ingens monte sub alto
 Regis Decenni terreno ex aggere bustum,
 Antiqui Laurentis, opacaque ilice lectum:
 Hic dea se primum rapido pulcherrima nisu
 Sistit, & Aruntem tumulo speculatur ab alto.
 Ut vidit fulgentem armis, ac vana tumentem.
 Cur, inquit, diversus abis? huc dirige gressum,
 Huc periture veni capias ut digna Camillæ

Præmia, tunc etiam telis moriere Dianæ?
 Dixit, & aurata volucrem threiffa sagittam
 Depromisit pharetra, cornuque infensa tetendit
 Et duxit longe, donec curvata coirent
 Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis,
 Læva aciem ferri; dextra nervoque papillam.
 Ex templo teli striderem aurasque fonanteis
 Audiit vna Arus, hæsitque in corpore ferrum.
 Illum exspirantem socii, atque extrema gementem
 Obliti ignoto camporum in pulvere relinquunt
 Opis ad ætherium pennis aufertur Olympum.
 Prima fugit, dominia amissa, levis ala Camillæ:
 Turbati fugiunt Rutuli: fugit acer Atinas,
 Disiectique duces desolatique manipuli
 Tuta perunt, & equis averfi ad mœnia tendunt.
 Nec quisquam instanteis teucros letumque ferentis
 Sustentare valet telis, aut sistere contra;
 Sed laxos referunt humeris languentibus arcus,
 Quadrupedumque putrem cursu quatit vngula capum,
 Voluitur ad muros caligine turbidus atra
 Pulvis, & è speculis percussæ pectora atres
 Feminæum clamorem ad cœli sidera tollunt.
 Qui cursu portas primi irrupere patenteis,
 Hos inimica super misto præmit agmine turba,
 Nec miseræ effugium mortem, sed limine in ipso,
 Mœnibus in patrijs, atque inter tuta domorum
 Confixi expirant animas, pars claudere portas;
 Nec focijs aperire viam, nec mœnibus audent
 Accipere oranteis, oriturque miserrima cædes
 Defendentum armis aditus, inque arma ruentum.
 Exclusi ante oculos lacrymantumque ora parentum
 Pars in præcipites fustas, virgente ruina,
 Voluitur: immixtis pars cæca, & concita frenis
 Ariatat in portas, & duros obijce postes.
 Ipsæ de muris summo certamine matres
 (Morsus amor veteris patriæ) vt videre Camillam

Tela manu trepidæ iaciunt, ac robore duro,
 Stipitibus fertum sudibusque imitantur obustis
 Præcipites, primæq; mori pro mœnibus audent.
 Inter ea turnum in silvis sævissimus implet
 Nuntius, & iuveni ingentem fert Acca tumultum,
 Delatas Volscorum acies, cecidisse Camillam,
 Inguere infensos hosteis, & Marte secundo
 Omnia corripuisse, metum iam ad mœnia ferri.
 Ille furens (& sævam Iovis sic numina poscunt)
 Deterit obsessos colleis, nemora aspera linoit.
 Vix è conspectu exierat campumque tenebat,
 Cum pater Æneas saltus ingressus apertos,
 Exsuperatque iugum, silvaque evadit opaca.
 Sic ambo ad muros rapidi totoque feruntur
 Agmine, nec longis inter se passibus absunt
 Ac simul Æneas fumanteis pulvere campos
 Prospexit longè, Laurentiaque agmina vidit.
 Et sævum Æneam agnovit turnus in armis,
 Adventumq; pedum flatusque audivit equorum.
 Continuo pugnas ineam, & prælia tentent;
 Ni roseus fessos iam gurgite Phœbus Ibero
 Tingat equos noctemque die libente reducat.
 Confidunt castris ante urbem, & mœnia vallant,

ÆNEIDOS LIB. XII.

ARG. Turnus singulari cum Ænea certamine dimine dimicare vult, & in hanc rem fœdus scribitur, quod Rutuli rumpunt. Venus gnato vulnerato dictam nomen datur. Postrema Turnus ad monomachiam coactus, ab Ænea vita spoliatur.

TURNUS vt infractos adverso Marte Latinos
 Defecisse videt, sua nunc promissa reposci,
 Sed signari oculis, vltro implicabili, ardet;
 Attolitque animos, Pœnorum qualis in arvis
 Saucius ille gravi venantum vulnere pectus,
 Tum demum moyet arma leo, gaudetque comanteis

Excutiens cervice toros, fixumque latronis
 Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento,
 Haud secus accenso gliscit violentia turno
 Tum sic affatur regem, atque ira turbidus inquit:
 Nulla mora in turnos; nihil est quod dicta retractent
 Ignavi Æneadæ, nec, quæ pepigere, recusent,
 Congredior: fer sacra pater, & concipe foedus.
 Aut hac Dardaniam dextra sub tartara mittam
 Desertorum Asiæ (sedeant, spectentque Latini)
 Et solus ferro crimen commune refellam?
 Aut habeat victos: cedat Lavinia coniux,
 Olli sedato respondit corde Latinus?
 O præstans animis iuvenis, quantum ipse ferorci
 Virtute exsuperas tanto me impenius æquum est
 Consulere, atque omneis metuente expendere casus
 Sunt tibi regna patris Daani, sunt oppida capta
 Multa manu, nec non aurumq; animusq; Latino est
 Sunt aliæ innuptæ Latio, & Laurentibus agris:
 Nec genus indecores, sine me hæc aud molia fatu
 Sublatis aperire dolis, simul hæc animo hauri:
 Me gnatam nulli veterum sociare procorum
 Fas erat, idque omnes deniq; hominesq; canebant,
 Victus amore tui, cognato sanguine victus,
 Coniugis, & mœstæ lacrymis, vincla omnia rupi:
 Promissam ei ipui genero: arma in pia sumpsi,
 Ex illo qui me casus, quæ, turne, sequantur
 Bella, vides, quantos primus patiare labores.
 Bis magna victi pugna, vix vrbe tuemur
 Spes Italas, recalent nostro tiberina fluenta
 Sanguine adhuc, campique ingentes oisibus albes,
 Quo referor tocies? quæ mentem infania mutat?
 Si, turno extincto, socios sum accire paratus:
 Cum non incolami potius certamina tolle?
 Quid consanguinei Rutuli, quid cætera dicet
 Italia? ad morte si te (fors dicta refutet)
 Prodiderim, gnatam, & conauba nostra potentem?

Respice res bello varias, miserere parentis
 Longævi, quem nunc mæstum patria ardea longe
 Dividit. Haud quaquam dictis violentia Turni
 Flectitur, exsuperat magis, ægrescitque medendo.
 Ut primum fari potuit, sic institit ore:
 Quam pro me curam geris, hanc precor, optime, pro me
 Deponas, lethumque finas pro laude pacisci.
 Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra
 Spargimus, & nostro sequitur de vulnere sanguis.
 Longe ille dea mater erit, quæ nube fugacem
 Feminea tegat, & vanis sese oculat umbris,
 At regina, nova pugnae conterrita sorte,
 Flebat, & ardentem generum moritura tenebat
 Turne, per has ego te lacrimas, per si quis Amatae
 Tangit honos animum (spes tu nunc vna senectæ,
 Tu requies miseræ: decus imperiumque Latini
 Te penes in te omnis domus inclinata recumbit)
 Vnum oro, desiste manum committere teucris.
 Qui te cumque manent isto certamine casus.
 Et me, turne, manent: simul hæc invisa relinquam
 Lumina, ne generum Æneam captiva videbo,
 Accepit vocem lacrymis Lavinia matris.
 Flagranteis perfusa genas, cui plurimus ignem
 Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit,
 Indum sanguineo veluti violaverit ostro
 Si quis ebur, vel mista rubent vbi lilia multa
 Alva rosa, taleis virgo dabat ore colores,
 Illum turbat amor, fingitque in virgine vultus:
 Ardet in Arma magis, paucisque affatur Amatam:
 Ne quæso, ne me lacrymis, neve omine tanto
 Prosequere in duri certamina Martis euntem,
 O mater, neque enim turno mora libera mortis
 Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta tyranno
 Haud placitura refert, cum primum crastino cælo
 Puniceis invec̄ta roris Aurora rubebit,
 Non teucros agat in Rutulos teucrum arma quiescant:

Et Rutulum, nostro dirimatur sanguine bellum.
 Illo quæratuŕ coniuŕ Lavinia campo.
 Hæc ubi dicta dedi, rapiduŕque in teŕta recessi.
 Poſcit equoſ, gaudetque tuenſ ante ora frementeiſ
 Pilumno quoſ ipſa decuſ dedit Orithya.
 Qui candore niveſ ateiſent, curſibuſ auras.
 Circumſtant properi aurigæ, manibuſque laceſſunt
 Pectora pluſa caviſ, & colla comantia peſtunt,
 Ipſe dehinc auro ſqualentem diboque orichalco;
 Circumdat loricam humeriſ ſimul aptat habendo
 Enſemque, clypeumque, & rubræ cornua criſtæ;
 Enſem quem Danno ignipotenſ deuſ ipſe parenti
 Fecerat, & Stygia candentem tinxerat vnda.
 Exiit, quæ in mediſ ingenti adnixa columnæ
 Ædibuſ aſtabat; validam vi corripit hæctam:
 & toriſ Aruci ſpolium quaſſatque tremeſtem,
 Vicſferanſ, Nunc, ò numquam fruſtrata vocatuſ
 Haſta meoſ, nunc tempuſ adeſt, te maxima Actoſ
 Te turni nunc dextra gerit: da ſteruere corpuſ,
 Loricamque manu valida lacerare revolſam
 Semiviri Phrygiſ, & fœdere in pulvere crineiſ
 Vibratoſ calido ferro, myrraque madenteiſ.
 Hiſ agitur Furiſ, totoque ardentis ab ore
 Scintillæ aſſiſtum, oculiſ micat acribuſ igniſ,
 Mugituſ veluti cum prima in prælia tauruſ
 Terrificoſ ciet, atque irarſci in cornua tentat;
 Arboriſ obnixuſ trunco, ventoſque laceſſit
 Iſtibuſ, & ſparſa ad pugnam proludit arena.
 Nec minuſ interea materniſ ſævuſ in armiſ
 Æneuſ acuit Matrem, & ſe ſuſcitât ira:
 Oblato gaudenſ componi fœdere bellum,
 Tum ſocioſ mæſtiſque metum ſolatur Iuli:
 Fata docenſ; regiſque iubet, reſponſa Latino
 Certa referre viroſ, & paciſ dicere legeſ,
 Poſtera vix ſummoſ ſpargebat lumine monteſ
 Ortâſ dieſ; cum primum alto ſe gurgite tollunt

Solis equi: lucemque elatis naribus efflant:
 Campum ad certamen magnæ sub mœnibus vrbis
 Dimensi, Rutulique viri Teucrique parabant:
 In medioque focos, & dis communibus aras
 Gramineas, alij fontemque, ignemque ferebant
 Velati lino, & verbena tempora vincti.
 Procedit legio Ausonidum peilataque plenis
 Agmina se fundunt portis, hinc Troius omnis,
 Tyrrhenusque ruit varijs exercitus armis:
 Haud secus instructi ferro, quam si aspera Martis
 Pugna vocet: nec non medijs in mellibus ipsi
 Ductores auro volitant ostroque decori,
 Et genus Assaraci Mnestheus, & fortis Asylas,
 Et Messapus equum domitur; Neptunia proles.
 Utque dato signo spatia in sua quisque recessi,
 Defigunt tellure hastas, & scuta reclinant.
 Tum studio effusæ matres, & vulgus inermum,
 Invalidique senes, turreis & tecta domorum
 Obsedere: alij portis sublimibus adstant.
 At Iuno ex summo, qui nunc Albanus habetur,
 (Tum neq; nomē erat, neq; honos, aut glorie mōti)
 Prospiciens tumulo, campum spectabant, & ambas
 Laurentum troumque acies, vrbemque Latini.
 Extemplo turni sic est affata sororem,
 Diva deam, stagnis quæ fluminibusque sonoris
 Præsidet; hunc illi rex ætheris altus honorem
 Iupiter, erepta pro virginitate sacrayit:
 Nympha decus fluviorū, animo gratissima nostris
 Scis, vt te cunctis vnam, quæcumque Latinæ
 Magnanimi Iovis ingratum adscendere cubile,
 Prætulerint, cœlique libens in parte locarim.
 Disce tuum, ne me incuses, Inturna, dolorem.
 Qua visa est fortuna pati Parcæque sinebant
 Cedere res Latio, turnum & tua mœnia texi:
 Nunc iuvenem imparibus video concurrere fatis:
 Parcarumque dies, & vis inimica propinquat,

Non pugnam adspicere hanc oculis, non fœdera passum.
 Tu pro germano, si quid præsentius audes,
 Perge: decet, forsitan miseros meliora sequentur.
 Vix ea, cum lacrymas oculis lucturna profundit,
 Terque, quaterque manu pectus percussit honestū
 Non lacrymis hoc tempus, ait Saturnia Iuno:
 Accelera, & fratrem, si quis modus, eripe morti.
 Aut tu bellacie, conceptumque excute fœdus.
 Auctor ego audiendi. Sic exhortata reliquit
 Incertam, & tristi turbatam vulnere mentis,
 Interea reges (ingenti mole Latinus
 Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
 Aurati bis sex radij fulgentia cingunt,
 Solis avi specimen: bigis it turnus in albis:
 Bina manu lato crispans hastilia ferro:
 Hunc pater Æneas, Romane stirpis origo,
 Sidero flagrans clypeo, & cœlestibus armis.
 Et iuxta Ascanius, magnæ spes altera Romæ)
 Procedunt castris, puraque in veste sacerdos
 Setigeræ fetum suis intonsaque bidentem
 Attulit, admovitque pecus flagrantibus aris.
 Illi ad surgentem conversi lumina Solem
 Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
 Summa notant pecudum paterisque altaria libant.
 Tum pius Æneas stricto sic ense precatur;
 Esto nunc Sol, testis & hæc mihi terra precanti,
 Quam propter tantos potui perferre labores,
 Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno,
 Iam melior, iam, diva, precor; tuq; inclyte Mavors,
 Cuncta tuo qui bella pater sub numine torques:
 Fontesque, fluviosque voco, quæque ætheris alti
 Relligio, & quæ cæruleo sunt numina ponto:
 Cesserit Ausonio si fors victoria Turno:
 Convenit Evandri victos discedere ad urbem.
 Cedet Iulus agris: nec post arma vlla rebelles
 Æneadæ referent, ferrove hæc regna laceffent.

Sin nostrum anuerit nobis victoria Martem,
 (Ut potius reor, & potius di numine firment)
 Non ego nec Teucris Italos parere iubebo,
 Nec mihi regna peto, paribus se legibus ambæ
 Inuictæ gentes æterna in fœdera mittant,
 Sacra, deosque dabo; fœcer arma Latinus habeto:
 Imperium sollem ne fœcer, mihi moenia Teucri
 Constituent, vrbique dabit Lavinia nomen.
 Sic prior Æneas: sequitur sic deinde Latinus:
 Suspiciens cœlum, tenditque ad sidera dextram:
 Hæc eadem, Ænea, terram, mare, sidera, iuro,
 Latonæque genus duplex, lanumque bifrontem,
 Vinque deum infernam, & duri, sacraria Ditis:
 Audiatur hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit:
 Tango aras, mediosque igneis, & numina testor:
 Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rumpet,
 Quo res cumque cadent; nec me vis vlla volentem
 Avertet: non si tellurem effundat in vndas
 Diluvio miscens, cœlumve in Tartara soluat:
 Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
 Numquam fronde leuic fundet virgulta nec umbras
 Cum semel in silvis imo de stirpe recisum
 Marte caret, posuitque comas & brachia ferro:
 Olim arbor, nunc artifices manus ære decoro
 Includit, patribusque dedit gestare Latinis.
 Talibus inter se firmabant fœdera dictis
 Conspectu in medio procerum, tum rite sacratas
 In flammam iugulant pecudes, & viscera vivis
 Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
 At vero Rutulis impar ea pugna videri
 Iam dudum, & vario misceri pectora motu
 Tum magis, vt proprius cernunt non viribus equis.
 Adiubat incessu tacito progressus, & aram
 Suppliciter venerans demisso lumine turnus,
 Tabentesque genæ, & iuvenile in corpore pallor.
 Quem simul ac Iuturna soror trebescere vidit

Sermonem, & vulgi variare labantia corda:
 In medias acies, formam assimulata Camerti,
 Cui genus à proavis ingens, clarumque paternæ
 Nomen erat virtutis, & ipse acerrimus armis,
 In medias dat sese acies, haud nescia rerum,
 Rumoresque ferit varios, ac talia fatur:
 Non pudet, ò Rutuli, cunctis pro talibus vnam.
 Obiectare animam? numerone an viribus æquæ
 Non sumus? en omnes, & troes & Arcades hi sunt,
 Fatalisque manus, infensa Etruria turno.
 Vix hostem, alterni si congregiamur, habemus
 Illi quidem ad superos, quorum se devovet atis,
 Succedet fama, vivusque par ora feretur:
 Nos, patria amissa, dominis parere superbi
 Cogemur; qui nunc lenti consedimus arvis,
 Talibus infensa est iuvenum sententia dictis.
 Iam magis, atque magis, serpitque per agmina murmur:
 Ipsi Laurentes mutati, ipsique Latini.
 Qui sibi iam requiem pugnae rebusque salutem
 Sperabant, nunc arma volunt, foedusque precantur
 Infectum, & turni fortem miserantur iniquam.
 His aliud maius Iaturna adiungit, & alto
 Dat signum cælo, quo non præsentius vllum
 Turbavit menteis Italas monstroque fefellit.
 Nemque volans rubra fulvus Iovis ales in æthra
 Litoreas agitabat aveis turbamque fonantem
 Agminis aligeri: subito cum lapsus ad undas
 Cycnam excellentem pedibus rapit improbus vncis
 Arrexere animos tali, cunctaque volucres
 Convertunt clamore fugam mirabile visu,
 Ætheraque obscurant pennis, hostemque per auras
 Facta nube præmunt, donec victos & ipso
 Ponderè defecit, prædamque ex unguibus ales
 Projecit fluvio, penitusque in nubila fugit.
 Tum vero augurium Rutuli clamore salutant;
 Expediamque manus, primusque Tolumnius augur,

Hoc erat, hoc votis, inquit, quod sæpè petivi.
 Accipio agnoscoque deos; me, me duce ferrum
 Corripite, ò Rutuli, quos improbus advena bello
 Territat, in validas vt aveis, & litora vestra
 Vi populat, petet ille fugam, penitusque profundo
 Velat dabit. Vos vnanimi densate catervas,
 Et regem vobis pugna defendite raptum.
 Dixit, & aduersos telum contorsit in hosteis
 Procurrens; sonitum dat stridula cornus, & auras
 Certa secat, simul hoc, simul ingens clamor, & omnes
 Turbari cunei, calefactaque corda tumultu,
 Hasta volans, vt forte nomen pulcherrima fratrum
 Corpora constiterant contra, quos fida crearat
 Vna tot Area dio coniux Tyrrhena Gilippo:
 Horum vnum ad medium, teritur qua futilis alvæ
 Balteus, & laterum iuncturas fibula mordet,
 Egregium forma iuvenem & fulgentibus armis;
 Transadigit costas, fulvaque extendit arena.
 At fratres, animosa phalanx, accesaque luctu,
 Pars gladios stringunt manibus, pars missile ferrum
 Corripiunt, cæci que ruunt, quos agmina contra
 Procurrunt Laurentum, hinc densi rursus inundant
 Troes, Agylinique, & pictis Arcades armis.
 Sic omneis amor vnus habet decernere ferro,
 Diripuere aras: it toto turbida cælo
 Tempestas telorum, ac ferreus ingruit imber
 Craterasque focosque ferunt, fugit ipse Latinus,
 Pulsatos referens infecto fœdere diuos.
 Infrenant alij currus, aut corpora saltu
 Subijciunt in equos, & strictis ensibus adsunt.
 Messapus regem, regisque insigne gerentem
 Tyrrhenum Aulesten, avidus confundere fœdus,
 Adverso præterret equo: ruit ille recedens,
 Et miser oppositis à tergo involuitur aris
 In caput, inque humeros, aut feryidus advolat hasta
 Messapus, telo que orantem multa trahenti

Deluper altus equo graviter ferit, atque ita fatur.
 Hoc habet, hæc melior magnis data victima divis.
 Concurrunt Itali, spoliantque calentia membra.
 Obvius ambustum, torrem Chorineus ad ara
 Corripit, & venienti Ebuso plagamque ferenti
 Occupat os flammis, illi ingens barba reluxit,
 Nidoremque ambusta dedit, super ipse secutus
 Cæsariem læva, turbati corripit hostis,
 Impressoque genu nitens, terræ applicat ipsum
 Sic rigido latus ense ferit. Podaleirius Allum
 Pastorem primaque acie per tela ruentem
 Ense sequens nudo super imminet; ille securi
 Adversi frontem mediani mentumque reducta
 Dilixit, & spatio late rigat arma cruore.
 Olli dura quies oculos & ferrus vrget
 Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.
 At pius Æneas dextram tendebat inermen
 Nudato capitu, atque suos clamore vocabat.
 Quo ruitis? queve ista repens discordia surgit:
 O cohibere iras, ictum iam fœdus & omnes
 Composita leges; mihi ius concurrere soli:
 Me finite, atque auferte metus, ego fœdera saxo
 Firma manu: turnum iam debent hæc mihi sacra.
 Has inter voces, media inter talia verba,
 Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est:
 Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta
 Quis tantam Rutulis laudem casuve deusve
 Attulerit, præssa est insignis gloria facti:
 Nec sese Æneæ iactavit vulnere quisquam.
 Turnus vt Æneam cedentem ex agmine vidit,
 Turbatosque duces, subita spe ferundus ardet:
 Poscit equos, atque arma simul, saluteque superbus
 Emicat in currum, & manibus molitur habenas.
 Multa virum volitans dat fortia corpora letho:
 Semineces voluit multos, aut agmina curtu
 Poterit aut raptas fugientibus ingerit hastas.

Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
 Sanguineus Mavors clypeo increpat, atque furenteis
 Bella movens emittit equos; illi æquore aperto
 Ante Notos Zephyrumque volant, gemit ultima pulsa
 Thræca pedum, circumque atræ formidinis ora
 Iræque ipsidixæque dei comitatus aguntur.
 Talis equos alacer media inter prælia Turnus
 Fumanteis sudore quatit; miserabile cæsis
 Hostibus insultans spargit rapida vngula tores
 Sanguineos mistaque cruor calcatur arena.
 Iamq; neci Sihenelamq; dedit, Thamyrimq; Phosumque,
 Hunc congressus & hunc; illum eminens: eminibus ambig
 Imbrafidas, Glaucum, atq; Ladem, quos Imbrafus ipse
 Nutrierat Lycia, paribusque oneraverat armis:
 Vel conferre manum, vel equo prævertere ventos.
 Parte alia media Eumedes in prælia fertur,
 Antiqui proles bello præclara Dolonis:
 Nomine avum referens animo manibusque parentem;
 Qui quondam, castra ut Danaum speculator adiret,
 Ausus Peleidæ precium sibi poscere currus,
 Illum Tydeides alio pro talibus ausis
 Affecit pretio; nec equis adspirat Achillis.
 Hunc procul ut campo Turnus conspexit aperto;
 Ante levi iaculo longum per inane secutus;
 Sistit equos bijuges, & curru desilit, atque
 Semianimi lapsoque supervenit, & pede collo
 Impresso, dextræ mucronem extorquet, & alto
 Fulgentem tingit iugulo; atque hæc insuper addit:
 En agros, & quam bello, Troiane, petisti.
 Hesperiam metire iacens; hæc præmia, qui me
 Ferro ausi tentare, ferunt, sic mœnia condunt.
 Huic comitem Asbutem coniecta cuspide mittit;
 Cloreaq; Sybarimq; Daretaq; Thersilocumq;
 Et sternacis equi lapsum cervice Thymœten.
 Ac velut Edoni Boræ, cum spiritus alto
 Insonat Ægeo, sequiturque ad litora fluctus;

Qua venti incubuere; fugam dant nubila cælo:
 Sic turno, quacumque viam secat agmina cedunt,
 Conversæque ruunt acies; fert impetus ipsum
 Et cristam adverso curru quatit aura volentem.
 Non turit instantem Phegeus animisq; frementem:
 Obiecit sese ad currum, & spumantia frenis
 Ora citatorum dextra detorsit equorum.
 Dum trahitur, pendetque rugis, hunc lata resectum
 Lancea consequitur, rumpitque infixam bilicem
 Loricam, & summum degustat vulnere corpus.
 Ille tamen, clypeo obiecto, conversus in hostem
 Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat,
 Quem rota præcipitem, & procursum concitus axis:
 Impulliti effuditque solo: Turnusque secutus
 Imam inter galeam, summi thoracis & oras,
 Abstulit ense caput, truncumque reliquit arenæ,
 Atque ea dum campis victor dat funera turnus,
 Inter Æneam Mnestheus, & fidus Achates.
 Ascaniusque comes castris statuere cruentum
 Alternos longa nitentem cuspide gressus,
 Sævum, & infracta luctatur arundine telum
 Eripere, auxilioque viam, quæ proxima, poscit:
 Ense secant lato vulnus, relique latebram
 Rescindant penitus, seseque in bella remittant.
 Iamque aderat Phœbo ante alios dilectus lapis
 Iasipes, acri quondam cui captus amore
 Ipse suas arteis, sua munera lætus Apollo
 Augurium citharamque dabat, celereisque sagittas,
 Ille ut depositi proferret fata parentis,
 Scire potestates herbarum vsunque medendi
 Maluit, & multas agitare inglorius arteis.
 Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam
 Æneas, magno iuvenum, & mærentis Iuli
 Concurrit, lacrymisque immobilis, ille retorto
 Pæonium in morem senior succintus amictu,
 Multa manu medica Phœbique potentibus herbis

Nequiquam trepida, nequiquam spicula dextra
 Sollicitat prensatque tenaci forcipe ferrum.
 Nulla viam fortuna regit: nihil auctor Apollo
 Subvenit, & sævus campis magis, ac magis horror
 Crebescit, propriusq; malum est, iam pulvere cœlum
 Stare vident, se bunt equites, & spicula castris
 Densa cadunt medijs, it tristis ad ætherea clamor
 Bellantum iuvenum, & duro sub Marte cadentum.
 Hic Venus indigno gnati concussa dolore,
 Dictamnium genitrix Cretæa carpit ab Ida.
 Puberibus caulem folijs, & flore comantem
 Purpureo, non illa feris incognita capris
 Gramina, cum tergo voluctes hæserè sagittæ,
 Hoc Venus obscuro faciem circumdata nimbo
 Detulit, hoc fuscum labris splendidibus amnem
 Inficit, occulte medicans; spargitque salubreis
 Ambrosiæ succos, & odoriferam panaceam.
 Fovit ea vulnus lymphæ longævus lapis
 Ignorans, subitoque omnis de corpore fugit
 Quippe dolor omnis stetit imo vulnere sanguis:
 Iamque secuta manum nullo cogente, sagitta
 Excidit, atque novæ rediere in pristina vires.
 Atma citi properate viro, quid statis? lapis
 Conclamant, primusque animos accendit in hosteis
 Non hæc humanis opibus, non arte magistra
 Proveniunt, neque te Ænea mea dextra servat;
 Maior agit deus, atque opera ad maiora remittit.
 Ille avidos pugnæ, furas incluserat auro
 Hinc atque hinc oditq; moras hastamque coruscantem.
 Postquam habilis lateri clypeus loricaque tergo est
 Ascanium fuis circum complectitur armis,
 Summaque per galeam delibans oscula fatur:
 Disce puer virtutem ex me verumque laborem
 Fortunam ex alijs, nunc te mea dextera bello
 Defensum dabit, & magna inter præmia ducet,
 Tu facito mox cum matura adoleverit ætas.

Sis memor, & te, animo repetentem exempla tuarum
 Et pater Æneas, & avunculus excitet Hector,
 Hæc ubi dicta dedit, portis sese extulit ingens
 Telam immense manu quatiens: simul agmine senso
 Antæus Mnestheique runt: omni que relictis
 Turba: fluit castris, tum cæco pulvere camus
 Miscetur, pulsoque pedum tremuit excita tellus.
 Vidit ab adverso venientes aggere turnus,
 Videre Aulonij, gelidusque per ima cucurrit
 Ossa tremor, prima ante omneis Iuturna Latinos
 Audij, agnovitque sonum, & tremefacta refugit.
 Ille volat, campoque atrum rapit agmen aperto,
 Qualis ubi ad terras abrupto fidere nimbus
 It mare per medium; miseris, heu, præscia longe
 Horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas
 Arboribus stragemque satis, tuet omnia late;
 Ante volant, sonitumque ferunt ad litora venti.
 Talis in adversos ductor Rhœteius hosteis
 Agmen agit: densi cuneis se quisque coactis
 Agglomerant, ferit ense gravem tymbraeus Osirim,
 Archetium Mnestheus, Epulonem obtruncat Acates
 Usentemque Gyas, cadit ipse columnius augur.
 Primus in adversos telum qui torserat hosteis
 Tollitur in cælum clamor versique vicissim
 Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros,
 Ipse neque adversos dignatur sternere morti;
 Nec pede congressos æquo, nec tela ferentis
 Insequitur, solum densa in caligini turnum
 Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
 Hoc concussa metu mentem Iuturna virago
 Aurigam turni media inter lora Metyiscum
 Excudit, & longe lapsum temone relinquit,
 Ipsa subit, manibusque undanteis flectit habenas.
 Cuncta gerens, vocemq; & corpus, & arma Meritci.
 Nigra velut magnas domini cum divitis ædes
 Pervolat, & pennis aëra atria lustrat hirundo,

Pabula parva legens, nidis que loquacibus escas,
 Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
 Stagna sonat, similis medios Iuturna per hosteis
 Fertur equis rapidoque volans obit omnia curru,
 Iamq; hic germanum, iamque hic ostendit ovantem
 Nec conferre manum patitur, volat avia longe.
 Haud minus Æneas tortos legit obvius orbeis,
 Vestigatque virum, & disiecta per agmina longa
 Voce vocat quoties oculos coniecit in hostem.
 Alipedumque fugam cursu tentavit equorum:
 Averfos toties currus Iuturna retorfit.
 Heu, quid agat? vario nequicquam fluctuat æstu,
 Diverseque vocant animum in contraria curæ.
 Huic Messapus, vti læva duo forte gerebat
 Lenta levis cursu præfixa hastilia ferro,
 Horum vnum certo contorquens dirigit ictu,
 Substitit Æneas, & se collegit in arma,
 Poplite subsidens: apicem tamen incita summum
 Hasta tulit, fummasque excussit vertice cristas.
 Tum vero assurgunt iræ, infidique subactus,
 Diversos vbi sensit equos, currumque referri:
 Multa Iovem, & læsi testatus fœderis aras.
 Iam tandem invadit medio, & Marte secundo
 Terribilis sævam nullo discrimine cædem
 Suscitât, irarumque omneis effundit habenas.
 Quis mihi nunc tot acerba deus quis carmine cædes
 Diversas obitumque ducum, quos æquore toto
 Inque vicem nunc Turnus agit nunc Troius heros
 Expediat? tanton placuit concurrere motu
 Iuppiter æterna genteis in pace futuras?
 Æneas Rutulum Sycronem (ea prima ruciteis
 Pugna loco statuit Teucro) haud multa moratus,
 Excipit in latus, & qua fata celerrima, crudum
 Transadigit costas, & crates pectoris enses.
 Turnus equo deiectum Amicum, fratremq; Diroem
 Congressus pedes; hunc, venietem cuspide longa.

Hunc mucrone ferit; cerruque abscissa duorum
 Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.
 Ille Talon, Italianique neci, fortemque Cethegum.
 Treis vno congressu, & mestum mittit Onyten:
 Nomen Echionium, matrisque genus Peridiæ.
 Hic fratres Lycia missos, & Apollinis agris,
 Et iuvenem exosum nequiquam bella Menœtem
 Arcada; piscosæ cui circum flumina Lernæ
 Ars fuerat, pauperque domus; nec nota potentum
 Munera, conductaque pater tellure serebat,
 Ac velut immissi diversis partibus ignes
 Arentem in silvan, & virgulta sonantia luro;
 Aut vbi decursu rapido de montibus altis
 Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currunt
 Quisque suum populatus iter, non legnius ambo
 Aeneas turnusque ruunt per prælia: nunc, nunc
 Fluctuat ira intus: rumpuntur nescia vinci
 Pectora, nec totis in vulnera viribus itur,
 Murranum, atavos, & avorum antiqua sonantem
 Nomina, per regesque actum genus omne Latinos,
 Præcipitem scopulo, atque ingenteis turbine saxi
 Excutit, Effunditque solo, hunc lora, & iuga subter
 Provolvere rotæ; crebro super vngula pulsu
 Incita, nec domini memorum proculcat equorum.
 Ille ruenti illo animisque immane frementi
 Occurrit, telumque aurata ad tempora torquet:
 Olli per galeam, fixo stetit hasta cerebro.
 Dextera nec tua te, Graium fortissime, Creteu
 Eripuit turno: nec di texere Cupentum,
 Aenea veniente, fui, dedit obvia ferro
 Pectora nec misero clypei mora profuit ærei,
 Te quoque Laurentes viderunt Æole campi
 Oppetere, & late terram consternere tergo.
 Occidis, Argivæ quem non potuere phalanges
 Sternere, nec Priami regnorum everfor Achilles,
 Hæc tibi mortis erant metæ, domus alta sub Ida:

Lyrnessi domus alta, solo Laurente sepulchrum.
 Totæ adeo conversæ acies omnes omnesq; Latini.
 Omnes Dardanidæ: Mnestheus, acerque Sereftus,
 Et Messapus equum domitor, & fortis Asylas,
 Tuscorumque phalanx, Evandrique Arcadis alæ,
 Pro se quisque viri, summa nituntur opum vi.
 Nec mora, nec requies: vasto certamine tendunt
 Hæc mentem Ænæ genitrix pulcherrima misit,
 Iret ut ad muros, vrbique adverteret agmen
 Ocius, & subita turbaret clade Latinos.
 Ille, ut vestigans diversa per agmina turnum,
 Huc atque huc acies circumtulit, adspicit urbem
 Immunem tanti belli atque impugne quietam.
 Continuo pugne accendit maioris imago:
 Mnesthea. Sergestumq; vocat, fortemq; Sereftum,
 Ductores, tumulumque capit: quo cætera teucrum.
 Concurrit legio, nec scuta aut spicula densi
 Deponunt, celso mediis stans aggere fatur;
 Ne qua meis esto dictis mora Iuppiter hac estat,
 Neu quis ob inceptum subitum mihi legnior ito,
 Urbem hodie, causam belli, regna ipsa Latini,
 Ni frenum accipere, & victi parere fatentur,
 Evam, & æqua solo fumantia culmina ponam,
 Scilicet expectem, libeat dum prælia turno
 Nostra pari: rursusque velit concurrere victus?
 Hoc caput, ò cives, hæc belli summa nefandi.
 Ferte faces propere, fœdusque reposcite flammis.
 Dixerat, atque animis pariter certantibus omnes
 Dant cuneum, densaque ad muros mole ferentur
 Scalæ improvise subitusque apparuit ignis
 Discurrunt alij ad portas, primosque trucidant
 Fertum alij torquent, & obumbrant æthera telis.
 Ipse inter primos dextram sub mœnia tendit
 Æneas, magna que inclinat voce Latinum;
 Testaturque deos se invitum ad prælia cogi,
 Bis iam Italos hosteis, hæc altera fœdera rumpi.

Exoritur trepidos inter discordia civeis;
 Urbem alij referare iubent, & pandere portas
 Dardanidis, ipsamque trahunt in mœnia regem.
 Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros
 Inclusas ut cum latebroso in punice pastor
 Vestigavit apes, fumoque implevit amaro,
 Ille intus trepicæ rerum per cerea castra
 Discurrunt magnisque acuunt stridoribus iras.
 Volvitur ater odor tectis; tum murmure cœco
 Intus saxa sonant, vacuas it summis ad auras
 Accidit hæc fessis etiam fortuna Latinis:
 Quæ totam luctu concussit funditus urbem.
 Regina ut tectis venienteâ prospicit hostem,
 Incessi muros, ignesque ad tecta volare,
 Nusquam acies contra Rutulas, nulla agmina turni
 Infelix pugnae iuvenem in certamine credit
 Exinctum, & subito mentem turbata dolore,
 Se causam clamat, crimenque caputque malorum:
 Multaque per mæstum demens effata furorem:
 Purpureos moritura manu discindit amictus,
 Et nodum informis lethi trabe necit ab alta.
 Quam cladem miseræ postquam accepere Latinæ
 Filia prima manu flaucos Lavinia crineis,
 Et roseas laniata genus: tum cætera circum
 Turba furit, resonans late plangoribus ædes,
 Hinc rotam infelix vulgatur fama per urbem:
 Demittunt menteis, id icisa vesti Latinus,
 Coniugis attonitus fati urbisque ruina
 Canitiem immundo perfusam pulvere turpans;
 Multaque se inculcat, qui non acceperit ante
 Dardanium Æneam, generumque adsciverit ultro,
 Interea extremo bellator in æquore turnus
 Palanteis sequitur paucos, iam segnior atque
 Jam minus atque minus successu lætus æquorum.
 Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
 Commistum clamorem, arrectasque impulit aureis

Confusæ sonus vrbis, & illæ tabilæ murmur.
 Hei mihi, quid tanto turbantur mœnia luctu?
 Quisve ruit tantus diversa clamor ab vrbe:
 sic ait, adductitque amens subsistit habenis,
 Atque huic, in faciem soror vt conversa Methysci
 Aurigæ, currumque, & equos, & lora regebat.
 Talibus occurrit dictis. Hac turne sequamur
 Troiugenas, qua prima viam victoria pandit:
 Sunt alij, qui recta manu defendere possunt.
 Iugruit Æneas Italis, & prælia miscet.
 Et nos sæva manu mittamus funera teucris.
 Nec numero inferior pugnæ, nec honore recedes
 Turnus ad hæc:
 O soror, & dudum agnovi, cum prima per artem
 Fædera turbasti, teque hæc in vela dedisti:
 Et nunc nequiquam fallis dea, sed quis Olympo
 Demissam tantos voluit te ferre labores?
 An fratris miseri lethum vt crudele videres?
 Nam quid ago? aut quæ iam spondet fortuna salutē!
 Vide oculos ante ipse meos me voce vocantem
 Murratum, quo non superat mihi carior alter,
 Oppetere ingentem, atque ingenti vulnere victum:
 Occidit infelix, ne nostrum de decus Vfers
 Adspiceret. Teucris potiuntur corpore, & armis.
 Exscindine domos (id rebus defuit vnum)
 Perpetiar? dextra nec Drancis dicta refellam?
 Terga dabo? & turnum fugientē hæc terra videbit!
 Vique adeone mori miserum est? vos, ò mihi manes
 Este boni, quoniam superis aversa voluntas.
 Sancta ad vos anima atque istus inscia culpæ
 Descendam, magnorum haud vnquam indignis avorum
 Vix ea fatus erat: medios volat ecce per hosteis
 Vectus equo spumante iages, adversa sagitta
 Saucius ora, ruitque implorans nomine turnum:
 Turne in te suprema salus, miserere tuorum;
 Fulminat Æneas armis summasque minatur

Delecturum arcis Italum excidioque daturum:
 Iamque faces ad tectum volant, in te ora Latini,
 In te oculos referunt, mussat rex ipse Latinus,
 Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat,
 Præterea Regina, tui fudissima, dextra
 Occidit ipsa tua, lucemque exterrita fugit.
 Soli pro portis Messapus, & acer Atinas
 Sustainant aciem circum hos vtrunque phalanges
 Stant densæ strictisque seges mucronibus horret
 Ferre: circum deserto in gramine versas.
 Obtupuit varia confusus imagine rerum
 Turnus, & obrutu tacito sterit æstuat ingens
 Imo in corpore pudor, mistoque insania luctu,
 Et Furijs agitated amor, & conscia virtus
 Ut primum discussæ vmbre, & lux reddita menti est
 Ardenteis ocolorum orbeis ad mœnia torfit
 Turbidus, æque rotis magnam respexit ad urbem.
 Ecce autem flammis inter tabulata volutus
 Ad cœlum undabat vortex, turrimque tenebat;
 Turrim compatis trabibus quam eduxerat ipse,
 Subdideratque rotas, ponteisque intraverat altos;
 Iam iam fata, soror, sperant, absiste morari:
 Quos deus, & quo dura vocat fortuna, sequamur,
 Stat cōferre manum Æneæ; stat quidquid acerbi est.
 Morte patit nec me indecorem germana videbis
 Amplius, hunc, oro, sine me furere ante furororem
 Dixit, & è curru saltum dedit ocus arvis:
 Perque hosteis per tela ruit, mæstamque sororem
 Deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit,
 Ac veluti montis saxum de vertice præceps
 Cum ruit avulsam vento, seu turbidus imber
 Proluit, aut annis solvit sublapsa vetustas,
 Fertur in abruptum magno mons improbus actu.
 Exultatque solo, filvas, armenta, virosque
 Involvens secum: disiecta per agmina turvus
 Sic urbis ruit ad muros: vbi plurima fuso

Sanguine terra madet, stridentque hastilibus auræ;
 Significatque manu, & magno simul incipit ore;
 Parcite iam Rutuli, & vos tela inhibete Latini:
 Quæcumque est fortuna, mea est; me verius vnum
 Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.
 Discessere omnes medijs, spatiumque dedere,
 At pater Æneas, audito nomine Turni,
 Deserit & muros, & sumas deserit arceis,
 Præcipitatque mora, omneis; opera omnia rumpit:
 Lætitia exsultans, horrendumque intonat armis:
 Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipse coruscis
 Cum fremit ilicibus quantus gaudetque nivali
 Vertice se attollens pater Apenninus ad auras.
 Iam vero, & Rutuli certatim, & Troes, & omnes
 Convertere oculos Itali quique alta tenebant
 Mœnia, quique imos pulsabant ariete muros.
 Armaque deposuere humeris, stupet ipse Latinus,
 Ingentais genitos diversis partibus orbis
 Inter se coijsse viros, & cernere ferro.
 Atque illi, vt vacuo patuerunt æquore campi,
 Procurfu rapido coniectis eminus hastis,
 Invadunt Matrem clypeis, atque ære sonoro.
 Dat gemitum tellus: tum crebos ensibus ictus.
 Congeminant, fors, & virtus miscentur in vnum
 Ac velut ingenti Sylâ summove Taburno,
 Cum duo conversis inimica in prælia tauri
 Fontibus incurrunt, pavidi cessere magistri:
 Stat pecus omne metu mutum, mussamq; iuvençæ
 Quis pecori imperiter, quem tota armenta sequatur
 Illi inter sese multa vi vulnera miscent,
 Cornuaque obnixi infigunt, & sanguine largo
 Colla armosq; lavant, gemitu nemus omne remugit
 Haud aliter Tros Æneas, & Daunius heros
 Concurreunt clypeis, ingens fragor æthere complet,
 Iuppiter ipse duas æquato exanime lances.
 Sustinet, & fata imponit diversa duorum:

Quem damnet labor, & quo vergat pondere lethū.
 Emicat hic, impune putans, & corpore toto
 Alte sublatum confurgit turnus in ensem,
 Et ferit, exclamant troes, trepidique Latini,
 Arrectæque amborum acies, at perfidus ensis
 Frangitur, in medioque ardentem deserit ictu:
 Ni fuga subsidio subeat, fugit ocior Euro,
 Vt capulum ignotum dextramq; adspexit inermem:
 Fama est, præcipitem, cum prima in prælia iunctos
 Conscendebat equos, patrio mucrone relicto,
 Dum trepidat, terram aurigæ rapuisse Methisci:
 Idque diu, dum terga dabant palantia teucris,
 Suffecit, postquam arma dei ad Volcania ventum est
 Mortalis inuero, glacies ceu furilis, ictu
 Dissiluit, fulva resplendent fragmina arena.
 Ergo amens diversa fuga petit æquora turnus:
 Et nunc huc, inde huc incertos implicat orbeis.
 Vndique enim densa Teucris includere corona:
 Atque hinc vasta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
 Nec minus Æneas, quamquam tardata sagitta,
 Interdum genua impediunt, cursumque recusant,
 Insequitur, trepidique pedem pede fervidus vrget
 Inclusum veluti si quando in flumine nactus
 Cervum, aut puniceæ septum formidine pennæ,
 Venator cursu canis, & latratibus instat:
 Ille autem insidijs, & ripa territus altæ
 Mille fugit refugitque vias; at vividus vntber
 Hæret hians, iam iamque tenet, similisque tenenti
 Increpuit malis, motuque elusus inani est.
 Tam vero exoritur clamor, ripæque, lacusque
 Responstant circa, & cœlum tonat omne tumultu:
 Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omneis,
 Nomine quemq; vocans, notumq; efflagitat ensem.
 Æneas mortem contra præsensque minatur
 Exitium, si quisquam adeat; terretque trementeis,
 Excisurum urbem minitans, & faucibus instat:

Quique orbeis explent cursu totidemque retexunt,
 Huc, illuc, nec enim levia aut ludrica petuntur
 Præmia; sed turnide de vita, & sanguine certant,
 Forte facer Fauno solijs oleaster amaris
 Hic steterat; nautis olim venerabile lignum:
 Servati ex vndis ybi figere dona solebant
 Laurenti divo, & vota suspendere vesteis.
 Sed stirpem Teucris nullo discrimine sacrum
 Sustulerant, puro vt possent concurrere campo.
 Hic hasta Æneæ stabat: huc impetus illam
 Detulerat fixam, & lenta in radice tenebat.
 Incubuit, voluitque manu convellere ferrum
 Dardanides, teoque sequi quem prændere cursu
 Non poterat, tum vero amens formidine turnus,
 Faune precor miserere, inquit tuque optima ferrum
 Terta tene: colui vestros si semper honore:
 Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.
 Dixit, opemque dei non cassa in vota vocavit.
 Namque diu luctans lentoque in stirpe moratus,
 Viribus haut vllis valuit discludere morsus
 Roboris Æneas, dum nittitur acer, & instat,
 Rursus in aurigæ faciem mutata Methysci
 Procurrit, fratrique enses dea Daunia reddit.
 Quod Venus audaci nymphæ indignata licere,
 Accelsi, telumque alta ab radice revellit,
 Olli, sublimes armis, animisque refecti,
 Hic glado fidens, hic acer & arduus hasta,
 Insistunt contra certamina Martis anhelii.
 Iunonem interea rex omnipotentis Olympi
 Alloquitur, fulva pugnans de nube tuentem:
 Quæ iam finis erit coniux? quid denique restat;
 Indigetem Æneam scis ipsa, & scire fateris,
 Deberi cœlo, fatisque ad sidera tolli.
 Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus hæres?
 Mortalin decui violari vulnere diyum?
 Aut enses (quid enim sine te luturna valeret?

Ereptum reddi turno, & vim crescere victis)
 Desine iam tandem, precibusque inflectere nostris:
 Nec te tantus edat tacitam dolor: & mihi curæ
 Sæpè tuo dulci tristes ex ore recurrant.
 Ventum ad supremum est terris agitare vel undis
 Troianos potuisti: infandum accendere bellum.
 Deformare domum, & luctu miscere Hymenæos.
 Vltèrius tentare vero. Si Iuppiter orsus,
 Sic dea submisso contra Saturnia vultu:
 Ista quidem quia nota mihi tuamagne voluntas
 Iuppiter, & Turnum, & terras invita reliqui,
 Nec tu me acris solam nunc sede videres
 Digna indigna pati: sed flaminis cincta sub ipsa
 Starem acie, traheremque inimica in prælia teucros,
 Iuturnam misero, fateor succurrere fratri
 Suasi, & pro vita maiora audere probavit.
 Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum
 Adiuto Stygij caput implacabile fontis:
 Vna superstilio superis quæ reddita divis,
 Et nunc cedo equidem pugnasque exosa relinquo.
 Illud te nulla fati quod lege tenetur,
 Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum:
 Cum iam connubijs pacem felicibus, esto,
 Component cum iam leges, & fœdera iungent:
 Ne verus indigenas nomen mutare Latinos,
 Neu Troas fieri iubeas, Teucrosque vocari,
 Aut vocem mutare viros, aut vertere vesteis.
 Sic Latium: sint Albani per sæcula reges:
 Sic Romana potens Itala virtute propago:
 Occidit, occideritque suas cum nomine Troia.
 Olli subridens hominum rerumque repertor:
 Et germana Iovis, Saturnique altera proles:
 Irarum tantos volvis sub pectore fluctus?
 Verum age, & inceptum frustra submite furorem,
 Do quod vis, & me victusque volensque remitto.
 Sermone[m] Ausonij patriam moresque tenebunt:

Vtque est, nomen erit; commisti corpore tantum
 Subfident Teucri, morem, ritusque sacrorum
 Adijciant, faciamque omneis vno ore Latinos.
 Hinc genus, Ausonio mistum quod sanguine surget
 Supra homines, supra ire deos pietati videbis:
 Nec gens vlla tuos æquè celebravit honore,
 Annuit his Iuno, & mentem lætata retorfit,
 Interea excedit, cœlo nubemque reliquit.
 His actis, aliud genitor secum ipse volutat.
 Iuturnamque parat fratris dimittere ab armis,
 Dicuntur geminæ pestes, cognomine Diræ:
 Quas & tartaream. Nox intempesta Megæram
 Vno eodemque tulit partu, paribusque revinxit
 Serpentum spiras, ventosafque addit alas,
 Hæ Iovis ad solium sævique in limine regis
 Apparent, acuntque metum mortalibus ægris:
 Si quando lethum horrificum morbosq; deum rex
 Molicur, meritas aut bello territat vrbeis
 Harum vnam celerem demisit ab æthere summo
 Iuppiter, inque omnem Iuturnæ occurrere iussit,
 Ille volat, celerique ad terram turbine fertur:
 Non secus, ac nervo per nubem impulsa sagitta,
 Armatam sævi Parthus quam felle veneni,
 Parthus sive Cydon, telum immediabile torfit,
 Striden, & celerijs incognita tranilit umbras.
 Talis se fata nocti tulit, terrasque petivit,
 Postquam acies videt Iliacas atque agmina turni.
 Alitis in parvæ subitò collecta figuram,
 Quæ quondam in bustis aut culminibus desertis
 Nocte se lens, serum canit importuna per umbras,
 Hanc versa in faciem, Turni se pestis ad ora
 Fertque refertq; sonans clypeumq; everberat alis
 Ulli membra novus solvit formidine torpor:
 Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
 At procul vt Diræ stridorem agnovit & alas.
 Infelix crineis scindit Iuturna solutos,

Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis:
 Quid nunc te tua, Turne, potest germana iuvare?
 Aut quid iam miseræ superat mihi, qua tibi lucem
 Arte morer: talin possum me opponere monstro
 Iam iam linquo acies, ue me terrete timentem
 Obscenæ volucres: alarum verbera nosco,
 Leithalemque tonum, nec fallunt iussa superba
 Magni nimi Iovis, hæc pro virginitate reponit,
 Quo vitam dedit æternam: cur mortis adempta est
 Conditio: posse tantos finire dolores
 Nunc certe, & milero fratri comes ire per umbras
 Immortalis ego: aut quicquam mihi dulce meorum
 Te sine, frater, erit: ò quæ satis ima dehiscat
 Terra mihi, manensque deam demittat ad imos?
 Tantum effata, caput glauco contexit amictu
 Multa gemens, & se fluvio dea condidit alto.
 Æneas instat contra, telumque coruscat
 Ingens arboreum, & sævo sic pectore fatur: [Etas?
 Quæ nunc deinde, mora est, aut quid iam, turne retra-
 Non cursu, sævis certandum est cominus armis.
 Verte omneis te in facies, & contrahe, quicquid
 Sive animis: sive arte vales; opta ardua pennis
 Astra sequi clausumque cava te condere terra.
 Ille caput quassans. Non me tua fervida terrent
 Dicta ferox, di me terrent, & Iuppiter hostis.
 Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens:
 Saxum antiquum, ingens, campo qui forte iacebat
 Limes agro positus, litem ut discerneret arvis.
 Vix illud lecti his sex cervice subirent,
 Qualia nunc hominum producit corpora tellus:
 Ille manu raptum trepida torquebat in hostem.
 Altior insurgens & cursu concitus heros,
 Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
 Tollentemve manu, saxumque immane moventem.
 Genua labant; gelidus concrevit frigore sanguis,
 Tum lapis ipse viri, vacuum per inane volutus.

Nec spatium evasit totum, nec pertulit ictum,
 Ac velut in somnis oculos ubi languida præsit
 Nocte quies, nequiquam avidos extendere cursus
 Velle videmur, & in medijs conatibus ægri
 Succidimus: non lingua valet, non corpore notæ
 Sufficium vires, nec vox aut verba sequuntur:
 Sic Turno, quacumque viam virtute petivit,
 Successum dea dira negat, tum pectore fensus
 Vertuntur varij Rutulos adspexit & urbem
 Cui staturque metu, telumque instare tremiscis,
 Nec quo se eripiat, nec quavi tendat in hostem,
 Nec currus vsquam videt auriganque fororem.
 Cunctanti telum Æneas fatale corulcat
 Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
 Eminus intorquet, murali concita numquam
 Tormento sic saxa flemunt, nec fulmine tanti
 Dissultant crepitus, volat atri turbinis instar
 Exitium dirum hasta ferens, oraque recludit
 Loricæ, & clypei extremos septemplicis orbis
 Per medium stridens transit femur, indicit ictus
 Ingens ad terram duplicato poplite turnus.
 Confurgunt gemitu Rutuli totusque remugit
 Mons circum, & vocem late nemora alta remittunt
 Ille humilis, supplexq; oculos dextramq; præcipientem
 Protendens, Equidem merui, nec deprecor, inquit:
 Vtere sorte tua; miseri te si qua parentis
 Tangere cura potest, oro: fuit & tibi talis
 Anchises genitor; Dauni miserere senectæ
 Et me, seu corpus spoliatum lumine mavis
 Redde meis, vicisti, & victum tendere palmas.
 Ausonij videre tua est Lavinia coniux:
 Ulterius ne tende odijs, Stetit acer in armis
 Æneas, voluent oculos, dextramque repressit.
 Et iam iamque magis cunctantem flectere sermo
 Cœperat, infelix humero cum apparuit alto
 Balteus, & notis fulserunt cingula bullis

Fallantis pueri: virum quem vulnere turnus
 Straverat atque humeris inimicum infigne gerebat,
 Ille, oculis postquam sævi monumenta doloris
 Exuviasque hausit, furij accensus & ira
 Terribilis. Tunc hinc spolijs indute meorum
 Eripiare mihi: Pallas te hoc vulnere, Pallas
 Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine sumit,
 Hoc dicens, ferrum adverso sub pectore condit.
 Fervidus, ast illi solvuntur frigore membra.
 Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

FINIS ÆNEIDOS.

VEGIJLAVDENSIS XXII. LIBRORVM
Æneidos supplementum.

ALIUD ARGUMENTVM.

*Turnus ut extremo vitam sub Marte profundit,
Subdunt se Rutuli Ænea: Troiana sequentes
Agmina de hic superis meriti reduntur honores,
Congaudet agnato, ac socijs memor ante malorum
Actorum pater Æneas Tarni inde Latinus.
Morte dolet Patria miseranda incendia Daunus
Everfa, & cari deflet pia funera nati.
Connubium instaurat nate, letosque Hymenæos
Rex socer Ænea genero: gens utraque pecto.
Fœdere pacis ovat, tum nomine coniugis urbem
Instruit, & tandem placida sub pace regentem
Transtulit Æneam Venus astræ: in summa beatum.*

Turnus ut extremo devictus Martē profundit
Effugientem animam medioq; sub agmine victor
Magnanimus sterit Æneas Mavortius heros,
Ostupere omnes, genitumque dedere Latini:
Et durum ex alto removentes corde dolorem,
Concussit cecidere animis: ceu frondibus ingens
Silva dolet lapsis Boreali impulsa tamultu.
Tum tela insigunt terræ, & micronibus hærent.
Scutaque deponant humeris, & prælia damnant.
Insanumque horrent optati Martis amorem.
Nec frenum, nec colla pati captiva recusant,
Et veniam orare & requiem, finem qua malorum
Sicut acerba duo quando incertamina tauri
Concurrant, largo miscentes sanguine pugnam,

Cuique suum pecus inclinat: sin cesserit vni
 Palma duci, mox quæ victo pecora ante fabebant
 Nunc sese imperio subdunt victoris, & vltro,
 Quamquam animum dolor altus habet, par se fatetur
 Non aliter Rutuli, licet ingens mœror adhausit
 Pectora pulsa metu cæsi Ducis, inclyta malunt
 Arma sequi, & Phrigium Æneam, fœdusque precari
 Pacis, & æternam rebus belloque quietem,
 Tunc turnum super alsistens placido ore profatur
 Æneas: Quæ tanta animo dementia crevit,
 Vt teucros superum monitis, summique Tonanteis
 Imperio huc vectos pater eis Daunia proles
 Italia, & pactis nequicquam expellere rectis?
 Disce Iovem revereri, & iussa facessere Divum.
 Magnum etiam capit ira Iovem; memoresq; malorum
 Sollicitat vindicta Deos, en vltima tanti
 Meta furoris adest: quos contra iura, fidemque
 Iliacam rupto turbasti fœdere gentem.
 Ecce suprema dies, alijs exempla sub ævum
 Venturum missura: Iovem non temnere frustra
 Fas sit, & indignos bellorum accedere motu
 Nunc armis lætare tuis heu nobile corpus,
 Turne iaces, at non tibi erit Lavinia parvo:
 Nec dextra tamen Æneæ cecidisse pudebit,
 Nunc Rutuli hinc auferte ducẽ vestrũ, arma vtrumq;
 Largio, atque omnem descendæ mortis honorem
 Sed quæ Pallantis fuerant ingentia baltei.
 Pondera transmittam Evandro, vt solatia cæso
 Haud lævia hoste ferrat. Turnoq; exulter ademptos
 Vos memores tamen Ausonij melioribus vti
 Discite bellorum auspicijs, ego sydera iuro,
 Nunquam acies, nunquã arma libens in prælia movi,
 Sed, vestris actus furij defendere toto
 Optavi, & licuit, Troianas robore partes
 Nec factus plura Æneas; se lætus ad altos

Vertebat muros; & Troia tecta petebat,
 Vna ipsum Teucrorum omnis conversa iuventus
 Exultans sequitur, volucresque per aura pedum vi
 Quadrupedes citat, incusans acriore Latinos,
 Ignavosque vocans: stirpit altus plausibus æther,
 Et quamvis inhumata rogis dare corpora surgat
 Ingens cura animo, sociosque imponere flammis.
 Maius opus tamen Æneas sub pectore volvens,
 Primum aris meritos superit mandabat honores:
 Tum pingues patrio iugulant ex more iuencos:
 Immittuntque iues, niveasque in templa videntes,
 Purpuream effuso pullantes sanguine terram.
 Viscera diripiunt; & cæsum in frustra trucidant.
 Denadantque gregem, & flammis, verubusque re-
 mittunt.

Tum vina effundunt pateris, & dona Lycæi
 Ac cum velunt: plenis venerantur lancibus aras
 Thuræ ignes adolent, onerata altaria fumant,
 Tum plausus per tecta movent, magnamq; tonantem
 Extollunt, Veneremque, & te Saturnia Iuno
 Iam placidam, & meliorem ingenti laude fatentur;
 Mavortemque ipsum; tum cætera turba Deorum
 In mediam effertur, summi, cum vocibus altos
 Perlatata ad cælos, ante omnes gratior vnus
 Æneas duplices mittebat ad æthera palmas.
 Et puerum pauca ore dabat complexus Iulum:
 Nate, in quo spes vna patris, per tanta laborum,
 Quem varijs actus fatis discrimina duxi
 Ecce iuventa quies, ecce illa extrema malorum,
 Ærumnis fatura modum, acceptissima semper
 Atque optata dies, quam dura in bella vocatus
 Sæpè tibi Dijs auspiciibus meminisse futuram
 Iam memini, nunc te, cum primum Aurora rebebis
 Cristina, sublimen Rutulorum ad mœnia mittam,
 De hinc sese ad gentem Iliacamolvebat, & alto

Pectore verba trahent, blando est sic ore locutus,
 O socij, per dura, ac densa pericula vecti,
 Per tantos bellorum æstus: duplicesque furores
 Amorum, per torquet hyemes: per quicquid acerbum,
 Horrendum gravi, triste ingens, per quicquid iniquum
 Infaustum, & crudele foret, convertite mente in
 Im melius, iam finis adest, hic meta malorum
 Stabit: & optatam Latia cum gente quietem
 Iungemus: dabit inde mihi Lavinia coniux
 Belloacri defensa Italo cum sanguine mistam
 Troianam transferre æterna in secula gentem.
 Vnum oro socij, Ausonios communiter æquo
 Perte animo, & vosmet focero observat Latino.
 Sceptrum idem sublimet geret, sententia mentem
 Hæc habet: at bello vos, & præstantibus armis
 Discite me, & pietate sequi: quæ gloria nobis
 Cesserit, in promptu est, sed cælum, & sydera testor
 Qui vos tantorum erupuit declade malorum,
 Idem ego sub maiora potens vos præmia ducam,
 Talibus orabat, varios in pectore casus
 Præteritos volvens, portamque laborem quietem
 Haud parvo: nimium ardenti exundabat amore
 In Teucros, gravibus tandem evasisse periculis
 Exultans: veluti exiguis cum æthere girans
 Incumbuit pullis, & magno turbine milvus
 Insilens avido ore furi, stragemque minatur,
 Tum cristata ales perculso pectore mater
 Confurgit misero natorum exterrita casu,
 Rostrum acuit, totisque petit conatibus hostem;
 Et multa expulsam vi tandem cedere cogit.
 Dehinc perturbatos crocitantans exquirat; & omnes
 Attonitos cogit, pro charis anxia natis,
 Et tanto ereptos gaudet super esse periculo.
 Non secus Anchisa genitus mulcebat amicis
 Troianos dictis, antiquum corde timorem,

Flagranteisque agitans curas, & gaudia longis
 Trudem parva malis, & quæ perferre molestum
 Ante fuit, meminisse iuvat: verum altior idem
 Ingenti, & clara Æneas supereminet omnes
 Virtute excellens, & pro tot numina donis
 Exorat summisque Iovem cum laudibus efferet.
 Intereat Rutuli magnum, & miserabile funus,
 Exanimumq; Duce[m] tulerant sub tecta frequentes,
 Corrupti mœrore animos, largumque pluentes
 Imbrem oculis, & iam lato clamore Latinum
 Defessum, & varios agitatem pectore casus
 Cõplerant: qui postquam altos crebescere quæstus:
 Et turnum ingenti confessum, vulnere vidit:
 Haud tenuit lacrymas: dehinc mœstum laniat agmẽ
 Corripuit manibus, verbisque silentia ponens.
 Ceu spumantis apri quando per viscera dentes
 Fulmineos canis excepit præstantior omni
 Ex numero tunc infauisto perterrita casu
 Cæterea turba fugit latrantum, atq; ore magistrum
 Circumstans querulo pavitat, magnoque vlulatu
 Infremitat, at commota manu, dominiq; iubentis
 Ore filet, gemitumque primit seseque coercet.
 Haud aliter Rutuli suppressa voce queruntur,
 Tunc sic illacrymas Rex alto corde Latinus
 Verba dabat. Quantos humana negotia motus,
 Alternasque vires miscent? Quo turbine fertur
 Vita hominũ. O fragilis damno superbia sceptri.
 O furor, ò numinum dominandi innata cupido,
 Mortales quo cæca vehis, Quo gloria tantis
 Instatos transfer animos quæsitæ periclis,
 Quo tecum idsidias? quo mortes? quanta malorum
 Magnorum tormenta geris? quo tela? quot enses
 Ante oculos (si cernis) habes? heu dulce venenum
 Et mundi lethalis honos, heu tristia regni
 Munera, quæ haud parvo constant, & grandia rerũ

Pondera, quæ nunquam placidam permittere pacem,
 Nec requiem conferre queant, heu fortis acerbat
 Et miseræ regale decus, magnoque timori
 Suppositos regnum calus pacique negatos,
 Quid turnæ, ingenti Antonia movisse tumultu.
 Et dura Æneadas turbasse imbella coactos.
 Quid iuvat, & violasse sacræ promissa quietis
 Pignora? quæ tibi tantæ animo impatientia venit?
 Ut martem cum gente Deum, iussaue tonantis?
 Huc vecta gereres, & nostris pellere tectis
 Viro instans velles? natæque abrumperæ fœdus
 Pollicitæ genero Æneæ? & me bella negante
 Dura movere manu? quæ tanta intania mentem
 Implicuit? quoties te in lævi Martis euntem
 Agmina, sublimemque in equo, & radiantibus armis
 Tentavi revocare, & inter suspendere cœptum?
 Corripuit, & pavitans sedentem in limine frustra
 Inde ego quanta tulli, testantur mœnia tectis
 Semirutis, magnique albentes olisibus agri.
 Et Latium toto vacuatum robore, & ingens
 Exitium, fluyique humana cæde rubentes,
 Et longi, trepidique metus durique labores,
 Quos toties locior per tanta periculæ cœpit.
 At nunc turne iaces? vbi nam generosa iuventæ
 Gloria, & excellens animus? quo splendidus altæ
 Fontis honos? quonam illa decens in frontis imago
 Ah quantas Dauno lacrymas, actesque dolores
 Tunc dabis, quantum circumstuet Ardea stetu.
 Sed non degeneri, & pudibundo vulnere fossam
 Aspiciet: saltem hoc miseræ solamen habebit
 Mentis, vt Æneæ troiani exceperis enses.
 Hac fatus lacrymisque genas implevit obortu.
 Tum sese ad turbam volvens miserabile corpus
 Attoli, & caramæsti genitoris ad urbem
 Deferri, atque pios fieri mandabat honores

Mox circumfusi Rutuli lato agmine cæsum
 Sublimem ingenti iuvenem posuere pheretro.
 Multa super teucrum raptorum insignia secum,
 Et galeas, & equos, enesque, & tela ferentes.
 Post currus Phrygia sudanteis cede sequuntur:
 It lacrymans, & ducit equum docta arte Metiscus
 Rorantem, & flectu madidum: qui vexerat ante.
 Victorem turnum, atque hostili strage furentem.
 Hinc alij aduersa arma gerunt. Tum cætera pubes
 Flens sequitur? largisque humectat pectora guttis
 Et tam fessi ibant per multa silentia noctis;
 Cædentes sese, gressumque in tecta Latinus
 Flexerat? ingenti turbatus funere mentem.
 Vna omnes lacrymas matres, puerique, senesque
 Fundebant, mœstam implentes mugiribus urbem
 Inscius at tantos Daunus super esse dolores,
 Et natum extremo consumptum Marte superbam
 Effudisse animam largisque ad mœnia duci
 Cum lacrymis alios gemitus curasque fovebat,
 Namque ex diversa caderent dum parte Latini.
 Et calido turnus fœderet sanguine terram.
 Urbem ingens flamma, & muros invaserat altos;
 Funebatque erutis miseri patris Ardea tectis,
 Et tota in cinerem vergebat, & astra favillæ
 Alti volæ implevant nec spes plus vlla salutis.
 Sive quidem sic Dijs placitam est, seu præscia turni
 Signum vt fata darent horrendo Marte perempti,
 Ex templo concussi animos, turbataque cives
 Pectora cædens miserande fortis iniquum
 Deflebant casum, longoque ex ordine matres
 Atque avidos totis fugiebant viribus ignes,
 Ac veluti cum nigra cohors posuere sub alta
 Arbore, & infixæ radice cubila longo
 Formicæ instantes operi, si dura securis
 Incumbat, versoque infringat culmine parvas

Corripiant, mœstæque fuga, repidæque feruntur,
 Et velut ignitum testudo eversa calorem
 Cum, sensit, luctata diu pedibusque renitens
 Cauda magis, caput, magnavi cedere tantas:
 Æstuat, & multo insidias conamine mistet
 Haud aliter misceri per tanta pelicula cives
 Iactavant se, & turbata mente ferebant.
 Ante omnes lenio confectus ad æthera voces,
 Fundebat querelas Daunos, superosque vocabat:
 Tum vero e medijs visa est conturgere flammis,
 Percussitque ales volitare per aera pennis:
 Indicium nomenque vibis versæ Ardea fervans:
 Et cui sublimis stabant in mœnibus arces,
 Mutata effusis nunc circum labitor alis,
 Attoniti novitate omnes, montisque Deorum
 Haud parvis confusi, humeros, atque ora tenebant.
 At Daunus patriæ ardenti concursus amore
 Eversa duos gemitus sub corde præmebat:
 Hac inter magno volitans prænunti metu
 Fanæruit, latilque animos clamoribus implet.
 Adventare novum multo eum milite funus
 Et turnum exanimem, & læthali vulnere victum:
 Mox turbati omnes nigras duxere frequentes
 Incensas ex more faces: ardentibus agri
 Collucant flammis; dehinc se venientibus addunt,
 Quos postquam toto videre ex agmine matres
 Percussis vocem palmis super æthera tollunt:
 At Daunus, cari ut patuerant funera nati,
 Substitit, & demum ingenti correpta dolore
 Ora mævens medium sese furibundus in agmen
 Prorumpit, Turnumque super prostratus, & hærens
 Quam primum fari potuit sic edidit ore,
 Nate patris dolor, & fessæ miseranda senectæ
 Rapta quies, quo me tantis iactate periculis
 Duxisti, & lævis tandem devictæ su armis?

Quo tua me præstans animi constantia vexit;
 Hic claræ virtutis honos hac gloria sceptri:
 Hoc magni decus imperij, talesne triumphos
 Nate refers: hæc illa quæ es promissa parenti
 Afflicto toties; hæc meta optata laborum;
 Heu miserem quam præcipites labentia casus
 Secla agitant quanto voluntur fata tumultu,
 Qui iam sublimes referebas clarus honores,
 Et magnus toto in Latio: quem troes in armis
 Horrendum, & trepidi toties sentire furentem.
 Nunc mi turne iaces miserandum, & stibile corpus,
 Iam mutum est sine voce caput, quo pulchrior alter
 Non fuit in tota Ausonia, nec gratior vllus
 Eloquio, nec quis positus in gentior armis,
 Nati vbi forma nitens, niveaque in fronte serenus
 Ille decor, dulcisque oculorum aspectus, & altæ
 Siderius cervicis honos, his gloria Martis
 Contigit auspicijs tali reditu paratu
 Discedens voluisti avidis te redere bellis?
 Heu mortem invisam: quæ sola vlticibus armis
 Flatos frænas animos, communia toti
 Genti sceptrâ tenens, æternaque fœdera servans.
 Quæ magnos, parvosque reris, quæ fortius æquas
 Imbelles, papullisque Duces, semum iuventæ.
 Heu mortem obscuram, quæ causa indigna coegit
 Eripere: atque meum crudeli vulnere natum
 Aspiceret? ô fœlix tam grato cædis Amata
 Successu lætare tuæ: quæ tanta dolorum
 Fugisti monumenta, gravisque immania casus
 Pondera, quid misero genitori plaura paratis
 O superi? natum rapuistis, & ardea flammis
 Consumpta in cinerem versa est: nunc æthera pennis
 Verbera, ab me turne tua plus cæde cruenta,
 Deerat adhuc fors ista patris suprema senectæ.

At vero tali se res cum foedere versant,
 Ut quem infelixa furens miserum fortuna moratur
 Illum omni petat infrendes, & turbine cogat.
 Dixerat, & multa illacrymans largo ora rigabat
 Imbre trahens durus gemitus, rapidosque dolores
 Qualis ubi incubuit velidus Iovis unguibus ales
 Et parvum effuso divulsit sanguine foetum,
 Cervam videns miseri turbatur funere nati,
 Postera lux latum iplendor impleverat orbem.
 Tunc pater infractos fatali Marte Latinus
 Defecisse videns Italos, totamque potenti
 Cedere fortunam Aeneae bellique tumultum:
 Ingentesque animo curas; & foedera voluens
 Connubij promissa, suae nataeque hymenaeos
 Praestantes vocat electos ex agmine toto
 Mille viros, qui Dardanium committentur ad urbem
 Spectatum virtute Ducem: ungitque togatos
 Multa orat oes memorans: & euntibus ultro
 Imperat, ut quando auspicijs montisque Deorum
 Troianam miscere Italo cum sanguine gentem
 Expediat placido intersint, animoque revisant,
 Aeneadaeque vehant alta intra moenia laeti,
 Interea ipse urbem labefactam, & vulgus inermem
 Componit, solidatque animos; requiemque futuram
 Spondet, & aeternam ventura in saecula pacem,
 Inde iubat meritos turba plaudente triumphos,
 Sublimesque domus fieri regalis honores.
 Atque alacris monet, unanimis, ut fronte serena
 Occurrant genero venienti, & pectore toto
 Excipiant gentem Iliacam, magnisque receptens
 Plausibus optat aequae effundant pacis amores.
 Iamque instructa cohors Teucrorum castra subibat,
 Cincta comas ramis oleae, pacemque rogabat:
 Quam bonus Aeneas ad se intra regia duci

Tecta iubet, causamque viæ placi ore requirit
 Tunc fenior sic incipiens ardentem Drauces
 Verba movet, nimicum erepi pro funere Turni
 Exultans: O Troianæ Dux inclite gentis,
 Gloria, spesq; Phrygum, quo nec pietate nec armis
 Maior in orbe fui, victi ob testamus, & omnes
 Iuramus Divosque deasque, invitus in vnum
 Constatum vidit Latium, & temerata Latinus
 Fædera, nec Phrygios vnquam turbavit honores
 Quin natæ, quando superum, sic vota feberant.
 Connubia, & generum magno te obtabat amore.
 Sed quicquid tanto amorum stagrante tumultu.
 Tantorum furisq; operum, atq; laboribus actum est
 Id rapidus turni: & stimulis incensus iniquis,
 Confectusque odij furor attulit ille negansque,
 Invitusque dedit Latias imprælia gentes.
 Illum omnis conversa cohors poscebat; vt armis
 Cederet, & magnum sineret succedere pactis
 Connubijs Anchisiadem: inde optimus ambas
 Iungebat palmas defessa ætate Latinus
 Infractus, nimioque ardentem Marte rogabat.
 Nec nostræ potuere preces inflectere durum,
 Nec diuum portenta animum, quin acrius ignem
 Spumabat ferus ore vomens, bellumque crebat
 At verò dignum invenit pro talibus ausis
 Exitium, qui te tandem victorem momordit
 Nigrantem prostratus humum nunc improbus cedes
 Tartareas visurus erat, quæratque sub imo
 Nunc alias Acheronte acies, aliosque Hymenæos.
 Tu melior succede bonis Laurentibus hæres.
 In te omnis domas, & fessi inclinata Latini
 Spes iacet: vnum omnes Itali super aurea mittâ
 Sydera, & ingentem bello, & cœlestibus armis
 Extollunt, & vera canunt præconia voces,

Te

Te gravium veneranda patrum, consultatq; turba,
 Invalidique ætate senes: te leta iuventus.
 Ea cupidae matres, pueri, innuptæque puellæ
 Vnamines æquo ore volunt, turnumque sub armis
 Axfultant cecidisse tuis; te tota præcatur
 Aufonia, & claris præstantem laudibus affert.
 In te vnum conversi oculis pater ipse Latinus
 Iam senior sola hæc longæve munera vitæ,
 Qui gnatham tibi iungat, habet: generique nepotes
 Troianos Italo admittos in sæcula mittat.
 Ego age, magne veni teucrorum ductor, & altos
 Ingredere, & celebres cape, quos spòdemus, honores
 Finerat: cunctique eadem simul ore fremebant
 Quos pius Æneas hilari cum fronte receptos
 Prosequitur paucis, & amico pectore fatur:
 Nec vos, nec placida solitum sub pace Latinum
 Arguerim: verum infesti violentia turni
 Tantum opus (haud dubito) & tãti discrimina Martis
 Convivit juvenilis enim, plus laudis amore.
 Quicquid idest, tamen Aufonij nil pacta recurso
 Connubia, & sanctam æterno confœdere pacem
 Iungere Rex idem imperium, & veneranda tenebris
 Sceptra focer, statuemque mei mihi necnã teucris
 Et nomen natæ urbis erit: sociosque Penates
 Adijciam, vos communes in sæcula reges,
 Concordeſque ingentia animo mittetis amores.
 Interea quod restat adhuc, imponite flammis
 Corpora, quæ duri miseranda insania belli
 Abripuit: dehinc cum primum iam crastina surges
 Clara dies, læti Laurentia tecta petemus,
 Dixera, & tanto affratu conversa tenebant
 Ora simul stupefacti omnes, & apertius ingens
 Mirantes pietatis opus: nox robore toto
 Congestas rapuere Pyras ignemque repostis

Civibus immisere altumque sub æthera fumus
 Evolat atque atris cœlum sublimæ tenebris
 Conditur: innumeras ex omni rure bidentes.
 Glandivorosque fues iugulant, pinguesq; iuvenços
 Immittuntque rogis, latos incendia campos
 Enudant, fremit impulsus clamoribus aer.
 Iamq; sequens clarum extulerat laxaurea Phœbum,
 Tunc Teucri, Aufonijque omne misto agmine læti
 Confedere in equis, & gressum ad tecta movebant
 Laurenti, atque altis erectam mænibus urbem:
 Ante omnes pius Æneas, post ordine Drances
 Multa duci senior memorans; dehinc vnica proles
 Ascanius, multumque animi maturus Alethes.
 Et gravis Ilioneus, Mnesthæusq; aderque Serestus,
 Sergestus, fortisque Gyas, fortisque Cloanthus:
 Post alij mistimque Itali, Teucrique sequuntur,
 Interea effusi stabant per mœnia cives:
 Sublimesque alta statuebant laude triumphos:
 Troianam cupido expectantes pectore turbam,
 Et iam adventabant: quos læta fronte Latinus
 Occurrens magna excepit comitante caterva.
 At postquam medium venientem ex agmine vidit
 Dardanum Æneam haut vera ilusit imago,
 Namque omnes super excellens, atque altior ibat
 Et late regalem oculis spargebat honorem
 Syderis, tunc cum primum data copia fandi est
 Et voces capere atque optatus iungere dextras
 Incipit, & prior affatur placido ore Latinus,
 Venisti tandem, cupidum nec fixa fefellit
 Spes animum. Dum Troiane clarissime gentis:
 Magnorum quem iussa Deum tot casibus actum
 Itala, & nostris voluerunt sistere tectis:
 Quamquam humana futens nimis ausa licentiæ
 sanctas

Turbarit leges, & dium exciverit iras:

Quin etiam minutum toties meque arma negantem

Tradiderit duri perferre pericula Martis,

Factum etenim sed nec patuo stat: numina iustas

Indignata animis miscere vltimita pœnas.

Nunc age magne Phrygium ductor quando omnis
origo

Sedit onis abest, & tanti criminis actor,

Conubijs succede, & promissis Huminæis.

Sunt mihi regna manent erectis oppida muris.

Sola autem fessæ spes vnicæ nata senectæ:

Te generum, & natum tempus complector in omne:

Quem contra bonus Æneas: Rex maxime nullam

In tenorum causam armorum tantisque tumultus

Crediderim, placide assueto lub tempore pacis:

Et si qua est pone hanc curam pater optime, quæso.

Nunc adsum, & partem, & locerunte lætus in
omnis.

Accipio casus: magno mihi surgit imago

Anchisæ, & rursus ardebo genitoris amore.

Talibus orabant inter se, & tecta subibant

Regias; cum studio effusa matresque nurusque.

Longæ vique patres stabant, iuvenumque conortes,

Pulchra reviventis Troianæ corpora gentis.

Ante omnes magnum Æneam, cupidoque notabant,

Altum animo genus, & præstantem frontis honorẽ

Quæsitamque alacres pacem, atque optata quietis

Munera laudabant ceu quando longus, & ingens

Agricolas tenuit resolutis nubibus imber.

Suspensos, currumque diu requievit aratrum

Tunc si clarus equos spatioso limine Titam

Laxet, & aurato cœlum splendore ferenet,

Lætia exundant, & sese hortantur agreses:

Non secus Ausonij tam læto in tempore rerum

Com

Composuere animos, & iam Rex alta Latinus
 Atria regalesque aditus intrarat, & vna
 Optimus Æneas sequitur quem pulcer Iulus
 Dehinc Itali, mistique Phryges; tum splendida læto
 Applausu, & magno completur regia cætu.

Hæc inter, matrum innumera, nurumque caterva
 In medium comitata venit Lavinia virgo

Syderos deiecta oculos, quam Troius heros
 Virtute, & forma ingentem (mirabile dicto)

Vt vidit, primo aspectu stupefactus inhæsit:

Et secum turni casus miseratus acerbos:

Qui haud parva spe ductus ovans in prælia tantos
 Civistes motus durisque arfisset in armis.

Tum vero æterno iunguntur foedera nexu

Connubij multaque canunt cum laude Hymenæos;

Dehinc plausus, fremitusque altum super aera mit-
 tunt:

Et lætam vocem per regia tecta volutant.

At fidum interea Æneas affatur Achatem,

Vadat, & Andromachæ quondam data munera,
 vestes;

In textas auro ferat, & quod sæpè solebat.

Dum eres Troianæ stabant, circumdare collo
 Auratum, gemmis circum septumque monile:

Præterea magnum cratera in pignus amoris,

Quem priamus patri Anchisæ donavera tolim

Nec mora, iussa sequens pulcherrima portat Achates

Munera, tum focer ingentem cratera Latinus

Donatum capit: at coniux Lavinia vestes.

Atque monile decens; placido dehinc, pectore sese

Demulcent, variisque trahunt sermonibus horas;

Et iam tarda epulas fugientis tempora lucis.

Poscebat; mox regali convivium luxu

Effundunt, lateoque alta intra tecta paratus,

Convenere omnes strato discumbet in ostro
 Delitijs iussi, & dapibus se inferre futuris.
 Dat manibus crystalus aquas: mensisque reponunt
 Flaventum cererem, tum læta fronte ministri
 Innumeros magno distingunt ordine curas.
 Pars dapibus reficit medias, pars pocula miscet,
 Craterasque replet: nunc hac, nunc voluitur illac
 Turba frequens, varios miscentq; per atria motus,
 At puerum pater immotis, spectabant Iulum.
 Luminibus, vultu admirans, moresque Latinos,
 Et graviter puer illi ex ore cadentia verba,
 Maturumq; animum ante annos, & multa rogabat.
 Per mixtas referens voces, dehinc oscula figens
 Dulcia complexum manibus, iunctumque fovebat.
 Et nimium exsultans, fœlicem, & munere divum:
 Donatum Æneam pro tali prole ferebat
 Postquam epulis compressa fames, traducere longâ
 Incipiunt fando, & labentem fallere noctem,
 Nunc duros Troiæ casus, gentesque Pelasgas
 Nunc fera Laurentis memorantes prælia pugnae.
 Quo primum diffusæ acies, quo tela vicissim
 Pulla loco, qui primus ovaas in vaserit agmen,
 Fulmineumque ardens in equo madefecerit ensens
 Præcipuè Tros Æneas; teniorque Latinus
 Magnorum heroum Latiusque antiqua potentis
 Gesta recensabant, fugientemque horrida gnata
 Arma sui Saturnum. Italis latuisse sub oris,
 Hinc Latium dixisse: genusque montibus altis
 Composuisse vagum, legesque, & iura dedisse:
 Et Bachi, & fragum cultus, dehinc testa secutum,
 Esse paterna Iovem, utque Electra Atlanti decretus
 Læsus Ideas cæso Phrygiæ esset ad vrbes
 Dardanus: ex Corytho multa cum gente profectus:
 Utq; insignè aquilam dono, & Iove patre iuperbu

Hectoræ gentis lignum, illustresque tulisset
 Primus avum titulos Troianæ stirpis origo.
 Talibus atque alijs inter se longa trahebant
 Tempora: tum fremitus, lætæque per atria voces
 Altâ volant strepitu ingenti rectum omne repletur
 Dant lucem flammæ, & lato splendore coruscant,
 Consurgunt Phryges, & cythara resonante se-
 quuntur

Aulonij, & plausum ingeminant, seque agmine toto
 Permiscent, variant que pedes, raptimque feruntur.

Et iam festa novem largo connubia luxu

Attingerant celebrata dies: tum maximus heros

Æneas urbem curvo signavat aratro,

Fundebantque domos, & amictas aggere fossas.

Ecce autem fatum haud parvum, diffundere flam-
 mam

Ingentem, & fulgorem levem, & se nubibus altis

Miscentem summo Lavinia vertice visa est.

Obstupuit pater Æneas, duplicesque terendit

Ad cœlum cum voce manus. Si Iuppiter vnumquam

Gens mentis Troiana tuis, terraque, marique

Parui, imperijque libens, si numina, vestras

Si metui, coluique aras per se quid agendum est,

Quod restat, placidam felici affer te quietem,

Augurio, & firmate, malisque imponite finem.

Talia iactantem circumstitit aurea mater

Se venerem confessa, & malo, & sic edidit ore,

Gnate animo pone hanc curam, & meliora capeffe

Signa Deum gaudensque bonis succede futuris;

Nunc tibi parta quies, nunc meta extrema malorum

Nunc tandem optatam componunt sæcula pacem,

Nec flammam ad cœlos per latam è vertice caræ

Coniugis horresce, ac constantem dirige mentem.

Namque erit illa tuum celebri, quæ sanguine no-

men

Troianosque auctura duces ad sidera mittet:
 Hæc tibi magnanimos sublimi prole nepotes
 Conferret: egregijs totum laudibus orbem
 Complebunt, totumque ius virtute potentes
 Sub iuga victoreique trahent: quos gloria summo
 Oceanum transgressa ingens æquabit Olympo:
 Quos tandem innumera ardens post illustria reum
 Gesta Deos tactura, vehet super æthera virtus,
 Hanc flammam ventura tua prædonia gentis
 Designant, hoc omnipotens e culmine signum
 Sidereo dedit: ad tantarum innumera laudum
 Quam statuis, dicas a nomine coniugis urbem:
 Præterea sacros Troia ex ardente Penates
 Eneptos compone nova intra mœnia, & altos
 Infer ad æternum mansuros tempus honores:
 Hi (tibi mira feram) tanto urbis amore trahentur,
 Ut vecti ad sedes alias, loca primi Latini
 Sponte sua repetent, iterumque diversi.
 O fœlix quæ tanta manent: dehinc pacem tenebis
 Sub placida gentem; Italicam post fœtus, & ævo
 Confectus, tandem Elysiis fœcer ibit ad umbras,
 Succedes scepro, atque Italis dominabere, leges
 Communes Teucrisque ferens: cum lætus ad altum
 Te mittes cœlum, sic stat sententia divum.
 Dixit, & inde leves fugiens se vexit ad auras,
 Æneas tanto stupefactam numine mentem
 Percullus, diuæ peragit mandata parentis,
 Et iam compositos fœlici in pace regabat
 Dardanias, & iam decedens scepra Latinus,
 Loqueat, & pius Æneas successerat, omnemque
 Auloniam, lataque potens ditione tenebat
 Iam prius Phryges, atque Itali se moribus vltro,
 Et fœcia ingenti firmabant pectora amore,
 Concordique æquas miscebant fœdere leges.
 Tam medio Venus exsa litans se immisit Olympo.

Ante Iovem, & complexa pedes, sic ore locuta est.
 Omnipotens genitor qui solus ab æthere summo
 Cuncta moves, qui res hominum, curasque re-
 censes.

Dùm Teucros traheret fortuna inimica, recordor
 Spondebas finem ærumnis, rebusque salutem,
 Nec tua me promissa pater sententia fallit,
 Namque omnes gaudere sacra treis pace per annos
 Viderunt Italæ nullo discrimine partes:

Verum ad fide rei missurum culmina cœli

Pollicitus magnum Æneam, meritumque ferebat

Illaturus astris, qui nunc sub pectore versas?

Iamque optat matura polos Æneia virtus,

Olli hominum sator atque deum dedit oscula, ab
 alto

Pectore verba ferens. Quantum Cytherea potentem.

Æneam, Æneadasque omnes: infessus amavi:

Et terra, & pelago, & per tanta pericula vectos:

Nosti, & sæpè equidem involui commotus amores

Gnata tuos, tandemque malis Junone secunda

Imposui finem: nunc stat sententia menti,

Qua ductorem alto Phrygium succedere cœlo

Instituit: & firma est, numeroque inferre deorum

Constat, & id concede libens: tu si quid in ipso

Mortale est, adime, atque astris ingentibus adde

Quin si alios sua habet virtus, qui laude perenni

Accingat sese, gestis præstantibus orbem

Exhortent, illos rursus super æthera mittam.

Assensere omnes superari, nec regia Iuno

Abnuat, at Magnum Æneam suadebat ad altum

Efferri cœlum, & voces addebat amicas.

Tum Menus acrias descendit lapsa per auras,

Laurentumque petit vicinæ Numicius undis

Flumineis ubi currit in æquora arundine lectus:

Tunc corpus nati abluere, & deferre sub yndas

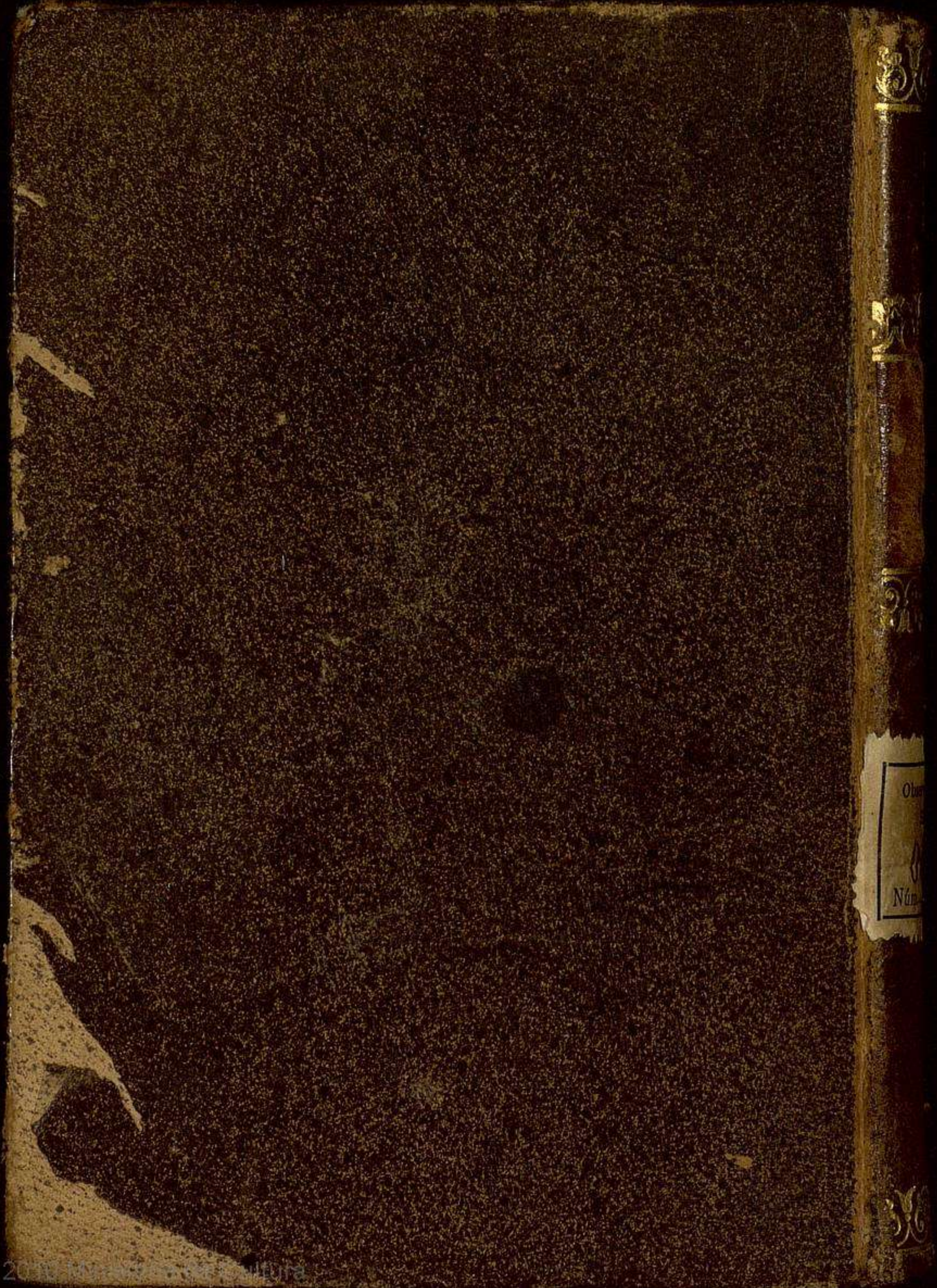
Quid

Quidquid erat mortale, iubet, dehinc læta recentem
 Felicemque animam secum super aera duxit,
 Immisit Æneam astris, quem Iulia proles
 Indigetem appellat, templique imponit honores.

FINIS.

B

Decorative gold-tooled motif

Decorative gold-tooled motif

Obr
Nú

B

98

PUBL

VIRGILII

Observatorio de Marina
BIBLIOTECA

09322

Núm.

